

Slovenska izdaja

Informacije in objave

Letnik 66

29. september 2023

Vsebina

I Resolucije, priporočila in mnenja

MNENJA

Evropski ekonomsko-socialni odbor

580. plenarno zasedanje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, 12. 7. 2023–13. 7. 2023

2023/C 349/01	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Pregled davčne politike za zaščito gospodinjstev z nizkimi dohodki in ranljivih skupin pred negativnimi učinki zelenega prehoda (mnenje na lastno pobudo)	1
2023/C 349/02	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Krepitev kolektivne pogajalske moči v Evropski uniji (mnenje na lastno pobudo)	7
2023/C 349/03	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora –Nadaljnji koraki v zvezi z inflacijo in energetskimi ukrepi ter energetska odpornost EU za bistvene gospodarske sektorje (mnenje na lastno pobudo)	12
2023/C 349/04	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Učinkovita poraba vode in ozaveščenost potrošnikov o njihovem vodnem odtisu (mnenje na lastno pobudo)	18
2023/C 349/05	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov (raziskovalno mnenje)	24
2023/C 349/06	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Evropska strategija za starejše (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)	28
2023/C 349/07	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Razogljičenje evropske industrije ter vloga inovacij in digitalizacije kot gonilnih sil pri tem (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)	36
2023/C 349/08	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialni odbor – Razogljičenje ribiške flote (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)	41

2023/C 349/09	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ekonomija modrega dogovora EU – potrebe po naložbah v zvezi z vodo v EU (mnenje na lastno pobudo)	50
2023/C 349/10	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Dostop do vode: odpravljanje vodne revščine in njen vpliv na socialno politiko (mnenje na lastno pobudo)	60
2023/C 349/11	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sodelovanje s ciljno javnostjo in učinkovit izkoristek dela državljanskih forumov (mnenje na lastno pobudo)	69
2023/C 349/12	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Industrijske panoge z intenzivno porabo vode in tehnologije za učinkovito rabo vode (mnenje na lastno pobudo)	74
2023/C 349/13	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostno gospodarjenje z vodo in podnebna kriza: krožne in druge rešitve za agroživilski sistem EU v prihodnjem „modrem dogovoru“ (mnenje na lastno pobudo)	80
2023/C 349/14	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostna in odporna vodna infrastruktura ter vodovodna omrežja (mnenje na lastno pobudo)	87
2023/C 349/15	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Oglaševanje prek vplivnežev in njegov vpliv na potrošnike (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)	94
2023/C 349/16	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ukrepi za izboljšanje duševnega zdravja (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)	100
2023/C 349/17	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ukrepi za zmanjšanje debelosti otrok (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)	108

III Pripravljalni akti

Evropski ekonomsko-socialni odbor

580. plenarno zasedanje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, 12. 7. 2023–13. 7. 2023

2023/C 349/18	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o ukrepih za znižanje stroškov za postavitve gigabitnih elektronskih komunikacijskih omrežij in razveljavitvi Direktive 2014/61/EU (Akt o gigabitni infrastrukturi) (COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))	116
2023/C 349/19	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o detergentih in površinsko aktivnih snoveh, spremembi Uredbe (EU) 2019/1020 in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 648/2004 (COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))	121
2023/C 349/20	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Akcijski načrt EU: Varstvo in obnova ekosistemov za trajnostno in odporno ribištvo (COM(2023) 102 final)	127
2023/C 349/21	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2019/1242 glede krepitve standardov emisijskih vrednosti CO ₂ za nova težka vozila in vključitve obveznosti poročanja ter o razveljavitvi Uredbe (EU) 2018/956 (COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))	134

2023/C 349/22	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira za zagotavljanje zanesljive in trajnostne oskrbe s kritičnimi surovinami ter o spremembi uredb (EU) št. 168/2013, (EU) 2018/858, 2018/1724 in (EU) 2019/1020 [COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)] Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Zanesljiva in trajnostna oskrba s kritičnimi surovinami v podporo dvojnemu prehodu (COM(2023) 165 final)	142
2023/C 349/23	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu – Vesoljska strategija Evropske unije za varnost in obrambo (JOIN(2023) 9 final)	155
2023/C 349/24	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropski centralni banki, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o pregledu okvira za upravljanje bančnih kriz in jamstva za vloge ter njegovem prispevku k dokončanju bančne unije (COM(2023) 225 final) – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 806/2014 v zvezi z ukrepi za zgodnje posredovanje, pogoji za reševanje in financiranjem ukrepov za reševanje (COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD)) – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 2014/59/EU v zvezi z ukrepi za zgodnje posredovanje, pogoji za reševanje in financiranjem ukrepov za reševanje (COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD)) – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 2014/59/EU in Uredbe (EU) št. 806/2014 glede določenih vidikov minimalne zahteve glede kapitala in kvalificiranih obveznosti (COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD)) . . .	161
2023/C 349/25	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2019/881 glede upravljanih varnostnih storitev (COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD) – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi ukrepov za okrepitev solidarnosti in zmogljivosti v Uniji za odkrivanje kibernetikovarnostnih groženj in incidentov ter pripravo in odzivanje nanje (COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)	167
2023/C 349/26	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Revizija pobude EU za opraševalce – Nov dogovor za opraševalce (COM(2023) 35 final)	173
2023/C 349/27	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – a) Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Industrijski načrt v okviru zelenega dogovora za neto ničelno dobo (COM(2023) 62 final) – b) Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira ukrepov za krepitev evropskega ekosistema proizvodnje proizvodov neto ničelnih tehnologij (akt o neto ničelni industriji) (COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))	179

I

(Resolucije, priporočila in mnenja)

MNENJA

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

580. PLENARNO ZASEDANJE EVROPSKEGA EKONOMSKO-SOCIALNEGA ODBORA, 12. 7. 2023–
13. 7. 2023

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Pregled davčne politike za zaščito gospodinjstev
z nizkimi dohodki in ranljivih skupin pred negativnimi učinki zelenega prehoda

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 349/01)

Poročevalec: **Philip VON BROCKDORFF**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	27. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem za- sedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	195/7/10

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) ugotavlja, da učinek zelenega prehoda ne bo enak po vsej EU in bo v posameznih državah, pa tudi v različnih regijah držav članic, zelo različen. Zato morajo biti države članice pozorne na socialne izzive prehoda, da bi okrepile njegovo legitimnost, ohranile stabilnost in preprečile nasprotovanje populistov.

1.2 EESO meni, da ocene učinka, ki jih je izvedla Komisija v podporo več zakonodajnih aktov v zvezi z zelenim prehodom, večinoma zavzemajo splošno perspektivo EU in pogosto niso dovolj poglobljene za pristop po posameznih državah in regijah, ki je potreben, da bi se osredotočili na verjetni učinek na lokalna gospodarstva in skupnosti (izjema je predlog direktive o obdavčitvi energije).

1.3 EESO meni tudi, da bi bilo treba z bolj ciljno usmerjeno analizo pridobiti zelo pomembne podatke o gospodinjstvih, ki jih je prizadel zeleni prehod, da bi vlade lahko sprejele ustreznejše ukrepe za ublažitev vpliva procesa, ki poteka, na revnejša in ranljiva gospodinjstva.

1.4 EESO opozarja na dve glavni tveganji, povezani z zelenim prehodom, kar zadeva negativne socialne in gospodarske posledice, zlasti: (i) vse večje razlike v dohodkih, in (ii) selitev industrijskih sektorjev in z njimi povezanih delovnih mest.

1.5 EESO zato poudarja, da si je treba prizadevati za pravičen prehod, s katerim bo mogoče obravnavati tako zaposlitvene kot tudi distribucijske učinke prehoda na podnebno nevtralnost. V zvezi s tem poziva k prerazporeditvenim ukrepom, s katerimi bi lahko finančna sredstva usmerili v gospodinjstva z nizkimi dohodki in ranljive skupine, da bi čim bolj zmanjšali socialno izključenost, in sicer tako, da bi preprečili nadaljnje poglobljanje dohodkovnih neenakosti med procesom, ki poteka.

1.6 Če je obdavčitev, povezana z zelenim prehodom, v pristojnosti držav članic, EESO poudarja pomen nacionalnih fiskalnih ukrepov za bolj trajnosten zeleni prehod, ki bo manj vplival na najšibkeje dele prebivalstva.

1.7 Zato bi morala fiskalna politika med prehodom zajemati tri sestavine: načelo „onesnaževalec plača“ z dopolnilnimi prerazporeditvenimi ukrepi v podporo gospodinjstvom z nizkimi dohodki, ciljno usmerjeno dohodkovno podporo ter davčne olajšave za energetske varčne gospodinjске izdelke. S takšnim pristopom bi (i) podpirali nakup električnih vozil; (ii) spodbujali uvajanje zelenih tehnologij v gospodinjstvih; in (iii) izboljšali energetske učinkovitost stavb (čeprav je tudi cilj revidirane direktive o obdavčitvi energije ⁽¹⁾ izboljšanje energetske učinkovitosti ob sočasnem varovanju ranljivih skupin). Priporočeni optimalni ukrep za gospodinjstva z najnižjimi dohodki, ki morda nimajo zadostne davčne obveznosti ali niso upravičena do davčnih olajšav, je dohodkovna podpora.

1.8 EESO meni tudi, da bi država z razdeljevanjem bonov za nakupe in naložbe v okolju prijazne tehnologije in proizvode lahko pomagala ranljivim skupinam med prehodom.

1.9 Davčne olajšave za posameznike, ki kupijo električna vozila na Nizozemskem, so dober primer spodbujanja nakupa okolju prijaznih vozil, ob hkratnem čim večjem zmanjšanju možnega izkrivljanja zaradi subvencij, ki pogosto koristijo dobaviteljem na račun potrošnikov ⁽²⁾.

1.10 EESO meni tudi, da bi lahko preučili še izkušnje držav članic, kot so Nemčija, Francija in Italija, ki so uvedle nižje stopnje DDV za energetske učinkovite izdelke, energetske učinkovite tehnologije in prenovo stanovanj, s čimer želijo povečati energetske učinkovitost stavb. DDV načeloma ni progresiven. Za spodbuditev uporabe takšnega pristopa bodo za gospodinjstva z nizkimi dohodki morda potrebni spremljevalni ukrepi, kot je pavšalno nadomestilo. EESO poudarja tudi, da lahko energetske skupnosti (Direktiva (EU) 2019/944 ⁽³⁾) in skupnosti na področju energije iz obnovljivih virov (Direktiva (EU) 2018/2001 ⁽⁴⁾) postanejo ključno orodje za pomoč državljanom in ranljivim skupinam pri obvladovanju zelenega prehoda.

1.11 EESO poudarja strateško vlogo Sklada za pravični prehod. Ta finančni instrument bi moral biti učinkovito usmerjen v obravnavanje socialno-ekonomskega učinka prehoda na gospodarstva EU, ki so trenutno močno odvisna od fosilnih goriv ali dejavnosti z visoko intenzivnostjo toplogrednih plinov, ter predvsem v lajšanje prehoda za delavce in gospodinjstva, na katere vplivajo sedanje spremembe.

1.12 Kot je že poudaril v prejšnjih mnenjih, EESO ugotavlja, da Sklad za pravični prehod, čeprav ima strateško vlogo, morda ne bo zadostoval za podporo gospodarskim spremembam v teku, zato bi ga bilo treba dopolniti z ustreznimi financiranimi Socialnim skladom za podnebje.

⁽¹⁾ Direktiva Sveta 2003/96/ES z dne 27. oktobra 2003 o prestrukturiranju okvira Skupnosti za obdavčitev energentov in električne energije (UL L 283, 31.10.2003, str. 51).

⁽²⁾ Nizozemska spodbuja nakup okolju prijaznih vozil. Skupina Climate Group poroča, da so za nakup ali zakup novih električnih osebnih avtomobilov na baterije na voljo subvencije v višini do 4 000 EUR, za kombinirana vozila pa 5 000 EUR. Obstajajo pa tudi konkurenčne davčne spodbude, kot so nizek davek na motorna vozila, neobdavčen nakup in neobdavčena zasebna uporaba/korist. Glej vir: Netherlands: Taking action on zero emission vehicles (Nizozemski ukrepi na področju brezemisijevih vozil).

⁽³⁾ Direktiva (EU) 2019/944 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. junija 2019 o skupnih pravilih notranjega trga električne energije in spremembi Direktive 2012/27/EU (UL L 158, 14.6.2019, str. 125).

⁽⁴⁾ Direktiva (EU) 2018/2001 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2018 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov (UL L 328, 21.12.2018, str. 82).

2. Uvod in ozadje

2.1 Zeleni prehod je velik izziv za EU in prihodnje generacije, zlasti zaradi dolgotrajne vojne v Ukrajini, ki povzroča gospodarsko negotovost na splošno in posebej v energetskem sektorju. EESO meni, da je za uspeh prehoda potrebno družbeno soglasje, ki ga je mogoče doseči le z učinkovitim izvajanjem podpornih ukrepov po vsej EU in preprečevanjem populističnega nasprotovanja.

2.2 EESO opozarja, da se je na podlagi zelenega dogovora povečal cilj EU glede zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2030 s 40 % na vsaj 55 % glede na ravni iz leta 1990 in hkrati določil cilj podnebne nevtralnosti do leta 2050.

2.3 Sveženj „Pripravljeni na 55“ vsebuje vrsto političnih predlogov za uresničitev cilja za leto 2030, v zvezi s katerimi želi EESO podati prispevek k zavzemanju za zeleni prehod, ki ga po eni strani v celoti razumejo in podpirajo vsi vključeni deležniki, po drugi strani pa ne škoduje pretirano gospodinjstvom in ranljivim skupinam.

2.4 Medtem ko velja prepričanje, da bo zeleni prehod prinesel znatne in težko pričakovane koristi po vsej EU, se to mnenje osredotoča na verjetne kratkoročne negativne učinke zelenega prehoda, ki je v teku, s posebnim poudarkom na socialni izključenosti in dohodkovnih neenakostih, ter poziva k pravičnemu prehodu, ki bo lahko sorazmeren do gospodinjstev z nizkimi dohodki in ranljivih skupin.

3. Splošne in posebne ugotovitve

3.1 EESO ugotavlja, da posledice zelenega prehoda ne bodo enake po vsej EU in bodo, nasprotno, v posameznih državah, pa tudi v različnih regijah in na različnih območjih držav članic, celo zelo različne, kar bo odvisno od več ekonomskih in socialnih spremenljivk.

3.2 EESO v zvezi s tem ugotavlja, da so in bodo regije, ki so zelo odvisne od ogljičnih fosilnih goriv, še posebej ranljive za posledice prehoda in morebitno izgubo delovnih mest. Zato se bodo morali odzviti, potrebni za podporo socialni koheziji, precej razlikovati med državami članicami ali celo med regijami, in sicer na podlagi različnih lokalnih razmer v skladu z načelom subsidiarnosti. Vendar EESO priznava, da revidirana direktiva o obdavčitvi energije predvideva „prehodno“ obdobje in možnost, da države članice ranljiva gospodinjstva oprostijo obdavčitve ogrevanja še deset let po uvedbi revidiranega davka.

3.3 EESO z vidika metodologije meni, da ocene učinka, ki jih je doslej izvedla Komisija, večinoma zavzemajo splošno perspektivo EU in niso dovolj poglobljene za pristop po posameznih državah in regijah, ki je potreben, da bi se osredotočili na verjetni učinek na lokalna gospodarstva in skupnosti. Glede tega je predlog *direktive o obdavčitvi energije* izjema, saj je bil predviden v ciljno usmerjeni mikroanalizi, ki bi jo bilo treba v večjem obsegu vključiti v izvajanje zelenega dogovora.

3.4 EESO meni, da bi bila bolj ciljno usmerjena analiza, ki bi upoštevala vse lokalne posebnosti, koristna za pridobitev dragocenih informacij, zlasti o gospodinjstvih, ki jih je prizadel zeleni prehod, da bi vlade lahko sprejele ustrezne ukrepe za ublažitev vpliva procesa, ki poteka, na revnejša gospodinjstva in ranljive skupine, za katere bodo posledice najhujše.

3.5 EESO meni, da, kar zadeva negativne socialne in gospodarske posledice, zeleni prehod prinaša dve glavni tveganji: (i) vse večje razlike v dohodkih, in (ii) selitev industrijskih sektorjev in z njimi povezanih delovnih mest.

3.6 EESO poudarja, da je prehod na nizkoogljično gospodarstvo, odporno na podnebne spremembe, še posebej velik izziv za gospodinjstva in skupnosti z nizkimi dohodki, zlasti v regijah, ki po stopnji razvoja zaostajajo za mestnimi območji. Zato je bistveno, da je prehod podprt z ustreznim naborom fiskalnih ukrepov, vključno s finančno podporo, da se lahko obravnavajo zgoraj navedeni pomisleki.

3.7 Poleg tega želi EESO opozoriti na morebitna dodatna bremena za najšibkejšo dele prebivalstva, ki bi jih povzročil prehod, s posebnim poudarkom na cenah blaga, ki bi se lahko med procesom prehoda znatno zvišale. Prehod bi lahko zaradi vseh višjih stroškov ogljika dejansko zvišal cene energije in goriva za tiste, ki si podražitev najtežje privoščijo. Tak vpliv je še posebej zaskrbljujoč v sedanjih makroekonomskih razmerah, ko so bile v začetku tega leta stopnje inflacije v več državah članicah visoke ⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ Stopnja inflacije se je v zadnjih tednih znižala.

3.8 EESO se torej zavzema, da se izvede pravičen prehod, s katerim bo mogoče obravnavati tako zaposlitvene kot tudi distribucijske učinke prehoda na podnebno nevtralnost. Tak pristop bi bilo treba šteti za sestavni del okvira za zeleni prehod in ne le kot dopolnilne popravne ukrepe.

3.9 EESO poudarja, da so potrebni prerazporeditveni ukrepi, da se finančna sredstva usmerijo v pomoč gospodinjstvom z nizkimi dohodki in ranljivim skupinam ter s tem prepreči socialna izključenost in poglobljanje dohodkovne neenakosti. Takšni ukrepi bi se lahko na primer sprejeli v obliki okoljske obdavčitve, ki bi temeljila na načelu „onesnaževalec plača“, pri čemer bi osebe z dohodki, višji od določenega praga, plačevale višje tarife za porabo ogljično intenzivne energije.

3.10 Če je obdavčitev, povezana z zelenim prehodom, na podlagi načela subsidiarnosti v pristojnosti držav članic, EESO poudarja pomen nacionalnih fiskalnih ukrepov za bolj trajnosten zeleni prehod, ki bi manj vplival na ranljive skupine prebivalstva in po možnosti ne bi imel regresivnih učinkov, ki so pogosto povezani z okoljskimi davki.

3.11 EESO meni, da bi morala fiskalna politika med prehodom zajemati tri sestavine: načelo „onesnaževalec plača“ z dopolnilnimi prerazporeditvenimi ukrepi v podporo gospodinjstvom z nizkimi dohodki, ciljno usmerjeno dohodkovno podporo ter davčne olajšave za energetske varčne gospodinjске izdelke. S takšnim pristopom bi (i) podpirali nakup električnih vozil; (ii) spodbujali uvajanje zelenih tehnologij v gospodinjstvih; in (iii) izboljšali energetske učinkovitosti stavb. Vendar EESO priznava, da je tudi cilj revidirane direktive o obdavčitvi energije izboljšanje energetske učinkovitosti ob sočasnem varovanju ranljivih skupin. Priporočeni optimalni ukrep za gospodinjstva z najnižimi dohodki, ki morda nimajo zadostne davčne obveznosti ali niso upravičena do davčnih olajšav, je dohodkovna podpora.

3.12 EESO meni tudi, da bi država z razdeljevanjem bonov za naložbe v okolju prijazne tehnologije in nakupe okolju prijaznih izdelkov lahko pomagala ranljivim skupinam med prehodom.

3.13 Davčni ukrepi za posameznike, ki kupijo električna vozila na Nizozemskem, so dober primer spodbujanja nakupa okolju prijaznih vozil nove generacije, s katerim se zmanjšujejo morebitna izkrivljanja, povezana z bolj razširjenimi subvencijami. Na Nizozemskem davčno prijazen pristop k električnim vozilom velja tudi za takse za registracijo in dajatve za uporabo cest, kar še dopolnjuje ugoden pravni okvir. Takšne davčne olajšave bi se lahko uvedle posebej za prebivalce, ki živijo v gospodinjstvih z nizkimi dohodki, ki naj bi imela največ težav pri prehodu na zelene tehnologije.

3.14 EESO meni tudi, da bi lahko dodatno izpopolnili in preučili izkušnje držav članic, kot so Nemčija, Francija in Italija, ki so uvedle nižje stopnje DDV za energetske učinkovite izdelke, energetske učinkovite tehnologije in prenovo stanovanj, s čimer želijo povečati energetske učinkovitosti stavb. DDV načeloma ni progresiven. Za spodbujanje uporabe takšnega pristopa bodo torej v gospodinjstvih z nizkimi dohodki morda potrebni spremljevalni ukrepi, kot je pavšalno nadomestilo.

3.15 EESO poudarja pomen Sklada za pravični prehod, ki se ga ne sme zmanjšati. Ta finančni instrument bi moral biti učinkovito usmerjen v obravnavanje socialno-ekonomskega učinka prehoda na gospodarstva EU, ki so trenutno močno odvisna od fosilnih goriv ali industrijskih dejavnosti z visoko intenzivnostjo toplogrednih plinov, ter predvsem v lajšanje prehoda za delavce in gospodinjstva, na katere vplivajo spremembe, ki se dogajajo.

3.16 Kot je že poudaril v prejšnjem mnenju z naslovom *Instrument za posojila v javnem sektorju in spremembe Sklada za pravični prehod* ⁽⁶⁾, EESO ugotavlja, da sredstva in področje uporabe Sklada za pravični prehod, čeprav ima pomembno vlogo, morda ne bodo zadostovala za podporo gospodarskim spremembam, ki so v teku. Zato bi bilo treba Sklad za pravični prehod dopolniti z ustreznim financiranjem Socialnega sklada za podnebje, kot je priporočeno v mnenju EESO o *Skladu za prilaganje podnebnim spremembam, financiranim iz Kohezijskega sklada in NextGenerationEU* ⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o instrumentu za posojila v javnem sektorju v okviru mehanizma za pravični prehod (COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)) Spremenjeni predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o ustanovitvi Sklada za pravični prehod (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD)) (UL C 429, 11.12.2020, str. 240).

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sklad za prilaganje podnebnim spremembam, financiran iz Kohezijskega sklada in NextGenerationEU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 23).

3.17 EESO poudarja, da bi moral biti cilj takega dodatnega sklada zaščititi skupine oseb z nizkimi dohodki in ranljive skupine pred negativnimi posledicami prehoda, pod pogojem, da bo Socialni sklad za podnebje povezan z dobrimi praksami, namenjenimi predvsem preprečevanju povečanja dohodkovne neenakosti. Hkrati opozarja, da Socialni sklad za podnebje v sedanji organizaciji in s sedanjo finančno zmogljivostjo (da ne omenjamo preložitve njegovega izvajanja za eno leto), kot je že poudarilo več deležnikov, verjetno ne bo mogel dovolj učinkovito podpreti najranljivejših delov prebivalstva. Na primer, stroški prehoda s tradicionalnih na električna vozila bi se lahko brez davčnih spodbud ali finančne podpore izkazali za previsoke in zato predrage za gospodinjstva z nizkimi dohodki in ranljiva gospodinjstva ⁽⁸⁾.

3.18 EESO zato predlaga, naj pristojne oblasti na evropski in lokalni ravni razvijejo ustrezne fiskalne politike, ki bodo ublažile negativne posledice prehoda, ne da bi pri tem ogrozile spodbude za spremembe v smislu zelenih naložb in potrošnje, ki so potrebne za proces prehoda. Pomembno je, da take mehanizme spremljajo ukrepi za vključujoče upravljanje in dejavno sodelovanje tistih, ki jih je zeleni prehod najbolj prizadel. Vendar EESO priznava, da revidirana direktiva o obdavčitvi energije vključuje prehodna obdobja za obdavčitev izbranih izdelkov ali naložb za zmanjšanje porabe energije.

3.19 EESO opozarja vse institucije, ki sodelujejo pri zelenem prehodu, na pomen socialnega dialoga in korist vključevanja civilne družbe na evropski, nacionalni, sektorski in regionalni ravni. Socialni dialog ima ključno vlogo pri upravljanju in spodbujanju zelene preobrazbe, saj široko vključuje vse zainteresirane ter hkrati ščiti ranljive skupine in stopnje zaposlenosti po vsej EU.

3.20 EESO poudarja, da ima že več evropskih držav progresivno obdavčitev, ciljno usmerjene sisteme socialnega varstva in ustrezne mehanizme socialnega dialoga, zato bi lahko sprejetje in nadaljnja krepitev takšnih politik temeljila na obstoječih dobrih praksah in se izkazala za zelo koristno orodje za preprečevanje nadaljnjega povečevanja neenakosti in socialne izključenosti.

3.21 EESO je trdno prepričan, da bo oblikovanje širokega razumevanja podnebnih politik ter njihove politične in družbene sprejemljivosti v evropskih državah prispevalo k močnejšemu in boljšemu zelenemu prehodu, ki pa lahko izgubi legitimnost in moč, če bi njegovo breme in negativne posledice nesorazmerno prizadeli revnejša gospodinjstva.

3.22 V zvezi s tem EESO poudarja, da bi si morale vlade v posvetovanju s civilno družbo prizadevati za zmanjšanje vpliva zelenega prehoda na zaposlovanje na bolj prizadetih območjih EU, tudi s ciljno usmerjenimi in inovativnimi politikami trga dela ter programi usposabljanja in izobraževanja za delavce v visokoogljčnih panogah.

3.23 EESO poudarja, da zaradi zelenega prehoda obstaja tveganje vedno večjih regionalnih razlik med naprednejšimi gospodarstvi v EU in tistimi gospodarstvi, ki so še vedno močno odvisna od ogljično intenzivnih panog. Prav tako bi se lahko poglobile razlike in konkurenčna neskladnost med državami in med mestnimi območji na eni strani ter obrobni, podeželskimi in oddaljenimi območji na drugi.

3.24 EESO meni, da je treba pri zelenem prehodu hkrati uresničiti podnebne cilje evropskega zelenega dogovora in si prizadevati za agendo za socialno pravičnost iz evropskega stebra socialnih pravic. Zeleni prehod zahteva strukturne spremembe (s pričakovanimi gospodarskimi in družbenimi spremembami). Da bo uspešen, ga morajo spremljati socialni ukrepi, vključno s socialnimi naložbami za spodbujanje podnebne nevtralnosti in doseganje prehoda, ki bo spodbudil dinamična in konkurenčna evropska podjetja k ustvarjanju, na primer, zelenih delovnih mest in gospodarske rasti.

3.25 EESO zato poudarja pomen okrepljenega sodelovanja po vsej EU, ki bi ga bilo treba razviti na podlagi učinkovitega političnega in socialnega dialoga za oblikovanje spremljajoče ekonomske in socialne politike, ki bi podprli prehod, ki je v teku, ter ga ustrezno prilagodili različnim socialnim in gospodarskim razmeram vključenih skupnosti.

⁽⁸⁾ Joanna Gill, Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost? (Ali lahko novi evropski Socialni sklad za podnebje zaščiti revne pred naraščajočimi stroški ogljika?), Reuters, december 2022.

3.26 Da bi preprečili prenos podjetij in delovnih mest v države, ki si ne prizadevajo za okolju prijaznejši in bolj trajnosten gospodarski razvoj, za kakršnega si prizadeva EU, bi bilo treba na tak način sodelovati tudi z evropskimi državami, ki niso članice EU. Tak prenos bi namreč lahko negativno vplival na notranji trg, pa tudi na zeleni prehod, saj bi zmanjšal učinkovitost in povečal negativne učinke na najšibkeje dele prebivalstva.

3.27 EESO države članice poziva tudi k nadaljnjim ukrepom za boj proti davčnim utajam in izogibanju davkom ter preprečevanje zlorab javnih sredstev, saj bi s tem pridobili dodatna sredstva za financiranje distribucijskih ukrepov, ki podpirajo prehod.

3.28 EESO nazadnje poudarja, da lahko energetske skupnosti (Direktiva (EU) 2019/944) in skupnosti na področju energije iz obnovljivih virov (Direktiva (EU) 2018/2001) postanejo ključno orodje za pomoč državljanom in ranljivim skupinam pri obvladovanju zelenega prehoda. Takšne skupnosti imajo lahko kakršno koli pravno obliko (združenja, zadruga, partnerstva, neprofitne organizacije ali mala/srednja podjetja), kar državljanom in drugim akterjem na trgu olajša združevanje in skupno vlaganje v energetska sredstva. To bi lahko prispevalo k bolj razogljčenemu in prožnejšemu energetskega sistema, saj lahko energetske skupnosti državljanom omogočijo dostop do vseh ustreznih energetskih trgov pod enakimi konkurenčnimi pogoji, kot jih imajo drugi akterji, s čimer se zmanjšajo njihovi stroški energije ali celo omogočijo morebitni prihodki.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Krepitev kolektivne pogajalske moči v Evropski uniji

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 349/02)

Poročevalec: **Philip Von BROCKDORFF**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	21. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	152/4/9

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) ugotavlja, da so kolektivna pogajanja bistven instrument v odnosih med delodajalci in delojemalci (seveda pod pogojem, da so se delodajalci in sindikati pripravljene pogajati), in opozarja na nedavne raziskave, ki so pokazale, da članstvo v sindikatih nad določeno ravno prispeva k zmanjšanju dohodkovne neenakosti v državah, zaradi česar se zmanjšujejo zakoreninjene razlike med različnimi sloji družbe.

1.2 EESO opozarja na pomembno ugotovitev iz poročila OECD, da usklajevanje plač bistveno prispeva k temu, da lahko socialni partnerji upoštevajo makroekonomske učinke uskladitve plač na konkurenčnost. Ugotavlja tudi, da je v poročilu poudarjena vloga, ki jo imajo dinamična in trdna kolektivna pogajanja pri spodbujanju produktivnosti, konkurenčnosti in gospodarske rasti.

1.3 EESO meni, da imajo sindikati skupaj z organizacijami delodajalcev še vedno pomembno vlogo pri oblikovanju gospodarske, zaposlovalne in socialne politike, vendar se število delavcev, za katere veljajo pogodbe na ravni podjetja ali sektorske pogodbe, še naprej zmanjšuje, zaradi česar upada pogajalska moč sindikatov.

1.4 Zato je treba poiskati možnosti za povečanje pomena sindikatov, delodajalcev in vlad na dinamičnem trgu dela ter opredeliti priložnosti, da se zagotovi vzdržnost zanesljivih in trdnih struktur za socialni dialog, vključno s kolektivno pogajalsko močjo, in spoštuje avtonomija socialnih partnerjev, pa tudi odnosov med delodajalci in delojemalci na nacionalni ravni.

1.5 EESO meni, da morajo primerno strukturo za kolektivna pogajanja ter po potrebi za tristranski in dvostranski socialni dialog določiti socialni partnerji. Zaveda se tudi, da imajo vlade ključno vlogo pri priznavanju pomembnosti kolektivnih pogajanj, saj zagotavljajo omogočitevne pogoje za njihovo izvajanje, varstvo pred diskriminatornimi praksami in preprečevanje poskusov, da bi delavce omejevali pri uveljavljanju njihove zakonite pravice do sodelovanja v sindikatih.

1.6 EESO ugotavlja, da evropski steber socialnih pravic spodbuja socialne partnerje, naj se pogajajo o kolektivnih pogodbah v zadevah, ki so pomembne zanje, pri tem pa spoštuje njihovo avtonomijo in pravico do kolektivnih ukrepov ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Načelo 8.

1.7 EESO ugotavlja tudi, da zaradi novih oblik dela, kot so v platformnem gospodarstvu, nastajajo novi izzivi v odnosih med delodajalci in delojemalci. V tej novi realnosti sta oslabei tradicionalni vloge sindikatov kot institucij, ki zastopajo organizirane delavce, in organizacij delodajalcev kot ključnih deležnikov na trgu dela.

1.8 EESO ugotavlja, da so za uspeh podjetij ključne inovacije na delovnem mestu, zato priporoča, naj bodo v procesu kolektivnih pogajanj inovacijski procesi na delovnem mestu obravnavani kot del kolektivnih pogajanj in socialnega dialoga na splošno.

1.9 EESO meni, da je treba zaradi močne svetovne konkurence in višjih stroškov energije najti ravnovesje, pri katerem se bodo upoštevali skupni interesi, kot je obravnavanje višjih življenjskih stroškov za delavce, hkrati pa priznava, da lahko socialni dialog, vključno s kolektivnimi pogajanjmi, prispeva k večji produktivnosti na delovnem mestu.

1.10 EESO meni tudi, da bi lahko s kolektivnimi pogajanjmi in socialnim dialogom podprli industrijsko strategijo v spreminjajočih se gospodarskih razmerah v skladu z odnosi med delodajalci in delojemalci na nacionalni ravni. Morda je potrebno nekaj prožnosti, vendar bi se morali o tem dogovoriti socialni partnerji, prav tako pa ne bi smele biti ogrožene kolektivne pravice ali delovni pogoji.

1.11 EESO ugotavlja, da je pokritost s kolektivnimi pogajanjmi v Evropi največja in najbolj stabilna v državah s sistemi pogajanj, za katere so značilna pogajanja z več delodajalci, ki večinoma potekajo na sektorski ravni, v nekaterih primerih, na primer v Belgiji, pa celo na medsektorski ravni.

1.12 Nazadnje EESO poziva vlade, naj v ustreznih primerih kot dopolnilno sredstvo za spodbujanje in priznavanje kolektivnih pogajanj uporabljajo javna naročila.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Kolektivna pogajanja so ključni proces v odnosih med delodajalci in delojemalci za določanje poštenih plač in delovnih pogojev v gospodarskih sektorjih; vključuje delodajalce na eni strani in sindikate na drugi strani. Kolektivna pogajanja potekajo že dolgo vrsto let, članstvo v sindikatih pa v zadnjih letih vztrajno upada. Raziskave kažejo, da se zaradi tega zmanjšuje pogajalska moč sindikatov, kar vpliva na pridobljene pravice delavcev in kolektivna pogajanja⁽²⁾. Prav tako je pomembno sodelovanje podjetij v ustreznih združenjih delodajalcev, da se okrepi proces kolektivnih pogajanj, pri čemer raziskave kažejo, da imajo take organizacije ključno vlogo pri spodbujanju skladnosti s pravnimi in delovnimi standardi ter standardi na področju zdravja in varnosti pri delu, zlasti v neformalni ekonomiji⁽³⁾.

2.2 Nadaljnja raziskava je pokazala, da so sindikati pomembni za doseganje ravnovesja moči v podporo socialni pravičnosti in gospodarski blaginji. Empirični rezultati kažejo, da dohodkovna neenakost glede na stopnjo gostote sindikatov sledi krivulji v obliki obrnjene črke U. Ko se v sindikate vključuje vse več delavcev, se dohodkovna neenakost sprva povečuje. Vrh krivulje doseže, ko gostota sindikatov znaša 35 do 39 %, potem pa se začne zmanjševati, medtem ko se gostota sindikatov še naprej povečuje. Iz raziskave je torej razvidno, da se s povečevanjem članstva nad določeno ravno zmanjšuje dohodkovna neenakost v državah⁽⁴⁾.

2.3 Inovacije v podjetjih, konkurenčnost in produktivnost veljajo za ključna gonila gospodarske rasti v zelo konkurenčnem globalnem okolju, močno pa so odvisne od vložka dela in dodane vrednosti, ki ju pri doseganju inovacij, konkurenčnosti in produktivnosti zagotavljajo delavci. Vse to temelji na dejavnem vključevanju socialnih partnerjev in njihovem prispevku.

⁽²⁾ Schnabel, C., *Union membership and collective bargaining: trends and determinants* (Članstvo v sindikatih in kolektivna pogajanja: trendi in determinante) (str. 1–37), Springer International Publishing, 2020.

⁽³⁾ ILO, *The informal economy and decent work: A policy resource guide supporting transitions to formality* (Neformalna ekonomija in dostojno delo: vodnik po gradivu za politiko v podporo prehodom k formalnosti), Mednarodna organizacija dela, 2013.

⁽⁴⁾ Montebello, R., Spiteri, J. in Von Brockdorff, P., „Trade unions and income inequality: Evidence from a panel of European countries“ (Sindikati in dohodkovna neenakost: dokazi iz vzorca evropskih držav), *International Labour Review*, 2022.

2.4 Kot je EESO navedel v predhodnem mnenju ⁽⁵⁾, so za ustvarjanje dolgoročne vrednosti še vedno odgovorni izvršni direktorji, in sicer z uresničevanjem dolgoročnih interesov, zato bi bilo treba spodbujati povečanje njihove odgovornosti za vzdržnost podjetij. Prav to je Evropska svetovalna skupina za računovodsko poročanje izrecno priznala v svojem predlogu zahtev glede poročanja o okoljskih, socialnih in upravljaljskih vidikih v skladu z direktivo o poročanju podjetij o družbeni odgovornosti. Predlagala je, da bi morala upravičena podjetja za svojo delovno silo razkriti obseg pokritosti s kolektivnimi pogajanjimi in socialnega dialoga, saj opolnomočena, angažirana in cenjena delovna sila velja za enega od ključnih dejavnikov za dolgoročno vzdržnost podjetja ⁽⁶⁾.

2.5 Gospodarska odpornost in vzdržnost posredno prispevata k socialni koheziji, saj ju je mogoče doseči le s prednostno obravnavo dodane vrednosti, ki jo delavci prinašajo gospodarstvu. Ta prednostna obravnava je razširjena v gospodarstvih, v katerih so kolektivna pogajanja in socialni dialog na splošno močni in ustvarjajo ravnovesje gospodarske moči, ki spodbujata podjetniške inovacije, konkurenčnost in produktivnost na podlagi tehnologije in delovne sile.

2.6 Gostota sindikatov v EU se zmanjšuje, vendar EESO meni, da še vedno pomembno prispevajo k oblikovanju gospodarske, zaposlovalne in socialne politike, čeprav imajo v nekaterih državah članicah vse manjšo vlogo. Zmanjšuje pa se tudi število delavcev, za katere veljajo kolektivne pogodbe. V nekaterih državah članicah je zaskrbljujoča tudi reprezentativnost organizacij delodajalcev. Zato je pomembno, da socialni partnerji ob podpori omogočitenega okvira najdejo načine, da bodo kolektivna pogajanja in socialni dialog služili svojemu namenu kot ustrezni in smiselni instrumenti v skladu z nacionalnimi okoliščinami in praksami. EESO opozarja, da so kolektivna pogajanja temeljna pravica, določena v Ustavi Mednarodne organizacije dela (MOD) ⁽⁷⁾. Kolektivna pogajanja so tudi sredstvo, ki delodajalcem, njihovim organizacijam in sindikatom omogoča, da določijo poštene plače in delovne pogoje, pri tem pa upoštevajo tudi nacionalne gospodarske in socialne interese. V zvezi s tem EESO opozarja na konvencijo MOD št. 87 o sindikalni svobodi in varstvu sindikalnih pravic, ki so temeljne pravice delavcev in delodajalcev. Poleg pravice do združevanja pa je temeljna pravica tudi pravica do nezdruževanja. Pogoj za dobre odnose med delodajalci in delojemalci je tudi, da so se delodajalci in sindikati pripravljani pogajati. Dokazi kažejo, da to ni vedno tako ⁽⁸⁾.

2.7 Namen tega mnenja je torej, da se preučijo razlogi za to zmanjševanje in posledice pristopov za njegovo omejitvev, poudari vloga sindikatov, delodajalcev in vlad na dinamičnem trgu dela ter opredelijo priložnosti za zagotovitev vzdržnosti zanesljivih in trdnih struktur za kolektivna pogajanja ob spoštovanju avtonomije socialnih partnerjev, pa tudi odnosov med delodajalci in delojemalci na nacionalni ravni.

3. Posebne ugotovitve

3.1 Kot je navedeno v mnenju SOC/764 o krepitvi socialnega dialoga ⁽⁹⁾, se raven zavezanosti socialnemu dialogu (in implicitno kolektivnim pogajanjem) in njegova učinkovitost razlikujeta od države do države. Vendar EESO meni, da se morajo nacionalni socialni partnerji dogovoriti o zasnovi kolektivnih pogajanj, ki je najprimernejša glede na okoliščine v posamezni državi.

3.2 EESO se zaveda, da imajo vlade ključno vlogo pri priznavanju pomembnosti kolektivnih pogajanj, saj ustvarjajo pogoje, ki omogočajo njihovo izvedbo, varstvo pred diskriminatornimi praksami in preprečevanje poskusov, da bi delavce omejevali pri uveljavljanju njihove zakonite pravice do sodelovanja v sindikatih. Ta tristranski okvir bi moral odražati najpomembnejše točke iz priporočila Komisije o krepitvi socialnega dialoga, in sicer s poudarkom na zagotavljanju socialne pravičnosti ter spodbujanju evropske blaginje in odpornosti.

3.3 EESO ugotavlja, da evropski steber socialnih pravic ⁽¹⁰⁾ spodbuja socialne partnerje, naj se pogajajo o kolektivnih pogodbah, pri tem pa spoštuje njihovo avtonomijo in pravico do kolektivnih ukrepov. EESO tudi poziva k posvetovanju s socialnimi partnerji o oblikovanju in izvajanju ekonomskih in socialnih politik ter politik zaposlovanja, obžaluje pa, da se

⁽⁵⁾ Mnenje EESO: Ne zelenemu dogovoru brez socialnega dogovora (UL C 341, 24.8.2021, str. 23).

⁽⁶⁾ <https://www.efrag.org/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

⁽⁷⁾ Kot taka je potrjena tudi v Deklaraciji MOD o temeljnih načelih in pravicah pri delu iz leta 1998.

⁽⁸⁾ Pisarczyk, Ł., „Towards rebuilding collective bargaining? Poland in the face of contemporary challenges and changing European social policy“ (Za obnovo kolektivnih pogajanj? Soočanje Poljske s sodobnimi izzivi in spreminjajočo se evropsko socialno politiko), *Industrial Relations Journal*, 2023.

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog priporočila Sveta o krepitvi socialnega dialoga v Evropski uniji (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Krepitev socialnega dialoga v Evropski uniji: izkoriščanje njegovega celotnega potenciala za upravljanje pravičnega prehoda (COM(2023) 40 final) (UL C 228, 29.6.2023, str. 87).

⁽¹⁰⁾ Načelo 8.

posvetovanja ne izvajajo z enako prepričanostjo in zavezanostjo po vsej EU. Poleg tega ugotavlja, da je treba pogodbe, sklenjene med socialnimi partnerji, v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic in po potrebi izvajati na ravni EU in držav članic. To načelo predpostavlja, da je zagotovljena minimalna raven varstva.

3.4 Svet dela se zaradi novih delovnih praks, ki vplivajo na delovno življenje milijonov Evropejcev, nenehno spreminja. Nove oblike dela v platformnem gospodarstvu predstavljajo velike izzive v odnosih med delodajalci in delojemalci. EESO meni, da ta nova realnost vpliva na sindikate in organizacije delodajalcev ter da se morajo oboji hitro prilagoditi nanjo, hkrati pa zaščititi temeljne pravice delavcev v duhu direktive o platformnih delavcih, ki jo je predlagala Komisija.

3.5 Kolektivna pogajanja so ključna za obstoj in pomen sindikatov ter zagotavljanje ravnovesja moči med delodajalci in delavci. EESO meni, da bi morala kolektivna pogajanja in socialni dialog na splošno podpirati tudi inovacije na delovnem mestu, da bi povečali produktivnost in obravnavali morebitne spremembe delovnih praks, ki vplivajo na dobro počutje in delovno življenje delavcev. EESO se zaveda, da je to dodaten izziv za sindikate, seveda pa bi morali biti za odločitve, ki se sprejemajo na ravni podjetja, še naprej odgovorni delodajalci. Priporoča, naj se vloga sindikatov v inovacijskih procesih na delovnem mestu ob upoštevanju nacionalnih sistemov odnosov med delodajalci in delojemalci prizna kot del ustrezne vloge socialnega dialoga in kolektivnih pogajanj.

3.6 Pomembno je opozoriti na ugotovitve iz poročila OECD ⁽¹¹⁾, v katerem je ponovno poudarjeno, da so kolektivna pogajanja ključna delavska pravica, s katero se lahko izboljša tudi uspešnost na delovnem mestu. Skrb vzbujajoč pa je zaključek iz istega poročila, da je ta pravica pod pritiskom zaradi splošne oslabitve odnosov med delodajalci in delojemalci ter vse večjega števila novih in pogosto prekarnih oblik zaposlitve. OECD v poročilu potrjuje, da so kolektivna pogajanja v EU pod pritiskom in da obstaja velika politična potreba po ukrepanju. Poročilo vsebuje vse potrebne dokaze za okrepitev kolektivnih pogajanj, da bodo prožnejša in bolj odzivna na spreminjajoči se svet dela. V zvezi s tem EESO meni, da je treba najti ravnovesje, pri katerem se bodo upoštevali skupni interesi, kot je obravnavanje višjih življenjskih stroškov delavcev in močnejše svetovne konkurence, ob zavedanju, da se lahko s kolektivnimi pogajaji in socialnim dialogom zaradi inovacij na delovnem mestu ter spodbujanja razvoja znanj in spretnosti poveča produktivnost. Poleg tega bi bilo s kolektivnimi pogajaji in socialnim dialogom mogoče podpreti industrijsko strategijo v spreminjajočih se gospodarskih razmerah, in sicer na podlagi odnosov med delodajalci in delojemalci na nacionalni ravni. Čeprav bi morala biti prožnost, dogovorjena med socialnimi partnerji, način za prilagajanje spreminjajočim se okoliščinam in uravnoteženje potreb podjetij in njihovih delavcev, to ne bi smelo ogroziti kolektivnih pravic ali škodovati delovnim pogojem. Poleg tega prožnost dela, ki je ustrezno urejena z zakonodajo ali kolektivnimi pogajaji, pomeni, da imajo koristi tako delavci kot delodajalci.

3.7 Kar zadeva pogodbe na ravni podjetja in sektorske pogodbe v procesu kolektivnih pogajanj, ni mogoče ugotoviti, katere so primernejše. Dolžnost socialnih partnerjev v posameznih državah članicah pa je, da analizirajo prednosti in slabosti obeh oblik pogodb ter ugotovijo, ali so za povečanje pokritosti s kolektivnimi pogajaji, kot je navedeno v direktivi o ustreznih minimalnih plačah ⁽¹²⁾, najprimernejše sektorske pogodbe, pogodbe na ravni podjetja ali kombinacija obeh oblik. Raziskave so na primer pokazale, da je pokritost s kolektivnimi pogajaji v Evropi največja in najbolj stabilna v državah s sistemi pogajanj, za katere so značilna pogajanja z več delodajalci, ki večinoma potekajo na sektorski ravni, v nekaterih primerih, na primer v Belgiji, pa celo na medsektorski ravni ⁽¹³⁾, vendar je treba pri prizadevanjih za povečanje pokritosti seveda upoštevati prevladujoče okoliščine v posamezni državi.

3.8 EESO se zaveda, da bo tudi v prihodnje težko doseči povečanje članstva v sindikatih in organizacijah delodajalcev. Socialni dialog in kolektivna pogajanja so prostovoljne narave in bi morali takšni tudi ostati, vendar priporoča, naj socialni partnerji v posameznih državah članicah za obravnavo tega izziva preučijo ustrezne metode, s katerimi bi zagotovili zadostno število članov za preživetje svojih organizacij.

⁽¹¹⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽¹²⁾ Direktiva (EU) 2022/2041 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. oktobra 2022 o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji (UL L 275, 25.10.2022, str. 33).

⁽¹³⁾ <https://www.etui.org/services/facts-figures/benchmarks/what-s-happening-to-collective-bargaining-in-europe>

3.9 EESO se zaveda, da so nacionalni sistemi odnosov med delodajalci in delojemalci zelo raznoliki, saj so različne tudi gospodarske in politične razmere v državah članicah. V dokumentu Komisije ⁽¹⁴⁾ je navedeno, da je za kolektivna pogajanja značilen premik k decentraliziranim pogajanjem na ravni podjetja. Dokazi kažejo, da je pokritost s kolektivnimi pogajanimi običajno večja, kadar so pogajanja centralizirana, kadar so stopnje organizacije delodajalcev višje in kadar se izvaja razširitev pogodb na strani, ki jih niso podpisale.

3.10 EESO opozarja tudi na pomembno ugotovitev iz poročila OECD, da usklajevanje plač ključno prispeva k temu, da lahko socialni partnerji upoštevajo razmere v poslovnem ciklu in makroekonomske učinke uskladitve plač na konkurenčnost ⁽¹⁵⁾. Poleg tega meni, da je pogajalski proces odvisen od prevladujočih okoliščin na ravni podjetij, tako majhnih kot velikih.

3.11 EESO poziva socialne partnerje, naj povečajo ustreznost sistemov kolektivnih pogajanj, tako da ocenijo, kako bi lahko s kolektivnimi pogajanimi na vseh ravneh uravnoteženo zagotovili dodano vrednost za delavce in delodajalce v vseh gospodarskih in družbenih sektorjih. V zvezi s tem je treba opozoriti na najnovejše poročilo OECD o obeh straneh za zaposlovanje, v katerem je poudarjena vloga dinamičnih in močnih kolektivnih pogajanj pri spodbujanju produktivnosti, konkurenčnosti in gospodarske rasti.

3.12 EESO opozarja na pomembno vlogo, ki jo imajo ali bi jo lahko imele vlade pri spodbujanju tesnejšega sodelovanja z delodajalci in sindikati in podpiranju makroekonomske politike. Vlade so seveda že same pomemben delodajalec in se pogosto pogajajo s sindikati, ki zastopajo delavce, ter lahko v nekaterih državah članicah določijo vzorec za celotno gospodarstvo. Poleg tega imajo ključno vlogo pri zagotavljanju primernih pogojev za mir v odnosih med delodajalci in delojemalci, stabilnost cen, večjo produktivnost in nediskriminatorne vzorce zaposlovanja. Za uresničitev teh ciljev in ob spoštovanju avtonomije socialnih partnerjev EESO poziva k okrepitvi kolektivnih pogajanj, da bi dosegli boljše rezultate za podjetja in delavce. Kot enega od ukrepov priporoča, naj vlade v ustreznih primerih kot dopolnilno sredstvo za spodbujanje in podpiranje kolektivnih pogajanj uporabljajo javna naročila, kot je navedeno v dveh prejšnjih mnenjih EESO ⁽¹⁶⁾.

3.13 Kot je navedeno zgoraj, bo v kolektivnih pogajanjih morda potrebna prožnost, ki je bila dogovorjena. Vendar EESO meni, da morajo dogovorjene spremembe kolektivnih pogodb uravnotežiti interese obeh strani in obema prinesiti koristi. Čeprav bi bilo treba spodbujati nacionalne in sektorske sporazume, EESO priznava, da lahko pri pogajanjih na ravni podjetij prožnost dela, ki je ustrezno urejena z zakonodajo ali kolektivnimi pogajanimi, koristi tako delodajalcem kot delavcem. Takšna pogajanja bi morala temeljiti na vzajemnem zaupanju in učinkovitih pogajalskih strukturah, pri čemer bi bilo treba preprečiti morebitno poslabšanje delovnih pogojev. Kljub temu je treba, kadar je to mogoče, najti kompromis, ki bo omogočil, da bodo decentralizirani sistemi postali bolj organizirani in da bo v sektorskih pogodbah mogoče določiti široke okvirne pogoje, podrobne določbe pa oblikovati v pogajanjih na ravni podjetij. Raziskave so dejansko pokazale, da se s hibridnimi sistemi kolektivnih pogajanj, ki vključujejo usklajene sektorske sisteme in sisteme na več ravneh, dosegajo boljši rezultati tako za delavce kot za podjetja ⁽¹⁷⁾.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽¹⁴⁾ https://commission.europa.eu/system/files/2016-03/social-dialogue-involvement-of-workers_en.pdf

⁽¹⁵⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>

⁽¹⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Dostojne minimalne plače v vsej Evropi (raziskovalno mnenje na zaprosilo Evropskega parlamenta/Sveta) (UL C 429, 11.12.2020, str. 159) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Javna naročila kot sredstvo za ustvarjanje vrednosti in zagotavljanje dostojnega dela v panogi čiščenja in vzdrževanja (mnenje na lastno pobudo) (UL C 429, 11.12.2020, str. 30).

⁽¹⁷⁾ Braakmann, N. in Brandl, B., *The efficacy of hybrid collective bargaining systems: An analysis of the impact of collective bargaining on company performance in Europe* (Učinkovitost hibridnih sistemov kolektivnih pogajanj: analiza učinka kolektivnih pogajanj na uspešnost podjetij v Evropi), 2016.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora –Nadaljnji koraki v zvezi z inflacijo in energetskimi ukrepi ter energetska odpornost EU za bistvene gospodarske sektorje**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/03)

Poročevalec: **Felipe MEDINA MARTIN**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	26. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	151/1/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) namerava v tem mnenju oceniti vpliv energetske krize, ki sta jo povzročila pandemija COVID-19 in ruska vojna agresija na Ukrajino in ki je prizadela evropska podjetja, njihove delavce in vse evropske državljane. EESO ugotavlja, da so se v celotnem gospodarstvu pojavile mnogotere težave, kot so nesorazmerno povečanje proizvodnih stroškov, reorganizacija dobavnih verig, težave pri oskrbi s hrano in drugim blagom, podražitev naložb in izguba kupne moči evropskih gospodinjstev.

1.2 EESO izraža zaskrbljenost zaradi visoke stopnje inflacije v Evropi, do katere prihaja zaradi visokih stroškov energije in surovin, ki zvišujejo tudi cene storitev in industrijskega blaga. Inflacija v Evropi je na najvišji ravni od uvedbe eura. EESO poziva evropske institucije, naj vzpostavijo nadzorne mehanizme, na primer take, kot jih je v svojem dokumentu predlagala Evropska potrošniška organizacija (BEUC). Ti bi morali vključevati, na primer, celovito izvajanje ukrepov iz predloga uredbe Sveta, ki predvideva obsežno reformo in prilagoditev zasnove trga električne energije. EESO poziva države članice EU, naj izvajajo že sprejete akte EU, kot je sveženj za čisto energijo, ki prispeva k pospešitvi zelenega prehoda in poglobljanju notranjega trga.

1.3 EESO meni, da je zaradi velikega povečanja stroškov zaradi vojne v Ukrajini in energetske krize nujno prenoviti revidirani začasni okvir EU za krizne ukrepe. Poleg tega priporoča uporabo začasnega okvira za državno pomoč, s tem da se pomoč iz uredbe o izrednih energetskih razmerah ter mehanizma za okrevanje in odpornost uporablja za vse sektorje, ki jih je prizadela energetska kriza, s posebnim poudarkom na bistvenih sektorjih, da ne bi ogrozili sposobnosti številnih podjetij za preživetje, da bi preprečili negativen vpliv na življenjske stroške potrošnikov in da slednjim ne bi otežili možnosti vsakodnevnega dostopa do osnovnih proizvodov. Poleg tega EESO ponovno poziva k uvedbi „zlatega pravila“, ki bi omogočilo potrebne javne naložbe.

1.4 EESO meni, da bi morali načrti za zmanjšanje učinka visokih cen energije koristiti gospodinjstvom in ključnim sektorjem. Čeprav so bili v nekaterih sektorjih zabeleženi zelo visoki dobički, in sicer 26,8-odstotno povečanje v primerjavi s prejšnjim četrtletjem, so napovedi stečaja v EU dosegle indeks 113,1, kar je najvišja zabeležena raven doslej glede na indeks, ki ga je Eurostat uporabil za merjenje stopnje stečaja v EU, v primerjavi referenčnim merilom 100 iz leta 2015.

EESO poziva Komisijo in države članice, naj si med izvajanjem ukrepov za zmanjšanje obremenitev ob konicah prizadevajo za stalno oskrbo gospodinjstev in ključnih sektorjev z energijo. Evropska centralna banka ⁽¹⁾ pa poudarja, da so hkrati nekatera podjetja, zlasti v energetske sektorju, pod pretvezo inflacije povečala svoj dobiček. Dobički v tem sektorju še vedno spodbujajo inflacijo v EU in jih je treba obravnavati.

1.5 Gospodarstvo je občutilo energetske krizo z visoko inflacijo, šibko gospodarsko rastjo, močnim pritiskom na javne finance ter kupno moč gospodinjstev in podjetij pa tudi z izgubo zunanje gospodarske konkurenčnosti. EESO na podlagi priporočil Evropske centralne banke (ECB) predlaga oblikovanje merila „zelenega trojčka“, da bi bili prihodnji ukrepi prilagojeni, ciljno usmerjeni in odporni na prehod. Z neselektivnimi cenovnimi ukrepi, kot je zgornja meja cen hrane, bi se samo še podaljšalo obdobje visoke inflacije.

1.6 Vztrajno visoka inflacija, zlasti zaradi cen energije, povzroča splošen upad kupne moči evropskih delavcev, potrošnikov in podjetij, kar vpliva na življenjske razmere številnih družin, domače povpraševanje in rast. To in nadaljevanje denarne politike zviševanja obrestnih mer negativno vpliva tudi na mnoga podjetja. EESO meni, da je socialni dialog v energetske sektorju pomemben za iskanje ustreznih rešitev na nacionalni ravni.

1.7 EESO poziva vlade, naj v podjetjih in gospodinjstvih spodbujajo izvajanje ukrepov za varčevanje z energijo in energijsko učinkovitost, ki bodo omogočili trajno zmanjšanje povpraševanja po energiji. Zato bi bilo treba spodbujati širjenje energije iz obnovljivih virov (z uvedbo potrebnih pravnih in fiskalnih pogojev, vključno z uvedbo „zlatega pravila za naložbe“), da bi zmanjšali odvisnost od fosilnih goriv. Sedanje razmere bi bilo treba uporabiti kot vzvod za pospešitev razogljičenja gospodarstva EU. Te ukrepe bi morala spremljati jamstva, da do selitve dejavnosti ne bo prišlo, ki bi bila vezana na finančno pomoč. Čas je za potrebne naložbe (in fiskalne pogoje) v evropsko energetske preobrazbo, da se zmanjša odvisnost od fosilnih goriv. EESO tudi meni, da bi si bilo treba prizadevati za predlagane spremembe načrta REPowerEU za racionalizacijo in pospešitev izdajanja dovoljenj za infrastrukturo za obnovljive vire energije. V zvezi s tem EESO poziva EU in države članice, naj razmislijo, kako bi lahko z dohodki od presežne energije, poslane v omrežje, omogočili vzdržne naložbe za čim večje povečanje zmogljivosti za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov in njeno razdeljevanje, kadar se proizvede več kot za lastne potrebe. Prenovo zasnove energetskega trga bi bilo treba vključiti v dolgoročno agendo Evropske komisije, da bi preprečili prihodnje motnje v oskrbi z energijo in previsoke cene.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Val inflacije je občutiti po vsej Evropi in jasno sta razvidni dve njegovi fazi. Prva je bilo obdobje okrevanja po omejitvi gibanja prebivalstva zaradi pandemije COVID-19. Nenadna oživitev vseh sektorjev je povzročila ozka grla v dobavnih verigah, ki so povečala stroške surovin in prevoza tovora. Med januarjem 2020 in marcem 2022 ⁽²⁾ so se surovine podražile za 101 %, prevoz tovora pa za 545 % ⁽³⁾.

2.2 Drugo fazo inflacije je februarja 2022 sprožila ruska vojna agresija na Ukrajino, ki ji je sledila vojna. Takrat je bil udarec največji za energijo in nekatere izdelke, za katere sta bili Rusija in Ukrajina glavni dobaviteljci EU: zemeljski plin, pšenica, sončnično olje in gnojila. Med februarjem in aprilom 2022 so se cene teh proizvodov zvišale za 18,6 %, 16,8 %, 38,6 % in 16,7 % ⁽⁴⁾. Pozneje so se ti stroški omejili, čeprav je bil indeks cen surovin MDS še marca 2023 za 40,9 % višji kot januarja 2020, stroškov prevoza tovora pa za 3,6 % višji.

2.3 Ti dogodki so vplivali na inflacijo v svetovnem in evropskem gospodarstvu. Medletna stopnja rasti harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin v euroobmočju (HICP) ⁽⁵⁾ je oktobra dosegla 11,5 % (Eurostat). Tako visoke vrednosti niso bile dosežene že od prejšnjega stoletja in čeprav so se v zadnjih mesecih nekoliko umirile (marca 2023 je bila stopnja

⁽¹⁾ Študija ECB o inflaciji, 2023.

⁽²⁾ Indeks cen surovin MDS. Na voljo na <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽³⁾ Freightos Baltic Index. Na voljo na <https://fbx.freightos.com/>.

⁽⁴⁾ Indeks cen surovin MDS. Na voljo na <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽⁵⁾ Eurostat. Na voljo na <https://ec.europa.eu/eurostat>.

8,3 %), jih je zelo težko znižati. Da cenovni šok ne bo kratkotrajen, kot je sprva kazalo, dokazuje osnovna inflacija (brez energentov), ki v večjem delu Evrope narašča. To lahko pomeni, da denarna politika, ki jo je uvedla ECB, ne prinaša pričakovanih rezultatov.

3. Učinek inflacije na evropsko gospodarstvo

3.1 EESO ugotavlja, da so se gospodarski obeti po ruski invaziji na Ukrajino februarja 2022 poslabšali. Po napovedih naj bi se gospodarski trend ⁽⁶⁾ v prihodnjih letih upočasnil v primerjavi z letom 2022, čeprav se te napovedi iz meseca v mesec izboljšujejo. Če je Evropska komisija pozimi ocenila, da bo rast BDP za celotno EU znašala 0,8 % v letu 2023 in skromnih 1,6 % v letu 2024, se je v nedavni pomladanski napovedi ta delež povečal na 1,0 % oziroma 1,7 %. Hkrati naj bi se inflacija postopoma zmanjševala, čeprav počasneje, kot je bilo prvotno pričakovano (9,2 % v letu 2022, 6,7 % v letu 2023, 3,1 % v letu 2024). Trg dela bo zaznamovala nizka rast, javni dolg pa narašča, med drugim zaradi hitrega zvišanja obrestnih mer ECB, ki bo v večini držav povzročilo pritisk na proračun.

3.2 Visoka inflacija najbolj prizadene 96,5 milijona Evropejcev, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost. 41 % anketirancev raziskave Eurobarometer navaja cene, inflacijo in življenjske stroške med največjimi težavami, s katerimi se sooča njihova država, pred zdravjem (32 %) in gospodarskimi razmerami (19 %).

3.3 EU je zaradi sprejetih političnih odločitev doživela skoraj popolno ukinitvev oskrbe s plinom iz Rusije, skoraj polovico držav članic pa je prizadelo manjše ali večje zmanjšanje dobave. Naraščajoča inflacija in cene osnovnih proizvodov, pomanjkanje delovne sile in motnje v svetovnih dobavnih verigah slabo vplivajo na evropske prehranske in neprehranske dobavne verige. Glede na gospodarske obete OECD naj bi se svetovna rast v letu 2023 močno upočasnila, in sicer na približno 2,2 %.

3.4 Po podatkih Evropske centralne banke je zvišanje cen energentov razlog za dve tretjini rasti inflacije v euroobmočju; po podatkih Komisije so se stopnje dobička v energetskem sektorju med letoma 2019 in 2022 povečale za 54 %, plače pa le za 6 %. Splošen upad kupne moči evropskih delavcev, potrošnikov in podjetij negativno vpliva na življenjske pogoje mnogih družin, poleg tega pa bi lahko, če ne bodo sprejeti popravni ukrepi, zmanjšal domače povpraševanje in rast, s tem pa škodljivo vplival še na druge gospodarske panoge. Vse to je med drugim tudi posledica nadaljevanja denarne politike višanja obrestnih mer. EESO meni, da je socialni dialog v energetskem sektorju pomemben za iskanje ustreznih rešitev na nacionalni ravni.

3.5 Medtem ko so se cene življenjskih potrebščin v Evropi na splošno zvišale, je bil trend pri plačah manj nestanovit, zaradi česar se je zmanjšala kupna moč evropskih državljanov, zlasti najbolj ranljivih, ki nimajo sredstev, da bi se zaščitili pred inflacijo. Dejansko so spremembe v vedenju potrošnikov že opazne zaradi izgube kupne moči gospodinjestev, ki se soočajo z velikimi krizami na področju življenjskih stroškov zaradi zvišanja računov za energijo in učinka inflacije. Instrumenti, ki jih države članice uporabljajo za zaščito ranljivih gospodinjstev, se zelo razlikujejo in v nekaterih primerih je lahko njihova učinkovitost omejena. Evropska komisija bi morala razmisliti o minimalnih standardih, ki bi jih morali regulativni organi in oblikovalci politik uporabljati za zaščito in podporo ranljivih gospodinjstev.

3.6 Med sektorji, ki so najbolj prizadeti zaradi skupnega učinka pandemije in vojne, je proizvodnja hrane – kmetijstvo, živilnoreja in živilska industrija – ter njena distribucija končnemu potrošniku. Bližina vojne in njen vpliv na energetske trge in trge surovin povzročata razlike v cenah kmetijskih proizvodov med Evropo in mednarodnimi trgi, na katerih so se evropske cene najbolj zvišale. Tako je po podatkih mesečne preglednice cen osnovnih proizvodov (*Commodity price dashboard*) od aprila 2023 stopnja rasti cen za večino evropskih kmetijskih proizvodov višja od svetovne rasti cen, zlasti za mesne izdelke. To gibanje ima tri pomembne učinke. Prvi je, da se evropsko prebivalstvo bolj spopada z inflacijo na področju osnovnih proizvodov. Drugi je ta, da evropska živila izgubljajo mednarodno konkurenčnost. Tretji pa, da so se cene, ki jih ponujajo kmetje, zvišale zaradi višjih proizvodnih stroškov.

⁽⁶⁾ https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2023-economic-forecast-improved-outlook-amid-persistent-challenges_sl

3.7 Ruska vojna agresija proti Ukrajini je povzročila velike izzive v verigi preskrbe s hrano, ki presega spiralo stroškov energije: višje cene ključnih vložkov (krma, gnojila) in pomanjkanje nekaterih proizvodov (npr. rastlinskih olj), potrebnih za ohranitev popolnoma delujoče dobavne verige. Verižni učinek naraščajočih stroškov vodi do odločitev za zmanjšanje proizvodnje gnojil, kar bo dodatno dvignilo cene. Suše poleti 2022 in do zdaj v letu 2023 po vsej Evropi zmanjšujejo razpoložljivo ponudbo in povzročajo velik pritisk na cene.

3.8 Nekateri ključni sektorji, s svojimi podjetji in delavci, ki ne glede na razmere ne morejo ustaviti poslovanja, se soočajo z dvojnim bremenom: manj je potrošnikov, ki so pripravljeni plačati, stroški pa naraščajo, zlasti z vrtoglavi računi za energijo. Podjetja so večinoma skušala zavezati višanje stroškov, da bi potrošnikom zagotovila konkurenčne cene, zdaj pa se bojijo potrošniške krize (Hidalgo, M., 2023 ⁽⁷⁾; Eurocommerce, 2023). Španska vlada je nedavno v svojem prvem poročilu o observatoriju za marže objavila ⁽⁸⁾, da so se marže v prehranski verigi od leta 2021 zmanjšale za 25 %, tako da je jasno, da je gibanje stopenj dobička zelo različno.

Evropska centralna banka ⁽⁹⁾ pa poudarja, da so hkrati nekatera podjetja, zlasti v energetske sektorju, pod pretvezo inflacije povečala svoj dobiček. Dobički v tem sektorju so še naprej spodbujali inflacijo v EU in jih je treba obravnavati.

3.9 Španska centralna banka ⁽¹⁰⁾ omenja zelo pozitivne učinke t. i. „iberijske izjeme“ ali „iberijskega mehanizma“ na oblikovanje cen na trgu električne energije. Obravnava tudi pozitivne, čeprav bolj omejene učinke zmanjšanja DDV na cene hrane in goriva, in dodaja, da bi bil ta ukrep cenejši, če bi bil usmerjen na pomoč družinam z nižjimi dohodki. Španska centralna banka omenja tudi pozitivne učinke povečanja medsektorskih minimalnih plač, pokojnin in minimalnega ključnega dohodka, ki ga je sprejela španska vlada in je ublažilo posledice inflacije za gospodinjstva z nižjimi dohodki.

4. Vpliv zvišanja stroškov energije na donosnost evropskih podjetij

4.1 Veleprodajne cene električne energije in plina so se od začetka leta 2021 zvišale tako, da so bile tudi do petnajstkrat višje, kar ima hude posledice za potrošnike in podjetja. Evropske vlade so se na to odzvale z izvajanjem sklopa politik. Ena od teh je namenjena blažitvi vpliva zvišanja stroškov na potrošnike in podjetja. Drugi ukrepi so namenjeni stabilizaciji in znižanju veleprodajnih cen ter energetske varnosti. EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj v skladu z mnenjem TEN/793 ⁽¹¹⁾ izvedejo celovito reformo zasnove trga električne energije in sistema izračunavanja cen električne energije.

4.2 Cene energije se zelo različno odražajo v stroških podjetij: prvič, s stroški lastne oskrbe z električno energijo, drugič, posredno z vplivom na preostalo dobavno verigo in, tretjič, s finančnimi posledicami, ki lahko iz tega izhajajo. Španska centralna banka je pomladi 2022 objavila predhodno študijo ⁽¹²⁾, v kateri je bilo na primer ocenjeno, da bi skupno 25-odstotno povečanje stroškov energije za podjetja povzročilo 1,6-odstotno zmanjšanje njihove bruto dodane vrednosti v letu 2023. Vendar je to povprečni učinek; ugotovljeno je bilo, da so nekateri sektorji bolj prizadeti kot drugi – največ koristi imata naftna industrija in industrija zemeljskega plina – najbolj prizadete panoge pa so ribištvo in akvakultura, kopenski promet, pomorski promet in promet po celinskih plovni poteh, trgovina in popravila motornih vozil, kmetijstvo in živinoreja, izobraževanje, zračni promet, nepremičninske dejavnosti, koksarne in rafinerije nafte, zdravstvene storitve ter socialne in gostinske storitve. Nekateri od teh sektorjev so se med pandemijo izkazali kot pomembni za nemoteno delovanje gospodarstva EU. Številni najbolj prizadeti sektorji v svoji proizvodni dejavnosti niso intenzivni uporabniki električne energije, so pa veliki potrošniki.

⁽⁷⁾ *Margins and profits of Spanish food retailers in 2022* (Marže in dobiček španskih trgovcev z živili na drobno v letu 2022).

⁽⁸⁾ OME Informe Trimestral 2023T3 (bde.es).

⁽⁹⁾ Študija ECB o inflaciji, 2023.

⁽¹⁰⁾ https://www.bde.es/f/webbe/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesAnuales/InformesAnuales/22/Files/InfAnual_2022_En.pdf

⁽¹¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi uredb (EU) 2019/943 in (EU) 2019/942 ter direktiv (EU) 2018/2001 in (EU) 2019/944 za izboljšanje zasnove trga električne energije v Uniji (COM(2023) 148 final — 2023/0077 (COD)) (UL C 293, 18.8.2023, str. 112).

⁽¹²⁾ Na voljo na https://www.bde.es/f/webbe/SES/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/22/IEF_2022_1_Rec1_4.pdf.

4.3 Poleg neposrednega in posrednega vpliva na bruto dodano vrednost podjetij (marže) obstaja še en način večanja finančne ranljivosti. V poročilu španske centralne banke so navedeni najbolj prizadeti sektorji. V skupini posebej ranljivih sektorjev, ki niso bili le prezadolženi, ampak bodo v letu 2023 imeli tudi negativno donosnost, so: prodaja in popravila motornih vozil; kopenski prevoz in cevovodni transport; ribolov in akvakultura; kmetijstvo in živinoreja; proizvodnja tekstila, oblačil, usjenih izdelkov in obutve.

4.4 Ko se bodo skupne zaloge zemeljskega plina v Evropi zmanjšale – zaloga je maja 2023 obsegala 68 % celotne zmogljivost⁽¹³⁾ – se bomo soočili z dodatnimi izzivi pri upravljanju energetske politike. Razlika med količinami, ki so bile nekoč dobavljene iz Rusije, in alternativnimi dobavitelji še ni odpravljena, zato je malo verjetno, da bi se cene v kratkem znižale. Povpraševanje se je občutno zmanjšalo. Visoke cene energije zmanjšujejo konkurenčnost naše industrije in dobavnih verig, kar spodbuja izvajanje dejavnosti zunaj EU, s čimer se zmanjšuje strateška neodvisnost bloka. Ogrožajo tudi gospodinjstva, zlasti najbolj ranljiva, in povečujejo delež revnih ljudi in ljudi, ki jim grozi revščina. Ta trend se bo nadaljeval vsaj do leta 2024⁽¹⁴⁾. Za odpravo teh težav EESO priporoča vrsto ukrepov, med drugim lokacijska jamstva, povezana s finančno podporo, dodatne ukrepe za varčevanje z energijo in energijsko učinkovitost, da bi podjetja zmanjšala povpraševanje, ter obsežne naložbe in nujne fiskalne okvirne pogoje za širitev proizvodnje energije iz obnovljivih virov, da se zmanjša odvisnost od fosilnih goriv.

4.5 Vrtoglavi stroški energije vse bolj ogrožajo obstoj številnih podjetij in gospodinjstev. Čeprav je bila zima razmeroma topla, ne moremo vedno računati na ugodne okoljske razmere. Zato je treba na tem področju sprejeti posebne ukrepe za zaščito posebej ranljivih gospodinjstev.

4.6 Ogromno in velikokrat nepredvidljivo povečanje poslovnih stroškov za podjetja ter nepripravljenost potrošnikov, da bi trošili, včasih lahko pripelje celo do nujne preselitve dejavnosti. Tega pa ne morejo narediti podjetja, ki nudijo bistvene storitve za stranke in preostali del dobavne verige in ki ne morejo preprosto ustaviti poslovanja zaradi zvišanja cen energije.

4.7 Številni sektorji in njihovi zaposleni so med pandemijo COVID-19 šteli za bistvene, kar pa se v sedanjih energetski krizi ni zgodilo. Države članice mnogim od teh sektorjev do zdaj niso dajale posebne podpore. Podjetja teh sektorjev in njihovi zaposleni so si prizadevali ščititi potrošnike pred lastnimi maržami, težko jim je namreč na stranke prenašati vse stroške astronomskega povečanja stroškov za energijo. Takšno stanje ne sme dolgo trajati. EESO prav tako meni, da vlade ljudi ne ščitijo enako močno kot med pandemijo.

4.8 Številna podjetja vlagajo v zmanjšanje porabe energije in večanje zmogljivosti za dostop do obnovljivih virov energije. EESO meni, da lahko podjetja delujejo tudi kot pospeševalci elektrifikacije prometa in nadomeščanja plina za ogrevanje ter imajo ključno vlogo pri energetskem prehodu in ciljih EU glede obnovljivih virov energije do leta 2030. To pa zahteva ugoden regulativni okvir, izdajanje dovoljenj in boj proti odvrtilnim cenovnim dejavnikom za proizvodnjo več energije.

4.9 EESO poudarja, da je treba obveznosti iz načrta REPowerEU in energijsko učinkovitost stavb uskladiti s podporo in zmogljivostjo upravljavcev, da krijejo stroške znatnih naložb, ki so za to potrebne. Ti ukrepi bodo pomembni za zmanjšanje odvisnosti od fosilnih goriv, vendar morajo biti obveznosti povezane z razpoložljivostjo javnega in zasebnega financiranja. Preoblikovanje energetskega trga bi bilo treba vključiti v dolgoročno agendo Evropske komisije, da bi preprečili prihodnje motnje v oskrbi z energijo in previsoke cene, razmisliti pa bi bilo treba tudi o usposabljanju delovne sile, ki bo v tem sektorju zaposlena.

⁽¹³⁾ Podatki so na voljo na <https://agsi.gie.eu/data-overview/eu>.

⁽¹⁴⁾ EIU (2023): *Energy crisis will erode Europe's competitiveness in 2023* (Energetska kriza bo leta 2023 zmanjšala konkurenčnost Evrope). Na voljo na <https://www.eiu.com/n/energy-crisis-will-erode-europe-competitiveness-in-2023/>.

EESO prav tako meni, da bi morala oba programa odražati tudi praktične vidike razpoložljivosti opreme in usposobljene delovne sile v primeru obveznosti nameščanja hitrih polnilnih postaj za vozila ali infrastrukture za alternativna goriva. Poskrbeti je treba, da se sredstva, ki bodo na voljo na podlagi novih predlogov, uporabijo za pravočasno izvedbo tega prehoda.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Učinkovita poraba vode in ozaveščenost potrošnikov o njihovem vodnem odtisu**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/04)

Poročevalka: **Milena ANGELOVA**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	29. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	190/2/6

1. Sklepi in priporočila

1.1 Voda je bistvenega pomena za življenje, okolje in gospodarstvo ter je kot taka skupno dobro, ki mora biti dostopno in cenovno ugodno za vse, pri čemer pa je najpomembnejše, da se to skupno dobro tudi spoštuje in zaščiti. Zaradi človekovega vpliva in podnebnih sprememb je pomanjkanje vode vse večje tako na svetovni ravni kot tudi v Evropi, kjer vodni stres prizadene približno 20 % ozemlja in 30 % prebivalstva ⁽¹⁾. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja obsežno zakonodajo EU, ki je bila sprejeta na tem področju ⁽²⁾, ter poziva k njenemu hitremu in učinkovitemu izvajanju, da bi zagotovili učinkovito porabo vode in dostop do vode za vse državljane EU.

1.2 EESO poziva, naj se oblikujejo in takoj začnejo izvajati posebni ukrepi za povečanje ozaveščenosti o učinkoviti porabi vode in za spodbujanje tehnoloških inovacij za učinkovitejšo porabo vode v proizvodnih sistemih ter naj se sprejmejo strategije za zmanjšanje količine odpadkov in recikliranje. EU in države članice poziva, naj izvajajo načelo onesnaževalec plača ter z odločnim ukrepanjem zagotovijo, da bodo vsi deležniki ravnali skladno z njim ⁽³⁾.

1.3 EESO poudarja ključni pomen obveščanja, ozaveščanja, spodbujanja in usmerjanja potrošnikov k učinkoviti porabi vode. Oblikovalci politik, socialni partnerji, organizacije civilne družbe in vsi deležniki imajo skupno odgovornost za jasno komuniciranje o vrednosti vode in vodnem odtisu, za spodbujanje uporabe aparatov za učinkovito rabo vode in zagotavljanje spodbud za potrošnike, da se zavežejo vzorcem varčevanja z vodo in si prizadevajo za stalno odličnost.

1.4 EESO poziva EU, države članice, pristojne organe, upravljavce vode in vse v tem procesu udeležene strani, naj si v okviru svojih pristojnosti prizadevajo za stalno izboljševanje razpoložljivosti in dostopnosti vode ter njene učinkovite porabe. Ključni elementi tega procesa so boljše varstvo virov pitne vode, prehod na krožno rabo vode, zagotavljanje javne oskrbe z vodo po poštenih cenah storitev in preprečevanje vodne revščine.

⁽¹⁾ Poročilo EEA št. 12/2021 z naslovom *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment* (Vodni viri v Evropi – soočanje z vodnim stresom: posodobljena ocena), 2021.

⁽²⁾ Sveženj „Pripravljeni na 55“, okvirna direktiva o vodah, direktiva o pitni vodi, uredba o ponovni uporabi vode itd.

⁽³⁾ Na primer https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/IP_14_1151 in <https://www.politico.eu/article/italy-biggest-steel-mill-mockery-eu-environmental-rules/>.

1.5 EESO predlaga, naj se čim prej uvedejo naslednji ukrepi za učinkovitejšo porabo vode in ozaveščanje potrošnikov o njihovem vodnem odtisu, s tem pa prispeva tudi k oblikovanju družbe, ki pametno ravna z vodo ⁽⁴⁾:

1.5.1 Ukrepi, osredotočeni na spodbujanje in usmerjanje potrošnikov k učinkoviti porabi vode

1.5.1.1 *Jasno komuniciranje o vrednosti vode (izvajajo pristojni organi in upravljavci vode).* Izvajati bi bilo treba komunikacijske kampanje za spremembo dolgoročnega vedenja, da bi potrošnike poučili o vrednosti vode in storitev za rabo vode, ter posebne komunikacijske kampanje za kratkoročne nujne ukrepe kot odziv na krizne razmere, ki so jih povzročile podnebne spremembe (suše, poplave). Ena od pomembnih ciljnih skupin so otroci. Nadomestitev pitne vode z nekonvencionalnimi vodnimi viri bi morala postati pravilo (npr., kadar je to mogoče, uporaba zbrane deževnice za zalivanje vrtov, pranje avtomobilov itd.).

1.5.1.2 *Spodbujanje aparatov/naprav za učinkovito porabo vode (izvajajo EU in države članice).* V zasebnih gospodinjstvih se danes uporabljajo številni aparati/naprave, ki porabljajo vodo. Zaradi tehnološkega napredka se je pri številnih med njimi v zadnjih letih znatno zmanjšala poraba vode, kar je prispevalo k splošnemu trendu zmanjšanja porabe vode na prebivalca. Potrebne so dodatne spodbude, ki bodo proizvajalce spodbujale k nadaljnjim inovacijam za učinkovitejšo porabo vode, kupce pa k nakupu in uporabi takih inovacij. Vsi taki aparati/naprave bi morali imeti oznako o porabi vode.

1.5.1.3 *Obveščanje potrošnikov o njihovem vodnem odtisu (izvajajo EU in države članice).* Dejanska poraba vode v zasebnih gospodinjstvih daleč presega porabo pitne vode. Vsak porabljen izdelek in storitev vsebuje določeno količino vode ⁽⁵⁾ in pogosto je znaten del vodnega odtisa potrošnika ustvarjen zunaj njegove domače regije/države ali celo EU. Odločitve potrošnikov zato vplivajo na regionalno, nacionalno in svetovno porabo vode. Z izobraževalnega vidika je vodni odtis učinkovit parameter in je bil nedavno vključen tudi v programe, ki so jih številna komunalna podjetja pripravila za šole. Na spletu je na voljo veliko kalkulatorjev, v katere lahko potrošnik vnese svoje podatke in dobi informacijo o svojem odtisu. Potrošnike bi bilo treba seznaniti z njimi z informacijskimi kampanjami.

1.5.2 Ukrepi, osredotočeni na izboljšanje razpoložljivosti in dostopnosti vode ter učinkovitosti njene porabe

1.5.2.1 *Zagotavljanje javne oskrbe z vodo (izvajajo države članice in upravljavci vode).* V okviru celostnega pristopa bi bilo treba sprejeti ukrepe za izboljšanje učinkovitosti in odpornosti sistema za oskrbo s pitno vodo in njeno distribucijo z boljšim nadzorom iztekanja, po potrebi z razvojem alternativnih virov pitne vode in drugih ustreznih ukrepov. To vključuje tudi, da države članice za varovanje javnega zdravja in dobrega počutja preučijo ukrepe, s katerimi zagotovijo, da ima javna oskrba z vodo v obdobjih akutnega pomanjkanja vode prednost pred drugimi vrstami rabe vode.

1.5.2.2 *Zagotavljanje poštene cene storitev za rabo vode, ki temelji na popolnem povračilu stroškov, hkrati pa zagotavlja cenovno dostopnost za ranljive skupine (izvajajo pristojni organi).* V skladu z Direktivo 2000/60/ES morajo države članice upoštevati načelo povračila stroškov storitev za rabo vode vsaj za industrijo, gospodinjstva in kmetijstvo. Po podatkih Komisije in OECD je polno povračilo stroškov storitev za rabo vode doseženo le v devetih državah članicah ⁽⁶⁾. V večini primerov je omejeno na zasebna gospodinjstva. Države članice bi morale sprejeti ukrepe za zagotovitev splošne in cenovne dostopnosti storitev za rabo vode za najbolj ranljive skupine ⁽⁷⁾, pri čemer pa je pomembno tudi, da tarifa za vodo odraža dejanske stroške storitev za rabo vode. To bo skupaj z natančnim merjenjem porabe zagotovilo, da bodo potrošniki bolje seznanjeni s stroški storitev za rabo vode. Države članice bi morale obravnavati možnost obračunavanja na podlagi „vrednosti vode“,

⁽⁴⁾ https://watereurope.eu/wp-content/uploads/WE-Water-Vision-2023_online.pdf

⁽⁵⁾ *Water Footprint network, Water Footprint Assessment* (Mreža za vodni odtis, ocena vodnega odtisa), stran obiskana 22. maja 2023.

⁽⁶⁾ OECD, *Background note: Cost recovery* (Informativni dokument: Povračilo stroškov), april 2022.

⁽⁷⁾ Direktiva (EU) 2020/2184 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2020 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi (UL L 435, 23.12.2020, str. 1).

s čimer bi dosegli, da se ta redke vir ohrani tudi za prihodnje generacije. Tarife za vodo bi lahko dale cenovni signal za povečanje učinkovitosti porabe vode. Lahko bi se na primer zvišale, ko se v gospodinjstvu preseže določena poraba na prebivalca ali ko je oskrba z vodo ogrožena zaradi začasnega pomanjkanja vode.

1.5.2.3 Učinkovito merjenje porabe vode z večjo natančnostjo meritev (izvajajo države članice, občine in dobavitelji vode):

- zagotovitev učinkovitega merjenja porabe vode z natančnimi vodomerni in politiko njihovega obnavljanja, da bodo končni uporabniki seznanjeni s svojo dejansko porabo;
- nadzor porabe iz zasebnih vodnjakov za omejitev porabe vode neposredno iz podtalnice;
- uporaba pametnega merjenja za opozarjanje končnih uporabnikov na visoko ali neobičajno porabo in porabo pri nizkem pretoku, ki bi lahko pomenila notranje iztekanje.

1.5.2.4 *Boljše varstvo virov pitne vode (izvajajo EU in države članice).* Vire pitne vode je treba zaščititi pred antropološkim onesnaženjem. Da bi to dosegli, je treba dosledno izvajati akcijski načrt EU za ničelno onesnaževanje z uporabo načel previdnosti in nadzora pri viru, v skladu z načelom onesnaževalec plača, in sicer za vse snovi, ki vzbujajo zaskrbljenost in bi lahko vstopile v vire pitne vode. Onesnaževala izvirajo tudi iz industrijskih (per- in polifluoroalkilne snovi, farmacevtski izdelki, dezinfekcijska sredstva itd.) ali kmetijskih virov (pesticidi, nitrati). EU pregleduje ustrezne zakonodajne akte, ki lahko preprečijo onesnaževanje pri viru, vključno z Direktivo 2010/75/EU⁽⁸⁾, Uredbo (ES) št. 1907/2006⁽⁹⁾, Direktivo 2009/128/ES⁽¹⁰⁾, Uredbo (ES) št. 726/2004⁽¹¹⁾ in Direktivo 2001/83/ES⁽¹²⁾. Zagotoviti je treba, da bodo prihodnja pravila učinkovito varovala naše vodne vire.

1.5.2.5 *Prehod na krožno rabo vode (izvajajo EU, države članice in upravljavci vode).* Učinkovitost porabe vode se lahko poveča s ponovno uporabo vode. Po eni strani bi bilo treba zasebna gospodinjstva spodbujati k zbiranju deževnice, ko je to mogoče, in njeni uporabi za ustrezne namene, med drugim tudi za zalivanje vrtov in čiščenje. Po drugi strani pa je treba sprejeti učinkovite ukrepe za nadzor pri viru, s katerimi bi zagotovili, da odpadna voda, ki jo proizvedejo gospodinjstva, ne vsebuje onesnaževal, ki bi lahko ogrozila ponovno uporabo očiščene odpadne vode za namakanje in druge namene.

1.5.2.6 *Prilagajanje podnebnim spremembam (izvajajo države članice, občine in upravljavci odpadnih voda).* Podnebne spremembe na regije različno vplivajo. Pomembno je, da so ukrepi prilagojeni lokalnim razmeram. Na splošno bo treba na novo razmisliti o urbanističnem načrtovanju in mesta preoblikovati tako, da bodo sposobna absorbirati vodo („mesto spužva“)⁽¹³⁾. To bo izboljšalo mestno klimo, omogočilo pronicanje deževnice in zmanjšalo število primerov prelijanja kombinirane kanalizacije.

1.5.2.7 *Zagotavljanje dobrega upravljanja (izvajajo države članice, regije in občine).* Da bi omogočili spremembe, so potrebne jasne in učinkovite strukture upravljanja, s katerimi bi okrepili sodelovanje med vsemi akterji in opredelili odgovornosti. Ukrepi bi morali temeljiti na natančnih napovedih regionalnih vplivov podnebnih sprememb in razvoja vzorcev povpraševanja po vodi (kmetijstvo, industrija, demografski razvoj itd.) v prihodnjih desetletjih.

⁽⁸⁾ Direktiva 2010/75/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010 o industrijskih emisijah (celovito preprečevanje in nadzorovanje onesnaževanja) (UL L 334, 17.12.2010, str. 17).

⁽⁹⁾ Uredba (ES) št. 1907/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o registraciji, evalvaciji, avtorizaciji in omejevanju kemikalij (REACH), o ustanovitvi Evropske agencije za kemikalije ter spremembi Direktive 1999/45/ES ter razveljavitvi Uredbe Sveta (EGS) št. 793/93 in Uredbe Komisije (ES) št. 1488/94 ter Direktive Sveta 76/769/EGS in direktiv Komisije 91/155/EGS, 93/67/EGS, 93/105/ES in 2000/21/ES (UL L 396, 30.12.2006, str. 1).

⁽¹⁰⁾ Direktiva 2009/128/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti za doseganje trajnostne rabe pesticidov (UL L 309, 24.11.2009, str. 71).

⁽¹¹⁾ Uredba (ES) št. 726/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o postopkih Skupnosti za pridobitev dovoljenja za promet in nadzor zdravil za humano in veterinarsko uporabo ter o ustanovitvi Evropske agencije za zdravila (UL L 136, 30.4.2004, str. 1).

⁽¹²⁾ Direktiva 2001/83/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. novembra 2001 o zakoniku Skupnosti o zdravilih za uporabo v humani medicini (UL L 311, 28.11.2001, str. 67).

⁽¹³⁾ „Mesto spužva“ je mestno območje s številnimi naravnimi območji, na katerih so drevesa, jezera in parki, ali drugimi primeri dobrega načrtovanja, katerega namen je absorbirati deževnico in preprečevati poplave; povzeto po: <https://climatechampions.unfccc.int/what-are-sponge-cities-and-how-can-they-prevent-floods/>; stran obiskana 7. junija 2023.

1.5.2.8 Javni organi kot vodilni akterji (izvajajo države članice in občine). Ker so javni organi, vključno z evropskimi institucijami, odgovorni za oblikovanje in izvajanje ukrepov politike in praktičnih ureditev, bi morali prevzeti vodilno vlogo pri zmanjševanju svojega vodnega odtisa.

2. Ozadje

2.1 To mnenje na lastno pobudo je del vodilne pobude EESO v letu 2023, katere namen je obravnavati vodo kot pomembno prednostno nalogo na evropski in svetovni ravni. V mnenju so preučeni ukrepi, potrebni za učinkovitejšo porabo vode v EU pri potrošnikih, ob upoštevanju okoljskih vprašanj, vrzeli v znanju in trenutnega stanja na področju s tem povezanih tehnologij. V njem so predstavljene zamisli za optimizacijo porabe vode v gospodinjstvih in izpustov, ki temeljijo na celostni viziji vloge potrošnikov ter njihovih potreb glede količine in kakovosti vode, pa tudi konkretni predlogi, kako to doseči.

2.2 Voda je bistvenega pomena za življenje, okolje in gospodarstvo ter je kot taka skupno dobro, ki ga je treba spoštovati in zaščititi. Vendar so evropski vodni viri zaradi podnebnih sprememb ogroženi, saj v številnih vodnih bazenih (zlasti v Sredozemlju⁽¹⁴⁾) upada količina padavin, sušna obdobja so vse daljša, v večini regij pa se pojavlja več hudih neurij, ki povzročajo katastrofalne poplave. Poleg tega lahko zaradi dviga morske gladine slana voda prodre v sladkovodne vodonosnike.

2.3 Med razpoložljivostjo lokalnih virov in povpraševanjem končnih uporabnikov po vodi je vse večje neravnovesje, kar pomeni veliko nevarnost pomanjkanja vode v prihodnosti. Razpoložljivost vode določajo osnovni dejavniki, kot so padavine, geografija, podnebni trendi in onesnaženost, poraba vode in povpraševanje po njej pa sta odvisna predvsem od ravnanja ljudi. Poleg tega človekove dejavnosti, tudi dejavnosti zasebnih gospodinjstev, vplivajo na kakovost razpoložljivih vodnih virov. Z onesnaževanjem vodnega okolja, ki ga povzroča človek, se zmanjšuje razpoložljivost uporabnih vodnih virov ter povečujejo stroški in okoljski vplivi čiščenja vode do ravni kakovosti, potrebne za določene dejavnosti (pitna voda, industrijska uporaba, namakanje itd.). V študijah⁽¹⁵⁾ je pomanjkanje naprednega spremljanja kakovosti vode v vodnih telesih EU opredeljeno kot eden glavnih vzrokov za ekološke nesreče zaradi onesnaževanja vode.

2.4 Po podatkih Evropske agencije za okolje (EEA) vodni stres v povprečju vsako leto prizadene približno 20 % evropskega ozemlja in 30 % prebivalstva⁽¹⁶⁾. EEA navaja, da vodni stres pomeni, da ni na voljo dovolj vode, da bi zadostili potrebam okolja ter naše družbe in gospodarstva v smislu količine ali kakovosti. Vodni stres je splošen izraz, ki zajema sušo, količinsko pomanjkanje, kakovost in dostopnost vode⁽¹⁷⁾.

2.5 Pitna voda predstavlja približno 10 % celotne porabe vode. Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo predstavljajo 58 %, oskrba z električno energijo, plinom, paro in klimatizacijo pa 18 %⁽¹⁸⁾.

2.6 Pitna voda predstavlja približno 20 % celotne količine odvzete vode. K skupnemu letnemu odvzemu največ prispevata⁽¹⁹⁾ odvzem za hlajenje pri proizvodnji električne energije⁽²⁰⁾ (32 %) in odvzem za kmetijstvo (28 %).

2.7 Ker onesnaženje vodnih virov s hranili (dušikom in fosforjem) in številnimi nevarnimi snovmi (na primer snovmi s kumulativnimi rakotvornimi ali mutagenimi lastnostmi) resno ogroža zdravje in okolje ter je potrebno čiščenje vode drago in predstavlja intenzivno porabo virov, EESO poziva k hitremu izvajanju obsežne veljavne zakonodaje EU. Ponovno poudarja, da je treba z industrijsko in kmetijsko politiko EU zmanjšati emisije onesnaževal ob hkratnem podpiranju rasti in

⁽¹⁴⁾ V poročilu Medvladnega panela za podnebne spremembe (*Cross-Chapter Paper 4: Mediterranean Region* (Prečni dokument 4: Sredozemlje), vključen v poročilo *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability* (Podnebne spremembe v letu 2022: vplivi, prilagajanje in ranljivost)) je navedeno, da je sredozemska regija žarišče med seboj zelo povezanih podnebnih tveganj.

⁽¹⁵⁾ EEA, *Pollution in Europe's rivers* (Onesnaževanje v evropskih rekah).

⁽¹⁶⁾ Poročilo EEA št. 12/2021 z naslovom *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment* (Vodni viri v Evropi – soočanje z vodnim stresom: posodobljena ocena), 2021.

⁽¹⁷⁾ Prav tam.

⁽¹⁸⁾ Posebno poročilo Evropskega računskega sodišča 12/2021 *Načelo „onesnaževalec plača“: nedosledna uporaba v različnih okoljskih politikah in ukrepih EU* (na podlagi podatkov EEA).

⁽¹⁹⁾ Vendar ni povsem jasno, kako uporaba vode za hladilne naprave vpliva na razpoložljivost virov. Običajno se voda odvzame iz površinskih vodnih teles ali iz morja in se ponavadi vsa (ali skoraj vsa) vrne v ta vodna telesa.

⁽²⁰⁾ EEA, *Water abstraction by source and economic sector* (Odvzem vode po virih in gospodarskih sektorjih), 1. junij 2022.

konkurenčnosti. Ker je voda skupno dobro, EESO poziva, naj se vsem državljanom EU omogoči prost dostop do pitne vode prek pitnikov in vodnih virov, dostopnih na javnih mestih, v skladu z Direktivo (EU) 2020/2184. V primeru koncesij za mineralno vodo si je treba prizadevati za postavitve pipe, iz katere bi bila mineralna voda dostopna javnosti.

2.8 Čeprav se to mnenje osredotoča predvsem na porabo in razpoložljivost vodnih virov, je njegov namen tudi obravnavanje težav, povezanih s kakovostjo, saj te vplivajo na dejansko uporabnost tega vira. Zato je cilj politike preprečiti nadaljnje poslabšanje ter zaščititi in izboljšati stanje vodnih ekosistemov, zagotoviti postopno zmanjšanje onesnaževanja podtalnice in preprečiti njeno nadaljnje onesnaževanje.

2.9 Da bi sedanjim in prihodnjim generacijam zagotovili zadostno količino in kakovost vode, je potrebno splošno zavedanje o vseh težavah in njihovih temeljnih vzrokih. Vsak državljan/potrošnik se mora zavedati pomena vode in njene vrednosti kot omejenega vira, zato je treba spodbujati splošno ozaveščenost o vprašanih, povezanih z vodnimi viri, in sprejeti ustrezne ukrepe, začenši z zasebno sfero. V ta namen nedavna Direktiva (EU) 2020/2184 državam članicam priporoča ukrepe za spodbujanje večje ozaveščenosti o kakovosti in porabi pitne vode.

2.10 Upoštevati je treba številne dejavnike in vidike, ki neposredno in posredno vplivajo na pomen in vpliv porabe vode v gospodinjstvih, med drugim:

- različne namene neposredne porabe vode: pitje, umivanje, zalivanje itd.;
- lokacijo neposredne porabe vode: doma, v službi, pri hobijih itd.;
- vrste porabljene vode: podtalnica, površinska voda, ponovno uporabljena voda itd.;
- posredno porabo vode: voda, uporabljena za proizvodnjo blaga in storitev;
- neposredno odpadno vodo: količina in kakovost (hranila, organske snovi, kemikalije itd.);
- posredno odpadno vodo: odpadna voda, ki nastane pri proizvodnji blaga in storitev;
- geografske vidike pomanjkanja in kakovosti vode, povezane z neposredno in posredno porabo (od lokalne do globalne).

3. Kazalniki rabe vode

3.1 Čeprav je potreben celovit splošni pristop k optimizaciji porabe vode, je treba uporabljati čim manj kazalnikov, ki morajo biti čim bolj preprosti. Dodana vrednost povečanja števila kazalnikov ali uporabe zapletenih zbirnih kazalnikov (kot so odtisi in indeksi) morda ne bo velika glede na sredstva, potrebna za njihovo spremljanje, analizo in obdelavo. Zato je ključnega pomena, da se poiščejo najustreznejši kazalniki in kazalniki z največjim vplivom glede na namen potrebnih informacij. Razlikovati bi bilo treba med kazalniki, ki jih uporabljajo ekonomisti/znanstveniki/oblikovalci politik za opredelitev problemov, razvoj strategij in merjenje napredka pri doseganju zastavljenih ciljev, ter kazalniki, ki se uporabljajo za komuniciranje s potrošniki. Za namene politike je pomembno oceniti vrsto kazalnikov, ki so neposredno ali posredno povezani s porabo vode in bodo omogočali oceno učinkovitosti politike, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti doslednosti in kontinuiteti spremljanja parametrov. Pri tem bi se lahko oprli na kazalnike, ki jih uporablja EEA.

3.2 EEA je kazalnike razvila zaradi potrebe po majhnem številu kazalnikov, pomembnih za določeno politiko, ki so časovno stabilni (vendar ne statični) in lahko zagotovijo odgovore na izbrana prednostna vprašanja (okoljska, socialna, gospodarska itd.).

3.3 Najustreznejši kazalnik za merjenje porabe vode pri potrošnikih (zasebnih gospodinjstvih) je poraba vode v litrih na prebivalca na dan (L/cap/d). Razpoložljivi podatki kažejo velike razlike, ki se gibljejo od 77 do 220 litrov na prebivalca na dan ⁽²¹⁾.

⁽²¹⁾ Eureau, *The governance of water services in Europe* (Upravljanje storitev za rabo vode v Evropi), 2020.

3.4 Ukrepi za spodbujanje učinkovite porabe vode morajo obravnavati celoten vodni cikel ter zajemati tako količinske kot kakovostne vidike. Ne bi smeli obravnavati le odvzema/porabe pitne vode, temveč bi morali vključiti tudi koristi krožne rabe vode (ponovna uporaba vode) in ozaveščati o tem, da je voda vsebovana tudi v izdelkih in storitvah, ki jih uporabljamo. To bo zasebnim gospodinjstvom pomagalo bolje razumeti vpliv njihovih potrošniških odločitev na kakovost in količino vodnih virov v njihovi regiji, državi in po svetu. Prav tako bo državljanom pomagalo k večji ozaveščenosti o vseh vidikih svoje individualne porabe vode, in sicer tako doma kot zunaj doma, in o tem, kako lahko vodo uporabljajo učinkovito. Vloga organizacij civilne družbe je ključna glede pomoči pri njihovi izbiri in izvajanju strategij za bolj učinkovito in boljšo porabo.

3.5 Učinkovita poraba vode je sicer nujna v vseh delih Evrope, še posebej pa na območjih, kjer vode primanjkuje ali pa so sušna obdobja pogostejša. Učinkovitost sistema za oskrbo z vodo bi bilo treba vključiti v splošno strategijo, da se zagotovi celosten pristop. Možne rešitve bi bilo treba iskati tudi v bolj v prihodnost usmerjenih strategijah dobaviteljev vode, vključno z ocenjevanjem in obvladovanjem tveganj v oskrbovalnem sistemu, obvladovanjem iztekanja, alternativnimi viri vode itd.

3.6 Čeprav teorija predlaga uporabo številnih drugih indikatorskih parametrov (tema vode je za to zelo primerna), bi bilo treba upoštevati, da je z iskanjem dodatnih podatkov ter njihovim potrjevanjem in razširjanjem veliko dela. Te nadaljnje dejavnosti so v pristojnosti evropskih centralnih struktur, pa tudi držav članic in njihovih agencij ali operativnih podjetij, ki iščejo in pripravljajo take podatke. Dodatna dejavnost v okviru že tako obsežnega dela ne bo nujno izboljšala kakovosti postopka. Zato je namesto dodajanja novih kazalnikov ustrezneje čim bolj izkoristiti obstoječe.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov**(raziskovalno mnenje)**

(2023/C 349/05)

Poročevalka: **Antje Sabine GERSTEIN**

Zaprosilo	Evropska komisija, 20. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	29. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	196/1/4

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) podpira pristop Evropske komisije, da se kot izhodišče za revizijo uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov upošteva predvsem možnost novih tehnologij digitalnega označevanja, novih tehnologij vlaken in njihove klasifikacije ter novih tehnologij recikliranja, s čimer se priznava nov obsežen regulativni okvir EU za tekstilne izdelke na splošno.

1.2 Potrošniki imajo različna pričakovanja glede obsega podrobnosti na tekstilnih etiketah. Revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov mora zadostiti tem različnim pričakovanjem, tako da bi najprej ponudila osnovne in lahko razumljive informacije, hkrati pa omogočila dostop do podrobnejših informacij.

1.3 Glede na to, da je tekstilna industrija eden od najbolj globaliziranih sektorjev, bi si morala Evropska komisija po mnenju EESO nujno prizadevati za vseevropsko in svetovno uskladitev zahtev glede označevanja porekla, navodil za nego in velikosti tekstilnih izdelkov ter sestave vlaken.

1.4 EESO poziva Evropsko komisijo, naj upošteva posebne potrebe MSP v tem sektorju. Da bi preprečili nadaljnjo selitev proizvodnje in glede na dejstvo, da sektor zaposluje 1,3 milijona oseb v EU, morajo nove zahteve uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov zagotoviti dovolj prožnosti za obravnavanje potreb in zmogljivosti MSP, da se delovna mesta ter znanja in spretnosti v tem sektorju ne samo ohranijo, temveč tudi še naprej razvijajo.

2. Splošne ugotovitve

2.1 V strategiji EU za trajnostne in krožne tekstilne izdelke je bil napovedan pregled uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov (Uredba (EU) št. 1007/2011⁽¹⁾), v skladu s katero morajo biti tekstilni izdelki, ki se prodajajo na trgu EU, opremljeni z etiketo, na kateri je jasno navedena sestava vlaken in vsi netekstilni deli živalskega izvora. V okviru tega pregleda je v strategiji omenjena možnost uvedbe obveznega razkritja drugih vrst informacij, kot so parametri trajnosti in krožnosti, velikost izdelka ter, kjer je to ustrezno, država, v kateri je bil izdelek narejen („made in“).

⁽¹⁾ Uredba (EU) št. 1007/2011 Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 27. septembra 2011 o imenih tekstilnih vlaken in s tem povezanim etiketiranjem in označevanjem surovinske sestave tekstilnih izdelkov ter razveljavitvi Direktive Sveta 73/44/EGS in direktiv 96/73/ES in 2008/121/ES Evropskega parlamenta in Sveta (UL L 272, 18.10.2011, str. 1).

2.2 EESO v tem mnenju preučuje možnosti za razširitev področja uporabe sedanje uredbe z upoštevanjem nekaterih elementov, ki so že navedeni v njenem členu 24, ter drugih parametrov trajnostnosti in krožnosti v skladu s sedanjimi zakonodajnimi predlogi, kot je zakonodajni predlog o zahtevah za okoljsko primerno zasnovane trajnostnih izdelkov. V mnenju bosta obravnavana industrijski vidik, vključno s stroški in boljšo izmenjavo informacij vzdolž vrednostne verige, ter vidik potrošnikov, da se zagotovijo pravilne, točne in jasne informacije.

2.3 EESO podpira pristop Evropske komisije, da se za izhodišče v glavnem vzame možnost novih tehnologij digitalnega označevanja, novih tehnologij vlaken in njihove klasifikacije ter novih tehnologij recikliranja, s čimer se priznava nov obsežen regulativni okvir EU za tekstil, vključno s pobudo Evropske komisije o zelenih trditvah ⁽²⁾.

2.4 V zvezi s tem EESO poudarja, da so številni vidiki tekstilnega sektorja že obravnavani v zelo zapletenih horizontalnih regulativnih predlogih, ki so večinoma že v zakonodajnem postopku. Družbena odgovornost podjetij in delovni vidiki so obravnavani v direktivi o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnostnosti in uredbi o prisilnem delu. Direktiva o krepitvi vloge potrošnikov in direktiva o zelenih trditvah bosta kmalu urejali sporočanje trditvev o trajnostnosti, revidirana okvirna direktiva o odpadkih pa bo obravnavala osnovne koncepte, povezane z ravnanjem z izrabljenimi proizvodi.

2.5 Potrošniki imajo različna pričakovanja glede stopnje podrobnosti informacij na tekstilnih etiketah. Revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov mora zadostiti tem različnim pričakovanjem, tako da bi najprej ponudila osnovne in lahko razumljive informacije, hkrati pa omogočila dostop do podrobnejših informacij, na primer s prostovoljnimi zagotavljanjem standardiziranih informacij o proizvodnem procesu.

2.6 EESO poudarja, da je revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov ena od pobud REFIT z jasnimi cilji, da bi bila zakonodaja EU enostavnejša, prilagojena svojemu namenu ter cenejša za podjetja in potrošnike. Za podjetja mora to vključevati zmanjšanje stroškov izpolnjevanja obveznosti ter regulativno jasnost in doslednost. Potrošniki pa potrebujejo točne, razumljive in primerljive informacije o tekstilnih izdelkih. EESO poudarja pomen čim večje uskladitve, da bi sektorju pomagali pri uspešnem prehodu na celovito krožnost.

2.7 EESO poziva k nujnemu ukrepanju v zvezi s sistemom klasifikacije vlaken, saj sedanji sistem ni dovolj prožen, da bi obravnaval razvoj inovativnih vlaken, ki imajo pogosto manjši vpliv na okolje kot konvencionalna vlakna. Za številne proizvajalce novih vlaken je to stanje moteče, ker ne morejo natančno označevati svojih vlaken. Poleg tega teh novih vlaken še ni mogoče navesti na tekstilnih etiketah, zato se med recikliranjem težko identificirajo, kar trenutno ovira krožnost v sektorju. EESO poudarja, da ta regulativna vrzel negativno vpliva tudi na dožemanje potrošnikov, saj so lahko nekateri proizvodi dejansko veliko bolj trajnostni, kot je navedeno na sedanjih etiketah.

2.8 Po mnenju EESO bi si morala Evropska komisija nujno prizadevati za vseevropsko in svetovno uskladitev zahtev glede označevanja porekla, navodil za nego, velikosti in sestave vlaken. Tekstilni sektor je eden najbolj globaliziranih sektorjev. Oblačila, proizvedena v istem obratu, so poslana na različne dele sveta (EU, ZDA itd.), ki imajo različne zahteve glede označevanja ⁽³⁾. Upoštevati bi bilo treba globalne zahteve glede označevanja in usklajene svetovne standarde, če obstajajo.

2.9 Zahteva po največji možni uskladitvi je povezana z jasnimi političnimi pozivi EESO, da se ustavi nadaljnje ogrožanje notranjega trga, saj se zdi, da se zahteve glede označevanja v državah članicah vse bolj razlikujejo. EESO zato meni, da je nujno in časovno ustrezno, da Evropska komisija predlaga revizijo uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov v letu 2023, torej točno 30 let po ustanovitvi enotnega trga.

⁽²⁾ COM(2023) 166 final – 2023/0085 (COD).

⁽³⁾ Primeri takih zahtev so kanadski predpisi o označevanju in oglaševanju tekstila (*Canada's Textile Labelling and Advertising Regulations*, TLAR) in ameriški zakon o identifikaciji izdelkov iz tekstilnih vlaken (*Textile Fiber Products Identification Act*).

2.10 EESO poziva Evropsko komisijo, naj upošteva posebne potrebe MSP v tem sektorju. Da bi preprečili nadaljnjo selitev proizvodnje in glede na dejstvo, da sektor zaposluje 1,3 milijona oseb v EU ⁽⁴⁾, morajo nove zahteve uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov zagotoviti dovolj prožnosti za obravnavanje potreb in zmogljivosti MSP, da se delovna mesta ter znanja in spretnosti v tem sektorju ne samo ohranijo, temveč tudi še naprej razvijajo. Splošno preverjanje skladnosti, ki ga izvaja certifikacijski organ, na primer ni izvedljivo za MSP, ki so temelj industrijske proizvodnje tekstila v EU. Razumen pristop bi bil, da se predvidijo postopki t. i. samocertifikacije, kot je notranja kontrola proizvodnje, opredeljena v Prilogi II k Sklepu št. 768/2008/ES ⁽⁵⁾, v skladu s katero MSP obveščajo potrošnike in jim zagotavljajo jamstva.

3. Posebne ugotovitve

3.1 Klasifikacija vlaken

3.1.1 Tekstilna industrija je v zadnjih letih razvila vrsto novih vlaken z dokazano manjšim okoljskim odtisom v primerjavi z bolj tradicionalnimi vlakni. Čeprav ti materiali temeljijo na podobnih surovinah, se njihova proizvodna tehnologija in lastnosti pogosto znatno razlikujejo od tistih, ki se uporabljajo v konvencionalnih vlaknih. Nova vlakna trenutno niso priznana v obstoječih splošnih klasifikacijah vlaken v Prilogi I, zato so inovativne vrste vlaken razvrščene pod različnimi imeni vlaken ali kot „druga“ vlakna. Glede na zeleni in krožni prehod bi morala revidirana uredba o označevanju tekstilnih izdelkov omogočiti, da se vlakna s posebnimi značilnostmi tudi priznajo kot taka v Prilogi I. Predvidena revizija uredbe bi morala biti bolj prilagojena, da bi odražala dinamičen napredek v zvezi z inovativnimi vlakni.

3.1.2 Širok nabor novih vrst vlaken s posebnimi značilnostmi se bo v kratkem začel tržiti ali pa bo v prihodnosti na voljo na trgu. Vendar je sedanjí postopek posodabljanja Priloge I za vložnike nepregleden in negotov. Zato EESO priporoča, naj organi EU ocenijo in pregledajo, kako bi postopek posodabljanja postal preglednejši in tehnično natančnejši.

3.2 Meja dovoljenega odstopanja za sestavo vlaken

3.2.1 V skladu s preходом na krožno gospodarstvo tekstilna industrija pri proizvodnji oblačil vse pogosteje uporablja reciklirana vlakna in materiale. Sedanja uredba ni povsem primerna za natančno označevanje sestave vlaken z vsebnostjo recikliranih materialov, kar ovira prehod na krožno gospodarstvo. V skladu s členom 20(3) sme sestava vlaken, ki jo s testiranjem ugotovi posamezna ustanova, za največ 3 % odstopati od sestave vlaken, navedene na etiketi. Vendar ob trenutnem tehničnem razvoju tehnologije ločevanja in recikliranja tekstila razlike v sestavi vlaken včasih presegajo 3-odstotno odstopanje. Razlog za to je, da zlasti pri mehanskem recikliranju ni mogoče v celoti zagotoviti, da surovina za recikliranje ne vsebuje nečistih snovi zaradi drugih tekstilnih materialov. Zato je treba v revidirani uredbi o označevanju tekstilnih izdelkov razmisliti o večjem odstopanju sestave. EESO na podlagi mnenj strokovnjakov priporoča, naj novo dovoljeno odstopanje znaša 3–5 %. Pri večjem dovoljenem odstopanju bi se morale upoštevati le obstoječe omejitve tehnologije recikliranja, ne bi pa se smela upravičevati slaba proizvodna praksa. Manjše povečanje odstopanja je dobrodošel korak pri odpravljanju ovir za uporabo recikliranih materialov v proizvodnji oblačil.

3.3 Uskladitev s svetovnimi standardi in postopki

3.3.1 Uskladitev standardov testiranja

3.3.1.1 Tekstilna industrija je zelo globaliziran sektor, ki pogosto uporablja mednarodne standarde. Revizija uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov je priložnost za uskladitev metod testiranja sestave vlaken s svetovnimi standardi. Trenutno so v skladu s členom 19 za testiranje sestave vlaken dovoljeni samo standardi EU (EN). V večini primerov so standardi EN zelo podobni mednarodnim standardom ISO, vendar manjše razlike v parametrih metod povzročajo neskladja med rezultati testov ISO in EN. Zaradi globalnih vrednostnih verig industrije se sektor v glavnem ravna po standardih ISO in jim daje prednost. Zato se podjetja soočajo s povečanim testiranjem izdelkov, namenjenih za evropski trg, kar znatno povečuje stroške. EESO zato priporoča, da se standardi ISO v revidirano uredbu o označevanju tekstilnih izdelkov sprejmejo kot priznani preizkusni standardi. Poleg tega EESO priznava velik napredek v inovacijah na področju novih metod za odkrivanje sestave vlaken. Evropska komisija bi morala ta napredek upoštevati pri reviziji uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov.

⁽⁴⁾ https://euratex.eu/wp-content/uploads/EURATEX_FactsKey_Figures_2022rev-1.pdf

⁽⁵⁾ Sklep št. 768/2008/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 9. julija 2008 o skupnem okviru za trženje proizvodov in razveljavitvi Sklepa Sveta 93/465/EGS (UL L 218, 13.8.2008, str. 82).

3.3.2 Uskladitev z mednarodnimi standardi in trgovinskimi pravili

3.3.2.1 EESO podpira zamisel o preoblikovanju uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov v pravilnik o usklajenih standardih za številne zahteve (klasifikacija novih vlaken, testiranje sestave vlaken, določanje velikosti izdelkov, navodila za nego). Kolikor je mogoče, bi morali ti standardi veljati za ves svet. To bi privedlo do večje usklajenosti zahtev glede označevanja na enotnem trgu in na svetovni ravni.

3.3.2.2 Glede na globalnost tekstilnega sektorja je ključnega pomena, da se pri reviziji uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov upoštevata mednarodna uskladitev in sodelovanje. Evropska komisija bi morala zagotoviti skladnost s Svetovno carinsko organizacijo in sedanjo revizijo oznak harmoniziranega sistema ter tudi z zavezami v Sporazumu STO o tehničnih ovirah v trgovini glede uporabe mednarodnih standardov.

3.4 Digitalno označevanje

3.4.1 EESO močno pozdravlja namero Evropske komisije, da v revidirani uredbi o označevanju tekstilnih izdelkov digitalizira označevanje sestave. Poleg tega pozdravlja pobude za digitalno označevanje in obveščanje potrošnikov v okviru uredbe o okoljsko primerni zasnovi za trajnostne izdelke, kot je digitalni potni list za izdelke. Vendar je ključnega pomena, da Evropska komisija uskladi te digitalne pobude, da bi ustvarila skladen in učinkovit okvir politike.

3.4.2 Fizične etikete iz več razlogov trenutno niso tako učinkovite, kot bi bilo zaželeno. Kupci etikete po nakupu izdelka pogosto odrežejo ali pa se besedilo po več pranjih spere z njih. Poleg tega je oblikovanje velikih fizičnih etiket v več različnih jezikih drago in prispeva k plastičnim odpadkom. Besedilo je drobno in vključuje več prevodov, kar potrošnikom tudi otežuje razumevanje.

3.4.3 Digitalne etikete bi podjetjem olajšale delo, potrošnikom pa bi zagotovile boljše obveščanje, saj bi jim ponudile jasno besedilo v ustreznih jezikovnih različicah. Še vedno je treba zagotoviti informacije digitalno manj večšim potrošnikom, pri čemer obstajajo druge možnosti, na primer zagotavljanje informacij na zahtevo potrošnika na prodajnem mestu. Z vidika trajnosti lahko neizbrisna oznaka tipa „nosilec podatkov“ na proizvodu zagotovi enostaven dostop do digitalnih informacij.

3.4.4 Četudi bi Komisija sklenila, da bo nekatere informacije pustila na fizičnih etiketah, bi moral ta pristop kljub temu na splošno znatno zmanjšati velikost etiket. EESO se strinja s Komisijo, da bi bilo treba odstranjevanje fizičnih etiket ali fizičnih nosilcev digitalnih informacij otežiti, saj so že na voljo etikete, ki ne dražijo kože. Metode, s katerimi se oteži odstranjevanje etiket, bi morale zagotoviti trajnost informacij (npr. informacije, natisnjene neposredno na materialu, se lahko izperejo) in ne bi smele zmanjšati funkcionalnosti izdelka (npr. vštite celotne etikete na oblačilo bi lahko zmanjšalo njegovo funkcionalnost).

3.4.5 Evropska komisija bi morala oceniti, kako se lahko digitalni potni list za izdelke uporablja v okviru digitalne etikete na podlagi revidirane uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov. Da bi omogočili skladnost in olajšali izvajanje, bi lahko digitalno etiketo, predlagano v uredbi o označevanju tekstilnih izdelkov, namestili na isti nosilec podatkov kot digitalni potni list za izdelke.

3.5 Izjema pri označevanju za nekatere vrste proizvodov

3.5.1 Priloga V sedanje uredbe o označevanju tekstilnih izdelkov izvzema 42 vrst tekstilnih izdelkov iz obveznosti označevanja. To so majhni predmeti (kot so pasovi za ure), pri katerih bi etiketa zmanjšala funkcionalnost izdelka. Toda pristop na podlagi seznama ne zagotavlja jasnih smernic o tem, kako naj izvajalci označijo proizvode, ki niso navedeni v Prilogi V, vendar se njihova funkcionalnost tudi zmanjša zaradi etikete. EESO priporoča, da se v revidirani uredbi pojasni, kako pravilno označiti proizvode (kot so hlačne nogavice in nogavice), kadar obvezno označevanje zmanjša funkcionalnost proizvoda. Sedanji pristop na podlagi seznama bi lahko na primer nadomestili z opredelitvijo proizvodov, izvzetih iz obveznega označevanja.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Evropska strategija za starejše
(raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)

(2023/C 349/06)

Poročevalec: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

Zaprosilo španskega predsedstva dopis, 8. 12. 2022 Sveta	
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije raziskovalno mnenje
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	21. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Št. plenarnega zasedanja	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	189/01/02

1. Sklepi in priporočila

1.1 Demografski izziv, s katerim se srečuje evropska družba, je treba obravnavati s politikami, ki vključujejo spremembo paradigme, s katero bodo starejši postali vidni, v ospredju pa ne bo več oskrba, temveč opolnomočenje starejših in opustitev stereotipov o njih. Sedanji demografski izziv zahteva, da odpravimo ovire in izkoristimo priložnosti, povezane s staranjem prebivalstva.

1.2 Starejši se še vedno spopadajo z visoko stopnjo brezposelnosti, povečanim tveganjem diskriminacije in izolacije ter neenakostjo pri dostopu do dostojnega dohodka, kar otežuje aktivno staranje. Ker stopnja zaposlenosti starejših delavcev v EU ostaja pod povprečjem, so potrebni ukrepi za prilagoditev delovnih mest, usposabljanje in spodbujanje zaposlenosti do uradne upokojitvene starosti.

1.3 Zdravstveni in preventivni sistemi ter sistemi zdravstvene vzgoje so ključnega pomena za daljšo življenjsko dobo v dobrem psihofizičnem stanju. S tega vidika je dostopnost brez fizičnih ovir – zlasti v lastnem domu in njegovi okolici – ključni dejavnik za preprečevanje nezgod in poškodb, ki vodijo v odvisnost od drugih in poslabšanje telesnega in duševnega zdravja ter onemogočajo aktivno in zdravo življenje ⁽¹⁾.

1.4 V podporo zdravemu in aktivnemu staranju so potrebne naložbe v raziskave, razvoj in inovacije, vključno z razvojem tehnologij, proizvodov in storitev, ki so dostopni vsem in izpolnjujejo najrazličnejše potrebe starejših.

1.5 Evropska komisija je 27. januarja 2021 objavila zeleno knjigo o staranju. Ena njenih glavnih pomanjkljivosti je pristop, ki starost in starejše obravnava zgolj kot strošek ali izdatek za družbo, brez upoštevanja družbenih in gospodarskih koristi, ki bi jih lahko prineslo večje aktivno vključevanje starejših, ter čustvene razsežnosti staranja.

1.6 Ker doslej še ni bila predlagana celovita politika o staranju ali politika, ki bi bila osredotočena izključno na starejše, mora EU sprejeti novo evropsko strategijo za starejše, katere temeljna cilja bosta zaščita vseh pravic starejših ter njihovo polno sodelovanje v družbi in gospodarstvu. Nova evropska strategija za starejše bo prispevala k nujni spremembi pristopa politik na področju starosti in starejših sedaj in v prihodnosti.

⁽¹⁾ Kot na primer francoski načrt proti padcem (*Plan antichute des personnes âgées*).

1.7 V tej strategiji bodo oblikovani predlogi in ukrepi na področjih enakosti in nediskriminacije, razsežnosti spola, pravic in dostopa do njih, sodelovanja v družbi, zaposlovanja, izobraževanja in usposabljanja, dostojnega dohodka in socialne vključenosti. Poleg tega bodo na njeni podlagi države članice pripravile nacionalne načrte, ki bodo vključevali posebne cilje in kazalnike.

1.8 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poziva Evropsko komisijo, naj pred koncem sedanjega mandata nujno predstavi novo strategijo, podprto z jamstvom za starejše, (podobnim jamstvu za mlade ali jamstvu za otroke), ki bo služilo kot orodje za uresničevanje nove strategije.

1.9 EESO poziva Komisijo in države članice, naj sprejmejo novo jamstvo, ki bo državam članicam omogočilo različne okvire financiranja EU, kot je Evropski socialni sklad plus, za programe v podporo starejšim, in naj v proces evropskega semestra in oblikovanje priporočil za posamezne države vključijo demografijo kot odločilni element.

1.10 EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj nemudoma pripravijo, podpišejo, izvajajo in spremljajo evropsko izjavo o starejših, s katero se bodo zavezale razvoju prihodnje evropske strategije za starejše v sedanjem mandatu (2019–2024).

1.11 EESO je že v mnenju Nov model oskrbe starejših – izkušnje iz pandemije COVID-19 ⁽²⁾ Evropsko komisijo pozval, naj razglasi evropsko leto starejših v znak priznanja temeljnih pravic starejših in dostopa do teh pravic ter doprinosu starejših k družbi.

1.12 EESO poudarja, da imajo socialni partnerji in socialni dialog pomembno vlogo v skladu s samostojnim okvirnim sporazumom evropskih socialnih partnerjev o aktivnem staranju in medgeneracijskem pristopu ⁽³⁾.

1.13 EESO se zavzema za posvetovanja z organizacijami civilne družbe, zlasti z organizacijami, ki zastopajo starejše, njihovimi družinami in strokovnimi organizacijami, ki jih podpirajo, ter organizacijami za enakost, predstavniki invalidov, ponudniki storitev, organizacijami socialne ekonomije itd.

1.14 EESO poziva k javno-zasebnim partnerstvom kot dopolnilni formuli za izkoriščanje potenciala aktivnega sodelovanja starejših na področjih, kot so kultura, izobraževanje, šport, turizem itd.

1.15 Da bi spodbudili izmenjavo primerov dobre prakse, tehnično usposabljanje in konkretne ukrepe na področjih delovanja strategije, se EESO zavzema za ustanovitev Evropske agencije za starejše, staranje in demografske izzive ⁽⁴⁾.

1.16 EESO poziva k usklajevanju varuhov pravic starejših med državami članicami ter med upravo in zasebnim sektorjem. Ti lahko starejšim pomagajo pri stikih z javnimi organi, pritožbah zaradi diskriminacije na podlagi starosti, lažšanju dostopa do osnovnih storitev in zagotavljanju minimalnega dohodka za starejše ⁽⁵⁾.

1.17 EESO na mednarodni ravni poziva k sprejetju Konvencije OZN o pravicah starejših, da bi starejši uživali enake človekove pravice, in sicer po zgledu Konvencije OZN o otrokovih pravicah in Konvencije o pravicah invalidov ⁽⁶⁾, pri čemer je treba zagotoviti dejavno sodelovanje organizacij civilne družbe, ki zastopajo starejše, in ustreznih deležnikov.

⁽²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Nov model oskrbe starejših – izkušnje iz pandemije COVID-19 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 194, 12.5.2022, str. 19).

⁽³⁾ *European social partners' autonomous framework agreement on active ageing and an inter-generational approach* (Samostojni okvirni sporazum evropskih socialnih partnerjev o aktivnem staranju in medgeneracijskem pristopu), 2017.

⁽⁴⁾ Friends of Europe.

⁽⁵⁾ *Current and future challenges for ombudsman institutions* (Sedanji in prihodnji izzivi institucij varuha človekovih pravic), Network in Focus 2019 (europa.eu).

⁽⁶⁾ Kot je navedeno v poročilu visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice o spodbujanju in varstvu človekovih pravic starejših iz marca 2022.

1.18 EESO pozdravlja ustanovitev enote za enakost in nediskriminacijo na podlagi starosti v generalnem direktoratu Evropske komisije za pravosodje ter poziva Komisijo, naj vzpostavi oddelek, ki se bo ukvarjal z vprašanji, povezanimi s staranjem in demografskimi izzivi, da se uskladijo politike za starejše.

1.19 EESO v podporo tem ukrepom in napredku politik za starejše priznava, da bi bilo treba razmisliti o ustanovitvi *ad hoc* skupine, ki bi izvajala pobude v zvezi s staranjem prebivalstva ter demografskimi izzivi in priložnostmi v skladu z njegovim mnenjem Nov model oskrbe starejših – izkušnje iz pandemije COVID-19 ⁽⁷⁾.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Demografski izziv (podaljšanje življenjske dobe in zmanjšanje rodnosti v zadnjih desetletjih) je osrednje vprašanje za preoblikovanje družbe v prihodnosti, skupaj s podnebnimi spremembami in tehnološko revolucijo, povezano z umetno inteligenco.

2.2 Po ocenah naj bi se v državah EU število prebivalcev, starejših od 65 let, povečalo z 90,5 milijona v začetku leta 2019 na 129,8 milijona v letu 2050. V tem obdobju naj bi se število prebivalcev EU, starih od 75 do 84 let, povečalo za 56,1 %, število oseb, starih od 65 do 74 let, pa za 16,6 %. Na drugi strani se ocenjuje, da naj bi leta 2050 v EU živelo 13,5 % manj oseb, mlajših od 55 let.

2.3 Kljub temu je stopnja zaposlenosti starejših delavcev v EU še vedno pod povprečjem. Leta 2019 je bilo zaposlenih le 59,1 % oseb, starih od 55 do 64 let, medtem ko je bilo zaposlenih 73,1 % oseb, starih od 20 do 64 let. Pri osebah blizu upokojitvene starosti (55 do 64 let) je stopnja revščine in socialne izključenosti med najvišjimi v EU.

2.4 Povprečna upokojitvena starost v EU je približno 65 let, povprečna pričakovana življenjska doba pa je približno 84 let, kar pomeni, da naj bi večina po upokojitvi živela še približno 20 let. Zato je treba spodbujati, da ljudje živijo čim dlje in da čim dlje ostanejo dobrega zdravja.

2.5 Glede na poročilo Eurobarometer o diskriminaciji v EU v letu 2019 je diskriminacija na podlagi starosti skupaj z diskriminacijo na podlagi spola najbolj razširjena oblika diskriminacije v EU.

2.6 Starejši ljudje so skupina z večjim tveganjem za invalidnost, saj se s staranjem povečuje možnost za invalidnost; 48,5 % invalidov je starejših od 65 let.

2.7 Skupna nadomestitvena stopnja pokojnin v EU znaša 58 % ⁽⁸⁾, ocenjuje pa se, da imajo v številnih državah starejši 40 % bogastva in del kupne moči, ki sta neenakomerno porazdeljena med ženske in moške ter med dohodkovne skupine. Starejši so torej potencialno veliki potrošniki.

2.8 Starejši potrošniki predstavljajo velik del gospodarstva, njihov delež potrošnje pa se bo še naprej povečeval. Po pričakovanjih se bo srebrno gospodarstvo v EU povečevalo za približno 5 % na leto in do leta 2025 doseglo 5,7 bilijona EUR ⁽⁹⁾.

2.9 EU mora imeti učinkovite strategije, ki morajo vključevati demografsko dinamiko in gospodarski razvoj vsake regije ter obravnavati tudi priložnosti, ki jih lahko prinese srebrno gospodarstvo ⁽¹⁰⁾.

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Nov model oskrbe starejših – izkušnje iz pandemije COVID-19 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 194, 12.5.2022, str. 19).

⁽⁸⁾ Eurostat.

⁽⁹⁾ *Silver Economy Study: How to stimulate the economy by hundreds of millions of Euros per year | Shaping Europe's digital future* (Študija o srebrnem gospodarstvu: kako spodbuditi gospodarstvo z več sto milijoni eurov letno | Oblikovaje digitalne prihodnosti Evrope) (europa.eu).

⁽¹⁰⁾ *European Commission Atlas of Demography* (Atlas Evropske komisije o demografiji).

3. Nova politika EU o pravicah starejših

3.1 OZN je leta 2002 na zadnjem zasedanju svetovne skupščine o staranju v Madridu predstavila mednarodni akcijski načrt o staranju, ki je prvi mednarodni sporazum, v katerem se priznava, da starejši prispevajo k razvoju družbe, in ustanovila odprto delovno skupino za staranje.

3.2 Evropska komisija je 27. januarja 2021 predstavila Zeleno knjigo o staranju – Spodbujanje solidarnosti in odgovornosti med generacijami ⁽¹⁾, s katero je postavila temelje za prihodnje politike v podporo starejšim.

3.3 V tej zeleni knjigi je bilo ugotovljeno, da zdravo in aktivno staranje pozitivno vpliva na trg dela, stopnje zaposlenosti in sisteme socialne zaščite ter s tem na rast in produktivnost gospodarstva.

3.4 Zelena knjiga potrjuje, da so potrebni konkretni in odločni ukrepi v podporo starejšim na vseh političnih področjih, vendar ne vsebuje konkretnega programa pobud, ki naj bi jih oblikovale EU in države članice.

3.5 V novih politikah EU mora priti do spremembe paradigme, s katero bodo starejši postali vidni, v ospredju pa ne bo več oskrba, temveč opolnomočenje starejših in opustitev stereotipov o njih.

4. Na poti k evropski strategiji

4.1 Čeprav je bila navedena zelena knjiga še en korak v smeri uresničevanja zavez, sprejetih pred dvema desetletjema v madridskem načrtu, pa se kažejo številne pomanjkljivosti, ki jih je treba odpraviti, saj doslej še ni bilo niti enega predloga celovite politike o staranju ali politike, osredotočene izključno na starejše.

4.2 Ena glavnih pomanjkljivosti te zelene knjige je pristop, ki starost in starejše obravnava zgolj kot strošek ali izdatek za družbo, brez upoštevanja družbenih in gospodarskih koristi, ki jih lahko prinese večje aktivno vključevanje starejših. Zelena knjiga starost še naprej povezuje s propadanjem, pasivnostjo in ranljivostjo. Za uresničitev potenciala staranja je ključnega pomena vizija, ki temelji na človekovih pravicah, dobrem počutju, prispevku starejših k družbi in gospodarstvu ter orodjih, ki omogočajo njihov prispevek.

4.3 V zadnjih letih so bile predstavljene in obravnavane številne pobude, tesno povezane s starostjo, kot so evropska strategija oskrbe, akcijski načrt EU za človekove pravice in demokracijo 2020–2024, akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic, zaveze držav članic v okviru pobude OZN o vplivu COVID-19 na starejše, in sklepi Sveta EU o človekovih pravicah, participaciji in dobrem počutju starejših v dobi digitalizacije ⁽²⁾, o vključevanju staranja v javne politike ⁽³⁾ in o okrevanju po pandemiji COVID-19, ki temelji na človekovih pravicah ⁽⁴⁾.

4.4 Nova evropska strategija za starejše bo prispevala k nujni spremembi pristopa politike na področju starosti in starejših sedaj in v prihodnosti, poudarila človeške, družbene in gospodarske priložnosti ter izboljšala aktivno državljanstvo in sodelovanje, saj imajo starejši pogosto neizkoriščen intelektualni, gospodarski in družbeni kapital. Strategija bo podpirala medgeneracijsko solidarnost in pristop na podlagi življenjskih obdobij za preprečevanje in zmanjševanje izzivov, povezanih s staranjem, s čimer bo odpravila dosedanji pristop k staranju kot strošku.

4.5 Poleg tega bo omogočila utrditev temeljnih načel pobud, ki so jih pripravile EU in mednarodne organizacije od podpisa madridskega načrta leta 2002, hkrati pa bo predlagala konkretne ukrepe in načrte za razvoj politik na področju starejših.

⁽¹⁾ COM(2021) 50 final.

⁽²⁾ Sklepi Sveta o človekovih pravicah, participaciji in dobrem počutju starejših v dobi digitalizacije (2020).

⁽³⁾ Sklepi Sveta o vključevanju staranja v javne politike (2021).

⁽⁴⁾ Sklepi Sveta o okrevanju po pandemiji COVID-19, ki temelji na človekovih pravicah (2021).

4.6 Evropska strategija za starejše bo jasno določila medgeneracijski dogovor na podlagi medgeneracijskega spoštovanja in solidarnosti, katerega temeljni cilji so dostop do kakovostnega in vseživljenjskega izobraževanja, dostojne zaposlitve in razvitih globalnih sistemov socialne zaščite⁽¹⁵⁾.

4.7 Poleg tega bo strategija namenjena ne le starejšim, temveč celotnemu prebivalstvu, tudi oskrbovalcem starejših, mlajšim generacijam pa bo služila kot priprava na njihovo staranje.

5. Stebri nove evropske strategije za starejše

5.1 Nova evropska strategija bo morala obravnavati izzive, s katerimi se spopadajo vsi starejši kot heterogena skupina, in hkrati spodbujati politične ukrepe, ki so potrebni za izkoriščanje vseh priložnosti, ki jih ponuja aktivno in zdravo staranje.

5.2 Evropska strategija bi morala temeljiti na politikah pripravljenosti, preventive in predvidevanja posledic staranja ter udeležbe in aktivnega državljanstva, kot so vseživljenjsko učenje, zdravo staranje in aktivna udeležba. To je najboljša naložba za zmanjšanje neenakosti, povezanih s starostjo, ter socialnih in ekonomskih bremen zaradi staranja⁽¹⁶⁾. Strategija bo ljudi spodbujala k sprejetju ustreznih ukrepov za odpravo težav, ki so posledica staranja.

5.3 Države članice bi morale v okviru strategije pripraviti svoje nacionalne načrte o staranju s posebnimi cilji in kazalniki za merjenje učinkovitosti politik v podporo starejšim. Predlagati bi morale tudi konkretne ukrepe v podporo ciljem in stebrom evropske strategije.

5.4 Enakost in nediskriminacija

5.4.1 Enakost in nediskriminacija na podlagi starosti sta temeljni načeli, ki sta dobro uveljavljeni v Pogodbah in evropski zakonodaji. Kljub temu je diskriminatorna obravnava starejših še vedno zakoreninjena na številnih področjih našega življenja, kar ovira polno udeležbo starejših v naši družbi.

5.4.2 Zato bi morala prihodnja strategija za starejše:

5.4.2.1 okrepiti enakost ne glede na starost kot temeljno načelo in razsežnost, ki jo je treba vključiti v vse politike EU, ter podpreti sprejetje direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost⁽¹⁷⁾;

5.4.2.2 predlagati konkretne ukrepe za ozaveščanje o diskriminaciji na podlagi starosti, o starejših in njihovih pravicah ter o priložnostih, ki jih prinaša njihovo vključevanje, pa tudi spodbujati pozitivno dojemanje starosti;

5.4.2.3 zagotoviti, da države članice ter nacionalna in evropska sodišča dosledno in nepristransko izvajajo direktivo o enakosti pri zaposlovanju, ter predlagati smernice za boljšo opredelitev načela enakosti ne glede na starost pri zaposlovanju;

5.4.2.4 nameniti posebno pozornost starejšim ženskam, saj imajo daljšo pričakovano življenjsko dobo od moških, lahko ostanejo aktivne dlje časa ter so bolj izpostavljene diskriminaciji in osamljenosti;

5.4.2.5 predlagati ukrepe za obravnavo večplastnih in presečnih oblik diskriminacije v starosti, vključno s težavami, s katerimi se med drugimi spopadajo starejši invalidi, starejše osebe LGBTI+, starejši pripadniki manjšin in starejši migranti;

⁽¹⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Nov model oskrbe starejših – izkušnje iz pandemije COVID-19 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 194, 12.5.2022, str. 19).

⁽¹⁶⁾ Poročilo SZO o desetletju zdravega staranja (2021–2030).

⁽¹⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Izboljšanje enakosti v EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 75, 28.2.2023, str. 56) in mnenje EESO o predlogu direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost (COM(2008) 426 konč.) (dodatno mnenje) (UL C 182, 4.8.2009, str. 19).

5.4.2.6 odpraviti sedanje izključevanje starejših iz podatkov, statistik in javnomnenjskih raziskav, ki jih pripravljajo javni organi, vključno s tistimi, ki jih pripravlja Eurostat, in raziskavami Eurobarometer, z obravnavo starostnih omejitev v raziskavah, starostne segmentacije znotraj kategorije „starejši“ in pomanjkanja informacij o starejših, ki živijo v ustanovah; zagotoviti, da se podatki zbirajo, razčlenjujejo, analizirajo, uporabljajo in razširjajo glede na vse starostne skupine in druge značilnosti in da države članice zbirajo ustrezne, primerljive in zanesljive podatke;

5.4.2.7 zagotoviti, da bo Agencija za temeljne pravice v svoje delo bolj vključevala vidike diskriminacije na podlagi starosti in človekove pravice starejših.

5.5 Sodelovanje v družbi

5.5.1 Spodbujanje udeležbe starejših, zlasti v gospodarstvu, bo bistveno, da se izkoristijo priložnosti, ki jih njihova večja vključenost ponuja v družbenem in gospodarskem smislu.

5.5.2 Nova strategija bi morala za aktivno udeležbo starejših predlagati posebne pobude – na ustreznih ravneh kompetenc – za:

5.5.2.1 zagotavljanje dostopnosti brez fizičnih ovir – tudi v stanovanjih – ter dostopnosti digitalnega blaga in storitev, da se omogoči izvajanje in spremljanje pravnih instrumentov, kot so evropski akt o dostopnosti, direktiva o spletni dostopnosti, zakonodaja o dostopnosti prometa in različne obveznosti v zvezi z dostopnostjo iz Konvencije OZN o pravicah invalidov;

5.5.2.2 spodbujanje pobud in politik, ki so v skladu s členom 19 Konvencije o pravicah invalidov in omogočajo samostojno življenje in vključevanje v skupnost v vseh starostnih obdobjih;

5.5.2.3 podpiranje koncepta „mesta za vse“ (*Cities for All*) ter modelov pametnega, ekološkega in vključujočega urbanizma, da bi tako obravnavali tveganja izolacije in neželene osamljenosti tako v mestih kot na podeželju. Oblikovanje za vse, mobilnost in medosebni odnosi so osrednjega pomena za družbeno življenje;

5.5.2.4 po potrebi odpravo ovir, ki starejše izključujejo iz demokratičnih in volilnih procesov, kot so volitve v Evropski parlament, saj so pomembna volilna skupina s polnimi pravicami;

5.5.2.5 odpravo „digitalnega razkoraka in digitalne revščine“, in sicer z zagotovitvijo finančne podpore in pobud za izboljšanje infrastrukture, podpornih skupin in usposabljanja za digitalno opismenovanje v vseh starostnih obdobjih, pri čemer je treba ohraniti obveznost, da morajo biti osnovne dobrine in storitve še naprej dostopne tudi zunaj digitalnega okolja;

5.5.2.6 zagotavljanje javnega prevoza in drugih osnovnih storitev, kot so oskrba, zdravje, stanovanja, kultura, prosti čas, aktivna udeležba v družbenem življenju itd.;

5.5.2.7 podpiranje priporočil Evropske komisije za boj proti neželeni osamljenosti in zagotavljanje, da so glede na sedanje demografske spremembe storitve na področju duševnega zdravja, socialne storitve in storitve dolgotrajne oskrbe dostopne, cenovno ugodne, integrirane, organizirane v skupnosti in uporabniku prijazne; podpiranje držav članic z zbiranjem in prenašanjem primerov dobre prakse prek nove Evropske agencije za starejše, staranje in demografske izzive⁽¹⁸⁾;

5.5.2.8 predlaganje ukrepov za zaščito pravic starejših potrošnikov, saj se v skladu z v evropskim pravnim redom štejejo za ranljive;

5.5.2.9 predlaganje ukrepov za spodbujanje prostovoljstva z dodano vrednostjo za starejše, in sicer z mentorskimi programi za starejše, ki želijo svoje delovne izkušnje prenesti mlajšim generacijam;

⁽¹⁸⁾ Sporočilo Evropske komisije o celovitem pristopu k duševnemu zdravju, COM(2023) 298 final.

5.5.2.10 vlaganje v raziskave in razvoj v podporo zdravemu in aktivnemu staranju, vključno z razvojem tehnologij, izdelkov in storitev, ki so vsem dostopni in ki neposredno vključujejo starejše, da se zadovoljijo njihove različne potrebe, ter s spodbujanjem socialnih inovacij;

5.5.2.11 nadaljnje izvajanje akcijskega načrta za digitalno izobraževanje, da se državam članicam zagotovi podpora pri ustvarjanju ugodnih pogojev za razvoj naprednih in specializiranih digitalnih spretnosti v okviru vseživljenjskega učenja⁽¹⁹⁾ in ne zgolj v povezavi z udeležbo na trgu dela ter pri postavljanju temeljev za posebne ukrepe, namenjene starejšim in njihovemu okolju.

5.6 Zaposlovanje, izobraževanje in usposabljanje

5.6.1 Sedanji demografski izziv zahteva odpravo ovir in izkoriščanje priložnosti za vključevanje starejših na trg dela in tistih, ki želijo ostati na trgu dela tudi po upokojitveni starosti. Strategija bi morala spodbujati izmenjavo primerov dobre prakse med državami članicami, da bi izboljšali zaposlenost starejših.

5.6.2 Temeljiti bi morala na prožnem modelu, z več prehodnimi obdobji med učenjem, delom, skrbjo za družino in neaktivnostjo/upokojitvijo v različnih življenjskih obdobjih posameznika, tudi po zakonsko določeni upokojitveni starosti. Storitve podpore in oskrbe za vse generacije, vključno z dnevno oskrbo in dolgotrajno oskrbo, bi morale podpirati možnosti oseb vseh starosti, tako moških kot žensk, da dejavno sodelujejo v družbi. Strategija bi morala vključevati posebne ukrepe za podporo neformalnim oskrbovalcem, saj imajo ključno vlogo pri oskrbi starejših. V zvezi s tem bi lahko pripravili posebna priporočila glede usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, nadomestila plače ali finančne podpore, različnih možnosti nudenja oskrbe sorodnikov z izmenami, dostopnosti do storitev svetovanja in usposabljanja itd.

5.6.3 V tem okviru bi bilo treba v evropski strategiji v skladu s pristojnostmi držav članic:

5.6.3.1 oceniti učinek izjem na podlagi starosti, vključenih v direktivi o zaposlovanju in minimalni plači, predlagati smernice za izvajanje načel enakosti na podlagi starosti pri zaposlovanju in po potrebi poiskati druge načine ali opredeliti konkretne spremembe za boljše izvajanje direktiv ter preprečiti diskriminacijo starejših, ki želijo ostati na trgu dela;

5.6.3.2 spodbujati medgeneracijsko mentorstvo s posebnimi programi;

5.6.3.3 v prihodnjem okviru EU za zdravje in varnost obravnavati fizična in psihosocialna tveganja, kot sta stres in izgorelost, in jih preprečevati v skladu s z veljavnimi politikami;

5.6.3.4 spodbujati podjetništvo med starejšimi z oceno obstoječih ovir, kot je izguba pokojninskih pravic, olajševati dostop do finančnih sredstev in spodbujati inkubatorje za medgeneracijsko sopodjetništvo in prenose podjetij starejših podjetnikov na mlajše⁽²⁰⁾ ter spodbujati pobude v okviru socialne ekonomije;

5.6.3.5 spodbujati socialno ekonomijo, ki se kot sektor osredotoča na posameznika in koristi za družbo, saj lahko starejšim ponudi nove zaposlitvene in podjetniške priložnosti⁽²¹⁾;

5.6.3.6 spodbujati in izboljševati dostopnost programov Erasmus+ in izobraževalnih tehnologij za starejše in pri tem v celoti izkoristiti njihovo medgeneracijsko usmerjenost, tako da starejšim ponudijo priložnosti za učenje in akademsko mobilnost, tudi tam, kjer je izobraževanje težko dostopno, kot so ustanove za dolgotrajno oskrbo. Prav tako bi bilo treba čim bolj izkoristiti priložnosti, ki jih ponujajo mikrodokazila in orodja za digitalno učenje, kot so odprti spletni tečajji;

⁽¹⁹⁾ Predlog priporočila Sveta o izboljšanju zagotavljanja digitalnih spretnosti v izobraževanju in usposabljanju, COM(2023) 206 final.

⁽²⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prenosi podjetij kot spodbujevalci trajnostnega okrevanja in rasti v sektorju MSP (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 9).

⁽²¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Nov model oskrbe starejših – izkušnje iz pandemije COVID-19 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 194, 12.5.2022, str. 19).

5.6.3.7 predlagati ukrepe za izboljšanje finančnega izobraževanja starejših, kar lahko privede do mobilizacije neaktivnih virov in s tem izboljšanja konkurenčnosti. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti razvoju znanj in spretnosti starejših, da bi bili obveščeni vlagatelji in bi se izognili neprimernim finančnim naložbam in potrošnji;

5.6.3.8 pripraviti predloge za preprečevanje bega možganov vseh generacij, tako v druge države članice kot iz EU, na podlagi programa znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost ⁽²²⁾.

5.7 Dostojen dohodek in socialna vključenost

5.7.1 V EU je leta 2019 delež upokojencev nad 65 let, ki jim je grozila revščina, znašal 15,1 %. Med letoma 2010 in 2019 je bil delež žensk nad 65 let, ki so prejemale pokojnino in jim je grozila revščina, za 3 do 4 odstotne točke višji kot delež moških.

5.7.2 Da bi izboljšali to stanje in čim bolj zmanjšali tveganje revščine in socialne izključenosti starejših, bi morala strategija v skladu z izključnimi pristojnostmi držav članic in ob upoštevanju vloge socialnih partnerjev spodbujati dostojen dohodek starejših, in sicer s predlogi pobud za:

5.7.2.1 razvoj pokojninskih sistemov za zagotavljanje zadostnih pokojnin, da se upokojencem ne bi bilo treba zanašati na podporo v obliki minimalnega dohodka, kakor je navedeno v mnenju EESO o priporočilu Sveta o zadostnem minimalnem dohodku za aktivno vključevanje ⁽²³⁾. V skladu s tem bi bilo treba skupaj z državami članicami oceniti možnost usklajenih ukrepov, s katerimi bi starejšim zagotovili minimalni dohodek in jim pomagali, da ostanejo zaposleni, če to želijo;

5.7.2.2 razvoj jamstva za starejše, ki bi jih varovalo pred revščino in jim omogočalo dostojno in participativno življenje po 65. letu, vključno s posebno podporo za starejše od 75 ali 80, v skladu s posebnostmi držav članic;

5.7.2.3 zagotovitev zadostnosti pokojnin v daljšem časovnem obdobju, po potrebi z njihovo indeksacijo v skladu z življenjskimi stroški in ob upoštevanju posebnih stroškov starejših (kot so zdravstveni stroški, dolgotrajna oskrba itd.);

5.7.2.4 zmanjšanje razlik med spoloma v pokojninah in po potrebi spodbujanje uvedbe dobropisov za oskrbo v sistemih socialne zaščite ali davčne narave;

5.7.2.5 vzpostavitev okvira za univerzalen dostop do pokojninskih pravic, med drugim za moške in ženske, samozaposlene in osebe v novih oblikah zaposlitve, kot je socialna ekonomija, invalide (vključno s tistimi v zaščiteni zaposlitvi) in osebe, izključene s trga dela;

5.7.2.6 ukrepe za ozaveščanje in boj proti nasilju in zlorabam starejših, zlasti starejših žensk.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ COM(2020) 274 final.

⁽²³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog priporočila Sveta o zadostnem minimalnem dohodku za aktivno vključevanje (COM(2022) 490 final – 2022/0299 (NLE)) (UL C 184, 25.5.2023, str. 64) in Priporočilo Sveta o zadostnem minimalnem dohodku za aktivno vključevanje (UL C 41, 3.2.2023, str. 1).

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Razogljičenje evropske industrije ter vloga inovacij in digitalizacije kot gonilnih sil pri tem

(raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)

(2023/C 349/07)

Poročevalec: **Andrés BARCELÓ DELGADO**

Soporočevalka: **Monika SITÁROVÁ**

Zaprosilo španskega predsedstva dopis z dne 8. 12. 2022
Sveta

Pravna podlaga člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
raziskovalno mnenje

Sklep predsedstva 13. 12. 2022

Pristojnost posvetovalna komisija za spremembe v industriji

Datum sprejetja na seji CCMI 22. 6. 2023

Datum sprejetja na plenarnem za- 12. 7. 2023
sedanju

Plenarno zasedanje št. 580

Rezultat glasovanja

(za/proti/vzdržani) 185/3/7

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) trdno verjame, da mora razogljičenje industrije EU potekati skupaj z okrepljeno digitalizacijo.

1.2 Za popolno razogljičenje industrije so inovacije nujne, saj se številne tehnologije še razvijajo.

1.3 EU razogljičenja ne more doseči brez močne vključenosti delavcev in brez socialnega dialoga, programi prekvalifikacije in izpopolnjevanja pa morajo biti za doseganje ciljev glavna prednostna naloga. Socialni dialog in vključevanje predstavnikov delavcev morata imeti svoje mesto v programih prekvalifikacije in izpopolnjevanja, ki so pogoj za uspeh novih tehnologij in delovnih metod.

1.4 EU mora opredeliti tehnologije, ki potrebujejo posebno podporo za razvijanje proizvodnih dejavnosti, in predlagati dodatne ukrepe.

1.5 Razviti je treba tehnike zajemanja, uporabe in shranjevanja ogljikovega dioksida, da bi v panogah, kot so proizvodnja cementa in rafinerije, zmanjšali emisije, ki jih je sicer težko odpraviti; sam ogljik je mogoče uporabiti kot surovino za e-goriva.

1.6 Ameriški zakon o zmanjšanju inflacije (IRA) je resen izziv za EU in njeno industrijo. Predlog Komisije o neto ničelni industriji bi lahko bil učinkovit odgovor na grožnjo množične selitve industrijskih dejavnosti iz EU v tretje države. V predlogih EU se ne sme prezreti socialne pogojenosti zakona IRA.

1.7 Industrijska podjetja med procesom razogljičenja potrebujejo javno podporo (tj. dvig praga *de minimis*, pregled davčnih politik), vendar morajo upoštevati tudi načela enotnega trga.

1.8 EESO ugotavlja, da so sedanji primeri digitalnih dvojčkov v industriji, kot je poudarjeno v mnenju CCMI/206, spodbudni v smislu izboljšanja industrijske uspešnosti.

1.9 EESO evropske organe in države članice poziva, naj pospešijo postopke izdajanja dovoljenj za obnovljive vire energije in industrijske dejavnosti. Sedanji dolgotrajni postopek pridobivanja dovoljenj in prekomerna birokracija odvrata od novih naložb.

1.10 EESO pozdravlja pobudo za ustanovitev vodikove banke in upa, da bo prispevala k uporabi vodikove tehnologije, zlasti v panogah, kjer je zmanjšanje emisij težko doseči.

1.11 Za razvoj novih industrijskih procesov je treba ustrezno vzdrževati sedanjo infrastrukturo. Razviti je treba posebne infrastrukturne programe, ki bodo podpirali razogljčenje industrije.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Prihodnje špansko predsedstvo Sveta EU je EESO zaprosilo za pripravo raziskovalnega mnenja o razogljčenju evropske industrije ter vlogi digitalizacije in inovacij v tem procesu.

2.2 EESO je že pred tem pripravil mnenje na lastno pobudo o tehnologijah razogljčenja s poudarkom na panogah, ki so vključene v sistem za trgovanje z emisijami ⁽¹⁾.

2.3 Evropska družba je sprejela potrebno in radikalno odločitev, da bo do leta 2050 dosegla popolno razogljčenje. To bo najbolj prizadelo industrijo, nekatere industrijske dejavnosti pa se bodo zelo težko prilagodile.

2.4 V nekaterih industrijskih panogah so bile v zadnjih letih izvedene velike naložbe in te panoge bodo prisiljene izvesti še korenitejša spremembe, da bi dosegle neto ničelni cilj. Evropska družba jih mora zato pri prehodu s fosilnih goriv na podnebno nevtravno proizvodnjo podpirati.

2.5 V nekaterih industrijskih dejavnostih, pri katerih je zmanjšanje emisij težko doseči, bo treba sprejeti tehnologije zajemanja in shranjevanja ogljikovega dioksida. V prihodnosti bi se lahko emisije CO₂ uporabile za proizvodnjo blaga z visoko dodano vrednostjo.

2.6 EU je pri dobavi nekaterih čistih tehnologij močno odvisna od tretjih držav, zato bo do leta 2030 izjemno težko doseči 40-odstotni delež energije iz obnovljivih virov, kar je cilj Unije. Evropa je pri čistih tehnologijah močno odvisna od uvoza, hkrati pa bo treba za doseganje ciljev svežnja „Pripravljeni na 55“ uvajanje teh tehnologij v EU močno pospešiti. EU mora opredeliti tehnologije, ki potrebujejo posebno podporo za razvijanje proizvodnih dejavnosti, in predlagati dodatne ukrepe.

2.7 Evropska industrija je pod stalnim pritiskom mednarodne konkurence, zato je potreben hiter odziv ter stalen razvoj in prilagajanje podjetij, da ostaja proizvodnja v EU še naprej dobičkonosna. To je že sedaj pomemben dejavnik v sodobni proizvodnji, vendar lahko proizvodna podjetja z novimi digitalnimi tehnologijami znatno izboljšajo učinkovitost in izkoristijo popolnoma nove priložnosti za razvoj proizvodov, storitev in poslovnih modelov.

2.8 Digitalni prehod, predviden v zelenem dogovoru EU, je prvi pogoj za doseganje cilja razogljčenja.

2.9 Brez ljudi ni mogoče doseči ničesar. Evropska delovna sila je visoko usposobljena na področju sedanjih tehnologij, vendar jo je treba prekvalificirati, da bo mogoče izkoristiti nove tehnologije, ki se bodo razvijale in uvajale v bližnji prihodnosti.

2.10 V skladu s splošno priznanim načelom, da nihče ne sme biti prezrt, je treba posebno pozornost nameniti lokalnim skupnostim, v katerih delujejo industrijski obrati, saj bodo v prihodnjih letih priča spremembam in njihovemu kratkoročnemu vplivu na zaposlovanje na teh območjih.

⁽¹⁾ Mnenje EESO *Pomen tehnologij za odstranjevanje ogljika za razogljčenje evropske industrije (mnenje na lastno pobudo)*, UL C 486, 21.12.2022, str. 53.

3. Nove razmere v EU in drugod

3.1 Evropska unija se mora soočiti z novimi izzivi, ki jih prinaša izvajanje novega ameriškega zakona IRA ⁽²⁾. Ta lahko namreč spodbudi preselitev velikega dela evropske industrijske vrednostne verige v ZDA, zlasti tistih industrij, ki so povezane z obnovljivimi in nizkoogljičnimi tehnologijami. Zakon IRA vsebuje kombinacijo nepovratnih sredstev, davčnih spodbud in jamstev za posojila, ki jih spremljajo različni socialni in gospodarski pogoji. Večina zakonodaje se nanaša na davčne dobropise za pravne osebe, ki znašajo približno 216 milijard USD.

3.2 Davčni dobropisi za proizvodnjo so na voljo tudi za projekte za vetrno in sončno energijo. Podjetja, ki želijo dostopati do teh dobropisov za proizvodnjo, morajo izpolnjevati zahteve glede domače vsebine: železo, jeklo in industrijske izdelke za obrate za proizvodnjo električne energije je treba proizvajati doma. Vsa proizvodnja železa in jekla mora potekati v Združenih državah, izdelki pa se štejejo za proizvedene doma, če mejni delež skupnih proizvodnih stroškov izdelkov izhaja iz postopkov rudarjenja, proizvodnje ali izdelave v ZDA. Ta meja je 40 % in se bo leta 2026 povečala na 55 %.

3.3 Komisija je predlagala novo zakonodajo za soočanje z izzivom Evropske unije, ki ga predstavljata ameriška in kitajska konkurenca. EESO pripravlja mnenje o tej temi.

3.4 EESO priznava, da predlog meri v pravo smer, vendar je komajda ustrezen za doseganje ambicioznega cilja, potrebne pa so tudi izboljšave zakonodajnega postopka.

3.5 Razkorak med cenami plina v Evropi in ZDA je ogromen, kljub nedavnemu padcu evropskih cen. Nekateri podobno misleči dobavitelji v zvezi z dobavo in cenami zemeljskega plina uporabljajo pristop „oportunitetnih stroškov“, EU, ki je bila skoraj neodvisna od ruskega plina, pa je zdaj ujeta v še dražjem sistemu cen plina in električne energije. To ogroža konkurenčnost industrije EU in uvajanje elektrifikacije.

3.6 Za proces razogljčenja bo potrebne več električne energije, zato EESO poziva k podnebno nevtralni tehnologiji, ki daje prednost cenovno dostopni brezogljčni oskrbi z električno energijo in energetske varnosti.

3.7 Evropska podjetja morajo kupovati ogljične certifikate v okviru sistema za trgovanje z emisijami. Ti certifikati stanejo več kot 80 EUR, cenovna premija na promptne cene električne energije pa se zaradi naraščajočih stroškov certifikatov giblje okoli 40 EUR. Z nekaj izjemami drugi glavni trgovinski partnerji EU nimajo takšnih cen za ogljik, zato bo industrija EU v prihodnosti težko konkurirala na mednarodnih trgih, tudi z zaščito za enotni trg, ki jo predstavlja mehanizem za ogljično prilagoditev na mejah.

3.8 Oskrba s cenovno dostopno razogljčeno energijo je ključna za razvoj novih industrijskih dejavnosti v Evropi. Vpliv akta o neto ničelni industriji na cene energije bo kratkoročno omejen, njegov dolgoročni učinek pa ostaja negotov. Ambicija, da bi Evropa postala manj odvisna od uvožene energije in manj izpostavljena nestanovitnosti svetovnega trga, se ne bo uresničila čez noč. Kljub temu pa industrija potrebuje takojšnje rešitve za soočanje s cenami energije, ki so v Evropi še vedno višje kot v številnih drugih delih sveta. Industrijski načrt EU v okviru zelenega dogovora bo uspešen le, če bo EU reformirala tudi svojo energetske politiko, zlasti z revidirano direktivo o zasnovi trga z električno energijo, s katero se hitro zagotavlja oskrba s cenovno dostopno, nizkoogljično električno energijo, ki bo ustrezala vse večji potrebi po elektrifikaciji.

3.9 Zdi se, da je EU ujeta med dvema pristopoma: prizadeva si za zblíževanje z ZDA in ohranitev močnega industrijskega odtisa v Evropi, hkrati pa poskuša spoštovati pravila STO, ki so včasih popolnoma v nasprotju z ameriškim pristopom.

3.10 Še en izziv, s katerim se sooča EU, je ohranjanje enotnega trga EU. Kot je poudarila Komisija, je bila prožnost v zvezi z državno pomočjo skoncentrirana v dveh državah članicah, ki predstavljata več kot 70 % vseh odobritev, ki jih je Komisija dala v okviru prehodne izjeme (v zvezi s pandemijo COVID-19 in rusko vojno proti Ukrajini).

⁽²⁾ Zakon o zmanjšanju inflacije iz leta 2022.

3.11 Evropske institucije in države članice se morajo izogibati pretiranemu dodeljevanju državne pomoči podjetjem, da bi zaščitile enotni trg, ki je temelj Evropske unije. Da pa bi MSP omogočili digitalizacijo in spodbudili inovacije, bi se lahko prag *de minimis* dvignil, saj praktično ne ovira konkurence. Izkušnje z vozliščem za digitalne inovacije ⁽³⁾ je treba razširiti po vsej EU.

4. Vloga inovacij

4.1 Inovacije imajo ključno vlogo pri tem, da se v EU dosežejo neto ničelni cilji, na trg pa mora priti več komercialno dostopnih tehnologij. Inovacije v podjetjih so ključne za uvajanje novih in zelenih tehnologij, ki so tehnično in ekonomsko izvedljive.

4.2 Po drugi strani pa mora potreba po spodbujanju pravičnega trga za „resnične in zanesljive zelene dobrine“ z uporabo javnih naročil kot glavnega gonila prispevati k širjenju uporabe novih zelenih tehnologij.

4.3 V Evropi primanjkuje surovin, vendar bo predlagana uredba o kritičnih surovinah spodbujala doma proizvedene reciklirane surovine za industrijo. Glavna konkurenčna prednost industrije EU sta njena tehnološka zmogljivost in visoko usposobljena delovna sila, ki omogočata, da EU prevzame vodilno vlogo na svetovnih trgih.

4.4 To konkurenčno prednost zdaj spodkopavajo tretje države, saj je edino orodje za ohranjanje vodilnega položaja zaščita inovacij, vzpostavitev pravega ravnovesja med varstvom okolja, ljudi in inovacij ter pospeševanje regulativnih odobritev, ne le na „posebnih področjih“, kot je navedeno v predlogu Komisije, temveč tudi drugod. Obstajajo popolnoma očitni primeri neupravičenih zamud pri odobritvah za razvoj novih industrijskih obratov.

4.5 MSP so hrbtenica evropske proizvodnje, zato jim je treba za spodbujanje razogljičenja nameniti posebno pozornost s posebnimi programi za spodbujanje učinkovitih inovacij in digitalizacije.

4.6 Za razogljičenje bodo potrebne ogromne naložbe, zato EESO predlaga, naj institucije EU za ustrezno podporo procesu razogljičenja uporabijo tako sredstva za pravični prehod kot instrument NextGenerationEU.

4.7 Sedanja infrastruktura ne zadostuje za spremembe, ki so potrebne v industriji in družbi, zato EESO odločno poziva javne organe, naj začnejo izvajati program za vzdrževanje in izboljšanje infrastrukture, potrebne za nemoteno uvajanje novih tehnologij.

4.8 Zdi se, da je vodik najboljša izbira za razogljičenje panog, kjer je zmanjšanje emisij težko doseči in ki jih ni mogoče v celoti elektrificirati. Nedavna pobuda EU za vodikovo banko bi pripomogla k ustrezni uvedbi te tehnologije v smislu količine in cene. Nekatere regionalne izkušnje z inovacijami na področju vodika so zelo koristne, saj združujejo velika podjetja, raziskovalna središča, univerze ter mala in srednje velika podjetja.

5. Vloga digitalizacije

5.1 Digitalizacija in inovacije pomembno prispevajo k razogljičenju evropske industrije. Dejansko lahko industrijo, v kateri se zblížujeta digitalna tehnologija in fizična proizvodnja blaga, razumemo kot ključnega akterja pri digitalni preobrazbi in razogljičenju industrije, saj spodbuja posodobitev industrijskih procesov, izdelkov in poslovnih modelov, kar pozitivno vpliva na produktivnost.

5.2 Tehnologije, kot so senzori, komunikacija med stroji, analiza podatkov in robotika, ustvarjajo priložnosti za proizvodna podjetja. Z optimizacijo in avtomatizacijo proizvodnje lahko nove tehnologije evropskim podjetjem omogočijo, da so konkurenčna državam s tradicionalno nižjimi proizvodnimi stroški.

⁽³⁾ <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/>

5.3 Številni sektorji so že močno avtomatizirani, dodaten vpliv pa predstavljajo digitalne tehnologije, na primer pametna robotika za sestavljanje, računalniki za nadzor procesov v kemijskem sektorju in 3D-tiskanje za proizvodnjo sestavnih in rezervnih delov. Drugi val digitalne preobrazbe, ki jo spodbujajo umetna inteligenca, industrijski internet stvari in velepodatki, bo verjetno bolj prelomen in lahko povzroči neenakosti med podjetji in regijami EU.

5.4 S senzorsko tehnologijo je mogoče spremljati in optimizirati proizvodnjo, na primer s stalnim spremljanjem izkoriščenosti proizvodne opreme, porabe energije, potreb po surovinah in nadomestnih delih, kakovosti izdelkov in emisij. Analiza zbranih podatkov lahko podjetju omogoča vpogled v to, kateri procesi delujejo optimalno in katere je mogoče izboljšati, prav tako pa omogoča tudi spremljanje podnebnega odtisa.

5.5 Digitalizacija ima velik potencial za zmanjšanje vpliva industrije na podnebje, vendar je treba pri sami digitalizaciji in ravnanju s podatki upoštevati podnebni vidik.

6. Prekvalifikacija in izpopolnjevanje

6.1 Zeleni in digitalni prehod je treba obravnavati kot priložnost za ustvarjanje in spodbujanje visokokakovostnih delovnih mest, pri čemer je treba v industrijo pritegniti različne profile, zlasti pa iskati ženski kader, spodbujati odprtost za kvalificirane delavce iz tretjih držav in si intenzivno prizadevati, da bi bila industrija privlačna za mlade.

6.2 Evropska komisija je predstavila obsežen katalog pobud, razvitih v okviru evropskega programa spretnosti, vključno z evropskim paktom za spretnosti ter evropskim letom spretnosti 2023. Vzpostavljena ali razširjena bodo partnerstva za znanja in spretnosti. Ustanovljene bodo akademije za neto ničelne industrije za podporo programom izpopolnjevanja in prekvalifikacije v strateških industrijah za zeleni prehod. Državna pomoč in pomembni projekti skupnega evropskega interesa bi morali zagotoviti tudi dodatna finančna sredstva za podporo ciljem na področju znanj in spretnosti, proračun EU in instrument NextGenerationEU pa že zagotavljata 64,8 milijarde EUR za podporo programu spretnosti EU. Nekateri tekoči projekti v okviru programa Erasmus+, kot je ESSA⁽⁴⁾, so zelo obetavni.

6.3 Socialni dialog je ključnega pomena za ustrezno uvajanje novih tehnologij in za lažje sprejemanje prihodnjih sprememb delovnih procesov v družbi in pri delavcih.

6.4 Da pa bi pri proizvodnji v celoti izkoristili digitalne tehnologije, se je treba osredotočiti ne le na tehnologijo, temveč je treba na podjetje in organizacijo gledati celostno. Za obvladovanje digitalizacije so potrebni akcijski načrti in digitalna strategija.

6.5 Zagotavljanje, da bo digitalna preobrazba privedla do večjega družbenega napredka in da nihče ne bo prezrt, pomeni izziv. Delavci morajo biti sposobni predvideti posledice novega tehnološkega razvoja in vplivati na odločitve delodajalcev z izboljšano pravico do sodelovanja. O posledicah digitalnih tehnologij je treba razpravljati, rešitve pa morajo biti sporazumne na vseh ravneh: na ravni podjetja, sektorja, nacionalni in evropski ravni.

6.6 Delovna sila EU se mora ustrezno prekvalificirati in dodatno usposobiti, saj mora pridobiti nova znanja in spretnosti, ki so potrebna za obvladovanje novih zahtev na delovnem mestu. Sedanja znanja in spretnosti je treba v okviru socialnega dialoga oceniti glede na to, ali so koristna za prihodnji razvoj ali ne.

6.7 Ohranjanje živahnega in učinkovitega socialnega dialoga bo zagotovo prispevalo k boljšemu uvajanju in sprejemanju novih tehnologij ter zmanjšanju socialnih stroškov.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁴⁾ <https://www.estep.eu/essa/>

**Mnenje Evropskega ekonomsko-socialni odbor – Razogljičenje ribiške flote
(raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)**

(2023/C 349/08)

Poročevalec: **Javier GARAT PÉREZ**

Zaprosilo	dopis španskega predsedstva Sveta z dne 30. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	28. 6. 2023
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	38/6/1
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	155/0/0

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialno odbor (EESO) pozdravlja strategijo o energetskega prehodu sektorja ribištva in akvakulture EU ⁽¹⁾. Strinja se, da je treba zmanjšati emisije CO₂, in v celoti podpira iskanje trajnostnih, obnovljivih in tržno učinkovitih energetskih alternativ ter zmanjšanje energetske odvisnosti od tretjih držav. Družbo, podjetja in zlasti ribiški sektor poziva, naj prispevajo k doseganju podnebne nevtralnosti do leta 2050.

1.2 EESO opozarja, da je ribiška industrija del rešitve za blaženje učinkov podnebnih sprememb, saj ribiči zagotavljajo živalske beljakovine, ki so med najbolj zdravimi in katerih ogljični odtis je med najnižjimi. Po podatkih Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj naj bi namreč emisije tega sektorja v letu 2023 predstavljale med 0,1 % in 0,5 % skupnih svetovnih emisij, pri čemer je evropska flota od leta 1990 svoje emisije zmanjšala za polovico ⁽²⁾. Zato gre za strateški sektor, ki je bistvenega pomena za našo družbo in je nepogrešljiv pri oskrbovanju prebivalstva in spodbujanju zdravega načina prehranjevanja. Vendar EESO poziva k nadaljnjim prizadevanjem za povečanje energetske učinkovitosti in zmanjšanje emisij.

1.3 EESO poziva, naj se določi ustrezen in realističen časovni okvir razogljičenja, ki bo v koraku s tehnološkim, logističnim in zakonodajnim napredkom. V nasprotnem primeru bo prišlo do nesorazmernega zvišanja stroškov (ki jih ne bo mogoče prenesti v prodajne cene rib, saj bi sicer postale luksuzna dobrina), poslovnih izgub, prekarnosti in brezposelnosti. Strošek prehoda za podjetnike in delavce v različnih pomorskih sektorjih ne sme biti previsok, prav tako pa pri tem nihče ne sme biti zapostavljen.

1.4 EESO priznava, da sta največji izziv za ribiški sektor razvoj in razpoložljivost alternativnih in inovativnih zelenih tehnologij, novih goriv in ogljično nevtralnih virov energije na svetovni ravni. Razvoj teh goriv in potrebne infrastrukture je za uresničitev razogljičenja bistvenega pomena. EESO meni, da je hibridizacija vmesna rešitev, tudi če ne vključuje takojšnje opustitve fosilnih goriv.

1.5 EESO poudarja, da so evropskim in nacionalnim upravam za soočanje s podnebnimi izzivi na voljo raznovrstne energetske rešitve. Danes vsa ribiška plovila poganja dizelsko gorivo. Obnovljiva nizkoogljična goriva, ki niso proizvedena iz rastlinskih virov, so po mnenju strokovnjakov kratkoročno najboljša alternativa, da bo lahko ribiški sektor opustil fosilna

⁽¹⁾ COM(2023) 100 final.

⁽²⁾ Glej podatke o letnih emisijah, ki jih Evropska komisija v skladu s smernicami IPCC letno sporoča Okvirni konvenciji Združenih narodov o spremembi podnebja (Kjotski protokol) in na podlagi katerih je ugotovljen razvoj emisij med letoma 1990 in 2020 v tonah CO₂, CH₄ in N₂O za ribiški sektor EU (prim. razpredelnice 1.A(a)s4, 3s1 in 3s2, 1.A(a)s3, 1.D).

goriva, čeprav je njihova cena danes praktično dvakrat višja od cene dizelskih goriv, njihova razpoložljivost pa je še vedno zelo omejena. Letalstvo gre po drugačni poti z razvojem trajnostnih letalskih goriv, druge tehnologije, kot sta vodik in električna energija, pa so bolj kot za ribiška plovila primerne za sektorje, kot sta pomorski in cestni promet, zato EESO poziva k jasnemu političnemu signalu, da se ta nadomestna goriva prednostno namenijo ribiškemu plovilu pred drugimi sektorji. Poudarja, da ambicioznih ciljev iz evropskega zelenega dogovora in svežnja ukrepov „Pripravljeni na 55“ ne bo mogoče uresničiti, dokler ne bodo razvita ta alternativna goriva⁽³⁾.

1.6 EESO meni, da izredno visoki stroški razogljčenja sektorja, ki ga je težko elektrificirati, kot je ribiški, močno presegajo področje financiranja EU. Izziv bo, kako ohraniti ribiški sektor in njegov prispevek k prehranski varnosti. Bistvenega pomena so institucionalna podpora ter posebni ukrepi financiranja in kreditiranja, ki jih lahko izkoristijo vse države članice in njihove flote. EESO je zaskrbljen zaradi sedanjih omejitev Evropskega sklada za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo, ki ni primeren za izvedbo tega prehoda, kot je priznala sama Komisija. Kljub temu poziva, naj se za obvladovanje teh stroškov preučijo drugi viri financiranja, kot je Evropska investicijska banka, uporabijo carine, pobrane za ogledno prilagoditev na mejah, ali mobilizirajo viri, povezani z obdavčitvijo energije, in se predodelijo ribiškemu sektorju. Opozarja, da je evropska flota v povprečju stara 31,5 leta⁽⁴⁾, in poziva Evropsko komisijo, naj predlaga poseben sklad za nujne primere, ki bo pospešil razogljčenje. Poziva tudi k večjemu dopolnjevanju med obstoječimi politikami ter kohezijskimi skladi in skladi za regionalni razvoj, da bi pripomogli k usmerjanju sredstev in preprečili konkurenco med regijami.

1.7 EESO poudarja, da bodo za spremembo energetskega vira potrebna nova plovila s povsem novo zasnovano in večjo kapaciteto na krovu (bruto tonažo), ki bosta omogočali vključitev novih strojev. Vendar navedeni napredek otežujejo opredelitev in omejitve ribiških zmogljivosti, določene v skupni ribiški politiki. Zato EESO poziva Evropsko komisijo, naj pregleda opredelitev ribiških zmogljivosti, da bo mogoče uvesti nove tehnologije, povezane z energetskim prehodom.

1.8 EESO je proti temu, da bi EU uvedla davke na gorivo (dizelsko), ki se uporablja za ribiške dejavnosti, dokler nove pogonske tehnologije ne bodo komercialno dostopne in z zakonodajnim okvirom ne bodo omogočeni njihova modernizacija, nameščanje in uporaba.

1.9 EESO izraža pohvalo Komisiji za predlog o oblikovanju večstranskega partnerstva za energetski prehod. Meni, da se je treba za iskanje konkretnih, praktičnih in trajnostnih rešitev nujno posvetovati s sindikati zaposlenih, tehničnimi strokovnjaki, ladjedelnici, inženirji in pristanišči, ne le z ribiškimi sektorjem. Poziva k celovitemu načrtu za okrepitev evropskih zmogljivosti za gradnjo okolju prijaznih ribiških plovil, ki bi ladjedelnici zagotavljal posebno ugodno davčno obravnavo.

1.10 EESO zlasti poziva, naj se spodbujajo pilotni projekti o novih virih energije, oblikovanje inovativnih vrednostnih verig med ribištvo in industrijo, približevanje novih tehnologij, ki jih uporabniki še ne poznajo, ustvarjanje trajnostnih delovnih mest z razvojem nove industrijske dejavnosti in krepitev krožnega gospodarstva. Poleg tega poziva, naj se namenijo dodatna sredstva za usposabljanje posadk, da bodo znale varno in učinkovito uporabljati nove tehnologije na krovu. Edini način pravične podpore za posledice prehoda je preprečevanje nesorazmerne bremena za delavce in podjetja.

1.11 EESO želi ob tej priložnosti vprašanje razogljčenja umestiti v širši strateški okvir. V zadnjem poglavju je predstavljena vizija prihodnosti trajnostnega ribiškega sektorja EU, ki bi morala usmerjati prihodnje delo Odbora.

2. Ozadje

2.1 Evropska komisija je 21. februarja 2023 objavila strategijo o energetskem prehodu sektorja ribištva in akvakulture EU. V njej opozarja, da je treba zmanjšati odvisnost od fosilnih goriv ter čim prej preiti na obnovljive in nizkoogljične vire energije v skladu s cilji evropskega zelenega dogovora o doseganju podnebne nevtralnosti v EU do leta 2050.

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o uporabi obnovljivih in nizkoogljičnih goriv v pomorskem prevozu ter spremembi Direktive 2009/16/ES (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 145).

⁽⁴⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/facts-and-figures/facts-and-figures-common-fisheries-policy/fishing-fleet_en.

2.2 Komisija poudarja, da energija predstavlja enega od glavnih elementov poslovnih stroškov sektorja ribištva in akvakulture EU. Zaradi zvišanja cen energije se je dizelsko gorivo za plovila leta 2022 podražilo za več kot dvakrat v primerjavi s povprečnimi cenami leta 2021, kar je ustvarilo ogromen pritisk na ekonomsko preživetje flote in ribiških dejavnosti v EU. V teh okoliščinah približno 40 % flote za priobalni ribolov, 66 % globokomorske flote in 87 % daljinske flote ni bilo rentabilne ob upoštevanju cen energije v letu 2022. Posledično je bil velik del sektorja ribištva in akvakulture prisiljen uporabiti finančno pomoč držav članic in razpoložljivih finančnih instrumentov EU.

2.3 Evropska komisija v tem smislu opozarja na strukturno ranljivost sektorja ribištva in akvakulture EU. Da bi se to spremenilo, so v sporočilu predlagani naslednji načini ukrepanja:

- inovativne tehnologije in prakse za energetski prehod,
- ustrezen regulativni in finančni ribiški okvir za energetski prehod,
- opredelitev izzivov in ovir za energetski prehod ter njihovo reševanje in odpravljanje,
- lajšanje energetskega prehoda v ribiškem sektorju: vzpostavitev platform in izvedba študij.

3. Splošne ugotovitve

Emisije

3.1 EESO se pridružuje zavezi o nevtralnem ogljičnem odtisu do leta 2050 in opozarja, da je treba pospešiti energetski prehod in razogljičenje ribiškega sektorja. Ta prehod mora biti uravnotežen, da se bo breme prilagoditve porazdelilo med vse izvajalce dejavnosti brez ogrožanja njihove dejavnosti. Poleg tega mora biti izvedljiv in upoštevati posebnosti flote (zlasti velikost in dejavnost plovila), da bo produktivna struktura sposobna sprejeti nove tehnologije za uvedbo novih pogonskih sistemov.

3.2 Medtem ko so se emisije toplogrednih plinov v pomorskem prometu na svetovni ravni v zadnjih letih povečale, so se emisije ribiške flote EU zaradi izboljšanja energetske učinkovitosti (glej primere v točkah 4.11 in 4.12) in zmanjšanja velikosti flote zmanjšale za 50 %⁽⁵⁾. V zvezi s slednjim je kljub širitvam EU število plovil EU leta 2020 znašalo 73 716⁽⁶⁾ v primerjavi s 103 834 leta 1996, kar je 30 000 ribiških plovil manj v 25 letih, pri čemer je bilo aktivnih le 56 111 (75 % jih je bilo krajših od 12 metrov). Evropske številke so v primerjavi s svetovnimi zelo majhne, saj naj bi bilo leta 2020 po svetu 4,1 milijona ribiških plovil⁽⁷⁾. Ocenjuje se, da je kitajska ribiška flota, ki obsega 564 000 plovil, največja na svetu. Kar zadeva ribiško proizvodnjo, je Kitajska leta 2020 predstavljala 15 % svetovnega ulova, EU pa zgolj 4 %. Zaradi vsega navedenega je bistveno, da evropska ribiška flota ostane moderna in konkurenčna.

3.3 EESO meni, da je za oceno napredka pri zmanjševanju emisij CO₂ flote bistveno določiti izhodiščno leto, ki ne bo škodovalo sektorju, temveč bo priznavalo njegova prizadevanja in ga še naprej spodbujalo k nevtralnosti. EESO priznava napredek flote EU na poti k podnebni nevtralnosti od leta 1990. Zato meni, da bi določitev leta 2005 ali 2008 kot referenčnega leta za zmanjšanje emisij ribiškega sektorja pomenila ne le, da se ta napredek ne upošteva, temveč bi tudi kaznovala ribiško industrijo zaradi posebnosti in omejitev, ki so z njo povezane.

Prehod na obnovljive vire energije in vire z nizkimi ali ničelnimi emisijami ogljika

3.4 Ribiški sektor je v celoti odvisen od fosilnih goriv, zato je treba vse rešitve upoštevati srednje- do dolgoročno. Zaradi nujnega boja proti podnebnim spremembam in da bi izkoristili tehnološki napredek v drugih sektorjih, je treba rešitve za ribiški sektor začeti iskati nemudoma ob podpori sklada za nujne primere za pospešitev razogljičenja.

3.5 EESO kot najbolj realistične kratkoročne ukrepe izpostavlja mešane rešitve, kot so uvedba hibridnih motorjev, dopolnilna ali pomožna uporaba obstoječih obnovljivih tehnologij (sončna, vetrna in električna tehnologija) in uporaba naprednih alternativnih goriv (ki niso proizvedena iz prehranskih ali krmnih poljščin).

⁽⁵⁾ <https://ebcd.org/wp-content/uploads/2021/11/Je%CC%81ro%CC%82me-UAPF.pptx>

⁽⁶⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bba413d1-484c-11ed-92ed-01aa75ed71a1>

⁽⁷⁾ <https://www.fao.org/3/cc0461en/online/sofia/2022/capture-fisheries-production.html>

3.6 EESO obnovljiva nizkoogljična goriva izpostavlja zato, ker so združljiva z običajnimi motorji z notranjim izgorevanjem in veljavnimi oskrbovalnimi sistemi, ter zaradi njihove proizvodnje. Poleg tega lahko njihova distribucija poteka z uporabo že obstoječih industrijskih obratov, kot so rafinerije. Prispevajo tudi k večji energetski neodvisnosti Evrope, saj se za njihovo proizvodnjo uporabljajo avtohtone surovine in ne nafta ali minerali, ki so potrebni za proizvodnjo baterij. Ta goriva ustvarjajo tudi velike možnosti za nova delovna mesta in industrijsko bogastvo, njihova vloga pa je lahko bistvena za spodbujanje gospodarskega razvoja v Evropi, vendar je treba upoštevati, da so obnovljiva nizkoogljična goriva danes dražja od dizelskega, njihova dostopnost pa je še vedno zelo omejena.

3.7 EESO poudarja, da so se nekateri novi alternativni pogonski viri, kot je elektrika, podražili še pred neizzvano invazijo Rusije na Ukrajino, zato se mora EU zavedati, da zamenjava fosilnih goriv za druge obnovljive vire energije ne bo vedno pomenila nižjih stroškov.

Potreba po posodobitvi flote in ustreznih finančnih mehanizmih

3.8 Poleg tega, da je treba odpraviti razlike na področju tehnološkega znanja in inovacij, obstaja omejevalni dejavnik, ki je neločljivo povezan s sedanjo evropsko ribiško floto: plovila so v povprečju starejša od trideset let. Zato se ladjarska podjetja večinoma težko odločajo za morebitne naložbe v modernizacijo. EESO meni, da zgolj zamenjava motorja v tako starih ladjah ni zadostna niti izvedljiva, zato je treba nujno oblikovati načrt za posodobitev flote Unije, da bo postopek trajnostnega ribištva mogoče zaključiti s sodobnimi plovili 21. stoletja. Ta strategija bi pripomogla tudi k izboljšanju socialno-ekonomskih obetov flote.

3.9 EESO pozdravlja predlog Komisije, da bi oblikovali posebne smernice in zbirko podatkov o financiranju in instrumentih financiranja EU za energetski prehod. Vendar program Obzorje Evropa EU trenutno nima posebnega razpisa za ribištvo. Poleg tega je v okviru novega Evropskega sklada za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo financiranje močno omejeno, saj se namenjajo zgolj nizki deleži pomoči za naložbe v flote, subvencije pa so pogojene z velikostjo plovil (ukrepi financiranja za zamenjavo motorjev so na primer na voljo le za plovila, krajša od 24 metrov). Financiranje je tudi močno odvisno od dejavnikov, kot so ravnovesje flote, odsotnost hujših kršitev in ribiške zmogljivosti, ki se na žalost še vedno napačno merijo. EESO zaradi navedenega meni, da je treba nujno vzpostaviti poseben sklad in kreditne linije za modernizacijo in posodobitev flote.

Ovire za energetski prehod

3.10 Obnovljivi viri energije na splošno potrebujejo več prostora in predstavljajo dodatno tveganje za varnost na krovu. Vendar se ribiški sektor za razliko od ladjedelništva sooča z omejitvami zmogljivosti v EU, kar zadeva bruto tonažo (prostor), zaradi česar ladje še težje nameščajo nove tehnologije in izvajajo naložbe. V zvezi s tem je treba poudariti, da je uporaba nekaterih tehnologij za razogljčenje v čolnih za priobalni ribolov še težja.

3.11 EESO poudarja, da neustrezna opredelitev ribiških zmogljivosti v okviru skupne ribiške politike ne otežuje le na splošno modernizacije flote za nameščanje novih tehnologij, temveč tudi socialne in varnostne izboljšave. Prostor na krovu, ki je namenjen za kuhinjo, kabine, stranišča ali prostore za prosti čas, se danes šteje k ribiškim zmogljivostim, čeprav nima nič skupnega z zmogljivostmi za ulov ali skladiščenje rib. Skupna ribiška politika je jasno v nasprotju z zahtevami, določenimi v socialni zakonodaji⁽⁸⁾, kot je Konvencija MOD o delu na področju ribolova (Konvencija C188).

3.12 EESO meni, da bi morala strategija za energetski prehod upoštevati te dejavnike in posledično predlagati pregled ukrepov zmogljivosti, da bi omogočili uvedbo novih tehnologij in modernizacijo flote. Med novimi ukrepi, ki bi se lahko uporabljali, bi bila lahko „neto tonaža“ ali formule, ki se uporabljajo na Norveškem in Islandiji, ki iz izračuna izključujejo prostore, namenjene prostemu času in počitku delavcev ob upoštevanju dejavnikov, kot je dodeljena kvota ali velikost plovila. Ta pregled bo olajšal tudi vključitev bivalnih izboljšav, ki so potrebne, da bi sektor postal privlačnejši za mlado delovno silo ter da bi odpravil generacijsko vrzel in olajšali zaposlovanje žensk v ribiškem sektorju.

⁽⁸⁾ Študija socialnega učinka bruto tonaže in pogonske moči ter morebitnih alternativ, izvedena v okviru projekta o socialnem dialogu.

Obdavčitev konvencionalnih goriv

3.13 Ker bo gradnja novih plovil za ladjarska podjetja EU pomenila ekonomsko tveganje, EESO poziva, naj se sprejmejo politike za pravno varnost ladjarskih podjetij. Zato je treba zamrzniti uvajanje novih davkov na tradicionalno ribiško gorivo (dizelsko), dokler ne bodo tržno dostopne nove pogonske tehnologije in tehnologije goriv in dokler ne bo popolnoma določen zakonodajni okvir za izvedbo potrebnih posodobitev, sicer bi s tem sektor le kaznovali.

Partnerstvo za energetske prehode v ribištvo in akvakulturi EU

3.14 Sektor nima na voljo smernic, dobaviteljev tehnologije in odgovornih politikov, da bi vedel, kako se lotiti razogljčenja. Zato EESO pozdravlja pobudo Komisije o vzpostavitvi skupine strokovnjakov, ki bi svetovala o razpoložljivih drugih možnostih, prihodnjem napredku, trgu itd. Pomembno bi bilo zlasti opredeliti tehnologije, ki najbolje delujejo za posamezen segment flote in regijo, pri čemer bo morda treba kombinirati različne vire energije. Poleg tega bodo koristne tudi kampanje obveščanja in ozaveščanja o verigi ribištva in industrije za spodbujanje razogljčenja.

Modro gospodarstvo

3.15 Modro gospodarstvo zajema vse gospodarske dejavnosti, ki so odvisne od morja. Različni sektorji, ki sestavljajo modro gospodarstvo (ribištvo, biotehnologija, plovba, morski promet, akvakultura, ladjedelništvo, dobavna veriga, logistika in prevoz), so medsebojno odvisni, saj temeljijo na skupnih kompetencah in skupni infrastrukturi (pristanišča, logistične mreže in distribucija elektrike) ter na trajnostni rabi morskih virov. EESO poudarja, da je treba uporabiti celovito strategijo razogljčenja in poskusiti najti sinergije med različnimi členi verige. Poleg tega EESO poziva, naj se zagotovijo ustrezni človeški viri in kvalifikacije za zasnovano, izgradnjo in upravljanje sodobnih plovil. Nujno je treba pritegniti specializirano delovno silo.

4. Posebne ugotovitve

Napredna goriva

4.1 EESO opozarja, da imajo napredna goriva, ki niso proizvedena iz prehranskih ali krmnih poljščin, potencial za krožno gospodarstvo, boj proti odseljevanju z obalnih podeželskih območij in seveda krepitev energetske neodvisnosti EU. V skladu s cilji nevtralnosti emisij CO₂, ki si jih je določila EU, se lahko neto emisije CO₂ takšnih alternativnih goriv pri izogrevanju v motorjih zmanjšajo na nič, če so proizvedena z električno energijo iz obnovljivih virov.

4.2 Komisija iz različnih razlogov omejuje uporabo biogoriv iz rastlin, kar je EESO pozdravil v več mnenjih. Vendar ni jasne strategije za razvoj in uvedbo alternativnih goriv, ki bi bila pomembna ne le za ribištvo, temveč tudi za druge sektorje. Prav tako ni prednostnega razvrščanja glede tega, kateri od sektorjev, ki jih je težko razogljčiti (med katere sodi tudi ribištvo), bi moral imeti prednostni dostop do takih goriv. To otežuje prizadevanja ribiškega sektorja za čim hitrejši potek razogljčenja. EESO poudarja, da so na tej poti k razogljčenju sektorjev, ki jih je težko elektrificirati, kot je ribiški, obnovljiva nizkoogljična goriva možnost, ki jo narekuje zdrava pamet. Napredna alternativna goriva, ki niso proizvedena iz prehranskih ali krmnih poljščin, bodo zaradi manjše razpoložljivosti in zahtevnejše tehnologije dražja. Kot je EESO že poudaril⁽⁹⁾, je treba odpraviti razliko v ceni med fosilnimi in alternativnimi gorivi, čistejša goriva pa morajo postati cenovno dostopnejša in široko razpoložljiva.

4.3 EESO opozarja, da sedanja biodizelska goriva izvirajo iz poljščin (palmovega olja, olja oljne ogrščice, sojinega olja in sončničnega olja), ki ne zagotavljajo popolnega razogljčenja; poleg tega tudi ni na voljo dovolj surovin. Rešitev (ki še ni na voljo) bi bila mešanje sedanjega dizelskega goriva z vse večjimi količinami elektro-dizelskega goriva, tj. sintetičnega goriva, ki se proizvaja z zelenim elektroliznim vodikom in zajetim CO₂. Ta e-goriva se proizvajajo iz ogljikovega dioksida, ki je bil predhodno zajet iz ozračja ali industrijskih procesov, v katerih se proizvaja CO₂, pred njegovo sprostitvijo.

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o uporabi obnovljivih in nizkoogljičnih goriv v pomorskem prevozu ter spremembi Direktive 2009/16/ES (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 145).

4.4 Trajnostnih naprednih goriv se sprva ne bo proizvajalo v zadostnih količinah za zadovoljitev povpraševanja ribiškega sektorja. Po ocenah naj bi se leta 2050 po vsem svetu proizvedlo 50 milijonov ton (pomorski promet danes porabi 300 milijonov ton, tovorni promet pa 900 milijonov ton). Vendar se pričakuje, da bodo do takrat tovornjaki elektrificirani, zato je mogoče pričakovati, da se bo v celoti namenilo za uporabo v pomorstvu. Leta 2020 je ribiški sektor porabil 1 900 milijonov litrov dizelskega goriva za uporabo v pomorstvu. Sprejeti je treba politične odločitve, da se zagotovi takšna prednostna namenitev.

4.5 V ta namen EESO poziva k pospešenemu razvoju in proizvodnji naprednih goriv, ki niso proizvedena iz prehranskih ali krmnih poljščin⁽¹⁰⁾, in se zavzema za jasno politično odločitev, da imajo ribiška plovila prednostni dostop do teh naprednih goriv po razumni ceni.

Alternativa razogljčenju: alternativni pogonski sistemi

4.6 Po svetu so se razvile različne energetske pobude, vendar so to večinoma pilotni projekti, katerih nameščanje in uporaba v ribiškem sektorju sta povezana z raznovrstnimi izzivi. Drug izziv, s katerim se je treba spopasti, je podobno kot pri kopenskih vozilih razvoj infrastrukture v Evropi in ribiških pristaniščih v tretjih državah za polnjenje ribiških plovil. EESO v zvezi s tem pozdravlja pilotne projekte za polnjenje na odprtem morju z uporabo boj ali vetrnih elektrarn na morju⁽¹¹⁾. Tako bi se lahko električno ali hibridno plovilo napolnilo, ne da bi se mu bilo treba vrniti v pristanišče.

4.7 Utekočinjen zemeljski plin kot pomorsko gorivo je že realnost, saj se proizvaja in ima infrastrukturo, zlasti v Evropi. Nedavna študija⁽¹²⁾ pa je pokazala, da motorji na zemeljski plin sicer izpuščajo 25 % manj CO₂ kot dizelsko gorivo na enoto pogonske moči, vendar je ta plin večinoma sestavljen iz metana, katerega toplogredni učinek je veliko večji od CO₂. Po ocenah študije naj bi bile koristi uporabe zemeljskega plina v zvezi z emisijami toplogrednih plinov v obdobju 100 let le 15-odstotne. Zato je zemeljski plin pomemben korak naprej, vendar ne more veljati za dokončno dolgoročno rešitev. Poleg tega bi ga morali mešati z biometanom in e-metanom, ki sta slabo razpoložljivi in dragi gorivi. Rezervoarji so trikrat večji od običajnih in se namestijo na krovu, kar povzroča težave, povezane z zmogljivostjo in varnostjo.

4.8 EESO priznava, da je amoniak pomemben v procesu razogljčenja, čeprav ni izvedljiva alternativa kot pogonsko sredstvo. Hlajenje z amoniakom se na splošno uporablja v velikih ribiških plovilih, zlasti tistih, ki svoj ulov zamrzujejo ali predelujejo na krovu. Ta vir energije je okolju prijazen, saj nima znanega učinka na ozonski plašč. Vendar gre za plin, zato je treba nujno okrepiti varnost ribiških ladij in preprečevanje uhajanja.

4.9 Prav tako se v ribiškem sektorju ne zdi izvedljiv vodik (H₂), katerega uporaba se zdi težavna celo za trgovske ladje. Glavni razlog je, da bi bili potrebni štirikrat večji rezervoarji kot za fosilna goriva. Vendar je treba posebej omeniti motorje na vodikove gorivne celice. Gre za elektrokemično napravo, ki kemično energijo pretvori neposredno v električno. Elektrokemični proces, ki pri tem nastane, je visoko učinkovit in ima minimalen vpliv na okolje, predvsem če elektroliza (za katero je potrebna energija) nastane s pomočjo sončnih ali vetrnih virov. EESO meni, da bi bilo zanimivo analizirati možnosti razvoja te tehnologije za ribiške čolne, vključno z njeno uporabo kot pomožno energijo na krovu.

4.10 Kar zadeva nova plovila, EESO spodbuja, naj se preučijo in uvedejo tehnološke rešitve, ki se uporabljajo za trgovske ladje. Zdi se na primer, da bi bilo mogoče v motorjih na dve vrsti goriva uporabljati metanol v pričakovanju, da se bo v prihodnosti, ko bo na voljo zeleni metanol, uporabljalo dizelsko gorivo z dodajanjem mešanice metanola. Med drugimi tehnologijami in področji za izboljšavo, ki bi lahko delovali, so ribiška plovila z jadri, izboljšana hidrodinamika, izboljšani energetske sistemi, kot je prehod na električne mehanizme z mehansko-hidravličnih, ter lahka gradnja in materiali (na primer nekovinske širilke za vlečne mreže).

⁽¹⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Za močan in trajnosten sektor alg EU (COM(2022) 592 final) (UL C 228, 29.6.2023, str. 126).

⁽¹¹⁾ <https://www.maersksupplyservice.com/2022/01/25/maersk-supply-service-launches-venture-company-stillstrom/>

⁽¹²⁾ https://theicct.org/sites/default/files/publications/LNG%20as%20marine%20fuel%2C%20working%20paper-02_FINAL_20200416.pdf

4.11 Poleg tega je treba poudariti, da ribiška industrija že desetletja sodeluje z znanstveno skupnostjo za izboljšanje zasnove in učinkovitosti ribolovnih orodij. S številnimi inovativnimi ribolovnimi tehnikami je bil dosežen že velik tehnični napredek, saj se je povečala selektivnost, zmanjšal stik z morskim dnom in/ali upor pri plovbi ter zmanjšala poraba goriva⁽¹³⁾. Primer inovativnega orodja so polpelagične vlečne mreže s širilkami, ki lahko preprečijo stik z morskim dnom, saj se uporabljajo na globini od 2 do 5 metrov. Ta tehnika v veliko manjši meri vpliva na bentoške ekosisteme in povzroča manjši naključni ulov. S to novo tehnologijo se tudi zmanjša poraba goriva ter posledično onesnaženje in emisije toplogrednih plinov.

4.12 EESO opozarja, da zmanjšanje ekološkega odtisa ribištva ne bo odvisno zgolj od ukrepov, povezanih s pogonom. V ta namen bi morala EU vlagati v nove komercialne načine uporabe morskih proizvodov (farmaceutskih, kozmetičnih itd.) za čim boljši izkoristek ulovljenih rib. EU bi morala poleg tega vzporedno spodbujati podjetja k nakupu materialov, ki jih je mogoče reciklirati, spodbujati pobude o krožnem gospodarstvu na krovu plovil za ponovno uporabo odpadkov in financirati programe pobiranja odpadkov iz morja, kot je *Fishing for litter*⁽¹⁴⁾. Zaradi izboljšanja stanja staleža rib se je zmanjšal tudi ribolovni napor, s tem pa tudi trajanje ribolova in poraba goriva. Zmanjšanje emisij je mogoče doseči tudi z optimizacijo upravljanja in logistike flote (5–10-odstotno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov) ter optimizacijo potovanja (1–10-odstotno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov)⁽¹⁵⁾.

4.13 EESO je seznanjen, da je avtonomija ribiških plovil, ki jo omogočajo nekatere nove tehnologije, omejena. Sedanji prototipi električne energije na primer ponujajo pet do šest ur avtonomije, kar ne bi zadoščalo niti za en cel dan ribolova (ki lahko traja tudi od 12 do 14 ur), da ne omenjamo večmesečnih ribolovnih potovanj. Pomembno je tudi izboljšanje zasnove in učinkovitosti plovil.

5. „Prijatelji rib in ribičev“: vizija za prihodnost trajnostnega ribištva v EU

5.1 EESO je v zadnjih letih razvil strateške vizije na več področjih: celostna prehranska politika⁽¹⁶⁾, trajnostni razvoj mest in podeželja⁽¹⁷⁾ ter ekonomija blaginje⁽¹⁸⁾. Čas je, da EESO razvije tudi dolgoročno celostno vizijo za trajnostno ribištvo v EU, v skladu s katero bi se morala EU skupaj z vsemi prizadevanji na področju biotske raznovrstnosti, trajnostne prehranske politike, zdravja in dobrega počutja, dobrih delovnih pogojev, trajnostnega razvoja mest in podeželja ter strateške avtonomije zavezati k razogljčenju sektorja, da bi zagotovili njegovo ekonomsko preživetje, potrebno za uresničitev evropskega zelenega dogovora in izvajanje Agende 2030. EESO – v skladu s strategijo FAO za modro preobrazbo in v okviru svojega širšega poziva k sprejetju modrega dogovora EU – poudarja, da je treba zagotoviti in trajnostno povečati prispevek prehranskih sistemov iz vodnih virov k zdravju, hranljivosti in cenovno dostopni prehrani za vse, v končni fazi pa zmanjšati odvisnost trga EU od uvoza rib.

5.2 EESO želi ob tej priložnosti vprašanje razogljčenja umestiti v širši strateški okvir. Celovit pristop k trajnostnemu ribištvu bi moral temeljiti na naslednjih šestih oseh:

5.2.1 Biotska raznovrstnost

EESO v skladu s ciljem trajnostnega razvoja št. 14 „življenje v vodi“ in v povezavi z zgodovinskim sporazumom COP15 o biotski raznovrstnosti⁽¹⁹⁾ ponovno potrjuje svojo neomajno zavezanost ohranjanju zdravih in produktivnih staležev rib ter spodbujanju drugih vidikov, povezanih z biotsko raznovrstnostjo, v ribiškem sektorju. Vse vrste, ki se izkoriščajo v komercialne namene, bi morale doseči največji trajnostni donos ali še višje ravni v najkrajšem možnem času, da bi se ohranilo dolgoročno ekonomsko preživetje različnih ribiških flot. V zvezi s tem bi bilo treba znanstvenikom, ki izvajajo ocene Mednarodnega sveta za raziskovanje morja (ICES) ter Znanstvenega, tehničnega in gospodarskega odbora za ribištvo

⁽¹³⁾ <https://www.ices.dk/news-and-events/news-archive/news/Pages/InnovativeFishingGear.aspx>

⁽¹⁴⁾ <https://fishingforlitter.org/>

⁽¹⁵⁾ NSAC Advice Ref. 17-2122. NSAC Advice on decarbonisation of fishing fleet (Mnenje NSAC o razogljčenju ribiške flote).

⁽¹⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prispevek civilne družbe k oblikovanju celostne prehranske politike v EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 129, 11.4.2018, str. 18).

⁽¹⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Za celostno strategijo za trajnostni razvoj podeželja in mest (mnenje na lastno pobudo) (UL C 105, 4.3.2022, str. 49).

⁽¹⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostno gospodarstvo, kakršno potrebujemo (mnenje na lastno pobudo) (UL C 106, 31.3.2020, str. 1).

⁽¹⁹⁾ Sklep 15/4 – Kunminško-montrealški svetovni okvir za biotsko raznovrstnost.

(STECF), zagotoviti potrebna sredstva za dopolnitev manjkajočih podatkov. Če ni na voljo dovolj znanstvenih podatkov, se za upravljanje ribjih staležev sistematično uporablja previdnostno načelo, vključno z zmanjšanjem ulova, kadar to priporočijo znanstveniki. Po potrebi bodo programi razreza plovil z ustreznimi proračunskimi sredstvi za prilagoditev velikosti flote razpoložljivim ribolovnim možnostim vključevali možnost prekvalifikacije članov posadke.

5.2.2 Razogljičenje

Ribiški sektor v EU bi se moral zavezati, da bo do leta 2050 dosegel ogljično nevtralno ravnovesje z doseganjem ciljev energetskega prehoda, ki jih je določila Evropska unija in ki jih podpirajo inovacije in tehnologija. Celovita študija o najsodobnejših in razpoložljivih tehnologijah je prvi korak k iskanju prilagojenih rešitev (namesto ene rešitve za vse) za vsak segment flote.

5.2.3 Pravično plačilo, varnost in delovni pogoji

Ribiči bodo prejeli potrebna orodja in smernice za osredotočenje na prihodnji prehod, ki bi ga bilo treba izvesti, vendar potrebujejo tudi podporo med procesi razogljičenja in širšimi procesi strukturnega preoblikovanja. Obnova ribiških plovil je prednostna naloga, da se izboljšajo pogoji za bivanje, življenjske razmere in varnost na krovu, s čimer bi sektor postal privlačnejši in bi se omogočila generacijska pomladitev. Druge potrebne izboljšave v zvezi z razogljičenjem vključujejo prehod s pogonskih in pomožnih sistemov na naprednejše in učinkovitejše sisteme ter uporabo sodobnega, energetske učinkovitega in selektivnega ribolovnega orodja brez negativnih posledic – ali z zanemarljivimi – na zdravje in biotsko raznovrstnost širšega ekosistema. Za to je potrebna celovita študija na ravni EU o tehnologijah, ki so na voljo za energetski prehod v sektorju ribištva in akvakulture, ter njihovih stroškov in koristih za vsak segment flote in glede na nacionalne posebnosti. Pomembna sta tudi prekvalifikacija in izpopolnjevanje delovne sile, da bi bili delavci v pomorski industriji usposobljeni in pripravljeni za energetski prehod (v skladu s programom znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost). Glede na negotov gospodarski položaj ribištva v številnih delih Evrope in nenehno zmanjševanje flote bi bilo treba razviti strateške načrte in instrumente za izboljšanje konkurenčnosti sektorja ter podpreti njegov razvoj in inovacije, da bi prispevali k primernemu življenjskemu standardu tistih, ki so odvisni od ribolovnih dejavnosti.

5.2.4 Podeželska in oddaljena obalna območja

Čeprav sta možna diverzifikacija in delna preusmeritev na druge sektorje, kot je rekreacijski ribolov ali drugi trajnostni turistični sektorji, kadar prostorsko načrtovanje to dopušča, je jasno, da ribištvo ostaja glavni vir zaposlovanja in dohodka v številnih obalnih regijah in krajih, ne le za osebe na krovu, temveč tudi za delavce v vseh povezanih panogah in storitvah. Opustitev ribolova bi pomenila ne le upadanje števila prebivalcev in postopno depopulacijo v teh regijah, temveč tudi nepopravljivo izgubo kulturne dediščine, ki opredeljuje in določa bistvo naših evropskih družb. Vsi udeleženi akterji morajo delovati na način, ki vodi v pozitivnejšo podobo ribiškega sektorja. Poleg tega lahko celinska akvakultura podeželskim območjem ponudi nove gospodarske priložnosti.

5.2.5 Zdravi in trajnostni načini prehranjevanja

Trajnostno ribištvo zagotavlja živalske beljakovine z najmanjšim ogljičnim odtisom, pa tudi z odličnimi prehranskimi lastnostmi. Medtem ko bi morali sedanji vzorci porabe mesa Evropejcev dati prednost kakovosti pred količino, to ne velja za vnos rib, ki je v večini primerov pod prehranskimi priporočili. Javni organi bi morali dati prednost spodbujanju uživanja rib po dostopnih cenah za celotno populacijo, na primer s promocijo manj znanih vrst. Za ribe, ki so temelj zdrave in uravnotežene prehrane⁽²⁰⁾, bi moral veljati nižji DDV.

5.2.6 Strateška avtonomija in vloga akvakulture

Evropska unija uvozi tri četrtine rib, ki jih konzumira. Poleg trgovinskega neravnovesja se pojavlja problem neenakih jamstev za zdravstveno varnost tega uvoza, od vil do vilic. Za odpravo te pomanjkljivosti bi morala EU uporabiti dvostranske in večstranske trgovinske instrumente za uvoz samo trajnostne morske hrane, proizvedene v tretjih državah, katerih standardi so enakovredni standardom EU, s čimer bi zagotovila pošteno konkurenco pod enakimi konkurenčnimi pogoji. Podobno ima sektor akvakulture nesporen potencial za izpolnjevanje zahtev ribiškega trga EU. Trajnostno rast je

⁽²⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Spodbujanje zdrave in trajnostne prehrane v EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 190, 5.6.2019, str. 9).

mogoče doseči z zagotavljanjem prostora za nove dejavnosti z ustreznim prostorskim načrtovanjem in racionalizacijo postopka izdaje dovoljenj, ki pogosto vključuje več oddelkov ali celo različnih ravni (nacionalno, regionalno in lokalno) javnih uprav. Da bi EU zagotovila svojo neodvisnost pri preskrbi s hrano, je treba izkoristiti vsako priložnost za trajnostno povečanje proizvodnje rib in morske hrane.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ekonomija modrega dogovora EU – potrebe po naložbah v zvezi z vodo v EU**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/09)

Poročevalec: **Florian MARIN**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	27. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	181/6/5

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) meni, da je dostop do varne, čiste in kakovostne pitne vode temeljna pravica, zato je popolnoma nesprejemljivo, da nekateri ljudje v EU še vedno nimajo dostopa do nje.

1.2 Razvoj vodnega gospodarstva v EU bi moral biti vključujoč, dobro reguliran, pregleden, visoko digitaliziran, odporen, trajnosten, predvidljiv in varen ter na prvo mesto postavljati človeka in ustvarjati dodano vrednost. Bistveno je, da vsaka industrijska panoga pošteno krije družbene stroške vode, ki jo porabi.

1.3 EESO poziva institucije EU, naj modremu dogovoru EU pripišejo enak pomen in mu namenijo enako pozornost kot zelenemu dogovoru EU, da se bosta v celoti dopolnjevala.

1.4 Prihodnji regulativni okvir modrega gospodarstva EU mora:

- temeljiti na načelu ekonomije blaginje,
- prečno povezovati socialno pogojenost in teritorialno solidarnost,
- uravnoteženo obravnavati okoljska, družbena in gospodarska vprašanja,
- izkoristiti nadnacionalne inovativne modele upravljanja, ki spodbujajo financiranje, urejajo sodelovanje zasebnega sektorja, izboljšujejo upravljanje vodnih virov in spodbujajo konkurenčnost EU,
- sprejeti sodelovalne poslovne modele in načela delilnega gospodarstva,
- sprejeti institucionalni okvir, ki ne bo zmanjševal konkurenčnosti gospodarskih dejavnosti EU na svetovnem trgu,
- povečati preglednost v zvezi s trajnostnimi pobudami.

1.5 EESO poziva k:

- premiku k bolj trajnostnemu gospodarskemu modelu, v katerem bo obdavčena prekomerna poraba in ki bo v celoti skladen s cilji trajnostnega razvoja,

- oceni cene vode v vseh državah članicah v skladu z načelom „onesnaževalec plača“,
- prilagoditvi temeljnih gospodarskih konceptov, kot so tržna pravila, ekonomska sposobnost in produktivnost, da se bo upoštevala raznovrstna vrednost vode,
- usklajeni zakonodaji v vseh državah članicah o mehanizmu EU za shranjevanje vode v deževnih obdobjih,
- dolgoročni strategiji za povečanje odpornosti na pomanjkanje vode,
- uporabi razširjene odgovornosti proizvajalca tudi za upravljanje odpadne vode,
- obravnavanju vprašanja vodnih izgub⁽¹⁾ z dajanjem prednosti stalnemu vzdrževanju, k pobudam, namenjenim znatnemu zmanjšanju uhajanja vode in k raziskavam novih tehnologij za odkrivanje uhajanja,
- temeljiti in takojšnji oceni podzemnih kanalizacijskih sistemov v vseh državah članicah ter centralizaciji podatkov na ravni EU,
- prilagoditvi pravil o državni pomoči značilnostim naložb v vodnem sektorju,
- cenam, ki upoštevajo dolgoročno zanesljivost oskrbe z vodo,
- naložbam za boljše delovne pogoje, naložbam v kakovostna delovna mesta in usposabljanje ter posebne dejavnosti na tem področju, ki so posebej namenjene mladim.

1.6 EESO se zaveda, da bi bilo treba za napredek pri doseganju podnebne nevtralnosti industrije upoštevati tudi industrijske emisije v vodo, škodljive vplive na zdravje ljudi in s tem povezane družbene stroške, zato poziva k razvoju posebnih standardov za rabo vode v različnih gospodarskih sektorjih, kot sta kmetijstvo in industrija. To je mogoče doseči z ustanovitvijo strokovne skupine, zadolžene za oblikovanje sektorskih smernic za rabo vode.

1.7 EESO predlaga:

- oblikovanje modrega dogovora EU in agende EU za vodo v tesni sinergiji z agendo EU za mesta⁽²⁾, Ljubljanskim dogovorom⁽³⁾ in dolgoročno vizijo za podeželska območja EU⁽⁴⁾;
- racionalizacijo porabe vode z izvajanjem naslednjih ukrepov:
  - razlikovanje cen med porabo za gospodinjstva in osnovne javne storitve ter porabo za proizvodnjo,
  - sistem določanja cen, ki bi učinkovito odvrčal od netrajnostne porabe in hkrati spodbujal porabo za proizvodne namene;
  - oblikovanje cen ob upoštevanju minimalne zahteve po brezplačni vodi, ker je voda človekova pravica;
  - popolno preglednost stroškov in cen vode za vse deležnike;
  - javno načrtovanje izključno na ravni povodij (vključno s podtalnico), da se zaščiti splošni interes EU in da se v izvornem vodnem telesu ohranja potreben hidrološki režim;

⁽¹⁾ Vodne izgube so voda, ki se izgubi v vodovodnem sistemu in nikoli ne doseže končnega porabnika. Torej gre za vodo, ki se ne porabi in ni plačana, kar vpliva na lokalna gospodarstva in razpoložljive lokalne vire.

⁽²⁾ Agenda EU za mesta.

⁽³⁾ Ljubljana Agreement and Multiannual Working Programme – Renewing the Urban Agenda for the EU (Ljubljanski dogovor in večletni delovni program – Obnova Agende EU za mesta).

⁽⁴⁾ Dolgoročna vizija za podeželska območja: za močnejša, povezana, odporna in uspešna podeželska območja v EU.

- sprejetje in okrepitev regulativnih okvirov za koncesijske pogodbe za vodo, da bi z njo upravljali kot z javno dobrino in ne kot z blagom, s katerim se lahko trguje. Cene za gospodinjstva bi morale odražati dejstvo, da je voda javna dobrina;
- namenjanje posebne pozornosti čezmejnim vodnim projektom in njihovemu financiranju;
- izmenjavo pomembnih inovacij, povezanih z vodo, med državami članicami in spodbujanje eksperimentiranja na lokalni ravni, ki upošteva posebnosti in kompleksnost vode.

1.8 EESO meni, da so sredstva EU ključna za trajnosten modri prehod, zato poziva k:

- prednostni obravnavi naložb v vodnem sektorju, kadar države članice prerazporejajo sredstva med različnimi programi,
- boljšemu dopolnjevanju med evropskimi strukturnimi in investicijskimi skladi⁽⁵⁾, mehanizmom za okrevanje in odpornost, InvestEU, Interreg Europe in drugimi skladi,
- namenskemu zbiranju predlogov in smernicam, ki upoštevajo kompleksnost in posebnosti vode,
- posebnemu operativnemu programu za vodo in celostnim teritorialnim naložbam za modro gospodarstvo,
- priznavanju vodnih sektorjev kot strateške prednostne naloge v programskem obdobju 2028–2034 in po potrebi posebnemu operativnemu programu za vodo,
- vzpostavitvi sklada za modri prehod,
- nudenju tehnične pomoči državam članicam pri izvajanju vodnih projektov.

1.9 Odbor meni, da je k merilom za ocenjevanje naložb, povezanih z vodo, bistveno vključiti odpornost, ki lahko v kombinaciji z optimalnimi naložbami v ukrepe za zmanjšanje tveganja zniža stroške okrevanja po nepredvidljivih dogodkih.

1.10 Evropska komisija, Evropska investicijska banka in Evropska banka za obnovo in razvoj bi se morale učinkovito usklajevati in dopolnjevati pri financiranju naložb v vodnem sektorju, v strateškem okviru EU pa bi morali biti določeni tudi skupni ključni kazalniki uspešnosti.

2. Politični in strateški okvir

2.1 Razvoj vodnega gospodarstva bi moral biti vključujoč, dobro reguliran in pregleden ter upoštevati številne razlike med regijami in skupnostmi. Poleg tega bi moral biti močno digitaliziran, odporen, trajnosten, predvidljiv in varen ter omogočati dopolnjevanje med industrijskimi sektorji in akterji, na prvo mesto postavljati človeka, ščititi življenje in s prilagojenim pristopom ustvarjati dodano vrednost v trajnostnem in pravičnem sistemu.

2.2 EESO poudarja pomen novih pogledov na politične okvire, institucionalne ureditve in načrtovanje naložb, kar vključuje večjo preglednost trajnostnih pobud ter oblikovanje natančnih smernic in klasifikacij za trajnostne in inovativne naložbe. Ker sta trajnostna raba ter varstvo vodnih in morskih virov eden od šestih okoljskih ciljev uredbe o taksonomiji⁽⁶⁾, je potreben poseben delegirani akt za trajnostno rabo vode (okoljski znaki, obnova ekosistemov). EESO opozarja na skupne vrednote EU glede storitev splošnega gospodarskega pomena, kakor so opredeljene v členu 14 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) in določene v Protokolu št. 26 o storitvah splošnega pomena, ki je priložen Pogodbi o Evropski uniji (PEU) in PDEU⁽⁷⁾.

⁽⁵⁾ Evropski strukturni in investicijski skladi za obdobje 2014–2020.

⁽⁶⁾ Uredba (EU) 2020/852 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2020 o vzpostavitvi okvira za spodbujanje trajnostnih naložb ter spremembi Uredbe (EU) 2019/2088 (UL L 198, 22.6.2020, str. 13).

⁽⁷⁾ UL C 202, 7.6.2016, str. 307.

2.3 Zaradi posebnosti vode je treba vodno gospodarstvo urediti ob polnem spoštovanju človekovega dostojanstva in človekovih pravic, ob medsektorskem vključevanju socialnih pogojenosti, pravičnosti ter temeljnih človekovih in družbenih potreb. EESO poziva k prilagojenemu pravosodnemu sistemu za vodni sektor, ki bi se oblikoval v sodelovanju z mednarodnimi organizacijami in bi predvideval hitre postopke za reševanje sporov v zvezi z vodo. Za učinkovitejši in ustrezen nadzor podjetij v vodnem sektorju in nadzor rabe vode na splošno bi bilo treba vzpostaviti posebne nadnacionalne in večsektorske strukture spremljanja in organe upravljanja. Kadar trg ni sposoben vsem nuditi enakopravnega dostopa do vode, je treba okrepiti vlogo javnega sektorja pri gospodarjenju z vodo.

2.4 EESO ugotavlja, da bi bilo treba v vseh državah članicah ustanoviti posebne institucije, ki bi sprejemale informirane odločitve za odgovorno in učinkovito rabo vode. Da bi državljani lahko v celoti izvajali demokratični nadzor, morajo poznati vodni krog in njegove cene. Odbor se zavzema za to, da bi imel modri dogovor EU enako velik pomen in bil deležen enake pozornosti kot zeleni dogovor EU.

3. Modro gospodarstvo

3.1 EESO meni, da bi morala prihodnost vodnega gospodarstva temeljiti na načelu ekonomije blaginje, in poziva, naj se pri osnovnih gospodarskih konceptih, kot so tržna pravila, ekonomska sposobnost in produktivnost, upošteva raznovrstna vrednost vode. Pojem konkurenčnosti je treba ponovno opredeliti, da bo ustvarjala blaginjo, pri tem pa upoštevati človekove potrebe in enakopraven dostop do vode za ljudi, skupnosti in industrijo. V vodno gospodarstvo je treba medsektorsko vključevati socialne vidike.

3.2 Jasno je, da je za utrditev vodnega gospodarstva potrebna sprememba paradigme v upravljanju, ki vključuje tudi uravnoteženo obravnavo okoljskih, socialnih in gospodarskih vprašanj. Potrebni so inovativni nadnacionalni modeli upravljanja, ki spodbujajo financiranje, urejajo etično sodelovanje zasebnega sektorja, izboljšujejo upravljanje vodnih virov in spodbujajo konkurenčnost EU.

3.3 Pritisk na poslovne modele vodnega gospodarstva nastaja zaradi učinkov podnebnih sprememb, emisij toplogrednih plinov, hitre urbanizacije, migracij, rasti prebivalstva na industrializiranih mestnih območjih in industrijskih dejavnosti, pa tudi zaradi inovativnih sektorjev, kot so modro biogospodarstvo, biotehnologija in razsoljevanje. Podjetja bi morala uvesti na sodelovanju temelječe poslovne modele in načela delilnega gospodarstva, da bi se bolje odzvala na sedanje družbene in okoljske izzive, povezane z vodo. Treba je okrepiti interakcijo in sodelovanje med institucijami na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni, kakor tudi medsektorski dialog, da bi lahko bolje upoštevali različne deležnike v vodnem sektorju.

3.4 Odbor poziva Komisijo, naj vzpostavi okvir lojalne konkurence za podjetja s sedežem v EU in njihove svetovne partnerje ter okrepi izvajanje mednarodnih sporazumov o gospodarskem sodelovanju, delovnih pogojih in varstvu okolja.

4. Vodno gospodarstvo

4.1 EESO meni, da bi bilo treba sedanji gospodarski model, ki stimulira porabo vode z davki in spodbudami, preobraziti, da bi postal bolj trajnosten in v celoti skladen s cilji trajnostnega razvoja. Raba vode ne bi smela biti le trajnostna, temveč bi morala kratkoročno in dolgoročno prispevati k obnovi narave. EESO poziva k svetovnemu davčnemu dogovoru za financiranje podnebnih prizadevanj in naložb v vodno gospodarstvo.

4.2 Treba je doseči olajšati jasno in dejansko usklajenost med različnimi obdavčitvami vode na lokalni, nacionalni in evropski ravni. EESO poziva k:

- obdavčitvi podtalnice in površinske vode, ki bo temeljila na sistemu davčnih olajšav, s katerimi bi omogočili dostop do vode vsem posameznikom in gospodarskim subjektom,
- oceni cene vode v vseh državah članicah v skladu z načelom „onesnaževalec plača“,
- uvedbi davkov in dodatnih obdavčitev za netrajnostno rabo vode ob hkratnem spodbujanju trajnostne rabe vode,

— reviziji direktive o industrijskih emisijah ⁽⁸⁾, in sicer v zvezi z vplivom na vodni ekosistem EU.

4.3 EU se sooča z vse večjim povpraševanjem po vodi, kar bo v prihodnosti vse večji problem. Razlike med ponudbo vode in povpraševanjem po njej lahko nastanejo bodisi zaradi pomanjkanja vode bodisi poplav, kar ima lahko uničujoče posledice. Neravnovesja med ponudbo in povpraševanjem negativno vplivajo na industrijo, potrošnike in državljane. Ko gre za napredek pri doseganju podnebne nevtralnosti industrije, bi bilo treba upoštevati industrijske emisije v vodo ⁽⁹⁾, pa tudi škodljive vplive na zdravje ljudi in s tem povezane družbene stroške. Bistveno je, da industrija krije družbene stroške emisij v vodo.

4.4 EESO poziva, da se v vseh državah članicah uskladi zakonodaja o mehanizmu EU za shranjevanje vode v deževnih obdobjih, še posebej z gradnjo rezervoarjev in sistemov za napajanje podzemnih vodonosnikov. EESO poziva k dolgoročni strategiji za povečanje odpornosti na pomanjkanje vode, ki bo upoštevala regionalne podnebne posebnosti in industrijske značilnosti.

4.5 Pri prestrukturiranju cen vode v Evropi je treba upoštevati porazdelitev bremena ekosistemskih storitev med deležnike, pri izvajanju načela oblikovanja cen glede na celotne stroške pa zavzeti diferencirani pristop: na primer voda za gospodinjstva in osnovne javne storitve bi morala imeti znatno nižjo ceno kot voda za proizvodne dejavnosti. Pri cenovnih spodbudah bi bilo treba upoštevati povezavo med določanjem mejnih stroškov ter gospodarsko učinkovitostjo, pravičnostjo in trajnostnostjo; te spodbude bi morale biti del večjega svežnja, ki spodbuja trajnostno porabo vode.

4.6 Odbor poziva k popolni preglednosti stroškov in cene vode za vse deležnike. EESO poziva k reguliranim cenam v nekaterih natančno opredeljenih primerih ter k skrbnemu spremljanju, ali gospodinjiski odjemalci dejansko prejmejo storitve, ki jih plačujejo. Tržnim špekulacijam z vodo se je treba izogibati.

4.7 EESO ugotavlja, da posledice onesnaževanja in prekomernega izkoriščanja podtalnice nesorazmerno obremenjujejo revne in socialno ranljive ljudi. Tarife za vodo je treba skrbno oceniti, saj lahko povzročajo izkrivljanje, vodno revščino in socialne stiske prebivalstva. EESO poziva, da se na ravni EU začne konstruktivna razprava o oblikovanju pravične cene vode. Oblikovanje cene bi moralo vključevati minimalno zahtevo brezplačne vode, da se zagotovijo človekove pravice. Pri strukturi cene bi bilo treba upoštevati sedanje in prihodnje družbene, podnebne in industrijske izzive. EESO predlaga, da se pri oblikovanju cene vsesplošno upošteva dolgoročna vodna varnost.

4.8 EESO meni, da bi morala razširjena odgovornost proizvajalca zajemati tudi upravljanje odpadnih voda, in podpira sedanjo revizijo direktive o čiščenju komunalne odpadne vode ⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾. Treba bi bilo vzpostaviti sinergije med sistemi razširjene odgovornosti proizvajalca, okoljsko primerno zasnovano in zahtevami glede informacij. Organizirati bi bilo treba posebne kampanje ozaveščanja, ki bi povezale različne deležnike, da bi potrošniki lažje razumeli in sprejeli trajnostno rabo vode.

4.9 Za ustrezno vzdrževanje vodnih sistemov in izboljšanje oskrbe z vodo je ključno preprečiti vodne izgube: prioriteta mora biti stalno vzdrževanje, s katerim se znatno zmanjša uhajanje vode. Če želimo, da bodo takšne pobude ustrezno financirane, je treba uvesti „zlato pravilo“ za javne naložbe. EESO poudarja, da slabo vodenje in nezadostno financiranje vzdrževanja ter neustrezno upravljanje sredstev povzročajo znatne gospodarske izgube. Nemudoma je treba razviti nove tehnologije za zaznavanje uhajanja in pripraviti namensko podporo.

⁽⁸⁾ Direktiva 2010/75/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010 o industrijskih emisijah (celovito preprečevanje in nadzorovanje onesnaževanja) (UL L 334, 17.12.2010, str. 17).

⁽⁹⁾ *Industrial pollutant releases to water in Europe* (Izpusti industrijskih onesnaževal v vodo v Evropi), Evropska agencija za okolje.

⁽¹⁰⁾ Predlog revizije direktive o čiščenju komunalne odpadne vode.

⁽¹¹⁾ Direktiva Sveta 91/271/EGS z dne 21. maja 1991 o čiščenju komunalne odpadne vode (UL L 135, 30.5.1991, str. 40).

4.10 Odbor je zaskrbljen zaradi nezadostnih ocen stanja podzemnih kanalizacijskih sistemov v številnih državah članicah ter poziva k takojšnji temeljiti oceni, ki bo zajela tudi centralizacijo podatkov na ravni EU. Stroški neposredovanja so veliko večji kot stroški popravil v kanalizacijskih omrežjih.

5. Regionalni učinki vodne politike

5.1 Dostop do varne, čiste in kakovostne vode je temeljna pravica in bistven pogoj za zdravje, dostojanstvo in blaginjo vseh ljudi. Po mnenju Odbora je popolnoma nesprejemljivo, da nekateri ljudje v EU še vedno nimajo dostopa do vode.

5.2 EESO meni, da je nujno vključiti vodo v vse povezane politike (energetiko, trgovino, industrijo, kmetijstvo itd.) in da bi morale države članice skrbeti za sinergije med naložbami v različne sektorje, povezane z vodo, kot so razvoj mest, hrana, kmetijstvo in energetika. Voda je ključnega pomena za razvoj mest in podeželja.

5.3 EESO predlaga oblikovanje modrega dogovora EU in agende EU za vodo na podlagi partnerstva za naložbe v vodnem sektorju in v tesni sinergiji z agendo EU za mesta, tematskim partnerstvom za vodo v skladu z Ljubljanskim dogovorom in ob celovitem dopolnjevanju z dolgoročno vizijo za podeželska območja EU. Pomembno je zagotoviti ozemeljsko solidarnost, prilagojene večstranske strukture upravljanja za obravnavanje razlik med podeželskimi in mestnimi območji ter uveljavitev regionalnih upravljavcev vode.

5.4 Posebno pozornost bi bilo treba nameniti otokom v Sredozemlju in najbolj oddaljenim regijam, ki se zaradi svoje geografske lege v določenih sušnih obdobjih soočajo s pomanjkanjem vode. Na teh območjih je treba potrebno oskrbo z vodo zagotoviti s sistemom, ki zagotavlja oskrbo družin in gospodarskih subjektov.

5.5 EESO predlaga, da se javno načrtovanje izvaja izključno na ravni povodij (vključno s podzemno vodo), da se zaščiti splošni interes EU in zagotovi, da se v izvornem vodnem telesu ohranja potreben hidrološki režim. Cilj ukrepov in naložb, s katerimi se želi območja zaščititi pred poplavami ali zadržati več vode v pričakovanju suše in da bi ohranili plovnost z namenom ohranjanja plovnosti, bi moral biti tudi izboljšanje biotske raznovrstnosti in upoštevanje geomorfoloških značilnosti povodij.

5.6 EESO predlaga, da se pravica do uporabe vode kot javne dobrine natančno opredeli, določi njen obseg in spremlja, da se pri tem upoštevajo vse pravne oblike, kot so koncesije, dovoljenja, licence, pogodbene pravice in absolutno lastništvo, ter da se voda spoštuje kot skupno dobro. Služnostne pravice bi morale biti zlahka merljive pod jasno opredeljenimi pogoji.

5.7 EESO priporoča, naj EU sprejme in okrepi regulativne okvire za koncesijske pogodbe za vodo, da bi z njo upravljali kot z javno dobrino, ki je precej več kot blago, s katerim se lahko trguje. Cene za prebivalstvo bi morale tudi odražati dejstvo, da je voda javna dobrina. To bi bilo v celoti v skladu s členom 14 PDEU in Protokolom št. 26, ki je priložen PEU in PDEU. EESO poziva k omejevalnim pravilom, da se vodni viri EU obvarujejo pred tem, da bi se z njimi okoristili deležniki iz tretjih držav.

6. Sredstva EU

6.1 EESO poziva k večji sinergiji v fazi razpisa za zbiranje predlogov in v operativnih programih, da bi se obravnavale posebnosti naložb v vodnem sektorju in optimiziralo črpanje sredstev EU, namenjenih vodi in modremu gospodarstvu. V fazi razpisa za zbiranje predlogov in pri programskem načrtovanju je treba upoštevati sezonske in ciklične značilnosti vodnih dejavnosti. Odbor poziva države članice, naj pri prerazporeditvah v okviru različnih programov prednostno obravnavajo naložbe v vodo in prilagodijo pravila o državni pomoči značilnostim naložb v vodo.

6.2 EESO meni, da Evropski sklad za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo ⁽¹²⁾ ne zadostuje za podporo razvoja in prehoda modrega gospodarstva. Nujno je treba diverzificirati upravičene dejavnosti ter izboljšati dopolnjevanje med skladi ESI ⁽¹³⁾, mehanizmom za okrevanje in odpornost, InvestEU, Interreg Europe in drugimi skladi. Poleg tega bi bilo treba načelo o konkurenci pri vodnih projektih skladov ESI uporabljati tako, da bi se upoštevala temeljna potreba po vodi.

6.3 EESO ugotavlja, da so lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost, lokalne akcijske skupine za ribištvo in celostne teritorialne naložbe instrumenti, ki le delno krijejo potrebe po naložbah v vodnem sektorju. Poziva k namenskem operativnemu programu za vodo in celostnim teritorialnim naložbam za modro gospodarstvo. Treba je usklajevati različne razpise za zbiranje predlogov ter ocene učinka naložb, ki se financirajo iz sredstev EU in so namenjene vodni infrastrukturi. EESO predlaga, da se vzpostavi sklad za modri prehod, bodisi z zagotavljanjem tematske osredotočenosti obstoječih skladov bodisi z ustanovitvijo novih. Sklad bi moral biti namenjen regijam, ki jim primanjkuje vode, in bi moral zajemati prehod na trajnostno gospodarjenje z vodami, pri čemer bi se bilo treba izogibati neenakostim pri dostopu do vode in podpirati cilje EU za leto 2050, ki bi se v celoti dopolnjevali s Skladom za pravični prehod.

6.4 EESO ugotavlja, da bi bilo treba v programskem obdobju 2028–2034 naslednjega večletnega finančnega okvira priznati strateški pomen vodnih sektorjev. Glede na to, da EESO velja za glasnika organizirane civilne družbe EU, bi moral biti vključen v platformo pametne specializacije za trajnostno modro gospodarstvo ⁽¹⁴⁾. EESO predlaga, da se v programsko obdobje 2028–2034 vključi obvezna predhodna pogojenost.

7. Financiranje prehoda na nove trajnostne poslovne modele

7.1 EESO državam članicam svetuje, naj preučijo, kako bi lahko strateško uporabile javne proračune in orodja za zmanjševanje tveganja, kot so jamstva in instrumenti za izboljšanje kreditne kakovosti, da bi izboljšale profil tveganj in donosa naložb ter pritegnile komercialno financiranje, množično financiranje in kapitalske naložbe. Odbor je zaskrbljen, da bo dodeljevanje javnih sredstev v nekaterih državah članicah težavno zaradi trenutne ravni javnega dolga, povečanih obrestnih mer in poslabšanja bonitetne ocene držav. Ugotavlja, da se lahko financiranje zasebnih naložb v izgradnjo vodovodnih omrežij zmanjša zaradi tveganja korupcije in regulativnih negotovosti ter dejstva, da so take naložbe srednje- do dolgoročno naravnane.

7.2 EESO meni, da je treba okrepiti trajnostne naložbe, povezane z vodo, z uporabo trajnostnih finančnih instrumentov, kot so zelene obveznice, socialne obveznice in zelena posojila, ki naj jih spremljajo dosledne opredelitve trajnostnosti v različnih jurisdikcijah ter večja standardizacija in preglednost podatkov. EESO predlaga, da se na ravni EU uredijo modre obveznice za naložbe v vodnem sektorju ter tudi prilagojeni naložbeni instrumenti za vodo, namenjeni MSP (npr. s sezonskimi krediti). Poleg tega EESO prosi Eurostat, naj pripravi posebno poglavje in statistične podatke o vodnem gospodarstvu.

7.3 Vključevanje meril ESG ⁽¹⁵⁾ v proces odločanja o naložbah omogoča širši nabor naložbenih priložnosti in spodbuja finančno stabilnost. EESO poziva k naložbam v infrastrukturo, za boljše delovne pogoje, v kakovostna delovna mesta in usposabljanje ter k posebnim dejavnostim in kampanjam za seznanjanje mladih s področjem vode. Predvidljive in dolgoročne poklicne poti ter ustrezne plače so ključnega pomena za ohranjanje človeških virov v vodnem sektorju.

7.4 Države članice morajo razumeti, promovirati in podpirati naložbe v vodnem sektorju, pri čemer lahko med drugim uporabijo sredstva za tehnično pomoč. Komisija pa bi morala zagotoviti namensko podporo, še posebej ko gre za priložnosti za ponovno uporabo vode. EESO meni, da je v skladu s členom 9 okvirne direktive o vodah ⁽¹⁶⁾ ključno usmeriti finančna sredstva v projekte, ki zmanjšujejo porabo vode in omogočajo ponovno uporabo vode v vseh državah članicah.

⁽¹²⁾ Evropski sklad za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo.

⁽¹³⁾ Evropski strukturni in investicijski skladi za obdobje 2014–2020.

⁽¹⁴⁾ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/blue-growth>

⁽¹⁵⁾ ESG (angl. environmental, social, governance): okoljska in socialna merila ter merila v zvezi z upravljanjem.

⁽¹⁶⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike (UL L 327, 22.12.2000, str. 1).

7.5 Evropska komisija, EIB in EBRD bi se morale učinkovito usklajevati in dopolnjevati pri financiranju naložb v vodnem sektorju. Tako so med drugim potrebni skupni ključni kazalniki uspešnosti, določeni v strateškem okviru EU, in ciklično spremljanje v okviru evropskega semestra. Tudi javne banke po vsej EU imajo pomembno vlogo pri naložbah v vodnem sektorju, zato bi bilo treba okrečiti sodelovanje deležnikov z zasebnimi bankami.

8. Naložbe

8.1 Naložbene odločitve v EU morajo temeljiti na temeljiti oceni dolgoročnega povpraševanja po vodi, razpoložljivosti vodnih virov in možnosti financiranja, hkrati pa upoštevati izzive prilagajanja podnebnim spremembam. Odbor meni, da bi bilo treba pri dolgoročnem načrtovanju naložb količinsko opredeliti tudi konkretne demografske trende in ga uskladiti s pobudami v drugih sektorjih, kot so urbanistično načrtovanje, raba zemljišč in kmetijstvo. Pri izboljšanju vodne infrastrukture bi bilo treba upoštevati tudi čim večje shranjevanje modrega ogljika. EESO poziva države članice, naj izvajajo usklajene pobude za prostorsko načrtovanje in sisteme velepodatkov. Pri naložbah in financiranju v vodnem sektorju bi morali celovito upoštevati stroške poslovanja.

8.2 EESO poziva k uvedbi posebnih standardov za rabo vode v različnih gospodarskih sektorjih, na primer v kmetijstvu in industriji ter oblikovanje strokovne skupine za pripravo smernic za rabo vode v posameznih sektorjih, ki bi morala vključevati EESO.

8.3 Inovacije in tehnologija so ključne za spodbujanje učinkovitosti pri gospodarjenju z vodami. Ključna sta izmenjava pomembnih inovacij, povezanih z vodo, med državami članicami in spodbujanje eksperimentiranja na lokalni ravni. Potrebna so dodatna prizadevanja za oceno gospodarskih, socialnih in okoljskih stroškov ter koristi različnih naložbenih poti, ki segajo od lokalne ravni do ravni povodij, nacionalne, čezmejne in celo svetovne ravni. Z uvajanjem inovativnih tehnologij, kot so nizkocenovni satelitski sistemi za beleženje pomembnih vodnih parametrov, je mogoče izboljšati zbiranje in analizo podatkov o vodi. V zvezi s tem bi bilo treba upoštevati sodelovanje držav članic.

8.4 Za ustrezen dolgoročni kapital, skladen s cilji trajnostnega razvoja, je treba pogosto zmanjšati visoko strukturno tveganje projektov naravnega kapitala, povezanih z vodo. Treba je skrbno razmisliti o višjih stroških, nižjih prihodkih in finančnih izgubah zaradi tveganj, povezanih z vodo. Treba bi bilo vključiti tudi tradicionalna posojila in nepovratna sredstva, tvegani kapital, zasebni in javni lastniški kapital ter pokojninske in investicijske sklade. Ker ni enotnih standardov za zelene obveznice in naložbene sklade po merilih ESG, še vedno obstajajo možnosti za zeleno zavajanje.

8.5 Komisija bi morala prek socialnih partnerjev in mrež organizacij civilne družbe spodbujati uporabo vseh ustreznih skladov EU in možnosti za partnerstva, da bi dosegla vse deležnike, še posebej MSP. Kombinirano financiranje ima lahko pomembno vlogo zaradi nizke donosnosti projektov vodne infrastrukture. Kljub temu se še vedno splača vlagati v podjetja za oskrbo z vodo.

8.6 EESO meni, da je med merila za ocenjevanje naložb, povezanih z vodo, bistveno vključiti odpornost, saj lahko v kombinaciji z optimalnimi naložbami v ukrepe za zmanjšanje tveganja zniža stroške okrevanja po nepredvidljivih dogodkih, kot so nevihte, poplave, požari v naravi, suše, kibernetični napadi ali pandemije. Posebno pozornost je treba nameniti čezmejnemu vodnemu projektu in njegovemu financiranju.

8.7 Nezdostne naložbe v projekte, povezane z vodo, in pomanjkanje učinkovite porabe zanje so glavni razlog za to, da EU in ves svet ne dosegata bistvenega napredka v zvezi s ciljem trajnostnega razvoja št. 6 o čisti vodi in sanitarni ureditvi. EESO poudarja, da ima Evropa priložnost pretvoriti izzive, povezane z vodo, v nove možnosti za tehnološki razvoj, družbeni napredek in poslovno rast, s čimer bi na koncu dosegla odporno gospodarstvo z vodno varnostjo, resnimi in produktivnimi zaposlitvenimi možnostmi ter kakovostnimi delovnimi mesti za vse. EU lahko postane svetovna vodilna sila na področju ponovne uporabe vode.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

PRILOGA

Naslednji amandmaji, ki so bili med razpravo zavrženi, so prejeli vsaj četrtno glasov (člen 74(3) Poslovnika):

Amandma 8

Točka 1.4

Spremeni se tako:

Mnenje strokovne skupine	Amandma
<p>Prihodnji regulativni okvir modrega gospodarstva EU mora:</p> <ul style="list-style-type: none"> — temeljiti na načelu ekonomije blaginje; — prečno povezovati socialno pogojenost in teritorialno solidarnost; — uravnoteženo obravnavati okoljska, družbena in gospodarska vprašanja; — izkoristiti nadnacionalne inovativne modele upravljanja, ki spodbujajo financiranje, urejajo sodelovanje zasebnega sektorja, izboljšujejo upravljanje vodnih virov in spodbujajo konkurenčnost EU; — sprejeti sodelovalne poslovne modele in načela delilnega gospodarstva; — sprejeti institucionalni okvir, ki ne bo zmanjševal konkurenčnosti gospodarskih dejavnosti EU na svetovnem trgu; — povečati preglednost v zvezi s trajnostnimi pobudami. 	<p>Prihodnji regulativni okvir modrega gospodarstva EU mora:</p> <ul style="list-style-type: none"> — temeljiti na načelu ekonomije blaginje; — prečno povezovati socialno pogojenost in teritorialno solidarnost; — uravnoteženo obravnavati okoljska, družbena in gospodarska vprašanja; — izkoristiti nadnacionalne inovativne modele upravljanja, ki spodbujajo financiranje, urejajo sodelovanje zasebnega sektorja, izboljšujejo upravljanje vodnih virov in spodbujajo konkurenčnost EU; — vesti „zlato pravilo“ za naložbe v javno infrastrukturo; — sprejeti sodelovalne poslovne modele in načela delilnega gospodarstva; — sprejeti institucionalni okvir, ki ne bo zmanjševal konkurenčnosti gospodarskih dejavnosti EU na svetovnem trgu; — povečati preglednost v zvezi s trajnostnimi pobudami.

Obrazložitev

Amandma je v skladu z že predlagano in pojasnjeno spremembo točke 4.9: Uvedba „zlatega pravila“ za javne naložbe je potrebna za utrditev položaja vode kot skupne dobrine, kot je že omenjeno v zakonodaji EU.

Rezultat glasovanja

Za: 84

Proti: 93

Vzdržani: 17

Naslednja točka mnenja strokovne skupine je bila spremenjena v skladu z amandmajem, ki ga je sprejela skupščina, vendar je ohranitev besedila v prvotni obliki prejela podporo več kot četrtnine glasov (člen 74(4) Poslovnika):

Amandma 6

Točka 4.9

Spremeni se tako:

Mnenje strokovne skupine	Amandma
Za ustrezno vzdrževanje vodnih sistemov in izboljšanje oskrbe z vodo je ključno preprečiti vodne izgube: prioriteta mora biti stalno vzdrževanje, s katerim se znatno zmanjša uhajanje vode. EESO poudarja, da slabo vodenje in nezadostno financiranje vzdrževanja ter neustrezno upravljanje sredstev povzročajo znatne gospodarske izgube. Nemudoma je treba razviti nove tehnologije za zaznavanje uhajanja in pripraviti namensko podporo.	Za ustrezno vzdrževanje vodnih sistemov in izboljšanje oskrbe z vodo je ključno preprečiti vodne izgube: prioriteta mora biti stalno vzdrževanje, s katerim se znatno zmanjša uhajanje vode. Če želimo, da bodo takšne pobude ustrezno financirane, je treba uvesti „zlato pravilo“ za javne naložbe. EESO poudarja, da slabo vodenje in nezadostno financiranje vzdrževanja ter neustrezno upravljanje sredstev povzročajo znatne gospodarske izgube. Nemudoma je treba razviti nove tehnologije za zaznavanje uhajanja in pripraviti namensko podporo.

Rezultat glasovanja

Za: 93

Proti: 76

Vzdržani: 12

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Dostop do vode: odpravljanje vodne revščine in njen vpliv na socialno politiko**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/10)

Poročevalca: **Kinga JOÓ in Carlos Manuel TRINDADE**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	21. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	171/19/22

1. Sklepi in priporočila

1.1 EESO v celoti podpira resolucije Združenih narodov, ki potrjujejo, da je voda temeljna človekova pravica⁽¹⁾ in ključnega pomena za polno uresničevanje pravice do življenja ter vseh človekovih pravic⁽²⁾. Cilj trajnostnega razvoja ZN št. 6 in načelo 20 evropskega stebra socialnih pravic Evropske unije določata splošna načela pravice dostopa do vode. Glede na podnebne spremembe vodna revščina postaja vse pomembnejša in potrebne so politike za boj proti njej. Pomanjkanje vode bolj prizadene ranljivo prebivalstvo.

1.2 EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj za vse politike na področju vode uporabljajo pristop, ki temelji na človekovih pravicah, in naj obravnavajo vodno revščino, kar bo tudi v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic. Storitve oskrbe z vodo in sanitarne storitve bi morale biti trajnostne, pravične, učinkovite, visokokakovostne in cenovno dostopne za vse, posebno pozornost pa je treba namenjati ranljivim družbenim skupinam.

1.3 EESO meni, da bi bilo treba splošni dostop prebivalstva do pitne vode in visokokakovostnih sanitarnih storitev po poštenih cenah obravnavati kot javno dobrino, in ne le kot blago, zato ga ne bi smeli upravljati po pravilih enotnega trga.

1.4 EESO poziva Komisijo, naj spodbuja skupni pristop k razumevanju vodne revščine na ravni EU in naj pripravi celovito opredelitev tega pojma, ki bo omogočala njegovo konkretno in skupno razumevanje⁽³⁾ in v okviru katere bo lahko vsaka država članica razvila svojo opredelitev glede na lastne okoliščine, usklajeno z evropsko.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Boj proti energijski revščini in odpornost EU: izzivi z gospodarskega in socialnega vidika (raziskovalno mnenje na zaprosilo češkega predsedstva) (UL C 486, 21.12.2022, str. 88).

1.5 EESO poziva Komisijo, naj pripravi skupne smernice za spremljanje dostopa do kakovostnih in cenovno sprejemljivih storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev⁽⁴⁾, pa tudi s tem povezanih prostorskih in socialnih razlik ter razlik med spoloma v državah članicah in na ravni EU. Poleg tega naj evidentira trenutno stanje in redno spremlja razvoj. Podatki bi morali biti zanesljivi, veljavni in javno dostopni. To je potrebno tudi zaradi skladnosti s členom 16(a) Direktive (EU) 2020/2184 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2020 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi⁽⁵⁾ (v nadaljevanju: direktiva o pitni vodi). EESO pričakuje, da bo predlog Evropske komisije o prenovitvi direktive o čiščenju komunalnih odpadnih voda⁽⁶⁾, ki vsebuje nov člen 19 o dostopu do sanitarne oskrbe, sprejet.

1.6 EESO predlaga Komisiji, naj med prihodnjim pregledom direktive o pitni vodi predvidi jamstvo za splošni dostop do storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev, kot je določeno v cilju trajnostnega razvoja ZN št. 6. Poleg tega ji priporoča, naj sprejme splošne smernice za določanje cen vode in sanitarne oskrbe, v okviru katerih bo lahko vsaka država članica razvila svoj pravni okvir glede na lastne okoliščine. Smernice bi morale spoštovati človekovo pravico do vode in načelo, da se stanje ne sme slabšati, podobno kot to priporočajo Združeni narodi v zvezi s človekovimi pravicami ter dostopom do pitne vode in sanitarne oskrbe.

1.7 EESO poudarja, da plačevanje storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev ne bi smelo ogroziti izpolnjevanja drugih socialnih potreb. Zato poziva Komisijo, naj pripravi pregled ukrepov za cenovno dostopnost, ki se uporabljajo v vseh državah članicah, zlasti z vidika ranljivih potrošnikov. Na podlagi tega pregleda naj oblikuje skupne smernice, v skladu s katerimi bodo države članice opredelile gospodinjstva s težavami s cenovno dostopnostjo, predvsem ranljive potrošnike, ter ukrepe za odpravo teh težav. Smernice bi morale zagotoviti, da noben uporabnik, ki se znajde v negotovi situaciji, ne bo ostal brez oskrbe z vodo⁽⁷⁾. Pri takšnih ukrepih bi bilo treba celostno upoštevati situacijo prizadetih gospodinjstev in okoliščinam prilagojeno uporabljati instrumente socialne politike, ukrepe stanovanjske politike ter posebne ukrepe, povezane s storitvami oskrbe z vodo in sanitarnimi storitvami. Financiranje takih ukrepov bi moralo temeljiti na načelu solidarnosti; poleg javnega bi bilo treba preučiti tudi inovativne oblike financiranja, npr. namenska sredstva, ki bi se upoštevala v računih za vodo.

1.8 EESO priporoča, naj EU sprejme in okrepi regulativne okvire za koncesijske pogodbe za vodo, da bi z njo upravljali kot z javno dobrino in ne kot z blagom, s katerim se lahko trguje. Takšni regulativni okviri bi morali:

- (a) upoštevati varstvo človekovih pravic in
- (b) spodbujati trajnostnost vodnih ekosistemov;
- (c) vzpostaviti in izvajati bi jih bilo treba pregledno z udeležbo javnosti;
- (d) okvir koncesijskih pravic bi morali razširiti na javne ustanove, da bi te ponovno pridobile pravice do rabe vode v zameno za pravično nadomestilo in bi te pravice v krizah zaradi suše lahko prenesle na uporabnike v stiski.

1.9 EESO ugotavlja, da obstaja bistvena razlika med javnim in zasebnim upravljanjem voda ter da imata oba načina svoje prednosti in pomanjkljivosti. Pri zasebnem upravljanju je v ospredju dobiček, zato je morda težko izpolniti temeljno zahtevo glede univerzalnosti storitve, ki naj bi bila zagotovljena vsem prebivalcem. EESO meni, da je mogoče z javnim upravljanjem voda bolje zagotoviti splošni dostop do vode in kanalizacijskih sistemov po poštenih ceni in z ustreznimi standardi kakovosti, kar velja tudi za obnovev in varstvo ekosistemov.

⁽⁴⁾ Za dopolnitev spremljanja iz direktive o pitni vodi (Direktiva (EU) 2020/2184).

⁽⁵⁾ UL L 435, 23.12.2020, str. 1. Države članice [...] „ugotovijo, katere osebe nimajo dostopa ali imajo omejen dostop do vode, namenjene za prehrano ljudi, vključno z ranljivimi in marginaliziranimi skupinami, ter navedejo razloge za tako pomanjkanje dostopa“; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o čiščenju komunalnih odpadnih voda (COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD)),

⁽⁷⁾ Glej tudi: <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implementation-pillar>.

1.10 EESO meni, da bi morale EU in vse države članice sprejeti okoljsko vizijo in oblikovati programe za financiranje distributerjev vode, da bi zmanjšale uhajanje in izgube vode, ki spadajo med največje težave pri upravljanju vodnih virov. Komisijo in države članice poziva, naj preučijo in podprejo nove in inovativne tehnične rešitve za odpravo pomanjkanja vode, na primer večjo uporabo sive in očiščene odpadne vode ter decentralizirane, majhne čistilne naprave za odpadne vode.

1.11 EESO Komisijo in države članice poleg tega poziva, naj zagotovijo javno financiranje za razvoj infrastrukture, pri čemer naj posebno pozornost namenijo lastnikom nepremičnin s skromnimi sredstvi ter socialno prikrajšanim mestnim in podeželskim soseskam z dolgoročnimi potrebami po prenovi infrastrukture. Razmisliti bi bilo treba o razvoju vodne in sanitarne infrastrukture v okviru vala prenove ter tudi pri prostorskem načrtovanju upoštevati, da morajo biti oskrba z vodo in sanitarne storitve okoljsko, ekonomsko in družbeno trajnostne.

1.12 EESO za vsako od povodij v EU priporoča sprejetje političnega in tehničnega okvira upravljanja ter sodelovanje civilne družbe (glej točki 6.4 in 6.5), pri čemer je treba skrbno upoštevati, da je v Evropi mnogo povodij, ki se raztezajo čez več držav članic. Predlaga, naj Komisija oceni uspešnost upravljanja povodij ter uvede politične, tehnične in participativne mehanizme za izboljšanje. Ustanoviti bi morala „svet za povodja“, v katerem bi bili zastopani vsi deležniki in bi pomagal organu, pristojnemu za povodja, ter v čezmejnih sporih deloval kot posrednik.

1.13 EESO priporoča Komisiji, naj:

- kmetijske in industrijske projekte, pri katerih se porabi zelo veliko vode, uredi z vidika okoljskih in socialnih problemov, ki se pojavijo pozneje, ter v nekaterih primerih predvidi fazo postopnega opuščanja takih projektov. Pri tem naj poišče rešitve za vpletena podjetja, delavce in območja ter dodeli sredstva, potrebna za uravnoteženo rešitev;
- pripravi zakonodajo za zagotovitev minimalnega pretoka v morje, ter
- zagotovi, da bo EU sprejela načrte za izredne razmere, v katerih bo imel dostop do vode za prehrano ljudi v krizi zaradi pomanjkanja vode prednost.

1.14 EESO predlaga, da EU oblikuje politike za varstvo potrošnikov, s katerimi bodo imeli vsi ljudje dostop do varne pitne vode po pošteni ceni in do ustreznih kanalizacijskih sistemov. Te politike bi morale vključevati sodelovanje različnih deležnikov (potrošnikov, delavcev, podjetij) v posvetovalnih organih.

1.15 EESO poziva Komisijo in države članice, naj sprejmejo ukrepe za izboljšanje ozaveščenosti prebivalcev EU o vrednosti vode ter pomenu dostopa do vode in sanitarne oskrbe za vse. Potencial komuniciranja in izobraževanja za ozaveščanje bi bilo treba izkoristiti za spodbujanje bolj trajnostne uporabe storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev⁽⁸⁾. Kot ključne akterje za trajnostno uporabo teh storitev v prihodnosti bi bilo treba obravnavati otroke in mlade, vendar je treba ozaveščati vse starostne skupine. V primeru gospodinjstev, ki živijo v vodni revščini, bi bilo treba ozaveščanje vključiti med druge ukrepe za izboljšanje njihovega dostopa do kakovostnih in cenovno sprejemljivih storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev.

1.16 EESO poudarja, da bi bilo treba vodne politike EU in držav članic dopolniti s sistematičnimi raziskavami zahtev za osebe v tem sektorju, vključno s potrebnimi kvalifikacijami, razvojem delovne sile ter zdravjem in varnostjo pri delu. Raziskave bi bilo treba opraviti skupaj s socialnimi partnerji v sektorju.

⁽⁸⁾ To je bilo med drugim poudarjeno v sporočilih in priporočilih politike z vrha o vodi v Budimpešti leta 2016, https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok, in pozivu iz Budimpešte z vrha o vodi leta 2019, https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal.

2. Uvod in tema mnenja

2.1 Voda je temeljnega pomena za vse vidike življenja. Je tudi ključni del trajnostnega razvoja in bistvena za mir v naši civilizaciji. Podnebne spremembe so že zaostriale težave, povezane z vodo, v prihodnosti pa bodo njihove posledice še večje. Nezadostna oskrba s sladko vodo postaja vse večji problem za človeštvo, zlasti ranljive skupine.

2.2 Leta 2010 ⁽⁹⁾ je Generalna skupščina ZN izrecno priznala človekovo pravico do vode in sanitarne oskrbe, kar je bilo potrjeno še na konferenci ⁽¹⁰⁾ ZN o vodi leta 2023. Združeni narodi tudi priznavajo, da so čista pitna voda in sanitarne storitve bistvene za uresničevanje vseh človekovih pravic. Med 17 mednarodno dogovorjenimi cilji trajnostnega razvoja ZN je z vodo povezan cilj št. 6, ki določa, da je treba vsem zagotoviti dostop do vode in sanitarne oskrbe ter poskrbeti za trajnostno gospodarjenje z vodnimi viri. Poleg teh svetovnih zavez načelo 20 evropskega stebra socialnih pravic določa, da ima vsakdo „pravico dostopa do kakovostnih osnovnih storitev, vključno z vodo, higieno [...]“.

2.3 EU je vzpostavila obsežen pravni okvir in okvir upravljanja za trajnostno ravnanje z vodnimi viri in je že dosegla napredek pri njunem izvajanju ⁽¹¹⁾. ⁽¹²⁾, EESO se je v prejšnjih mnenjih zavzel za to, da se izzivi na področju vode povežejo z ukrepi za boj proti revščini in s ciljem, da je treba revščino izkoreniniti ⁽¹³⁾, da se oskrba z vodo in sanitarna oskrba spodbujata kot bistveni javni storitvi za vse ⁽¹⁴⁾ ter da se ranljivim osebam in ljudem na odročnih in prikrajšanih ali obrobnihi podeželskih območjih olajša dostop do pitne vode ⁽¹⁵⁾.

2.4 EESO v tem mnenju na lastno pobudo opozarja na sedanje izzive v zvezi z dostopom do čiste vode in sanitarne oskrbe. Preučuje tudi ukrepe, ki jih je treba sprejeti na evropski, nacionalni in lokalni ravni, ter vlogo organizirane civilne družbe pri odpravljanju vodne revščine in njenih posledic, zlasti za najbolj ranljive ljudi. Poleg tega preučuje načine za ublažitev socialnih, političnih in ekonomskih posledic vodne revščine ter njenega vpliva na zdravje ljudi.

2.5 Vodna revščina je prisotna v EU, čeprav so razmere v svetovnem merilu razmeroma ugodne. Vodno revščino lahko opišemo kot pomanjkljiv dostop do kakovostne in cenovno sprejemljive vode in sanitarne oskrbe, s čimer se vsakodnevno srečuje več milijonov državljanov EU. Z drugimi besedami, več milijonom Evropejcev se odreka pravica do cenovno sprejemljive in kakovostne vode ter sanitarne oskrbe.

2.6 Vodna revščina ima daljnosežne socialne, ekonomske in okoljske posledice, vključno z zdravstvenimi tveganji posameznika in skupnosti, manjšo zaposljivostjo, poslabšanjem lokalnega gospodarstva, socialno izključenostjo, onesnaževanjem okolja, gibanjem/migracijo prebivalstva in politično nestabilnostjo. Te posledice so zelo nesorazmerne z deležem gospodinjstev pri porabi vode in odpadni vodi v primerjavi z industrijo in kmetijstvom. To dokazuje tudi prva uspešna evropska državljanska pobuda, ki je obravnavala dostop do vode in sanitarne oskrbe ter je vsebovala zahtevo, da se te storitve zagotovijo vsem v EU, da imajo človekove pravice pri oskrbi z vodo prednost pred tržnimi interesi ter da EU okrepi prizadevanja za splošni dostop do vode in sanitarne oskrbe ⁽¹⁶⁾. Boj proti vodni revščini je nujen za uresničitev političnih prednostnih nalog Evropske komisije, zlasti v zvezi z zelenim dogovorom in obljubo, da nihče ne bo zapostavljen.

2.7 Direktiva o pitni vodi države članice zavezuje k sprejetju vseh ukrepov, ki so potrebni za to, da bi ranljive in marginalizirane skupine imele dostop do pitne vode. Ne priznava pa univerzalne pravice dostopa do varne pitne vode in sanitarne oskrbe, ki je vključena v cilje trajnostnega razvoja. EESO poziva Evropsko komisijo, naj takšno priznanje upošteva pri naslednji reviziji direktive o pitni vodi.

⁽⁹⁾ Resolucija 64/292: *The human right to water and sanitation* (Človekova pravica do vode in sanitarnih storitev) (2010), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf

⁽¹¹⁾ Prenovitev direktive o pitni vodi (2018).

⁽¹²⁾ Predlog za revizijo direktive o čiščenju komunalnih odpadnih voda (2022).

⁽¹³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o vključitvi vodne politike v druge evropske politike (raziskovalno mnenje na zaprosilo madžarskega predsedstva) (UL C 248, 25.8.2011, str. 43).

⁽¹⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o sporočilu Komisije o evropski državljanski pobudi „Voda in komunalna ureditev sta človekova pravica! Voda je javna dobrina in ne blago!“ (COM(2014) 177 final) (mnenje na lastno pobudo) (UL C 12, 15.1.2015, str. 33).

⁽¹⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi (prenovitev) (COM(2017) 753 final – 2017/0332(COD)) (UL C 367, 10.10.2018, str. 107).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>

2.8 EESO z obžalovanjem ugotavlja, da so razpoložljivi podatki omejeni in razdrobljeni, zaradi česar si je težko ustvariti celovit pregled nad obsegom in značilnostmi tega pojava.

3. Dostop do kakovostne vode in sanitarne oskrbe

3.1 V EU 2,2 % prebivalstva, kar je približno 9,8 milijona ljudi, ne uporablja varne pitne vode iz kakovostnega vira, ki bi bil dostopen v njihovem prebivališču ⁽¹⁷⁾. Dodatna 2 % prebivalstva, tj. približno 9,4 milijona ljudi, ima le zunaj svojega prebivališča dostop do osnovne oskrbe s pitno vodo ⁽¹⁸⁾, približno 450 000 ljudi, ki prebivajo v EU ⁽¹⁹⁾, pa nima dostopa niti do te oskrbe. Poleg tega 6,7 milijona ljudi v EU, kar je 1,5 % prebivalstva, živi brez sanitarnih prostorov, tj. v gospodinjstvu brez kopalnice, prhe ali notranjega stranišča na splakanje, 84,5 milijona ljudi, tj. 19 % prebivalstva, pa nima niti sekundarnega čiščenja odpadnih voda ⁽²⁰⁾.

3.2 Vodna revščina prizadene zlasti ranljive posameznike in gospodinjstva.

- Za revna gospodinjstva je več kot trikrat verjetneje, da nimajo sanitarnih prostorov ⁽²¹⁾.
- Pomanjkljiv dostop do vode, sanitarne oskrbe in higiene (*angl.* WASH) na več načinov nesorazmerno bolj vpliva na ženske, na primer zaradi njihove neenake vloge pri gospodinjstvih opravilih in zaradi težav, povezanih s skrbjo za menstrualno higieno.
- Otroci so nesorazmerno močno prizadeti, saj so bolj izpostavljeni posledicam slabe higiene.
- Invalidi ali osebe s posebnimi potrebami so prav tako čedalje bolj izpostavljeni posledicam vodne revščine.
- Pomanjkljiv dostop do vode, sanitarne oskrbe in higiene močno prizadene brezdomce, zlasti tiste, ki spijo na prostem, zaradi njihove skrajne stanovanjske revščine.
- Pomanjkljivemu dostopu do varne in cenovno sprejemljive pitne vode ter sanitarne oskrbe so močno izpostavljeni tudi Romi, največja etnična manjšina v Evropi; vsak tretji Rom živi v prebivališču brez vode iz vodovoda ⁽²²⁾, notranje stranišče na splakanje ali prho pa jih ima le nekaj več kot polovica ⁽²³⁾. Nekatere marginalizirane skupnosti (Romi so med njimi prekomerno zastopani) nimajo niti osnovne oskrbe s pitno vodo, ker so javne pipe zaprte ⁽²⁴⁾, in živijo na območjih z onesnaženo podtalnico, ki je posledica gospodarskih dejavnosti ⁽²⁵⁾.
- Migranti, zlasti neevidentirani v zasilnih in neformalnih nastanitvah, so lahko še posebej izpostavljeni slabemu dostopu do storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev.
- Pomanjkljiv dostop do cenovno sprejemljive vode in sanitarne oskrbe lahko vpliva na družinska podjetja ranljivih gospodinjstev ter povzroči socialne in ekonomske probleme.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU>, referenčno leto: 2020. Odstotek ljudi, ki ne uporabljajo pitne vode iz kakovostnega vira, ki bi bil dostopen v njihovem prebivališču in na voljo, kadar ga potrebujejo, ter ni kontaminiran s fekalijami ali prednostnimi kemikalijami. Kakovostni vodni viri so med drugim voda iz vodovoda, vrtine ali cevne vodnjaka, zaščitena izkopena vodnjaka, zaščitena izvira ter pakirana ali dostavljena voda.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU>, referenčno leto: 2020. Ta kazalnik zajema ljudi, ki uporabljajo osnovne storitve oskrbe z vodo, kot tudi ljudi, ki uporabljajo storitve oskrbe z vodo, ki se varno upravljajo. Osnovna oskrba s pitno vodo je opredeljena kot oskrba s pitno vodo iz kakovostnega vira, če čas za zbiranje vode (pot do vira in nazaj) ni daljši od 30 minut. Kakovostni vodni viri so med drugim voda iz vodovoda, vrtine ali cevne vodnjaka, zaščitena izkopena vodnjaka, zaščitena izvira ter pakirana ali dostavljena voda.

⁽¹⁹⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_10/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_20/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en.

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/sl/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/society/20200918STO87401/ukrepi-proti-diskriminaciji-romov-eu-mora-biti-bolj-odlocna-pozivajo-poslanci>

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>

3.3 Prostorske razlike v vodni in sanitarni infrastrukturi so pomemben, vendar ne edini dejavnik neenakega dostopa v družbi. Na številnih območjih se infrastrukturne težave in socialni problemi prekrivajo. Marginalizirane podeželske skupnosti so lahko v posebej neugodnem položaju. V soseskah s skromnimi sredstvi in dolgoročnimi potrebami po prenovi k vodni revščini in okoljskim problemom prispeva še slaba kakovost infrastrukture.

3.4 Demografske spremembe vplivajo na prostorsko porazdelitev povpraševanja po storitvah oskrbe z vodo in sanitarnih storitvah. Urbanizacija povečuje pritisk na te storitve na številnih gosto poseljenih mestnih območjih. V drugih delih EU, zlasti – vendar ne izključno – na podeželju, pa zmanjšanje števila prebivalcev pomeni izziv za obratovanje omrežij.

3.5 Opisane težave zaradi pomanjkljivega dostopa do storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev sicer prizadenejo predvsem posamezne družbene skupine, toda veliko večji delež prebivalstva EU – povprečno 30 % – je izpostavljen nekakšni obliki „vodnega stresa“, tj. neskladju med povpraševanjem po vodi in njeno ponudbo ⁽²⁶⁾. Prebivalci južne Evrope imajo skozi celo leto velike težave zaradi vodnega stresa. V drugih delih Evrope do pomanjkanja vode prihaja občasno in na posebnih žariščnih območjih. V Evropi 8 milijonov ljudi živi na območjih z zelo pogosto sušo ali velikim vodnim stresom ⁽²⁷⁾. Zaradi podnebnih sprememb naj bi se razpoložljivost vode v večini delov Evrope med posameznimi obdobji še zmanjšala.

3.6 Poleg tega so podnebne spremembe, zaradi katerih se spreminjajo hidrološki cikli in vzorci padavin ter zvišujejo temperature, pomemben dejavnik, ki vpliva na vodni stres in neposredno na več načinov na dostop do vode, sanitarne oskrbe in higijene. Suše, zvišanje temperature in celo ekstremne padavine zmanjšujejo razpoložljivost in kakovost vode ter poškodujejo infrastrukturo, kar povzroča težave pri ohranjanju higijene in higienskih navad. Dvig morske gladine lahko zmanjša razpoložljivost pitne vode zaradi poplav in vdora slane vode. Dokazi posebej za Evropo so redki, vendar je mogoče na podlagi svetovnih trendov razumno domnevati, da podnebne spremembe nesorazmerno vplivajo na ranljive posameznike, gospodinjstva in skupnosti ⁽²⁸⁾.

3.7 Količina vode, ki jo porabijo gospodinjstva, je v posameznih državah članicah zelo različna, in sicer od 77 do 220 litrov na osebo na dan ⁽²⁹⁾. V vzhodnih državah članicah je poraba vode običajno manjša kot v zahodnih, nekatere južne države članice pa so – razen nekaj izjem – največje porabnice ⁽³⁰⁾.

3.8 Čeprav je kakovost vode v EU na splošno dobra, so na nekaterih območjih še vedno težave na tem področju, kot kažejo primeri neskladnosti, zaradi katerih so bili proti nekaterim državam članicam na podlagi direktive o pitni vodi sproženi postopki. Poleg tega pomanjkljiv dostop do pitne vode iz virov, ki se varno upravljajo, zlasti do osnovne oskrbe, pomeni veliko tveganje, da se bo uporabljala pitna voda, ki ni varna.

3.9 Zadovoljstvo s kakovostjo pitne vode je na splošno visoko, vendar ne povsod. Po podatkih iz raziskav iz sredine prejšnjega desetletja 82 % prebivalcev EU meni, da je kakovost pitne vode na območju, na katerem živijo, dobra ⁽³¹⁾, približno 7 % pa se jih s tem ne strinja. Splošna ocena pitne vode v EU je bila veliko slabša, saj se je le 27 % prebivalcev EU strinjalo z izjavo, da je zdravstveno ustrezna in čista voda v EU na splošno dobro dostopna.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>

⁽²⁷⁾ Prvo posvetovanje z naslovom Čas za modri dogovor, 27. februar 2023.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>

⁽²⁹⁾ Eureau, *The governance of water services in Europe* (Upravljanje storitev za rabo vode v Evropi), 2020 <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>.

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken-water-ranking-europe-2020>

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>

3.10 Velika večina prebivalcev EU uporablja vodo iz vodovoda za pranje, osebno higieno in kuhanje, delež ljudi, ki to vodo pijejo, pa je nekoliko manjši. V sredini prejšnjega desetletja jih je več kot 90 % navedlo, da vodo iz vodovoda uporabljajo za kuhanje, le 55 % pa, da jo vedno uporabljajo za pitje; 10 % jih to vodo pred pitjem filtrira.

3.11 V zadnjih desetletjih je prišlo do komercializacije področja vode, storitve oskrbe z njo in sanitarne storitve pa so se privatizirale in financiralizirale. Nekaj zadnjih let se glede tega pojavljajo pomisleki in nekatere občine so že znova prevzele oskrbo z vodo v svoje roke. Voda je nujna za življenje, je skupna dobrina in človekova pravica. Glede na to EESO meni, da morajo biti storitve oskrbe z vodo in sanitarna oskrba kot storitve javnega pomena jasno urejene kot obveznost, s čimer se na splošno zagotovi cenovno dostopno in dovolj kakovostno upravljanje voda in odpadnih voda. Komisija bi morala ohraniti izključitve za vodo in odpadno vodo iz direktive o podeljevanju koncesijskih pogodb (Direktiva 2014/23/EU ⁽³²⁾), ki so bile odobrene na podlagi uspešne evropske državljanske pobude Pravica do vode (Right2Water). EESO priporoča, naj Komisija storitve oskrbe z vodo izključi iz pravil o enotnem trgu.

4. Cenovna dostopnost

4.1 Prebivalci EU so čedalje bolj zaskrbljeni zaradi cenovne dostopnosti storitev oskrbe z vodo in sanitarnih storitev, kar je, med drugim, posledica nedavnega povišanja cen energije, izdatki za te storitve pa naj bi se še povečali. Čeprav stroški teh storitev na splošno ne pomenijo čezmernega bremena za gospodinjstva, pa so pogosto breme za gospodinjstva z nizkimi dohodki, in število prizadetih gospodinjstev se bo po vsej verjetnosti povečalo. Če uporabimo 3-odstotni prag, se v 13 državah EU s težavami glede cenovne dostopnosti teh storitev srečuje najrevnejših 5 % prebivalstva, v nekaterih državah pa je prizadetih celo 10 % prebivalstva z najnižjimi dohodki ⁽³³⁾. Vendar je lahko takšen pristop k merjenju težav s cenovno dostopnostjo vprašljiv, saj je težave morda težko izmeriti in ta pristop ne ponazori celotnega obsega problema, ker ne upošteva gospodinjstev s podpovprečno porabo, razlik v cenah vode ⁽³⁴⁾ in relativnega dohodkovnega položaja gospodinjstev.

4.2 Cene oskrbe z vodo in sanitarnih storitev se med državami in v njih močno razlikujejo ⁽³⁵⁾, celovit pregled stanja pa zaradi pomanjkanja podrobnih statističnih podatkov ni mogoč. Vendar so za distribucijske sisteme na podeželju značilni daljša omrežja in višji operativni stroški, zaradi česar so tarife višje.

4.3 Razlogi za to, da imajo ranljiva gospodinjstva pogosteje težave s cenovno dostopnostjo, so poleg nižjih dohodkov tudi manj učinkoviti aparati slabše kakovosti in pa dejstvo, da člani gospodinjstev več časa preživijo doma. Nesorazmerno močno so prizadete marginalizirane ženske, otroci in mladi ter brezposelni.

4.4 Čeprav so za največje težave s cenovno dostopnostjo potrebni ciljno usmerjeni in učinkoviti socialni ukrepi, pa trenutno ni mogoče dobiti obsežnega pregleda ukrepov držav članic EU za odpravo teh težav, vključno z ukrepi za ranljive potrošnike. Prav tako ni na voljo obsežen pregled možnosti (ali pomanjkanja takšnih možnosti) za prekinitev storitev oskrbe in za minimalno oskrbo. Za nekatere države ⁽³⁶⁾ so sicer na voljo delne informacije, ki kažejo, da se sprejemajo najrazličnejši ukrepi za obravnavanje vprašanja cenovne dostopnosti.

4.5 Z okvirno direktivo o vodah je bilo okrepljeno načelo onesnaževalec plača, saj je bil določen cilj, da je treba zaradi zdravja ekosistemov povrniti celotne stroške. Vendar je uporaba tega načela v nasprotju z načelom univerzalnega dostopa do visokokakovostne pitne vode po sprejemljivih cenah in ima v praksi resne socialne posledice, zlasti povečanje

⁽³²⁾ Direktiva 2014/23/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. februarja 2014 o podeljevanju koncesijskih pogodb (UL L 94, 28.3.2014, str. 1).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>

neenakosti, saj najrevnejši prebivalci bodisi plačujejo sorazmerno višje tarife ali pa to načelo zanje ne velja. EESO meni, da bi moralo biti načelo univerzalnega dostopa do visokokakovostne pitne vode po sprejemljivih cenah temeljno in bi ga bilo treba upoštevati skupaj z okoljskimi pomisleki, na katerih temeljita načeli onesnaževalec plača in povračila celotnih stroškov.

4.6 Struktura tarif za vodo je pomemben vzvod za cenovno dostopnost, učinkovitost, pravičnost in varstvo voda, s čimer se upoštevajo človekova pravica do vode, varstvo ekosistemov in socialni pomisleki. V te namene obstajajo različne strukture tarif, vključno s tarifo, ki jo je na 76. zasedanju Generalne skupščine ZN ⁽³⁷⁾ predlagal posebni poročevalec ⁽³⁸⁾ za človekovo pravico do varne pitne vode in sanitarne oskrbe.

5. Trajnostnost

5.1 V tem mnenju niso obravnavani okoljski problemi, kot sta vdor slane vode ali onesnaževanje, ki lahko privedejo do socialnih problemov. Poudarek je na človekovih dejavnostih, ki vodijo v čezmerno izkoriščanje in povzročajo navzkrižja pri uporabi. Najbolj znan primer takšnega problema je, kadar nekdo z lastno uporabo vode drugemu onemogoči dostop do nje. V zakonodaji EU in nacionalni zakonodaji se ta problem poskuša obravnavati z upravljanjem povodij ⁽³⁹⁾, pri čemer so ravni izvajanja in uspešnosti po Evropi različne.

5.2 Zaradi čezmernega izkoriščanja je pomanjkanje vode vse večje, njena kakovost in kakovost storitev pa se slabšata. Slabšanje kakovosti vode znova povečuje pomanjkanje, vendar ne zaradi same količine vode, temveč zato, ker je vse manj vode, ki bi bila primerna za kakršen koli namen, ali ker je potrebnih več sredstev za to, da bi voda spet ustrezala sprejemljivim standardom. Za obravnavo problema čezmernega izkoriščanja bi se bilo treba osredotočiti na vzroke namesto na posledice, obravnavane v prejšnji točki. Čezmerno izkoriščanje povzroča okoljske probleme, zaradi katerih prihaja do socialnih problemov, saj so človekove dejavnosti odvisne od ekosistemov, zlasti zdravih.

5.3 Nastaja poseben problem, in sicer se na območjih, na katerih je malo vode, izvajajo zelo intenzivni kmetijski in industrijski projekti, ki pa so možni le s preusmeritvijo vode iz drugih bazenov in čezmernim izkoriščanjem površinskih voda, kar povzroča poznejše okoljske in socialne probleme. S čezmernim izkoriščanjem reke se na primer zmanjša količina sedimentov in hranilnih snovi, ki pridejo v morje, zaradi česar se povečuje degradacija obalnih območij in zmanjšujejo ribji staleži. Čezmerno izkoriščanje na splošno vodi v izčrpavanje ekosistemov, kar najbolj prizadene najranljivejše skupine prebivalstva.

5.4 Socialni problemi se pojavijo zaradi upada ribištva in tudi možnega zmanjšanja turizma na morski obali. Čeprav lahko z velikimi naložbami ublažimo težave zaradi degradacije obalnih območij, da bi ohranili turizem, to ne velja za ribje staleže. Če pa EU sprejme zakonodajo za ustavitev projektov, zaradi katerih prihaja do čezmernega izkoriščanja, se bo morala soočiti z brezposelnostjo prizadetih delavcev.

5.5 Pri uhajanju in izgubah ⁽⁴⁰⁾ ne gre za čezmerno izkoriščanje, temveč za neučinkovito in nesprejemljivo rabo vode. Za obravnavanje tega problema je potrebna enotna vizija, saj distributerji vode za prehrano ljudi uhajanje in izgube obravnavajo izključno z ekonomskega vidika ⁽⁴¹⁾. Uhajanje in izgube se odpravljajo do takrat, kadar to postane dražje kot njihovo dopuščanje, kar se običajno zgodi pri 15 % uhajanja in izgub ⁽⁴²⁾. Drugačna vizija je možna in je danes, ob vse večjem pomanjkanju vode, tudi zelo nujna, da bi dosegli vrednosti, nižje od 15 %.

⁽³⁷⁾ *Risks and impacts of the commodification and financialization of water on the human rights to safe drinking water and sanitation* (Tveganja in posledice komercializacije in financiranja vode za človekovo pravico do varne pitne vode in sanitarne oskrbe) – poročilo, ki ga je na 76. zasedanju Generalne skupščine ZN predstavil posebni poročevalec za to pravico Pedro Arrojo Agudo, A/76/159.

⁽³⁸⁾ Posebni poročevalec predlaga večstopenjsko tarifo: prva bi morala biti cenovno dostopna in v nekaterih primerih celo brezplačna, da se izpolni človekova pravica do vode. Druga stopnja bi morala zajemati tarifo, pri kateri se povrnejo stroški, tretja pa bi morala biti bistveno dražja, s čimer se ustvari navzkrižno subvencioniranje luksuzne in osnovne porabe ter prepreči pretirano izkoriščanje. EESO meni, da bi morale vrednosti za posamezne stopnje določiti posamezne države članice ali celo posamezni ponudniki oskrbe z vodo in sanitarnih storitev.

⁽³⁹⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike (UL L 327, 22.12.2000, str. 1) (okvirna direktiva o vodah).

⁽⁴⁰⁾ Na splošno se uhajanje in izgube nanašajo na fizično izgubljeno vodo in vodo, ki ni bila zaračunana, pri čemer je treba upoštevati, da je del neobračunane vode vseeno odobren za uporabo. Za več podrobnosti glej vodne bilance.

⁽⁴¹⁾ V tej točki se izgube ne nanašajo na neobračunano odobreno porabo.

⁽⁴²⁾ To je običajna ciljna vrednost, ki se uporablja na Portugalskem. Druge države EU imajo lahko drugačne cilje vrednosti, vendar sama vrednost ni pomembna za predstavitev naše zamisli.

6. Upravljanje

6.1 EESO ugotavlja, da so distribucija vode in sanitarne storitve po vsem svetu v pristojnosti občin, pri čemer različne vrste distributerjev (podjetja ali občinske službe) oskrbujejo eno ali več občin. Veliko večino ljudi v Evropski uniji in po svetu oskrbujejo javna vodna podjetja. Poleg različnih oblik, ki jih lahko imajo distributerji vode, je še ena ključna razlika: lahko se javno ali zasebno upravljajo; v obeh primerih so možne različne vrste upravljanja. Tako javno kot zasebno upravljanje imata prednosti in pomanjkljivosti. Vendar je pri zasebnem upravljanju v ospredju dobiček, zato je morda težko izpolniti zahtevo glede univerzalnosti storitve, kar je razsežnost, ki se lahko po dostopnih cenah in dovolj kakovostno zagotovi le z javnimi storitvami. EESO ugotavlja, da to trditev podpirajo primeri v zadnjih dveh desetletjih, ko so oskrbo z vodo in sanitarne storitve znova prevzele občine.

6.2 Za kakovost, cenovno dostopnost in univerzalnost storitev je sodelovanje vseh deležnikov na ravni upravljanja in v regulativnih organih najboljši način za to, da bodo distribucija vode in sanitarna oskrba ob vse večjem pomanjkanju vode in vse višjih cenah še naprej v skladu s ciljem trajnostnega razvoja št. 6. Zgodba o uspehu pri distribuciji vode je na primer mesto Córdoba, v katerem ima občinsko podjetje EMACSA skupen upravni odbor, ki vključuje deležnike in je primer participativnega upravljanja⁽⁴³⁾. Namesto da regulatorne organe vodi ena sama oseba, bi ti morali imeti upravni odbor, v katerega bi bili vključeni deležniki, saj bi s tem zagotovili učinkovitejšo urejanje.

6.3 Mednarodne reke in vodna telesa so lahko vir napetosti in končno tudi konfliktov med državami, tudi v EU. EESO predlaga, naj se EU vključi v upravljanje povodij, ki se raztezajo čez ozemlja več držav članic, ter opredeli splošna načela, konkretne cilje in strokovno spremljanje, s čimer bi najbolje prispevala k upravljanju voda v času pomanjkanja, zaradi katerega prihaja do različnih kriz.

6.4 Trenutni model upravljanja voda (razpršen, brez hierarhičnih nadzornih organov in birokratsko nepregleden) je neučinkovit. Nujno je treba najti nov model upravljanja vodnih ekosistemov, zlasti tistih, ki vključujejo več držav članic. V vodnem sektorju je veliko organov s pristojnostmi v različnih fazah vodnega kroga ter nasprotujočimi vizijami in cilji, njihove odgovornosti pa se včasih prekrivajo. EESO predlaga Komisiji, naj vzpostavi okvir za upravljanje povodij s političnimi in tehničnimi organi na ravni povodja, s čimer bi čim učinkoviteje zagotovila splošno politično usmerjanje in tehnično upravljanje, pa tudi vključevanje deležnikov na podlagi učinkovitih mehanizmov sodelovanja.

6.5 EESO zlasti predlaga model upravljanja, ki bo hkrati političen in tehničen, demokratičen in odprt ter usmerjen v uresničevanje načela univerzalnega dostopa do kakovostne pitne vode po sprejemljivih cenah za državljane. Predlaga ustanovitev „odborov za upravljanje“, ki bi jih sestavljali člani iz vseh vpletenih držav, njihova naloga pa bi bila politično upravljanje in reševanje morebitnih navzkrižij interesov med državami. Tem „odborom za upravljanje povodij“ bi moral pomagati tehnični odbor strokovnjakov, ki bi bil odgovoren za tehnični vidik. „Odbor za upravljanje“ bi moral javno in natančno določiti hierarhijo odgovornosti med njim in različnimi subjekti, ki delujejo v državah, čez katere poteka povodje, tako da pri tem ne bi bilo nezdržljivosti ali zmede. „Odbor“ bi moral podpirati „posvetovalni svet“, ki bi ga sestavljale organizacije civilne družbe, zlasti okoljske, podnebne in potrošniške organizacije, ter socialni partnerji, njegove naloge pa bi vključevale strukturiran civilni dialog z „odborom za upravljanje“ in pomoč pri reševanju morebitnih navzkrižij interesov.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel in Andrés Sanz Mulas: *Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model* (Upravljanje voda v Córdoba (Španija): participativni, učinkovit in uspešen javni model), v *Reclaiming Public Water*, TNI, 2005.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sodelovanje s ciljno javnostjo in učinkovit izkoristek dela državljskih forumov**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/11)

Poročevalec: **Christophe QUAREZ**

Zaprosilo	mnenje na lastno pobudo, 23. 1. 2023
Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	21. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	780
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	163/4/8

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poudarja, da lahko participativna demokracija le dopolnjuje predstavniško demokracijo, ki ostaja glavni steber naših političnih sistemov. Meni, da je treba za ponovno okrepitev političnega zaupanja nenehno izboljševati delovanje demokracije v EU, zlasti z razvojem participativnih in posvetovalnih mehanizmov, v katerih bi lahko sodelovali državljsani, na podlagi obstoječih instrumentov EU. V zvezi s tem ponavlja, da je treba mnenje nekega združenja, ki zastopa na tisoče članov, upoštevati veliko bolj kot mnenje posameznika.

1.2 Vse države članice že imajo izkušnje s participativno demokracijo, ki vključuje državljske forume, zlasti zahvaljujoč razvoju digitalnih orodij. Prispevki državljskih forumov k javnim razpravam, ki so bili sprva omejeni na lokalna ali regionalna vprašanja, so postopoma vstopili na vsa področja politike, na primer na Irskem (zakonska zveza za vse in splav) in v Franciji (državljska konvencija za podnebje) ter na Konferenci o prihodnosti Evrope.

1.3 EESO ima kot dom organizirane in zastopniške civilne družbe posebno strokovno znanje ter predstavlja edinstven in stalen forum za civilni dialog, kjer se rešitve predlagajo na podlagi soglasja med različnimi deležniki. Zato bi moral imeti pomembno vlogo pri razvoju participativnih instrumentov.

1.4 EESO mora biti kot uveljavljen institucionalni glas organizirane in zastopniške civilne družbe v središču procesa krepitve participativne demokracije v evropskih institucijah. Zato se predlaga, da se s preskušanjem preuči vrsta participativnih instrumentov, ki jih lahko EESO uporabi pri svojem svetovalnem delu, kot so državljski forumi. Za uvedbo takšnega pristopa pa bo potrebna sprememba poslovnika EESO.

1.5 EESO bi lahko v okviru tega razmisleka preučil svojo novo vlogo pri razvoju strokovnega znanja o vseh vprašanjih, povezanih z udeležbo državljsanov in participativno demokracijo. Predsedstvo EESO bi lahko zlasti sprejelo odločitve o vprašanjih, kot so obseg in metodologija sodelovanja skupin državljsanov pri delu Odbora ter teme, o katerih se bodo državljski forumi posvetovali. EESO meni, da bi bilo koristno razmisliti o ustanovitvi posebne delovne skupine, ki bi po posvetovanju in sprejetju sklepa predsedstva EESO določila potrebne postopke glede na razpoložljivost proračunskih sredstev⁽¹⁾. Delovna skupina bi lahko med drugim obravnavala naslednja vprašanja:

— postopek za vključitev forumov v delo EESO;

⁽¹⁾ Kot je bilo ugotovljeno v študiji EESO iz leta 2023 z naslovom „EESO kot spodbujevalec in porok dejavnosti participativne demokracije, vključno s strukturiranim dialogom z organizacijami civilne družbe in državljskimi forumi“, bi bilo treba vsaki novi obliki dejavnosti EESO v zvezi s participativno demokracijo nameniti čas, sredstva in pozornost, da bi bila učinkovita.

- določitev meril za teme posvetovanj z državljanskimi forumi, da bodo vključena prečna vprašanja širšega družbenega pomena;
- iskanje proračunskih sredstev in potrebnih človeških virov;
- natančni pogoji za žreb in digitalno platformo;
- način in organizacija razprav, da bo na podlagi razpravljanja med državljanskimi forumi in člani EESO mogoče oblikovati sklepe;
- opredelitev mandata, ki bo določala, kako se bodo rezultati posvetovanj upoštevali v mnenjih EESO;
- pogoji in časovni okvir poskusnega obdobja.

1.6 EESO posebej zanima posvetovalna razsežnost državljanskih forumov, ki bi bili vključeni v njegovo delo ter bi dopolnjevali in obogatili obstoječi nabor orodij EU za sodelovanje.

2. Nujna demokratična prenova

2.1 Skoraj vse evropske družbe so predstaviške demokracije, saj način izbire voditeljev temelji predvsem na neposrednih splošnih volitvah, zlasti parlamentarnih in predsedniških volitvah.

2.2 Za 21. stoletje je v Evropi značilno – sicer z različno intenzivnostjo po državah – vse večje pomanjkanje zaupanja v politike in njihovo delovanje. Kot so pokazali izstop Združenega kraljestva iz EU, težave evropskih demokracij pri dogovarjanju o tem, kako obvladati pandemijo COVID-19, gibanje 15. maj in protesti rumenih jopičev, ki so prekinili s tradicionalnimi kanali demokratičnega izražanja, ali pa vzpon avtoritarnega populizma, postajajo stare in nove demokracije vse šibkejše. Poleg tega revolucija, ki temelji na novih tehnologijah, spodbuja opuščanje posrednikov in deregulacijo političnih odnosov.

2.3 S tremi objektivnimi kazalniki je mogoče izmeriti demokratični upad z vidika krize demokratične legitimnosti v Evropi: vse manjša volilna udeležba, večja nestanovitnost volivcev in zmanjšanje števila članov političnih strank. Te objektivne kazalnike dopolnjujejo subjektivni kazalniki, kot je vse manjše zaupanje v javne institucije.

2.4 EESO meni, da je treba za ponovno okrepitev političnega zaupanja izboljšati demokratične mehanizme. To v prvi vrsti pomeni, da mora predstaviška demokracija, ki je temelj našega političnega sistema, najti nov zagon.

2.5 Hkrati lahko participativni ali posvetovalni mehanizmi prispevajo k okrepitvi povezave med zastopanimi in zastopniki ter k njihovi dejanski odgovornosti.

2.6 Kot poudarja EESO, ima v predstaviški demokraciji vsak državljan svobodo, da sodeluje tako, da se pridruži politični stranki, sindikatu ali združenju po lastni izbiri. Zato je ta svoboda prvo jamstvo za demokratični sistem.

3. Ali je potrebna institucionalizacija državljske udeležbe?

3.1 Število participativnih shem v Evropi se je eksponentno povečalo, saj se jih je izvedlo že na tisoče, najprej na lokalni ali regionalni ravni, zlasti s participativnimi proračuni, nato pa na regionalni ali nacionalni ravni v zvezi z okoljskimi, družbenimi ali institucionalnimi temami.

3.2 V številnih državah se z zakoni in predpisi ni institucionaliziralo le lokalnih struktur, temveč tudi bolj inovativne sheme.

3.3 To velja na primer za Belgijo, kjer so bili v Bruslju nedavno z zakonom ustanovljeni stalni sveti naključno izbranih državljanov. Podobno je tudi na Irskem, kjer so državljske skupščine, včasih s pomočjo referendumov, pripomogle k legalizaciji zakonske zveze za vse in splav, ali v Franciji, kjer so bile organizirane državljske konvencije o podnebjju in koncu življenja.

3.4 Na evropski ravni je potekala Konferenca o prihodnosti Evrope, ki je bila največja pobuda participativne in posvetovalne demokracije doslej. V njenem okviru so bili organizirani štirje evropski državljanski forumi, katerih namen je bil državljanom in državljkam omogočiti skupni razmislek o prihodnosti, ki si jo želijo za Evropsko unijo. EESO je bil v to pobudo uradno vključen in je zadovoljen, da bo ta pilotni projekt temeljito ocenjen, kar lahko pomaga izboljšati morebitne prihodnje pobude.

3.5 EESO zlasti obžaluje pomanjkanje prepoznavnosti in zanimanja za Konferenco v državah članicah ter zmedo glede njenih ciljev.

3.6 V končnem poročilu^(?) Konference dajeta predlog 36 o informacijah za državljane in njihovi udeležbi ter predlog 39 o postopku odločanja EU EESO jasen mandat, da strukturno okrepi svojo institucionalno vlogo kot porok in posrednik za dejavnosti participativne demokracije, kot so strukturiran dialog z organizacijami civilne družbe in državljskimi forumi. Z institucionalnega vidika je EESO v odličnem položaju, da krepi participativno demokracijo ter usklajeno in celovito deluje.

3.7 EU že ima izdelan sklop instrumentov EU za sodelovanje, med katerimi so volitve v Evropski parlament, dialogi z državljani in evropska državljanska pobuda, peticije pri Evropskem parlamentu in evropski varuh človekovih pravic. Poleg tega Komisija pri pripravi zakonodajnih pobud organizira javna posvetovanja, da bi deležnikom, med njimi državljanom, omogočila izraziti mnenje o določeni temi. Javno posvetovanje temelji na smernicah Komisije za boljše pravno urejanje in poteka prek njenega portala Povejte svoje mnenje.

3.8 **Evropska državljanska pobuda**, ustanovljena leta 2012, je ena od ključnih novosti participativne demokracije na ravni EU. Skupinam državljanov omogoča, da določeno vprašanje uvrstijo na dnevni red evropskih zakonodajnih organov.

3.9 Vendar so imele štiri evropske državljanske pobude, ki jim je uspelo zbrati milijon podpisov, potrebnih za odziv Evropske komisije, doslej razmeroma majhen učinek. Zakonodajni predlogi so bili sprejeti kot rezultat pobud „Pravica do vode“ in „Prepovejmo glifosat“, za leto 2023 pa je bil napovedan predlog o prepovedi kletk za vse živali. EESO meni, da evropska državljanska pobuda ni izpolnila vseh pričakovanj in bi jo bilo treba zato reformirati, pri čemer bi moral tudi sam sodelovati.

3.10 Državljsko udeležbo spodbujajo digitalne platforme. Internet je omogočil sodelovanje civilne družbe v velikem obsegu in vključevanje družbenih skupin, ki so bile doslej oddaljene od tovrstnega pristopa, zlasti mladih.

3.11 Čeprav digitaliziran pristop olajšuje in razširja obseg sodelovanja, ima tudi omejitve. Spletna posvetovanja omogočajo zbiranje mnenj, vendar pa ne vedno tudi resnične razprave.

3.12 Za oblikovanje trajnih državljanskih forumov v prihodnosti je potrebna močna spletna komponenta, ki bo ključna za nadnacionalne razprave, v katerih bo lahko sodelovalo čim več državljanov. EESO na podlagi izkušenj in spoznanj, pridobljenih na večjezični platformi Konference o prihodnosti Evrope, predlaga vzpostavitev izboljšane večjezične spletne platforme/mobilne aplikacije. To bi omogočilo veliko večjo udeležbo, kot je možna pri fizičnih dogodkih, če bo spletno orodje zasnovano tako, da bo dostopno čim večjemu številu državljanov. Fizični dogodki ostajajo pomembno orodje, ki dopolnjuje spletna posvetovanja, vendar bi morali biti omejeni na neko razumno število in zelo osredotočeni na aktualne teme horizontalnega pomena. Za vzpostavitev takšne najsodobnejše digitalne platforme bi bilo treba nameniti ustrezna sredstva^(?).

3.13 EESO meni, da je treba obravnavati vprašanje zastopanosti in strokovnega znanja v prispevkih državljanov k javni razpravi. Ali mnenje združenja, ki zastopa na tisoče članov, šteje enako kot mnenje posameznika?

3.14 EESO opozarja, da dodana vrednost njegovih mnenj in priporočil izhaja iz ustvarjanja soglasja med organizacijami civilne družbe in iskanja skupnih poti med različnimi interesi posameznih družbenih organizacij.

---

^(?) Glej Poročilo o končnem izidu Konference o prihodnosti Evrope.

^(?) Kot je bilo ugotovljeno v študiji EESO iz leta 2023 z naslovom „EESO kot spodbujevalec in porok dejavnosti participativne demokracije, vključno s strukturiranim dialogom z organizacijami civilne družbe in državljskimi forumi“, je povpraševanje po digitalizaciji očitno, vendar bi bilo treba zagotoviti sredstva tudi za fizično udeležbo.

3.15 Mandat posvetovanja z državljani mora biti jasen, zato je po mnenju EESO bistveno že v zgodnji fazi pojasniti, kako bodo zahtevani prispevki vključeni v postopek odločanja.

3.16 Pri vsakem procesu resničnega sodelovanja z državljani je potreben mehanizem povratnih informacij, da se zagotovi njegova legitimnost. Zato je izredno pomembno, da Evropska komisija vzpostavi mehanizem za spremljanje priporočil državljanov. To bi bilo mogoče doseči z oblikovanjem preglednice priporočil za ukrepe, ki bi se nato uporabila za določitev nadaljnega ukrepanja v zvezi s predlogi, kot je zahteval EESO na Konferenci o prihodnosti Evrope.

3.17 EESO bi moral veljati za pomembnega akterja pri zmanjševanju demokratičnega primanjkljaja EU, premoščanju razdalje in krepitvi evropske politične identitete med državljani.

4. Vloga EESO pri organizaciji posvetovanja z državljani

4.1 Določbo v členu 11 Pogodbe o Evropski uniji, ki se nanaša na „odprt, pregleden in reden dialog s predstavniškimi združenji in civilno družbo“ na vseh področjih EU, bi bilo treba v celoti izvajati.

4.2 EESO je z leti okrepil položaj državljskih pobud in njihovo prepoznavnost pri vsakodnevnem delu institucij. Od uvedbe evropske državljske pobude vsako leto organizira konferenco na visoki ravni ob dnevu evropske državljske pobude. Ustanovljena je bila tudi *ad hoc* skupina EESO za evropsko državljsko pobudo, katere naloga je podati politične smernice o državljskih pobudah in spremljati razvoj dogodkov na tem področju.

4.3 EESO posreduje tudi informacije o pravicah državljanov. Njegova najbolj razširjena publikacija „Evropski potni list za demokracijo“ je postala priljubljen vir informacij za širšo javnost ter je predstavljena in uporabljena na različnih dogodkih, ki jih organizirajo institucije EU in organizacije civilne družbe.

4.4 Institucionalno vlogo EESO bi bilo treba okrepiti ter ga opolnomočiti, saj je uveljavljen predstavnik organizirane civilne družbe pri podajanju mnenj o oblikovanju politik EU, pa tudi spodbujevalec in porok za dejavnosti participativne demokracije, kot so strukturirani dialog z organizacijami civilne družbe in državljski forumi. Živahna civilna družba je ključna za demokratično življenje Evropske unije.

4.5 EESO ima kot dom organizirane civilne družbe posebno strokovno znanje ter predstavlja edinstven in stalen forum za civilni dialog, kjer se rešitve predlagajo na podlagi soglasja med različnimi deležniki. Njegovi člani imajo mandat organizacij, ki jih zastopajo.

4.6 Izkušnje s Konferenco o prihodnosti Evrope so povečale pričakovanja in od evropskih institucij terjajo ustrezne nadaljnje ukrepe.

4.7 EESO posebej zanima posvetovalna razsežnost državljskih forumov, ki bi bili vključeni v njegovo delo in bi dopolnjevali spletna posvetovanja Evropske komisije. Ta so sicer dragoceno orodje, vendar ne omogočajo neposredne razprave med sodelujočimi deležniki.

4.8 Kot izhaja iz manifesta predsednika EESO, bodo pred volitvami v Evropski parlament leta 2024 organizirani državljski forumi, katerih prispevki bodo vključeni v krovno resolucijo vseh strokovnih skupin EESO. V njej bodo podane glavne zahteve Odbora za novo sestavo EP in Komisije.

4.9 Nadalje se v sklopu cikla dialogov povezovalne skupine EESO v letu 2023 ustanavlja delovna skupina za državljske forume kot del rednih tematskih dialogov med člani EESO in ustreznimi organizacijami civilne družbe v okviru povezovalne skupine, kot je predvideno v komunikacijski strategiji EESO za obdobje 2022–2027. Rezultat tega dialoga bo dokument za razpravo, ki bi lahko prispeval k pobudam EESO za udeležbo državljanov.

4.10 EESO bi lahko v okviru tega razmisleka preučil svojo novo vlogo pri nadaljnjem razvoju svojega strokovnega znanja v zvezi z vsemi vprašanji, povezanimi z udeležbo državljanov in participativno demokracijo. Predsedstvo EESO bi lahko zlasti sprejemalo odločitve o vprašanjih, kot so obseg in metodologija sodelovanja državljanskih forumov pri delu EESO ter teme, o katerih bi se državljanski forumi posvetovali.

4.11 Za to novo pristojnost EESO bi bilo treba dodeliti posebna finančna sredstva, človeške vire in digitalno orodje.

4.12 Oblikovati bi bilo treba pravila, ki bi se uporabljala za vzorec izžrebanih državljanov, in bi določala način delovanja, komuniciranje in odnose z mediji ter stike med EESO in njegovimi delovnimi skupinami in vzorcem državljanov.

4.13 EESO meni, da bi bilo koristno razmisliti o ustanovitvi posebne delovne skupine, ki bi po posvetovanju in sprejetju sklepa predsedstva EESO določila potrebne postopke glede na razpoložljivost proračunskih sredstev⁽⁴⁾. Delovna skupina bi lahko med drugim obravnavala naslednja vprašanja:

- postopek za vključitev teh forumov v delo EESO;
- določitev meril za teme posvetovanj z državljanskimi forumi, da bodo vključena prečna vprašanja širšega družbenega pomena;
- natančni pogoji za žreb in digitalno platformo;
- iskanje proračunskih sredstev in posebnih človeških ter tehničnih virov;
- način in organizacija razprav, da bo na podlagi razpravljanja med državljanskimi forumi in člani EESO mogoče oblikovati sklepe;
- opredelitev mandata, ki bo določala, kako se bodo rezultati posvetovanj upoštevali v mnenjih EESO;
- izbira izvajalca, ki bo organiziral žreb oseb na podlagi njihovega soglasja;
- pogoji in časovni okvir poskusnega obdobja.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁴⁾ Kot je bilo ugotovljeno v študiji EESO iz leta 2023 z naslovom „EESO kot spodbujevalec in porok dejavnosti participativne demokracije, vključno s strukturiranim dialogom z organizacijami civilne družbe in državljanskimi forumi“, bi bilo treba vsaki novi obliki dejavnosti EESO v zvezi s participativno demokracijo nameniti čas, sredstva in pozornost, da bi bila učinkovita.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Industrijske panoge z intenzivno porabo vode in tehnologije za učinkovito rabo vode**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/12)

Poročevalec: **Paul RÜBIG**Soporočevalec: **John BRYAN**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji
Datum sprejetja na seji CCMI	22. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	200/0/3

1. Sklepi in priporočila

1.1 EU mora v okviru evropskega modrega dogovora nujno razviti novo skupno vodno politiko, med drugim tudi celovito politiko trajnostnega gospodarjenja z vodnimi viri za industrijo, ki bo temeljila na zmanjševanju porabe vode, njeni ponovni uporabi in recikliranju ter zmanjšanju onesnaževanja vode, hkrati pa se osredotočila na industrijske panoge z intenzivno porabo vode ter na postopno uvedbo in uporabo tehnologij za učinkovito rabo vode. Glede na povezavo med energijo, vodo in kritičnimi surovinami bi morala vodna politika postati eden od stebrov industrijske strategije EU.

1.2 EU zato potrebuje časovni načrt z mejniki in sektorskim pristopom, s katerim bomo podprli industrijske panoge, da postopno postanejo gospodarne z vodo, pri čemer je treba v celoti upoštevati povezavo med energijo, vodo in kritičnimi surovinami. Za to je potrebna revizija industrijske strategije EU in njenih dokumentov o poti prehoda v naslednjih dveh letih. Ta sektorski pristop bi moral zajeti značilnosti učinkovite rabe vode in izzive v zvezi z vodo za vsak sektor posebej, temeljiti pa bi moral na predvidevanju, ki bi vključevalo možnosti, ocene vpliva in tveganj ter analizo stroškov v življenjskem ciklu.

1.3 Za razvoj nastajajočega sektorja tehnologij za učinkovito rabo vode, v katerem bi lahko imela EU pomembno vlogo, bi morala biti celovita vodna politika EU tesno povezana z ambicioznim načrtom financiranja EU, da bi industriji omogočili bistvene naložbe v tehnologije za učinkovito rabo vode. Sprejeti bi bilo treba pozitivne spodbude za financiranje, kot so davčni dobropisi, višje amortizacijske stopnje in drugi mehanizmi. Razmislili bi lahko tudi o inovativnih načinih financiranja, kot je množično financiranje, ki bi dopolnjevali javno podpora.

1.4 EU mora postati vodilna v svetu na področju razvoja, proizvodnje in uporabe tehnologij za učinkovito rabo vode ter svetovno znana kot območje proizvodnje z majhnim vodnim odtisom. Tehnologije za učinkovito rabo vode so industrijski sektor na področju čistih tehnologij. Zato bi morale biti tudi energetske učinkovite. Ker je čista tehnologija poseben industrijski ekosistem, EESO predlaga, da se v naslednjih dveh letih zanj oblikuje načrt prehoda z ambicioznimi, a realističnimi cilji, vključno z načrtom upravljanja ter znanj in spretnosti.

1.5 V postopkih odobritve novih industrijskih obratov je treba večjo pozornost posvetiti porabi in recikliranju vode ter prizadevanjem za zajemanje, pri obstoječih obratih pa so pomembni sistemi spodbud za projekte varčevanja z vodo. Vendar imajo različne industrije različne potrebe glede rabe vode in drugačne možnosti, da postanejo gospodarne z vodo. Načelo neškodovanja je treba združiti s pravico gospodarskih dejavnosti do porabe vode in povezati z zavezo industrije za postopno izboljšanje učinkovite rabe vode s časovnim načrtom zanj.

1.6 Povpraševanje po vodi, njena poraba in shranjevanje bi morala imeti veliko večji pomen v strategijah EU za gospodarski razvoj različnih sektorjev industrije. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poudarja ključno vlogo vode v krožnem gospodarstvu.

1.7 Ker se poraba vode po EU in sektorjih razlikuje, bi bilo treba beležiti in sporočati podatke o industrijski porabi vode v vseh državah članicah ter evidentirati obstoječe tehnologije. Te podatke je treba zbirati tudi na ravni obrata, saj je to prvi korak pri izvajanju postopkov učinkovite rabe vode. Pravice industrijske lastnine je treba uskladiti z veljavnimi zahtevami glede preglednosti podatkov.

1.8 EU bi morala razmisliti o vzpostavitvi platforme modrega dogovora za predstavnike industrije in kmetijstva ter državljane, da bi dosegli čim večje posvetovanje in sodelovanje pri razvoju nove vodne politike. To stalno posvetovanje bi moralo zlasti olajšati odpravo zakonodajnih ovir za uporabo tehnologij za učinkovito rabo vode v industrijskih in kmetijskih postopkih ter gospodinjstvih in prispevati k rednemu posodabljanju akcijskih načrtov, ki jih je treba uvesti, kot so poti prehoda za industrijo.

2. Uvod in splošne ugotovitve

2.1 Na splošno je delež vodnih virov na prebivalca v Evropi razmeroma velik, vendar obstajajo znatne razlike med severno/srednjo Evropo in južnimi regijami, ki so predvsem posledica podnebnih vplivov na vodne vire. Med največjimi izzivi v zvezi z vodnimi krogi so: 1) daljša obdobja suše, ki jim sledijo hudi nalivi in poplave, v obeh primerih pa je omejen dostop do čiste in uporabne vode; 2) povečana poraba vode zaradi naraščanja ali večje koncentracije prebivalstva in gospodarskega razvoja ter večje povpraševanje po vodi za industrijo, kmetijstvo in zasebno rabo ter 3) vse večja onesnaženost vodnih virov zaradi nezadostnega čiščenja odpadne vode. V vodnih virih se znajdejo najrazličnejša nova onesnaževala, kot so mikroplastika, farmacevtske snovi ipd., ki se v določeni meri odkrijejo šele, ko so se nakopičila v škodljivih količinah. Za reševanje teh treh glavnih vrst izzivov je treba opredeliti ukrepe, jih obravnavati in izvesti.

2.2 Vodni stres je v Evropi velika težava, ki se še povečuje. Po podatkih Evropske agencije za okolje (EEA) v povprečnem letu prizadene približno 20 % evropskega ozemlja in 30 % Evropejcev⁽¹⁾. Netrajnostna poraba vode pomeni odtegnitev vode iz naravnih virov hitreje, kot se lahko naravno znova dopolnijo. 140 milijonov ljudi v približno 60 % velikih evropskih mest (z več kot 100 000 prebivalci) živi na območjih takega prekomernega izkoriščanja podtalnice ali v njihovi bližini⁽²⁾. Eden od pomembnih dejavnikov je negativen vpliv, ki ga imajo na oskrbo z vodo obdobja poplav zaradi močnega dežja, povezanega s podnebjem (velika mesta so zelo pogosto odvisna od virov podtalnice, ki jih napajajo reke).

2.3 V številnih južnoevropskih regijah je treba v obdobjih suše izbirati med industrijsko rabo vode, kmetijstvom in porabo vode za gospodinjstva. Na nekaterih območjih obstaja tveganje, da se bo industrija preselila iz krajev, ki jih pesti vodni stres, kar bi povzročilo izgubo delovnih mest, destabiliziralo gospodarstva ter sprožilo spremembe v industriji.

2.4 Vodna politika EU se običajno osredotoča na pravni okvir za varstvo in upravljanje voda, predvsem pa na onesnaževanje in preprečevanje. Med sedanjimi glavnimi vodnimi politikami EU, ki vplivajo na industrijo, so okvirna direktiva o vodah, direktiva o čiščenju komunalne odpadne vode, direktiva o industrijskih emisijah in akcijski načrt za ničelno onesnaževanje v okviru evropskega zelenega dogovora. Vendar razsežnost vode skoraj ni omenjena v poteh prehoda za industrijo EU ali v poročilu Evropske komisije o strateškem predvidevanju za leto 2022.

2.5 V viziji EU za zeleni in digitalni prehod industrije in njenih ekosistemov voda ni omenjena. V sporočilu Evropske komisije Industrijski načrt v okviru zelenega dogovora⁽³⁾ sta oskrba z vodo in kanalizacija v opombi navedena kot ključna sektorja za zeleni prehod, vendar je to edina omemba vode v tem dokumentu. EU mora vodno politiko obravnavati enako odločno, kot se je sprijela s podnebno krizo.

⁽¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>

⁽²⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-025-1/page003.html>

⁽³⁾ COM(2023) 62 final.

3. Potreba po vključevanju vode v industrijsko politiko EU ob hkratnem sprejetju sektorskega pristopa

3.1 Vodna politika in upravljanje voda se v številnih državah članicah EU zelo različno izvajata, kar državljanom in industriji povzroča precejšnje težave. Ker je v EU 60 % površinskih voda čezmejnih, je nujno razmisliti o skupni vodni politiki EU.

3.2 Evropski svet je marca 2023 sprejel naslednji sklep: „Evropski svet pozdravlja konferenco ZN o vodah leta 2023 in akcijsko agendo za vode. Priznava potrebo po okrepljenem ukrepanju v EU in na svetovni ravni na področju voda ter poudarja pomen strateškega pristopa EU k vodni varnosti.“⁽⁴⁾

3.3 EU mora predlagati celovito politiko trajnostnega gospodarjenja z vodo za industrijo, ki bi temeljila na zmanjšanju, predelavi, ponovni uporabi in recikliranju ter vključevala poudarek na industrijskih panogah z intenzivno porabo vode in uporabi tehnologij za učinkovito rabo vode. Prednost mora imeti hierarhija kaskadne uporabe vode.

3.4 Vse industrijske panoge so odvisne od vode. Industrija porabi približno 40 % vse odvzete vode v Evropi⁽⁵⁾. Med glavnimi industrijskimi panogami z intenzivno porabo vode v EU so rudarstvo in kamnolomi, proizvodnja, proizvodnja električne energije, gradbeništvo, kemikalije, kmetijstvo, proizvodnja hrane in pijače, tekstil, papir in celuloza, farmacija, IKT, vključno s podatkovnimi središči, avtomobilska industrija, jeklo, gnojila in promet. Podatki o odvzemih in porabi vode v EU pa so stari in slabi. Strategija EU za industrijsko rabo vode mora temeljiti na podatkih, zbranih na ravni EU, tudi podatkih Eurostata, da se omogoči širok in celovit pregled. Te podatke je treba zbirati tudi na ravni obrata, saj je to prvi korak pri izvajanju postopkov učinkovite rabe vode. Poleg tega Svetovna meteorološka organizacija pripravlja interoperabilno platformo za shranjevanje podatkov na svetovni ravni.

3.5 Jasno je, da je potreben celostni pristop EU k vodnim politikam, ki bo vključeval boljše usklajevanje številnih zakonodajnih zahtev, ki se nanašajo na več sektorjev in uporab, vključno z industrijskimi sektorji. Poleg tega potrebujemo veliko več političnih ambicij za izboljšanje učinkovitosti rabe vode ter zmanjšanje onesnaževanja in porabe vode v evropskih industrijskih panogah, predvsem s postopnim uvajanjem tehnologij za učinkovito rabo vode. Vendar je potreben sektorski pristop, saj se možnosti za učinkovitejšo rabo vode med sektorji močno razlikujejo, odvisno od obstoja prilagojenih tehnologij za učinkovito rabo vode.

3.6 Na evropski ravni je treba izvesti temeljito analizo različnih industrijskih sektorjev, da se določijo referenčne vrednosti, smernice in sistemi poročanja za prihodnji trajnostni razvoj vodnih krogov. Priznati je treba, da nekateri viri, ki neposredno ali posredno obravnavajo industrijske vodne kroge, na ravni EU že obstajajo, kot je študija o perspektivah krožnega gospodarstva v tekstilnem sektorju EU iz leta 2021⁽⁶⁾, vendar so potrebna nova prizadevanja za obravnavo drugih vpletenih industrijskih sektorjev. EESO poziva k reviziji poti prehoda za industrijo v naslednjih dveh letih, da bi vključili razsežnost učinkovite rabe vode in ambiciozen, a realističen načrt za postopno povečanje učinkovitosti rabe vode.

3.7 V postopkih odobritve novih industrijskih obratov je treba večjo pozornost posvetiti porabi in recikliranju vode, pri obstoječih obratih pa so pomembni sistemi spodbud za projekte varčevanja z vodo. Vendar imajo različne industrije različne potrebe glede rabe vode in drugačne priložnosti/možnosti, da postanejo gospodarne z vodo. Načelo neškodovanja je treba združiti s pravico gospodarskih dejavnosti do porabe vode. To pravico bi bilo treba priznati, hkrati pa bi se morali industrijski obrati zavezati, da bodo s časovnim načrtom za učinkovito rabo vode postopno izboljševali svojo učinkovitost na tem področju, ki se meri z industrijskimi referenčnimi vrednostmi.

⁽⁴⁾ Zasedanje Evropskega sveta (23. marec 2023) – sklepi.

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Water_use_in_industry&oldid=196132

⁽⁶⁾ Zbirka publikacij Skupnega raziskovalnega središča – *Circular Economy Perspectives in the EU Textile sector* (Perspektive krožnega gospodarstva v tekstilnem sektorju EU).

3.8 Industrijske panoge bodo pod vse večjim pritiskom, naj zmanjšajo svoj vpliv na okolje in povečajo učinkovitost rabe vodnih virov, tako neposredne kot posredne. Podobno kot pri razogljčenju in energiji številne industrijske panoge potrebujejo obsežne naložbe, da bi njihovi proizvodni procesi in vrednostne verige postali bolj gospodarni z vodo ter da bi se zmanjšal njihov vpliv na kakovost vode.

3.9 Pri prehodu na ogljično nevtralnno družbo, ki je gospodarna z energijo in vodo, je bistveno, da industrijske panoge, ki delujejo v EU, ostanejo konkurenčne in ne zaostanejo za drugimi deli sveta, kjer se sprejemajo manj odgovorne in omejevalne politike, saj bi se s tem zmanjšali proizvodnja, rezultati in zaposlovanje v EU, ne da bi hkrati dosegli napredek na področju vode na svetovni ravni. Prihodnje proizvode in storitve EU, ki upoštevajo vprašanje vode, moramo zaščititi pred uvozom proizvodov in storitev z manj učinkovito rabo vode.

4. Tehnologije za učinkovito rabo vode, ki omogočajo trajnostno gospodarjenje z vodo

4.1 Uspešno uvajanje tehnologij za učinkovito rabo vode v industriji in na drugih področjih je bistveno za uspeh trajnostne vodne politike EU. Te tehnologije bi lahko znatno zmanjšale porabo vode, spodbudile ponovno uporabo in recikliranje, izboljšale kakovost vode in minimalizirale izpust odpadne vode. Zanesljivost sicer nestanovitne oskrbe z vodo bi bilo treba povečati z dobro zasnovanimi sistemi za zadrževanje vode (dež in poplave).

4.2 Več tehnologij za učinkovito rabo vode že obstaja. Med najpomembnejšimi tehnologijami za učinkovito rabo vode, ki se trenutno uporabljajo v industriji, so: recikliranje in ponovna uporaba vode – čiščenje in ponovna uporaba odpadne vode v industrijskih postopkih, s čimer se zmanjša povpraševanje po sveži vodi; ocena in optimizacija industrijskih procesov, da se zmanjša poraba vode in minimalizira odpadna voda; uporaba faze reverzne osmoze namesto faze ionske izmenjave pri kotlovni vodi, da se zmanjša količina soli v odpadni vodi po regeneraciji; membranska filtracija – odstranjevanje nečistoč iz vode, da jo je mogoče ponovno uporabiti v industriji; izkoriščanje snovi v odplakah in odpadni vodi; naprave za manjši pretok vode – zmanjšanje porabe vode v stavbah z namestitvijo varčnih pip, prh in stranišč; kapljično namakanje in precizno kmetovanje – minimalizacija uporabe vode v kmetijstvu in optimizacija donosa pridelka; anaerobno čiščenje odpadne vode (proizvodnja biološkega plina brez kisika za proizvodnjo energije – uporaba mikroorganizmov za razgradnjo onesnaževal v odpadni vodi, s čimer nastane končna odpadna voda, ki se lahko ponovno uporabi); zbiranje in shranjevanje deževnice za namakanje, čiščenje ali druge rabe razen pitja; sistemi zaprtega kroga – minimalizacija rabe vode in odpadne vode s postopkom recikliranja vode v industrijskem procesu; zamenjava materialov – uporaba alternativnih materialov, ki za proizvodnjo potrebujejo manj vode in imajo manjši vodni odtis.

4.3 Številne industrijske panoge že uporabljajo tehnologije za učinkovito rabo vode. Dober primer za mlečno industrijo je na primer Irska, ki letno predela 11 milijard litrov mleka, njen izvoz mleka in mlečnih izdelkov pa je vreden 6,8 milijarde EUR letno. Največja irska mlečna zadruga Tirlan, ki je v lasti kmetov, pridobi približno 11 000 m³ vode na dan iz tamkajšnje reke in vrtin v svojem največjem predelovalnem obratu v kraju Ballyragget v grofiji Kilkenny. Vendar zaradi tehnologij predelave in čiščenja vode obrat dejansko vsak dan vrne približno 14 500 m³ čiste vode v tamkajšnjo reko Nore, ki je posebno ohranitveno območje. To pomeni, da mlekarne regenerira približno dodatnih 30 % čiste vode, ki jo spusti nazaj v krajevno reko. Ta vrnjena voda je tako kakovostna, da je sčasoma prispevala k izboljšanju kakovosti reke in ji pomagala obdržati status posebnega ohranitvenega območja in posebnega varstvenega območja. Za čistilno napravo za odpadne vode in ustrezne tehnologije so bile namenjene znatne naložbe.

4.4 Tekstilna industrija, v kateri sicer prevladuje azijska proizvodnja, zaposluje več kot 1,6 milijona ljudi v EU. Ta panoga močno vpliva na vodne vire. Tekstil vsebuje veliko potencialnih onesnaževal, ki vstopajo v vodni krog v fazi uporabe tekstilnih izdelkov, zato jih treba obravnavati s trdnim regulativnim okvirom. Onesnaževala vključujejo mikrodelfce vlaken, sredstva za impregniranje proti vlagi/kemikalije in tekstilna barvila. Poleg tega lahko pričakujemo, da bo pomanjkanje vode v državah proizvajalkah vse bolj vplivalo na stroške in omejilo zmogljivosti. Razumeti moramo vrednostne verige in materialne tokove v Evropi in po svetu. Pred nami so tudi izzivi in obveznosti v zvezi z zbiranjem in predelavo popotrošniških tekstilnih izdelkov.

4.5 Na podlagi strategije EU za trajnostne tekstilne izdelke bi bilo treba v zgodnji fazi podrobneje razviti regulativni okvir za vidike krožnega gospodarstva, ki so pomembni za vodo. V strategiji je navedeno, da je treba razviti krožno gospodarstvo, ni pa izrecno obravnavana potreba po vodnih virih. Vendar ni dvoma, da bo zaradi uporabe načel krožnega gospodarstva v tekstilni industriji potrebna velika količina vode. Ključnega pomena je opredelitev potreb po raziskavah in razvoju ter izobraževanju v zvezi z vodnim krogom, skupaj z ustreznim državnim financiranjem. Določiti je treba tudi cilje in omejitve za povpraševanje po sveži vodi, ki bi ga bilo treba čim bolj zmanjšati z optimizacijo procesa (recikliranje). Poleg

tega bi morala EU razmisliti o vzpostavitvi časovnega načrta za postopen prehod k cilju ničelnega izpusta in obravnavati vsaj razpon možnih vsebovanih onesnaževal.

4.6 Drugi primer je papirna industrija, ki je pokazala velik potencial za ukrepe za minimalizacijo ali celo odpravo negativnih vplivov na vodne vire. Papirna industrija v Evropi že ima razmeroma dober standard za rabo vode (7), vendar so možne nadaljnje izboljšave. To je mogoče doseči z okrepljenim izvajanjem postopkov ponovne uporabe vode, uvajanjem najnovejših tehnologij čiščenja in določitvijo morebitnega cilja skoraj ničelnega izpusta v ambicioznem, a realističnem časovnem okviru. Vladna podpora razvoju in inovacijam v papirni industriji v Evropi ter ukrepi za optimizacijo porabe vode lahko prinesejo gospodarsko prednost. Strokovno znanje na področju optimizacije porabe vode v papirni industriji je na primer že gospodarski dejavnik evropske proizvodnje strojev, pridobljene rešitve pa so bile uporabljene tudi v drugih sektorjih. V drugih delih sveta je bilo treba zapreti velike obrate za proizvodnjo papirja zaradi njihovega izjemno negativnega vpliva na vodo v okolici.

4.7 Vodna industrija (vodna podjetja in čistilne naprave za odpadne vode) bi morala biti podnebno in energetske nevturalna (ali celo pozitivna) ter imeti kibernetično varno kritično infrastrukturo. V Evropi in po vsem svetu obstajajo dobri primeri. Po drugi strani pa imajo regije z zelo majhnimi vodnimi viri veliko možnosti za izboljšanje razmer (upravljanje, razsoljevanje, krožna raba vode, učinkovitost).

4.8 Podobno kot so bile zaradi izzivov na področju podnebja in energije v večini držav članic EU uvedene zahteve za izolacijo ali naknadno opremljanje stavb, bi bilo treba uvesti tudi politiko zbiranja in ponovne uporabe vode v vseh novih stavbah. Za industrijo je treba razviti politiko o uporabi sive vode za vse rabe razen pitja. Skupno raziskovalno središče je na primer pripravilo tehnične smernice za uporabo ključnih načel obvladovanja tveganja za ocenjevanje in obvladovanje zdravstvenih in okoljskih tveganj, povezanih s sistemom ponovne uporabe vode (8). Vendar so potrebne bolj sistematične uporabe obstoječih in novih tehnologij, ki bi jih bilo treba uvajati ob upoštevanju celotnega vodnega kroga.

4.9 EU mora postati vodilna v svetu na področju razvoja, proizvodnje in uporabe tehnologij za učinkovito rabo vode ter svetovno znana kot območje proizvodnje z majhnim vodnim odtisom. Bistvene bodo naložbe v raziskave in razvoj ter upravljanje, znanja in spretnosti na področju vodne industrije. Za podporo strokovnemu znanju in izvajanju novih tehnologij za rabo vode, vključno z uporabo umetne inteligence na tem področju, bodo potrebni novi poklici in usposobljeni delavci, specializirani za vodno področje. EU je lahko vodilna na področju modre proizvodnje in trga za čiščenje industrijskih voda s poudarkom na ustvarjanju novih visokokvalificiranih delovnih mest v Evropi. Strokovno znanje in izkušnje na področju postopkov varčevanja z vodo bodo v prihodnosti ključna kompetenca in glavni kazalnik uspešnosti za industrijo. Tehnologije za učinkovito rabo vode so industrijski sektor na področju čistih tehnologij. Ker je čista tehnologija poseben ekosistem, EESO predlaga, da se v naslednjih dveh letih zanj oblikuje načrt prehoda z ambicioznimi, a realističnimi cilji, vključno z načrtom znanj in spretnosti.

4.10 Posvetovanje z vodilnimi v industriji in njihovimi predstavniki ter sodelovanje z njimi sta bistvena za oblikovanje trajnostne vodne politike EU. Izjemno pomembno je tudi, da državljani EU vodno politiko podprejo. V številnih sektorjih nacionalna zakonodaja ne dovoljuje ponovne uporabe vode, kar preprečuje proces krožnega gospodarstva. To bi lahko premagali samo z uvedbo minimalnih zahtev EU za kakovost vode in njeno spremljanje. Oblikovali bi lahko platformo modrega dogovora za predstavnike industrije in kmetijstva v EU ter državljane, na kateri bi se izmenjevale zamisli in vprašanja v zvezi s souporabo in rabami vode ter projektnimi inovacijami. Na tej platformi bi lahko sodelovale strukture z lokalne, regionalne in nacionalne ravni ter ravni EU. Namen te platforme EU za modri dogovor bi bil pomagati EU in državam članicam, da čim prej sprejmejo potrebne politične odločitve o vodni politiki. Prav tako je pomembno okrepiti dialog o vodi z lokalnimi in nacionalnimi institucijami, da bi spodbudili v ukrepe usmerjeno in strukturirano ozaveščanje, obveščanje in izobraževanje o strateškem pomenu vode kot redkega vira. To stalno posvetovanje bi lahko tudi olajšalo odpravo zakonodajnih ovir za uporabo tehnologij za učinkovito rabo vode v industrijskih in kmetijskih postopkih ter gospodinjstvih.

(7) <https://www.africapulpaper.com/en/articles/water-usage-in-paper-mills>

(8) <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129596>

4.11 Celovito vodno politiko EU mora dopolnjevati enako ambiciozen evropski načrt financiranja, ki bi industriji in občinskim oblastem omogočil bistvene naložbe v tehnologije za učinkovito rabo vode. Uvesti bi bilo treba pozitivne spodbude za financiranje, kot so davčni dobropisi, višje amortizacijske stopnje in drugi mehanizmi. Orodja in mehanizem za zeleno financiranje (npr. okoljska in socialna merila in merila v zvezi z upravljanjem ter taksonomija) je treba dopolniti z več in globljimi razsežnostmi rabe vode.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostno gospodarjenje z vodo in podnebna kriza: krožne in druge rešitve za agroživilski sistem EU v prihodnjem „modrem dogovoru“

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 349/13)

Poročevalec: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Soporočevalec: **John COMER**

Sklep plenarne skupščine	23. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	28. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	181/0/0

1. Sklepi in priporočila

1.1 S podnebnimi spremembami se spreminjajo vzorci padavin v Evropski uniji, kar posledično vpliva na količino vode, ki je na voljo za kmetijstvo. Zaradi tega se zmanjšuje pridelava kmetijskih rastlin in povečuje konkurenca med različnimi porabami (prebivalstvo, industrija in kmetijstvo). Poleg tega na kakovost vode vplivajo tudi človekove dejavnosti, zaradi katerih je v njej vedno več hranil in onesnaževal.

1.2 V skupni kmetijski politiki (SKP), strategiji „od vil do vilic“ in strategiji za biotsko raznovrstnost so določeni cilji za doseganje trajnostne proizvodnje hrane in varovanje ekosistemov. Da bi te cilje dosegli, so v agroživilskem sektorju potrebni ohranjanje podeželskih območij in proizvodnih struktur, podpiranje proizvajalcev na lokalni ravni, trajnostno gospodarjenje z zemljišči in vodo ter odprta strateška avtonomija. Ker je voda temeljni vir za proizvodnjo hrane, je zagotavljanje dostopa do dovolj kakovostne vode in trajnostno gospodarjenje z njo ključno za zadostno in trajnostno proizvodnjo hrane v Evropski uniji. Vse sheme SKP bi morale spodbujati trajnostno in učinkovito gospodarjenje z vodo ter v vseh državah članicah vključevati kazalnike za spremljanje napredka na tem področju.

1.3 Trajnostno gospodarjenje z vodo mora biti osredotočeno na upravljanje oskrbe, pri čemer je treba sprejeti ukrepe, s katerimi bodo imeli vsi uporabniki dostop do vode. Upravljanje oskrbe mora nujno vključevati optimizacijo učinkovitosti, zmanjševanje izgub, prednostno obravnavanje rabe, odpravljanje nezakonite rabe, sprejemanje ukrepov za zagotavljanje trajnostnosti celotnega sistema in nazadnje sprejetje sklopa pristopov, skladnih s strategijami za utrjevanje zadostne proizvodnje hrane v EU.

1.4 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poziva k pripravi namenskih standardov za rabo vode v različnih gospodarskih sektorjih, na primer kmetijstvu in industriji, in sicer z oblikovanjem strukture upravljanja za pripravo smernic za rabo vode v sektorjih, ki bi morala vključevati EESO.

1.5 Pri zagotavljanju vode za kmetijsko proizvodnjo imajo odločilno vlogo tehnologije. Za raziskave in prilagajanje znanja na področju genomike, namenjenih razvijanju kmetijskih rastlin, ki bodo odpornejše in bolj prilagojene podnebnim pogojem, je treba zagotoviti primerna in zadostna proračunska sredstva. Sredstva bodo potrebna tudi za spodbujanje novih tehnik predelave vode, kot sta ponovna uporaba in razsoljevanje. V zvezi s tem EESO predlaga, da se spodbujajo potrebni ukrepi za razvoj novih tehnologij, pri čemer je treba upoštevati ekosisteme, v katere so umeščene, in dati prednost okoljskim vidikom.

1.6 Uvajanje novih tehnologij, katerih delovanje je tesno povezano z uporabo fosilnih goriv, je pogojeno s cenami energije. EESO poziva k razogljičenju kmetijstva, prilagoditvi kmetijskih cen v primarnem sektorju in intenzivni rabi obnovljivih virov energije, da bi okrepili povezavo med energijo, vodo in hrano.

1.7 Podnebne spremembe prinašajo višje temperature, večjo evapotranspiracijo in znatno povečanje ekstremnih vremenskih dogodkov, kar povzroča suše, poplave, nevihte in požare, to pa zelo uničujoče vpliva na pridelavo kmetijskih rastlin in živinorejo. Potreben je strateški načrt, ki bo izkoriščal znanstveno in tehnološko znanje ter zagotavljal, da bo imelo kmetijstvo povsod v EU na voljo varno vodo. Za lokalna območja in regije, ki trpijo zaradi neprestane suše in poplav, je treba pripraviti posebne načrte. Potrebni bodo poseben samostojni proračun in vrstice za podporo, pri čemer bo sredstva usmerjala nova uredba EU, da se omogočijo in pospešijo centralni, regionalni in lokalni načrti za primerno oskrbo z vodo. S tovrstnimi načrti je treba zagotoviti gradnjo in vzdrževanje primerne infrastrukture za vodo v vseh delih EU.

2. Okvir evropskega kmetijstva

2.1 Namen tega mnenja na lastno pobudo je analizirati interakcijo med vodo in kmetijstvom na ravni EU glede na podnebno krizo ter vpliv na prehransko varnost in trajnostnost v prihodnosti. V mnenju so navedena izhodišča za razmislek o vplivu ekstremnih vremenskih dogodkov in učinkih različnih politik in pravil EU. Opisani so nujnost trajnostnega gospodarjenja z vodo in konkretne težave, povezane z vodo v kmetijstvu EU, in izpostavljeni predlogi za krepitev prehranske neodvisnosti EU ter kakovosti in obsega njene oskrbe z vodo, da bi izpolnili ta cilj.

2.2 Kmetijstvo je strateški sektor Evropske unije, predvsem zaradi svojega socialno-ekonomskega pomena. Po ocenah se 30 % proizvodnega kmetijskega območja EU namaka, ta delež pa je večji v južnih državah članicah zaradi njihovih posebnih podnebnih razmer – v nekaterih regijah znaša 70 % ⁽¹⁾.

3. Pomanjkanje vode in glavni izzivi za agroživilski sistem EU

3.1 Kmetijska proizvodnja je odvisna od vode, ki je na voljo. Kmetijstvo obenem vpliva tako na količino kot kakovost vode, in sicer z razpršenim onesnaževanjem, uporabo gnojil in pesticidov ali ker povzroča vdiranje slane vode v prekomerno izkoriščene obalne vodonosnike. Po ocenah pomanjkanje vode vsako leto prizadene 20 % evropskih tal in 30 % evropskega prebivalstva ⁽²⁾, pri čemer naj bi se vodni stres v naslednjih 10 letih na ravni EU po pričakovanih znatno povečal ⁽³⁾.

3.2 Po podatkih Evropske agencije za okolje so se obnovljivi vodni viri na ravni EU zmanjšali s 3 219 km³ leta 2010 na 2 883 km³ leta 2020 ⁽⁴⁾. Na ta položaj bosta negativno vplivala pričakovano povišanje temperatur in večja evapotranspiracija, ki bosta povečala potrebe po vodi v kmetijstvu in konkurenco med različnimi porabami.

3.3 V zadnjih 55 letih so se v celotni EU obnovljivi vodni viri na prebivalca zmanjšali za 17 % ⁽⁵⁾. Čeprav lahko to delno pojasnimo z rastjo prebivalstva, prav tako drži, da v mnogih regijah EU sezonsko in letno pomanjkanje vode poglobljajo pritisk zaradi gospodarske dejavnosti – vključno s kmetijstvom – in podnebne spremembe.

⁽¹⁾ Eurostat, Ekonomski računi za kmetijstvo po regijah NUTS 2 in Eurostat, *Agriculture, forestry and fishery statistics* (Statistični podatki o kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvu).

⁽²⁾ Evropska agencija za okolje, *Water stress is a major and growing concern in Europe* (Vodni stres v Evropi je velika in vse hujša težava).

⁽³⁾ Evropsko računsko sodišče, Posebno poročilo št. 20/2021: Trajnostna raba vode v kmetijstvu.

⁽⁴⁾ Evropska agencija za okolje, *Waterbase – Water Quantity* (Podatkovne zbirke Waterbase – Količina vode).

⁽⁵⁾ Svetovna banka, *Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters) – European Union* (Obnovljivi notranji sladkovodni viri na prebivalca (v kubičnih metrih) – Evropska unija).

3.4 Med letoma 2010 in 2016 so površinske vode predstavljale 54 % vode, ki se je uporabljala v kmetijstvu v EU, podzemna voda pa 39 %. Reciklirana voda je predstavljala 4 %, razsoljevanje pa 3 %⁽⁶⁾. Ti deleži se lahko med državami članicami znatno razlikujejo, in sicer glede na njihove podnebne razmere. Zaveza k ponovni uporabi prečiščene odpadne vode je element krožnega gospodarstva, zlasti ker se v EU vsako leto ponovno uporabi le 1 100 hm³ odpadne vode (približno 0,4 % skupne zajete sladke vode v EU)⁽⁷⁾.

3.5 Kmetijstvo je tako velik povzročitelj pomanjkanja vode kot tudi njegova žrtev. Po podatkih Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) se v kmetovanju zgodi skoraj 70 % vseh odvzemov vode, v nekaterih državah v razvoju pa je lahko ta delež celo 95-odstoten⁽⁸⁾. V številnih državah pa je učinkovitost namakanja zelo majhna.

3.6 Čeprav se vodni odtis kmetijske proizvodnje EU zmanjšuje, je na območjih, kjer se kmetijstvo pospešuje in je pritisk na vodne vire večji, še vedno znaten. To lahko zavira tudi razvoj diverzifikacijskih dejavnosti, kot sta sladkovodna akvakultura in kultura alg, ki bi bile lahko na nekaterih podeželskih območjih EU dodatni vir prihodkov, vendar so pogojene z razpoložljivostjo vsaj minimalne količine vode.

3.7 Zaradi pomanjkanja vode se spreminjajo koncept vode kot vira, pa tudi obstoječi modeli gospodarjenja. Vodo je treba razumeti kot osnovni vir za življenje, zato je treba z njo gospodariti kot z redkim ekonomskim blagom z veliko vrednostjo. Paradigme gospodarjenja, ki temeljijo na povpraševanju, je zdaj težko uporabljati in se morajo razvijati v smeri upravljanja oskrbe, in sicer na podlagi meril zanesljivosti in trajnostnosti.

3.8 Težav pri gospodarjenju z viri ne povzroča le to, da je premalo orodij za načrtovanje in upravljanje, ali nasprotujoči si interesi med različnimi akterji, ampak so pogosto tudi posledica slabega stanja infrastrukture za namakanje in drenažnih sistemov, kar povzroča izgubljanje in neučinkovito rabo vode.

3.9 Kmetijstvo v južnih državah članicah EU se sooča z več izzivi, ki so neposredno povezani s pomanjkanjem vode, zlasti daljšimi sušami, ki so intenzivnejše v sredozemski regiji, neenako razpoložljivostjo in distribucijo vode ter konkurenco za vodo, predvsem za rabo v mestih in zaradi intenzivnosti turizma. V severnih državah članicah EU prevladuje težava, povezana z onesnaževanjem vode, ki ga povzročata intenzivno kmetijstvo ter uporaba hranil in pesticidov. Poleg tega obstoj vodnih in transportnih poti, za katere so potrebni minimalni pretoki za vzdrževanje njihove učinkovitosti, povzroča večjo konkurenco med morebitnimi alternativnimi rabami vse skromnejšega vira.

3.10 Izjemno pomemben vidik je odprta strateška avtonomija v agroživilskem sektorju, kot jo je opredelil EESO⁽⁹⁾. Za količinsko opredelitev prehranske avtonomije EU se lahko uporabijo različni kazalniki. Čeprav je stopnja prehranske avtonomije EU visoka, je njeno določanje preveč posplošeno, saj se zelo razlikuje glede na različne vrste hrane in regije, pri čemer je znaten primanjkljaj pri proizvodnji žit, soje in rastlinskih olj.

3.11 Evropska komisija je v svojem poročilu o strateškem predvidevanju za leto 2021 navedla, da je „zagotavljanje trajnostnih in odpornih prehranskih sistemov“ eno ključnih strateških področij za utrditev vodilnega položaja EU, pri čemer omenja potrebo po naložbah v inovacije, da bi zaščitili odporne in trajnostne prehranske sisteme.

3.12 Poskrbeti bi bilo treba za učinkovito rabo vode iz naravnih virov, torej dela padavin, ki se spirajo in infiltrirajo v tla. Ključno vlogo tal pri filtriranju in absorpciji vode je treba okrepiti s podpiranjem politik regeneracije tal.

⁽⁶⁾ Eurostat, *Annual freshwater abstraction by source and sector* (Letni odzem sladke vode po viru in sektorju) in Evropska agencija za okolje, *European waters – Assessment of status and pressures 2018* (Evropske vode: ocena stanja in pritiskov 2018).

⁽⁷⁾ BIO by Deloitte, *Optimising water reuse in the EU* (Optimizacija ponovne uporabe vode v EU), I. del.

⁽⁸⁾ FAO, *Water Scarcity – One of the greatest challenges of our time* (Pomanjkanje vode – eden največjih izzivov našega časa).

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strateška avtonomija ter prehranska varnost in trajnostnost (mnenje na lastno pobudo) (UL C 105, 4.3.2022, str. 56).

3.13 Odločitev za krožno gospodarstvo v zvezi rabo vode (recikliranje fekalne odpadne vode ali komunalne odpadne vode za namakanje) in bolj tehnološke sisteme (razsoljevanje) je še posebej primeren model v nekaterih državah članicah proizvajalkah v južni Evropi. Obe rešitvi pa sta zelo intenzivni v smislu porabe električne energije ter sta potencialno škodljivi za tla in kmetijske rastline. Reciklirano vodo je treba ustrezno očistiti, varna voda za kmetijstvo pa bi morala biti prednostna naloga. Poleg tega se potrebna energija pridobiva z različnimi sistemi, ki niso vedno obnovljivi. EESO poziva k razsoljevanju v krožnem upravljanju gospodarjenju z vodo ter splošitvi uporabe alternativnih virov energije, da bi okrepili povezavo med energijo, vodo in hrano.

3.14 Ta odvisnost od električne energije je imela negativne posledice leta 2022 zaradi zvišanja cen energije, kar je odločilno vplivalo na stroške proizvodnje, zlasti v sredozemskih obalnih regijah, kjer je zaradi strukturnega pomanjkanja vode nujna uporaba teh tehnoloških rešitev.

3.15 Upravljanje čezmejnih površinskih voda ne vpliva le na količino vira dolvodno, ampak tudi na njegovo kakovost. Ne glede na določbe okvirne direktive o vodah (ODV) ⁽¹⁰⁾ in obstoječo obveznost vzpostavitve celostnega načrtovanja na ravni povodja je jasno, da je mogoče mehanizme upravljanja za to vrsto vode izboljšati z novimi specializiranimi organi ali nadaljnjim razvojem regulativne zakonodaje.

3.16 Nenadzorovane emisije v vodna telesa, ki jih povzročajo industrijske dejavnosti negativno vplivajo na zdravje in varnost hrane ter so strošek za celotno družbo. EESO se še naprej zavzema za razvoj podnebno nevtralnih industrijskih panog z nadzorovanimi emisijami, ki nosijo okoljske stroške svoje proizvodnje.

4. Obstoječe politike EU in nacionalne politike

4.1 Ključni regulativni okvir EU za kvantitativni in kvalitativni vidik vode in kmetijstva obsega ODV in SKP ⁽¹¹⁾. Konkretni cilji, predlagani v novi SKP, vključujejo spodbujanje trajnostnega razvoja in učinkovito gospodarjenje z naravnimi viri, kot so tla, zrak in seveda voda. Poleg tega je voda tema cilja trajnostnega razvoja št. 6, ki se nanaša na gospodarnost z vodo in celostno gospodarjenje z vodo.

4.2 ODV določa, da je voda naravni vir, ki ga je treba zaščititi, ohraniti in trajnostno upravljati. V ta namen je vzpostavljen okvir za upravljanje, in sicer neposredno ali s koncesijo, odvisno od različnih ozemelj; namen tega okvira je zagotoviti celostno in trajnostno gospodarjenje z vodo na ravni EU.

4.3 V večletnem finančnem okviru za obdobje 2021–2027 je za SKP skupno namenjenih 386,6 milijarde EUR, porazdeljenih med različnimi državami članicami in porabljenih za razne politike prvega in drugega stebra. EESO poziva k oblikovanju posebnega proračuna in sredstev za vodo, kot je zapisal v mnenju Ekonomija modrega dogovora EU ⁽¹²⁾.

4.4 Večina neposrednih plačil SKP, pa tudi nekatera plačila iz drugega stebra, so odvisna od pravil o navzkrižni skladnosti, ki obsegajo predpisane zahteve ravnanja, ter standardov za dobre kmetijske in okoljske pogoje, ki zahtevajo trajnostne kmetijske prakse, vključno s postopki celostnega gospodarjenja z vodo za namakanje. V zvezi z namakanjem pa je večina plačil nevtralnih ⁽¹³⁾. Vse sheme SKP bi morale spodbujati trajnostno in učinkovito gospodarjenje z vodo, pri čemer bi bilo treba v vsaki državi članici vključiti kazalnike za spremljanje napredka na tem področju.

4.5 Nekaterе države članice EU finančna sredstva porabljajo za podpiranje kmetijskih rastlin, za katere se porabi veliko vode, na območjih, kjer vode primanjkuje, ne da bi pri tem uvedle zaščitne ukrepe, in sicer z uporabo prostovoljne vezane podpore za ohranjanje ali povečevanje pridelave rastlin v sektorjih, v katerih se porabi veliko vode, ki so močno zgoščeni v južnih državah članicah. EESO meni, da je treba spoštovati trajnostno gospodarjenje z vodo ter analizo stroškov in koristi, da bi zagotovili ne le trajnostnost, temveč tudi učinkovito rabo vodnih virov.

⁽¹⁰⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike (UL L 327, 22.12.2000, str. 1).

⁽¹¹⁾ Skupna kmetijska politika 2023–2027.

⁽¹²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ekonomija modrega dogovora EU – potrebe po naložbah v zvezi z vodo v EU (mnenje na lastno pobudo) (glej stran 50 tega Uradnega lista).

⁽¹³⁾ Evropsko računsko sodišče, Posebno poročilo št. 20/2021: Trajnostna raba vode v kmetijstvu.

4.6 Vse države članice bi morale voditi register načrpane površinske in podtalne vode ter shranjene površinske vode; podobno bi morali porabniki vode zaprositi za dovoljenje, preden vodo črpajo ali jo shranijo. Vse države članice bi morale okrepiti in zaostri sistemi spremljanja, ki se uporabljajo za odkrivanje in kaznovanje nezakonite rabe vode.

4.7 Evropsko računsko sodišče meni, da stroški storitev za rabo vode v kmetijstvu niso v celoti povrnjeni, zlasti ker se okoljski stroški in stroški za vire ne upoštevajo ustrezno v cenah vode. Po mnenju Komisije to pomeni skrite stroške za družbo in omejuje morebitne prihodke, ki bi se lahko uporabljali za finančne ukrepe, namenjene učinkovitemu izvajanju ODV.

4.8 Načelo enotnosti evropskega trga v primeru vode ni izpolnjeno. Uporabniki plačujejo zelo različne cene za podobne storitve, kar je odvisno od posamezne države članice in celo od same lokacije opravljanja dejavnosti v državi članici. Glede na to bi bilo koristno, da bi spodbujali oblikovanje metodologije EU za racionalizacijo in standardizacijo sistemov cen vode⁽¹⁴⁾.

4.9 EESO poziva zlasti k pripravi namenskih standardov za rabo vode v različnih gospodarskih sektorjih, kot sta kmetijstvo in industrija, in sicer z oblikovanjem strukture upravljanja za pripravo smernic za rabo vode v sektorjih, ki bi morala vključevati EESO⁽¹⁵⁾.

4.10 Povprečno zvišanje cen hrane in surovin je mogoče pripisati različnim okoliščinam⁽¹⁶⁾. Sedanja inflacija pa pomeni, da so se prispevki SKP realno izrazito zmanjšali. Sprejeti bi bilo treba ustrezne proračunske ukrepe, s katerimi bi popravili razmere in obnovili gospodarski obseg ciljev EU.

5. Dolgoročni predlogi, rešitve in odzivi

5.1 Pomanjkanje vode in podnebna kriza sta največja izziva, s katerima se danes sooča agroživilski sistem EU. Za njuno reševanje in zagotavljanje dolgoročne trajnostnosti proizvodnje hrane v Evropi so potrebne krožne in druge inovativne rešitve. Koncept modrega dogovora je bil predlagan kot okvir za reševanje teh izzivov, gradi pa na izkušnjah in načelih zelenega dogovora EU.

5.2 Prednostni cilj bi moral biti zagotavljanje odprte strateške avtonomije v agroživilskem sektorju na ravni EU, zato se je treba osredotočiti na ohranjanje kmetijske proizvodnje EU, pripraviti politike, ki bodo spodbujale vrste kmetijskih rastlin, v zvezi s katerimi so bili odkriti primanjkljaji, in uravnovesiti prekomerno proizvodnjo.

5.3 To jamčenje kmetijske proizvodnje bo moralo nujno vključevati zagotavljanje kakovosti in količine vode, ne da bi pri tem opustili politike za spodbujanje zmanjšanja vodnega odtisa. Politike za spodbujanje varčevanja z vodo v proizvodnji bodo omogočile, da bo na voljo več virov, ne da bi to vplivalo na trajnostnost hidrološkega kroga.

5.4 Za zmanjšanje vodnega odtisa kmetijstva v EU je potrebna kombinacija tehnologij, praks trajnostnega kmetovanja, trajnostnega in učinkovitega gospodarjenja z vodo ter učinkovitih javnih politik, ki spodbujajo trajnostnost v agroživilskem sektorju.

5.5 Glede na to je treba še naprej promovirati politike, ki spodbujajo učinkovitost pri namakanju in rabi vode na splošno, tako v okviru SKP kot drugih sredstev EU. Napredek bi bilo treba doseči pri izvajanju praks trajnostnega kmetovanja, uporabi tehnologij, ki omogočajo učinkovitejšo porabo vode, in razvoju kmetijskih rastlin, odpornejših na sušo in poplave. Odpornega in trajnostnega agroživilskega sistema v Evropi ne bo možno ustvariti brez potrebnih proračunskih sredstev.

⁽¹⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Dostop do vode: odpravljanje vodne revščine in njen vpliv na socialno politiko (mnenje na lastno pobudo) (glej stran 60 tega Uradnega lista) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ekonomija modrega dogovora EU – potrebe po naložbah v zvezi z vodo v EU (mnenje na lastno pobudo) (glej stran 50 tega Uradnega lista).

⁽¹⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Industrijske panoge z intenzivno porabo vode in tehnologije za učinkovito rabo vode (mnenje na lastno pobudo) (glej stran 74 tega Uradnega lista) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ekonomija modrega dogovora EU – potrebe po naložbah v zvezi z vodo v EU (mnenje na lastno pobudo) (glej stran 50 tega Uradnega lista).

⁽¹⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Kriza zaradi cen hrane: vloga špekulacij in konkretni predlogi za ukrepanje po vojni v Ukrajini (mnenje na lastno pobudo) (UL C 100, 16.3.2023, str. 51).

5.6 Pri zmanjšanju vodnega odtisa kmetijstva v EU bi lahko pomagalo trajnostno gospodarjenje z vodnimi viri na podeželskih območjih, in sicer izvajanje ukrepov, kot so obnova mokrišč, vzpostavitev varovalnih pasov ter izboljšanje kakovosti vode rek in jezer. Ta vprašanja bi bilo treba obravnavati v načrtih upravljanja povodij za raznovrstna povodja, pri čemer EESO poziva Komisijo in države članice, naj zagotovijo spoštovanje teh obveznosti.

5.7 Zadostna proračunska sredstva bi bilo treba dodeliti za inovacije in raziskave, osredotočene na razvoj tehnologij in praks kmetovanja, ki bodo učinkovitejše in bolj trajnostne pri rabi vode. Prav tako je pomembno financirati razvoj politik in praks, ki spodbujajo precizno kmetijstvo, trajnostno upravljanje tal in sposobnost tal za zadrževanje vode ter prilagajanje znanja o genomiki rastlin in semen.

5.8 Z zmanjšanjem količine odpadne hrane se lahko zmanjša količina vode, ki je potrebna za njeno proizvodnjo. To lahko dosežemo s kampanjami za spodbujanje izobraževanja potrošnikov, izboljšanim upravljanjem dobavnih verig in spodbujanjem inovativnih tehnologij za konzerviranje hrane.

5.9 Države članice bi morale v skladu z načeli ODV izvajati pregledne politike cen vode, ki bi spodbujale učinkovitost in varčevanje ter zagotavljele, da vse kategorije porabnikov vode zadostno prispevajo k povračilu stroškov.

5.10 Določanje cen glede na prostornino na ustrezni ravni naj bi spodbudilo prehod na z vodo gospodarne prakse in tehnologije namakanja ali kmetijske rastline, ki potrebujejo manj vode, zato bi morale države članice, ki še vedno zaračunavajo vodo za namakanje na podlagi površine, ki se namaka, to prakso postopno opustiti.

5.11 Evropsko računsko sodišče je ugotovilo, da stroški storitev za rabo vode v kmetijstvu niso v celoti povrnjeni. Eden od razlogov za to je, da se okoljski stroški in stroški za vire (še) ne upoštevajo v cenah vode. To pomeni, da obstaja veliko število posebnih izjem v zvezi s cenami vode za namakanje, zaradi česar je voda za kmetijstvo cenejša kot za druge rabe. Tega pristopa ne bi bilo treba nujno opustiti, vendar bi bilo treba te splošne politike ponovno oceniti, izjeme pa preusmeriti v spodbude in nagrade za varčevanje z vodo.

5.12 ODV je stara 23 let, pripravljena pa je bila v gospodarskih, družbenih in klimatoloških razmerah, ki so bile zelo drugačne od današnjih. Ponovno bi bilo treba premisliti o delu vsebine, da bi lahko ODV postala učinkovit instrument za podpiranje prehranske varnosti.

5.13 Glede na to, da lahko države članice na podlagi načela subsidiarnosti v skladu s posameznimi merili neovirano izvajajo in izvršujejo obveznost pridobitve dovoljenja za črpanje vode (na državni ali regionalni ravni), je bilo ugotovljeno, da je nadzor nad dostopom do nekaterih teles podzemne vode zaradi te raznovrstnosti pomanjkljiv. Zato bi se morale Komisija in države članice dogovoriti o selektivnejšem merilu ter uporabljati stroge regulativne zahteve in zahteve glede pogojenosti tako za črpanje površinske kot tudi podzemne vode.

5.14 Okrepiti in spodbuditi je treba posodabljanje namakalnih sistemov, zlasti da bi zmanjšali izgube zaradi puščanja v omrežjih ter izhlapevanja v odprtih kanalih in bazenih. SKP in sredstva EU bi morali prispevati k razvoju novih namakalnih struktur, pri čemer bi se bilo treba izogibati podpiranju stanja, ki je v nasprotju s cilji ODV.

5.15 V skladu s točko 3.4 je bila maja 2020 sprejeta uredba o minimalnih zahtevah za ponovno uporabo vode⁽¹⁷⁾. Ta nova uredba o ponovni uporabi odpadne vode za namakanje v kmetijstvu določa minimalne zahteve za kakovost vode in spremljanje, obvladovanje tveganja in preglednost, uporabljati pa se bo začela leta 2023. Glede na analizo bo omogočala, da se ponovno uporabi več kot 50 % celotne količine vode, ki je teoretično na voljo za namakanje iz čistilnih naprav za odpadne vode v EU, pri čemer bi se izognili več kot 5 % neposrednega odvzema iz vodnih teles in podzemne vode. To bo splošni vodni stres zmanjšalo za več kot 5 %. Zato bi bilo treba spodbujati financiranje tovrstnih objektov za ponovno uporabo, pa tudi previdnostnih ukrepov, s katerimi bi se izognili onesnaževanju tal in zagotovili varno vodo za kmetijstvo.

⁽¹⁷⁾ Uredba (EU) 2020/741 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. maja 2020 o minimalnih zahtevah za ponovno uporabo vode (UL L 177, 5.6.2020, str. 32).

5.16 S spodbujanjem mestnega in primestnega kmetijstva se lahko zmanjša potreba po prevažanju hrane s podeželskih območij, s čimer se zmanjšata ogljični odtis (postopek razogljíčevanja kmetijstva) in raba vode v kmetijstvu. Poleg tega se lahko v mestnih namakalnih sistemih izkoristijo padavine in voda iz reciklažnih namakalnih sistemov.

5.17 Trajnostni vir energije za sisteme za ponovno uporabo vode, sisteme za razsoljevanje ter namakalno in drugo kmetijsko opremo se lahko zagotovi z uporabo energije iz obnovljivih virov, kot sta sončna in vetrna energija, s čimer se zmanjšata ogljični odtis (postopek razogljíčevanja kmetijstva) in raba vode.

5.18 Te krožne in druge rešitve lahko prispevajo k prihodnjemu modremu dogovoru za EU, ki bo obravnaval pomanjkanje vode in podnebno krizo v agroživilskem sistemu EU. Pomembno je še naprej raziskovati nove tehnologije in inovativne prakse, da bi izboljšali gospodarnost z vodo ter zagotovili dolgoročno trajnostnost in odpornost proizvodnje hrane v Evropi.

5.19 Zagotavljanju infrastrukture, ki omogoča shranjevanje, distribucijo in čiščenje vode, ter preprečevanju posledic izrednih meteoroloških pojavov se pripisuje bistven pomen. Model upravljanja prej omenjene infrastrukture bi moral temeljiti na načelih celovitosti in trajnostnosti, kar zagotavlja njegovo okoljsko upravičenost. Glede na morebitne proračunske težave javnih uprav se lahko analizirajo alternativni finančni in sodelovalni modeli.

5.20 V skladu z ODV morajo države članice pripraviti in obnoviti načrte upravljanja povodij. EESO meni, da so izvajanje in obseg teh načrtov ter skladnost z njimi neenakomerni. Zato meni, da bi morale države članice okrepiti strateške načrte za zagotavljanje vodne varnosti in okvir za kmetijstvo, s katerim bo poskrbljeno za odpornost prehranskih sistemov EU. Strateškimi načrtom bi bilo treba nameniti zadostna evropska proračunska sredstva v skladu s smernicami iz točke 4.3. Določiti bi bilo treba tudi konkretno časovnico ter soglasno določiti cilje in prednostne naloge v skladu z ugotovitvami in predlogi iz tega mnenja.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostna in odporna vodna infrastruktura ter vodovodna omrežja**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 349/14)

Poročevalec: **Thomas KATTNIG**

Sklep plenarne skupščine	25. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	26. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	199/10/17

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) meni, da je treba – glede na podnebno krizo in z njo povezano pomanjkanje vodnih virov – sprejeti vse ukrepe, ki so nujni za zmanjšanje izgub vode in pravično razdelitev vodnih virov ter spodbujajo trajnostno upravljanje voda. Oskrba prebivalcev s čisto in cenovno dostopno pitno vodo mora biti vedno na prvem mestu pri razdeljevanju in porabi, zlasti v primeru pomanjkanja, in mora imeti prednost pred porabo vode v industriji, turizmu in kmetijstvu. EESO poziva Komisijo in države članice, naj za vse politike na področju vode uporabljajo pristop, ki temelji na pravicah, in naj obravnavajo vodno revščino, kar bo tudi v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic. Predlaga, naj se spodbuja skupni pristop k razumevanju vodne revščine na ravni EU in pripravi celovita opredelitev tega pojma, v okviru katerega bo lahko vsaka država članica razvila svojo opredelitev glede na lastne okoliščine, usklajeno z evropsko.

1.2 Po mnenju EESO je oskrba z vodo javna dobrina, saj je poudarek na dobrih, kakovostnih in cenovno dostopnih storitvah. Izzivi, ki jih povzroča podnebna kriza, in nujne naložbe v vodno infrastrukturo so povezani s precejšnjimi stroški. EESO ugotavlja, da obstaja razlika med javnim in zasebnim upravljanjem voda ter da imata oba načina svoje prednosti in pomanjkljivosti. Pri zasebnem upravljanju je v ospredju dobiček, zato je morda težko izpolniti temeljno zahtevo glede univerzalnosti storitve, ki naj bi bila na voljo vsem prebivalcem. EESO meni, da je mogoče – kljub strogim finančnim omejitvam in upravnim oviram – z javnim upravljanjem voda bolje zagotavljati splošni dostop do vode in kanalizacijskih sistemov po sprejemljivi ceni in z ustreznimi standardi kakovosti, obnovo in varstvo ekosistemov ter potrebne naložbe v infrastrukturo. Ponovno ⁽¹⁾ priporoča uvedbo zlatega pravila za naložbe v javno infrastrukturo, da se zaščitijo produktivnost ter socialni in okoljski temelji blaginje prihodnjih generacij.

⁽¹⁾ Na primer v Mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij Načrt REPowerEU (COM(2022) 230 final) in predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2021/241 glede poglavij REPowerEU v načrtih za okrevanje in odpornost ter spremembi Uredbe (EU) 2021/1060, Uredbe (EU) 2021/2115, Direktive 2003/87/ES in Sklepa (EU) 2015/1814 (COM(2022) 231 final – 2022/0164(COD)) (UL C 486, 21.12.2022, str. 185), Mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Javne naložbe v energetska infrastrukturo kot del rešitve za podnebna vprašanja (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 67), Mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strateška vizija energetskega prehoda za strateško avtonomijo EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 75, 28.2.2023, str. 102) in drugih.

1.3 Voda je nujna za življenje, je skupna dobrina in človekova pravica. To je bilo priznано s prvo uspešno evropsko državljansko pobudo Pravica do vode (*Right2Water*), na podlagi katere je bila revidirana direktiva o pitni vodi, ki jo je EU sprejela leta 2020, vključno s posebnim členom o dostopu do vode. Glede na to EESO priporoča, naj EU sprejme in okrepi regulativne okvire za koncesijske pogodbe za vodo, da bi zajamčila dostop do nje in do kanalizacijskih sistemov po dostopni ceni in z ustreznimi standardi kakovosti, kakor tudi obnovo in zaščito ekosistemov ter potrebne naložbe v infrastrukturo. Izključitve za vodo in odpadno vodo iz Direktive 2014/23/EU^(?), ki so bile dosežene z omenjeno državljansko pobudo Pravica do vode, je treba ohraniti tudi v prihodnje. EESO ravno zaradi podnebne krize tudi nasprotuje vsakršni obvezni liberalizaciji v sektorju voda in odpadnih voda.

1.4 Glede na vse slabšo porazdelitev vodnih virov EESO opozarja, da je treba gospodarstvo, zlasti kmetijstvo in industrijske panoge z intenzivno porabo vode, organizirati tako, da se zmanjša poraba vode in poveča njena ponovna uporaba. V ta namen so potrebni tudi nacionalni cilji in cilji EU ter priporočila, da bo poraba vode boljše urejena in finančna podpora za vodno infrastrukturo učinkovitejša. EESO poziva institucije EU, naj začnejo prednostno obravnavati področje vode in razvijejo modri dogovor EU.

1.5 EESO se zavzema za krepitev načela onesnaževalec plača, pri katerem se onesnaževala obravnavajo že pri viru, namesto da se jih odstranjuje iz odpadnih voda z rešitvami na koncu verige. Njihov vnos v vodna telesa in podtalnico je treba trajno zmanjšati, da bi oskrba s pitno vodo ter odvajanje in čiščenje odpadnih voda ostali cenovno dostopni. Ciljne izboljšave čiščenja odpadnih voda, ki jih je treba tesno povezati s sistemom odgovornosti proizvajalca, kakor predlaga Komisija v prenovljeni direktivi o čiščenju komunalnih odpadnih voda, so pomemben korak in ga EESO podpira. Vendar je treba zagotoviti, da so organizacije za izpolnjevanje odgovornosti proizvajalca pod javnim nadzorom in da se vse naložbe v čistilne naprave za odpadno vodo izvajajo neodvisno ter brez vpliva organizacij proizvajalcev.

1.6 EESO opozarja na velike izzive, s katerimi se sooča lokalna raven pri razvoju in vzdrževanju vodnih teles. Za njihovo obravnavo bi bilo treba nadalje razvijati medobčinsko sodelovanje in ga bistveno olajšati. EESO zato poziva Komisijo, naj poveča zakonodajni maneverski prostor, zlasti na področju javnih naročil.

1.7 Naložbe v upravljanje vodnih virov in odpadnih voda, ki so potrebne za trajnosten, konkurenčen in pravičen modri prehod, morajo biti optimalno stroškovno učinkovite z okoljskega in ekonomskega vidika, zlasti pa usmerjene v ranljive skupine prebivalstva. Poleg tega so bistvene raziskave, inovacije ter informacijske kampanje za industrijo, kmetijstvo in gospodinjstvo, da se spodbudita varčno gospodarjenje in ravnanje z vodo.

1.8 EESO opozarja na izgubo biotske raznovrstnosti, ki jo povzroča podnebna kriza in jo nekateri ukrepi še zaostrejujejo, kot je vračanje pretople vode v reke. Takšen napačen razvoj je treba upoštevati pri prihodnjem načrtovanju naše vodne infrastrukture, da bi čim boljše reševali te probleme, ne pa jih še povečevali. Hkrati je treba sprejeti obsežne ukrepe za doseg cilja glede omejitve povišanja temperature na 1,5 °C do leta 2050.

1.9 EESO Evropski komisiji predlaga, naj začne vseevropsko javno posvetovanje za oceno potreb po vodi v Evropi, kar bo podlaga za prihodnje ukrepe v okviru modrega dogovora EU.

(?) Direktiva 2014/23/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. februarja 2014 o podeljevanju koncesijskih pogodb (UL L 94, 28.3.2014, str. 1).

2. Ozadje mnenja

2.1 Voda je življenjsko pomembna dobrina, nujno potrebna za človeka, naravo in delovanje gospodarstva ter družbe. Največ (70 %) se je porabi v kmetijstvu, sledita industrija (22 %) in gospodinjstva (8 %). Hkrati povprečni izdatki za oskrbo z vodo in sanitarno oskrbo v EU znašajo 100 milijard EUR letno in se bodo zaradi izpolnjevanja predpisov EU za čiščenje odpadnih voda in oskrbo s pitno vodo povečali na 250 milijard EUR ⁽³⁾.

2.2 Da bi imeli v prihodnje dovolj vode, bo treba izboljšati vodno infrastrukturo in povečati skladiščne zmogljivosti. V ta namen je potrebna cela vrsta ukrepov, od zbiranja deževnice v cisternah, gradnje rezervoarjev in krožnih instalacij cevovodov do zmanjšanja pozidave tal, da se povečajo skladiščne zmogljivosti tal. V primeru poplavljanja različnih vrst vodotokov je treba odvečno vodo preusmeriti in jo shraniti v nadzorovanih zbiralnikih. Ob vodotokih bi bilo treba v razmikih postaviti varnostne konstrukcije, da bi lahko odvečna voda odtekala in bi se ublažile razmere v konicah z največ vode. Na takšne razmere se je treba vnaprej pripraviti z infrastrukturnimi naložbami.

2.3 Generalna skupščina Združenih narodov je vodo in sanitarno oskrbo leta 2010 izrecno priznala kot človekovo pravico ⁽⁴⁾. Prvi koraki za uresničevanje te pravice, storjeni z Direktivo (EU) 2020/2184 ⁽⁵⁾ in predlogom Komisije za prenovitev Direktive 91/271/EGS ⁽⁶⁾, so nujno potrebni. Države članice se s tem zavežejo, da bodo do leta 2030 izboljšale dostop vseh ljudi v EU do čiste in cenovno dostopne pitne vode ter sanitarne oskrbe. Po podatkih Komisije ⁽⁷⁾ približno 10 milijonov ljudi v EU trenutno nima na voljo sanitarnih prostorov, kar morajo države članice ustrezno upoštevati v procesu izvajanja. S pobudo o modrem dogovoru naj bi se ta prizadevanja še okrepila.

2.4 Podnebna kriza že močno vpliva na globalno upravljanje vodnih virov. Ena od posledic je dvig morske gladine, ki povečuje vdore vode na obalna območja, hkrati pa na mnogih območjih povzroča, da se vodostaji rek in nivo podtalnice znižujeta. Zaradi tega je pomanjkanje hrane še večje, saj je uporaba sladke vode pri pridelavi vrste živil neizogibna ⁽⁸⁾.

2.5 Podnebna kriza zmanjšuje razpoložljive vodne vire in povzroča sušo, izsuševanje vodnih virov ⁽⁹⁾, segrevanje morij in uničevanje življenjskega prostora, kar ima posledice za celoten ekosistem.

2.6 Oskrba z vodo je življenjskega pomena za državljane in del kritične infrastrukture. Da bi pitna voda prišla do državljanov, je praviloma potrebna energija, ki poganja vodne črpalke. Dobavitelji pitne vode že zdaj uporabljajo rezervne sisteme in lastne energetske kroge, da bi v primeru izpada lahko ljudi še naprej oskrbovali s pitno vodo.

2.7 V preteklih letih je oskrba z vodo in upravljanje odpadnih voda v mnogih državah EU znova prevzela lokalna raven. Predvsem negativne izkušnje s privatizacijo storitev so mesta in občine prisilile, da so storitve splošnega pomena znova prenesle na javni sektor. Pogosti stranski učinki so bili med drugim manjše naložbe v infrastrukturo, slabši delovni pogoji,

⁽³⁾ https://www.aquapublica.eu/sites/default/files/article/file/20230310_Joint%20statement_EPR%20scheme.pdf

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/Depts/german/gv-64/band3/ar64292.pdf>

⁽⁵⁾ Direktiva (EU) 2020/2184 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2020 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi (UL L 435, 23.12.2020, str. 1).

⁽⁶⁾ Direktiva Sveta 91/271/EGS z dne 21. maja 1991 o čiščenju komunalne odpadne vode (UL L 135, 30.5.1991, str. 40).

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/qanda_22_6281

⁽⁸⁾ <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wat2.1633>

⁽⁹⁾ Europe's next crisis: Water – POLITICO (*Naslednja kriza v Evropi: voda*).

višji stroški za potrošnike ter izguba nadzora in strokovnega znanja⁽¹⁰⁾. S tem, ko so mesta in občine znova prevzeli lastništvo teh storitev, so ponovno dobili možnosti za politično ukrepanje, demokratični nadzor in vpliv na področju oskrbe z vodo⁽¹¹⁾.

2.8 Voda je vprašanje velikega političnega in družbenega pomena. Zahteva dolgoročen pristop, ki se ne ujema z volilnimi cikli in za katerega so potrebna velika prizadevanja nosilcev javnega odločanja z vidika naložb ter stroškov delovanja in vzdrževanja. Da bi državljani lahko v celoti izvajali demokratičen nadzor, morajo poznati vodni krog in njegove cene.

3. Splošne ugotovitve

Družbena razsežnost voda

3.1 Vodja je življenjsko pomemben vir, ki je zaradi posledic podnebne krize vse bolj redek. Zato EESO poziva k modremu dogovoru EU, s katerim bi povečali ozaveščenost o tem viru. Priporoča pregled stanja na področju vodne infrastrukture in razpoložljivosti vode v vseh državah članicah, da bi zbrali posodobljene informacije o stanju sedanje infrastrukture ter opredelili nujne naložbene potrebe.

3.2 EESO poudarja, da voda ni kot ostali tržni proizvodi, ampak je dediščina, ki jo je treba ščititi in braniti⁽¹²⁾. Meni, da bi bilo treba splošni dostop prebivalstva do pitne vode in visokokakovostnih sanitarnih storitev po sprejemljivih cenah obravnavati kot javno dobrino in ne le kot blago, ob polnem upoštevanju člena 14 PDEU in Protokola št. 26, priloženega PEU in PDEU. Glede na to EESO priporoča, naj EU sprejme in okrepi regulativne okvire za koncesijske pogodbe za vodo, da bi zajamčila splošen dostop do nje in do kanalizacijskih sistemov po dostopni ceni in z ustreznimi standardi kakovosti, kakor tudi obnovo in zaščito ekosistemov ter potrebne naložbe v infrastrukturo. Izključitve za vodo in odpadno vodo iz Direktive 2014/23/EU o podeljevanju koncesijskih pogodb, ki so bile dosežene z uspešno evropsko državljansko pobudo Pravica do vode⁽¹³⁾, je treba ohraniti tudi v prihodnje, ob polnem spoštovanju člena 14 PDEU in Protokola št. 26, ki je priložen PEU in PDEU. EESO zlasti z vidika podnebne krize nasprotuje vsakršni obvezni liberalizaciji občutljivega področja voda in odpadnih voda. Namesto tega se zavzema za krepitev javnih storitev splošnega pomena na področju vode in drugod.

3.3 EESO poziva Komisijo in države članice, naj za vse politike na področju vode uporabljajo pristop, ki temelji na pravicah, in naj obravnavajo vodno revščino, kar bo tudi v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic. Predlaga, naj se spodbuja skupni pristop k razumevanju vodne revščine na ravni EU in pripravi celovita opredelitev tega pojma, v okviru katerega bo lahko vsaka država članica razvila svojo opredelitev glede na lastne okoliščine, usklajeno z evropsko. Razvoj infrastrukture bi bilo treba podpreti z javnimi sredstvi, da se pomaga zlasti lastnikom nepremičnin s skromni sredstvi ter socialno prikrajšanim mestnim in podeželskim območjem, ki potrebujejo prenovno infrastrukturo.

3.4 EESO poudarja, da pravičen prehod ni le vprašanje financiranja, temveč zajema tudi cilje, kot so dostojno delo, ustvarjanje kakovostnih delovnih mest, socialna varnost in ohranjanje konkurenčnosti podjetij EU. Za to so potrebni posebni ukrepi na vseh ravneh, zlasti regionalni.

3.5 Vse več regij EU se sooča s pomanjkanjem vode⁽¹⁴⁾, kar kaže, kako pomembno je vzpostavljanje odporne vodne infrastrukture, zlasti skladiščnih zmogljivosti. V primeru pomanjkanja vode je treba zagotoviti oskrbo za ljudi in temeljne človeške potrebe, čemur je treba dati prednost pred uporabo vode v industriji, turizmu in kmetijstvu. Za to morajo jamčiti

⁽¹⁰⁾ Getzner, Köhler, Krisch in Plank (2018), končno poročilo (daljša različica): *Vergleich europäischer Systeme der Wasserversorgung und Abwasserentsorgung (Primerjava evropskih sistemov oskrbe z vodo in sanitarnih storitev)*, v: Informationen zur Umweltpolitik, 197, <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15177626>.

⁽¹¹⁾ <https://www.epsu.org/search?f%5B0%5D=policies%3A56>

⁽¹²⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike (UL L 327, 22.12.2000, str. 1), uvodna izjava 1.

⁽¹³⁾ <https://right2water.eu/>.

⁽¹⁴⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133025>

države članice. Potrebno je za preprečitev konfliktov zaradi vode, kot smo jim že priča v drugih delih sveta. Modri dogovor EU je tako nujno potreben, tudi zato, da se bo razpoložljivosti in razdelitvi vode v prihodnje posvečalo več pozornosti ter da se okrepijo raziskave in inovacije.

Kakovost vode in čiščenje

3.6 EESO poziva k večjemu upoštevanju previdnostnega načela in načela onesnaževalec plača, da se izboljša kakovost vode, stroški pa s potrošnika prenesejo na onesnaževalca. Podtalnica bi morala biti pitna, da se izognemo dragemu in energetsko intenzivnemu čiščenju pitne vode.

3.7 Zlasti vnosi iz kmetijstva, živilske industrije in drugih industrijskih panog prispevajo k razpršenemu onesnaževanju z nitrati in pesticidi, zaradi česar kemijsko stanje podtalnice pogosto ni dobro. Zakonodaja na področju kmetijstva (npr. SKP), industrije in kemije (npr. uredba o trajnostni rabi pesticidov) mora biti zato oblikovana tako, da nima škodljivega vpliva na vodne ekosisteme.

Uporaba in razmetavanje z vodo

3.8 EESO opozarja na velike izzive, s katerimi se sooča lokalna raven pri razvoju in vzdrževanju vodnih teles. Za njihovo obravnavo bi bilo treba nadalje razvijati medobčinsko sodelovanje in ga bistveno olajšati, da bi bili oskrba z vodo, odvajanje odpadnih voda ter razvoj in vzdrževanje vodnih teles učinkovitejši ter da bi bile te storitve splošnega pomena na podeželju trajno vzdržne. EESO zato poziva Komisijo, naj poveča zakonodajni manevrski prostor, zlasti na področju javnih naročil.

3.9 Komisija ocenjuje, da celotni stroški prenove direktive o čiščenju komunalne odpadne vode znašajo več kot 3,8 milijona EUR letno. Večino bi morala pokriti gospodinjstva⁽¹⁵⁾, kar pomeni, da bi se stroški sanitarne oskrbe še povečali, to pa bi močno obremenilo zlasti finančno najbolj ranljive družbene skupine. EESO zato poziva, naj se stroški in dobički porazdelijo tako, da gospodinjstvom ne bodo povzročili nesorazmerno velikega bremena.

3.10 EESO meni, da je treba bistveno zmanjšati izgube vode zaradi uhajanja iz omrežij, ki v nekaterih državah EU znašajo več kot 20 %⁽¹⁶⁾, ter razmetavanje z vodo v kmetijstvu, industriji, gradbeništvu in turizmu. Te panoge lahko prispevajo k rešitvam s pospešenimi raziskavami in vlaganji v prakse, ki so gospodarne z vodo, ter z boljšo uporabo že razpoložljivega znanja (npr. kapljično namakanje, gojenje kultur z majhno porabo vode, krepitev krožnega gospodarstva, prilagajanje živilske proizvodnje lokalnim razmeram ipd.).

3.11 Dobro obveščeni državljani v svojih gospodinjstvih bolj varčujejo z vodo. Zato EESO pozdravlja razširjene obveznosti dobaviteljev pitne vode in upravljavcev odpadnih voda glede obveščanja gospodinjstev v skladu z zakonodajo EU.

Promet po vodnih poteh

3.12 Podnebna kriza močno vpliva na promet po vodnih poteh po vsem svetu. Predvsem nizki vodostaji rek, spremembe padavinskih vzorcev, vse več ekstremnih vremenskih dogodkov in dvig morske gladine imajo posledice za prevoz blaga in oseb.

3.13 Globina plovnih poti se zmanjšuje in pristaniška infrastruktura ter vodne zapornice se morajo prilagajati novim razmeram. To pomeni višje stroške in daljše čakalne dobe za plovila ter počasnejši prevoz blaga.

⁽¹⁵⁾ Porazdelitev v skladu z oceno učinka: 51 % gospodinjstva, 22 % javni izdatki in 27 % industrija.

⁽¹⁶⁾ <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15249737>

3.14 Sprejeti je treba ukrepe za prilagoditev pristaniške infrastrukture in vodnih zapornic, pa tudi za boljše načrtovanje plovnih kanalov in poti, da bo ta način prevoza lahko tudi v prihodnje varen in učinkovit.

3.15 EESO meni, da sta razvoj in boljše povezovanje vodnih poti v EU ključnega pomena. Pri tem je treba upoštevati tudi intermodalnost, kakor je navedeno v mnenju TEN/764 ⁽¹⁷⁾.

Energija

3.16 Stanje na trgih energije avgusta 2022 je pokazalo, da zaradi podnebne krize noben vir energije ni 100-odstotno zanesljiv. Suša, na primer, vpliva na proizvodnjo energije v hidroelektrarnah in jedrskih elektrarnah.

3.17 EESO pozdravlja prizadevanja za uporabo hidroenergije za proizvodnjo in skladiščenje električne energije iz obnovljivih virov, vendar ugotavlja, da bo pomanjkanje vode zaradi podnebne krize dolgoročno vplivalo na to. Zato se proizvodnja zmanjšuje, kar lahko škodljivo vpliva na omrežja električne energije. Še naprej bi bilo treba spodbujati energijo iz obnovljivih virov in zlasti hitro pospešiti razvoj na področju sončne in vetrne energije, da bi se nadomestili morebitni izpadi hidroelektrarn.

3.18 EESO ugotavlja, da lahko elektrifikacija prometa poveča tudi porabo vode, saj elektroliti, ki se uporabljajo pri proizvodnji baterij, potrebujejo veliko vode. Zato je pri gradnji tovarn baterij potrebno skrbno načrtovanje.

3.19 EESO ugotavlja, da se pri proizvodnji energije iz obnovljivih virov praviloma porabi manj vode kot pri pridobivanju in predelavi tradicionalnih fosilnih goriv, vendar obstaja obnovljivi vir, pri katerem je poraba vode velika, to so biogoriva. Namakanje in predelava poljščin, ki se gojijo za proizvodnjo biogoriv, zahtevata veliko vode, ki jo je treba zagotoviti z vodno infrastrukturo in vodovodnimi omrežji.

3.20 EESO opozarja, da so v proizvodnji jedrske energije potrebne ogromne količine vode za hlajenje. Zaradi podnebne krize temperature naraščajo, vodostaj rek pa se zmanjšuje. Ob vse višjih temperaturah morajo jedrske elektrarne zaradi pomanjkanja vode krčiti svojo proizvodnjo. Poleg tega odvajanje pretople vode, ki se uporablja za hlajenje, zvišuje vsebnost kisika v rekah, kar negativno vpliva na okoljsko stanje vodnih virov in biotsko raznovrstnost ⁽¹⁸⁾.

4. Posebne ugotovitve

4.1 EESO izraža kritiko zaradi premajhne usklajenosti vodne politike EU z drugimi politikami in Komisijo poziva, naj to stanje izboljša, da se preprečijo nasprotujoče si politike in cilji.

4.2 EESO pozdravlja odločitev Komisije, da v okviru prenove direktive o pitni vodi zagotovi čim večje zmanjšanje izgub vode v vodovodih ⁽¹⁹⁾. Opozarja na nujnost hitrih ukrepov ter javnih in zasebnih naložb v vodno infrastrukturo, da se preprečijo izgube vode ter da bi bila ključna vodna infrastruktura dolgoročno odporna in trajnostna. Če pride do uhajanja vode, ga je treba obravnavati kot nujno nalogo. V takšnih primerih sta odločilnega pomena strokovno osebje in oprema, da se uhajanje takoj ustavi.

4.3 Pokazalo se je, da so stroga proračunska pravila največja ovira za javni sektor pri financiranju infrastrukturnih projektov. Zato bi bilo treba projekte v zvezi z evropskim zelenim dogovorom, energetske neodvisnostjo in digitalnim sektorjem izključiti iz vseh predpisov, ki ovirajo tovrstne javne naložbe. Kot je že navedel v prejšnjih mnenjih ⁽²⁰⁾, EESO zato priporoča, naj se pri javnih naložbah uporabi zlato pravilo.

⁽¹⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Spremenjeni predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o smernicah Unije za razvoj vseevropskega prometnega omrežja, spremembi Uredbe (EU) 2021/1153 in Uredbe (EU) št. 913/2010 ter razveljavitvi Uredbe (EU) št. 1315/2013 (COM(2022) 384 final/2 – 2021/0420 (COD)) (UL C 75, 28.2.2023, str. 190).

⁽¹⁸⁾ <https://www.dw.com/de/wie-k%C3%BChlen-hei%C3%9Fe-l%C3%A4nder-ihre-kernkraftwerke/a-49758541>.

⁽¹⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽²⁰⁾ Glej opombo 1.

4.4 EESO podpira predlagano revizijo Direktive 2006/118/ES⁽²¹⁾ in Direktive 2008/105/ES⁽²²⁾ ter uvedbo mejnih vrednosti za perfluorirane spojine (PFC) in mikroplastiko. Evropsko računsko sodišče je v posebnem poročilu opozorilo na nedosledno uporabo načela onesnaževalec plača v sektorju vode kljub precejšnjim operativnim in investicijskim stroškom⁽²³⁾.

4.5 EESO opozarja, da so za ohranjanje in razvoj trajnostne in odporne vodne infrastrukture ter vodovodnih omrežij potrebni usposobljeni delavci, predvsem strokovnjaki, in ustrezno upravljanje znanja, tj. strateške in operativne dejavnosti za optimizacijo uporabe znanja. Poziva k vzpostavitvi potrebnih struktur in delovnih pogojev, da na tem področju ne bo prihajalo do ozkih grl in da bo na voljo dovolj strokovnega osebja za izvajanje potrebnih ukrepov.

4.6 EESO ugotavlja, da se skupaj z digitalizacijo na področju vode povečujejo tudi tveganja v zvezi z varnostjo in varstvom podatkov. Zagotoviti je treba, da se zbrani podatki obdelujejo v skladu z najstrožjimi možnimi ureditvami varstva podatkov. Glede na vse večjo grožnjo kibernetičnih napadov na kritično infrastrukturo mora biti tudi kibernetična varnost osrednjega pomena pri vodni infrastrukturi in vodovodnih omrežjih.

4.7 V mnogih državah članicah so podjetja za proizvodnjo in oskrbo s pitno vodo ter za upravljanje in čiščenje odpadnih voda zelo slabo povezana ali pa sploh niso. Po mnenju EESO bi lahko zmanjšali stroške in povečali učinkovitost, če bi vodenje in upravljanje prevzela ena javna služba.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽²¹⁾ Direktiva 2006/118/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o varstvu podzemne vode pred onesnaževanjem in poslabšanjem (UL L 372, 27.12.2006, str. 19).

⁽²²⁾ Direktiva 2008/105/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o okoljskih standardih kakovosti na področju vodne politike, spremembi in poznejši razveljavitvi direktiv Sveta 82/176/EGS, 83/513/EGS, 84/156/EGS, 84/491/EGS, 86/280/EGS ter spremembi Direktive 2000/60/ES Evropskega parlamenta in Sveta (UL L 348, 24.12.2008, str. 84).

⁽²³⁾ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_12/SR_polluter_pays_principle_SL.pdf

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Oglaševanje prek vplivnežev in njegov vpliv na potrošnike

(raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)

(2023/C 349/15)

Poročevalec: **Bernardo HERNÁNDEZ BATALER**

Soporočevalec: **Stefano PALMIERI**

Zaprosilo	špansko predsedstvo Sveta Evropske unije, 7. 2. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	29. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	179/0/3

1. Sklepi in priporočila

1.1 Eden najznačilnejših pojavov preobrazbe na avdiovizualnem področju in področju elektronskih komunikacij je uveljavitev tako imenovanih vplivnežev, vrste uporabnikov, ki ustvarjajo spletne vsebine in z njimi sistematično razširjajo svoja sporočila v različnih oblikah (videoposnetki, komentarji, fotografije) ter dosega pomemben vpliv med ciljnim občinstvom.

1.2 Čeprav na evropski ravni ni posebnih predpisov za dejavnost ustvarjalcev vsebin/vplivnežev, obstoječa zakonodaja nudi ustrezno raven varstva za dvojno dejavnost, ki jo ustvarjalci vsebin/vplivneži lahko opravljajo na notranjem trgu: predvsem kot **oglaševalci (in trgovci)** in kot **prodajalci/proizvajalci**.

1.3 Na podlagi te zakonodaje različne države članice pripravljajo lastno zakonodajo kar je odgovor na izziv, ki ga predstavlja ta pojav, ta zakonodaja pa nacionalnim regulativnim organom omogoča izvajanje svojih pristojnosti za nadzor, kontrolo in po potrebi sankcije.

1.4 Glede na stalen razvoj na tem področju pa Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) meni, da je treba posredovati, da se zagotovi usklajena obravnava „posebnih“ nezakonitih dejavnosti ustvarjalcev vsebin/vplivnežev v EU z enako posebnimi obveznostmi za **skrbnike platform in družbenih omrežij**, kjer delujejo, ter za **ustvarjalce vsebin/vplivneže** (rezidente EU in nerezidente EU).

1.5 EESO poziva skrbnike platform in družbenih omrežij, da:

- so solidarno odgovorni za nezakonite vsebine, ki jih objavijo ustvarjalci vsebin/vplivneži;
- so v vseh primerih prijavljenih nezakonitih dejavnosti ustvarjalcev vsebin/vplivnežev obvezani sprejeti potrebne ukrepe za odstranitev nezakonite spletne komunikacije in prijaviti nezakonite dejavnosti ustvarjalcev vsebin/vplivnežev pristojnemu organu;
- skrbniki platform in družbenih omrežij morajo vse ustvarjalce vsebin/vplivneže, ki delujejo zunaj EU, pozvati, naj opredelijo jasno pravno odgovornost na ozemlju EU in sklenejo zavarovanje poklicne odgovornosti za ukrepanje v primeru škode, ki jo povzroči nezakonito ravnanje.

1.6 EESO meni, da bi bilo treba pri tovrstni usklajeni obravnavi vplivnežev na evropski ravni upoštevati vsaj naslednja merila:

- oglasna narava njihovih sporočil s tržnim namenom se v izogib prikritemu oglaševanju navede z jasnimi oznakami in opozorili;

- za taka sporočila veljajo sektorski predpisi, da se zagotovita varovanje zdravja ter varnost potrošnikov in uporabnikov, zlasti zaščita mladoletnih oseb in drugih ranljivih skupin;
- nespoštovanje zakonodaje je prekršek vplivnežev, ki pa ne izključuje solidarne odgovornosti oglaševalcev, platform in družbenih omrežij.

1.7 Poleg tega je treba nameniti posebno pozornost uporabi temnih vzorcev, zlorabi ali omalovažujoči uporabi blagovnih znamk, neodobrenim finančnim produktom, kraji identitete in lažnim vplivnežem, ki izkoriščajo podobo znanih oseb brez njihove privolitve, kar je vedno pogostejša praksa zlasti na področju finančnih naložb in kriptovalut. Gre za protipravna ravnanja, ki bi zaradi uporabe umetne inteligence lahko postala vse bolj izpopolnjena in splošno razširjena, zato se je treba proti njim učinkovito boriti.

1.8 EESO predlaga, da se ta uskladitev predpisov pojasni in doreče, hkrati pa se lahko določijo dopolnilni koregulativni okviri. Pri koregulaciji morajo sodelovati vplivneži, njihovi zastopniki in predstavniška združenja, industrija in oglaševalci, združenja za samoregulacijo oglaševanja, organizacije potrošnikov in uporabnikov, socialni partnerji in organizacije civilne družbe ter regulativni organi.

1.9 EESO meni, da je treba na ravni EU skrbno analizirati številna vprašanja, povezana z dejavnostjo ustvarjalcev vsebin/vplivnežev, kot so njihov položaj v delovni zakonodaji, vprašanja obdavčitve dohodkov, davka na dodano vrednost in tudi posebna dejavnost otroških vplivnežev.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Eden od najznačilnejših pojavov digitalne preobrazbe na avdiovizualnem področju in področju elektronskih komunikacij je v zadnjem desetletju vse večja prisotnost nekaterih ustvarjalcev vsebin, ki na videz v svojem imenu sistematično razširjajo sporočila v različnih oblikah (video posnetke, komentarje, fotografije) prek internetnih platform, družbenih omrežij in elektronskih sporočil. Ko imajo ti ustvarjalci vsebin veliko število zvestih sledilcev, postanejo vplivneži, ki se na področju oglaševanja lahko opredelijo kot „ustvarjalci vsebin s komercialnim namenom, ki s svojim občinstvom (predvsem na platformah družbenih omrežij) preko spleta gradijo odnos, ki temelji na zaupanju in pristnosti, ter prek različnih poslovnih modelov sodelujejo s komercialnimi subjekti, da bi zaslužili“⁽¹⁾.

2.2 Odnos med vplivneži in sledilci, za katerega so značilni občutek bližine, pristnosti in zaupanja, neposredno in posredno vpliva na odnos sledilcev do blagovnih znamk in njihove nakupne odločitve. To velja zlasti za otroke, mlade in potrošnike z nizko izobrazbo in/ali nizkimi dohodki ter z nizko medijsko in informacijsko pismenostjo.

2.3 Na področju komercialnih sporočil uporaba vplivnežev kot spodbujevalcev izdelkov in znamk za oglaševalce ne pomeni le, da imajo koristi od njihovega vpliva in ugleda v okviru t. i. marketinga vplivnežev, zlasti v primeru mladega občinstva, ki ga je težje doseči prek bolj tradicionalnih množičnih medijev, temveč tem podjetjem omogoča tudi več svobode pri razvoju vsebine, ki je ne bi uporabila pri običajnem oglaševanju in je včasih na meji še dovoljenega. Po drugi strani pa oglaševalci sami poudarjajo, da posebnost vplivnežev pomeni, da imajo ti visoko avtonomijo pri oblikovanju tržnega sporočila, ki ga oglaševalec ne more vedno nadzorovati.

2.4 To pomeni, da čeprav na evropski ravni ni posebnih predpisov za dejavnost vplivnežev, obstoječa evropska zakonodaja v takem primeru nudi ustrezno raven varstva za dvojno dejavnost, ki jo lahko razvijejo vplivneži na notranjem trgu: predvsem kot **oglaševalci (in trgovci)** in kot **prodajalci/proizvajalci**.

⁽¹⁾ *The impact of influencers on advertising and consumer protection in the Single Market* (Vpliv vplivnežev na oglaševanje in varstvo potrošnikov na enotnem trgu), Evropski parlament, 2022, str. 9.

2.4.1 Glede vplivnežev predvsem kot **oglaševalcev (in trgovcev)** je na ravni EU treba omeniti:

- **direktivo o nepoštenih trgovskih praksah** ⁽²⁾, ki zagotavlja pravni okvir za obravnavo zavajajočega oglaševanja in trgovskih praks, ki jih razširjajo vplivneži; **smernice za razlago direktive o nepoštenih poslovnih praksah** ⁽³⁾, ki pojasnjuje uporabo direktive, kadar vplivnež deluje kot trgovec ali oseba, ki deluje v imenu ali na račun trgovca; V zvezi s tem Komisija trenutno izvaja preverjanje ustreznosti digitalne pravičnosti, ki bi moralo zajemati tudi temo vplivnežev ⁽⁴⁾;
- **direktivo o elektronskem poslovanju** ⁽⁵⁾, ki zagotavlja dopolnilno varstvo potrošnikov, kadar vplivneži izvajajo komercialna sporočila na internetu prek svojih profilov na družbenih omrežjih in blogov;
- **direktivo o avdiovizualnih medijskih storitvah** ⁽⁶⁾, ki uvaja nova posebna pravila, ki se uporabljajo za „storitve platforme za izmenjavo videov“, in ima posledice za vplivneže, kadar se nanaša na videoposnetke, ki jih ustvarijo uporabniki in ki se razširjajo prek teh platform in lahko vsebujejo komercialna sporočila.

2.4.2 Glede vplivnežev kot **prodajalcev ali proizvajalcev** je na ravni EU treba omeniti:

- **direktivo o pravicah potrošnikov** ⁽⁷⁾;
- **direktivo o digitalnih vsebinah in storitvah** ⁽⁸⁾;
- **direktivo o pogodbah za prodajo blaga** ⁽⁹⁾.

2.4.3 Tema posebnima področjema ukrepanja zakonodaje EU je dodan sveženj ukrepov o digitalnih storitvah:

- **uredba o digitalnih storitvah** ⁽¹⁰⁾ za večjo preglednost vsebine digitalnih storitev in odgovornost zanje ter za večje varstvo potrošnikov;
- **uredba o digitalnih trgih** ⁽¹¹⁾ za ureditev t. i. „vratarjev“ – platform z vsaj 45 milijoni aktivnih mesečnih uporabnikov.

⁽²⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/29/ES z dne 11. maja 2005 o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu ter o spremembi Direktive Sveta 84/450/EGS, direktiv Evropskega parlamenta in Sveta 97/7/ES, 98/27/ES in 2002/65/ES ter Uredbe (ES) št. 2006/2004 Evropskega parlamenta in Sveta (Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah) (UL L 149, 11.6.2005, str. 22).

⁽³⁾ Obvestilo Komisije – Smernice za razlago in uporabo Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2005/29/ES o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu (UL C 526, 29.12.2021, str. 1), točka 4.2.6.

⁽⁴⁾ Glej Pregled potrošniškega prava EU (europa.eu).

⁽⁵⁾ Direktiva 2000/31/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 8. junija 2000 o nekaterih pravnih vidikih storitev informacijske družbe, zlasti elektronskega poslovanja na notranjem trgu (Direktiva o elektronskem poslovanju) (UL L 178, 17.7.2000, str. 1).

⁽⁶⁾ Direktiva (EU) 2018/1808 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. novembra 2018 o spremembi Direktive 2010/13/EU o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev (Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah) glede na spreminjajoče se tržne razmere (UL L 303, 28.11.2018, str. 69).

⁽⁷⁾ Direktiva 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta (UL L 304, 22.11.2011, str. 64).

⁽⁸⁾ Direktiva (EU) 2019/770 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2019 o nekaterih vidikih pogodb o dobavi digitalne vsebine in digitalnih storitev (UL L 136, 22.5.2019, str. 1).

⁽⁹⁾ Direktiva (EU) 2019/771 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2019 o nekaterih vidikih pogodb za prodajo blaga, spremembi Uredbe (EU) 2017/2394 in Direktive 2009/22/ES ter razveljavitvi Direktive 1999/44/ES (UL L 136, 22.5.2019, str. 28).

⁽¹⁰⁾ Uredba (EU) 2022/2065 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. oktobra 2022 o enotnem trgu digitalnih storitev in spremembi Direktive 2000/31/ES (Akt o digitalnih storitvah) (UL L 277, 27.10.2022, str. 1).

⁽¹¹⁾ Uredba (EU) 2022/1925 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. septembra 2022 o tekmovalnih in pravičnih trgih v digitalnem sektorju in spremembi direktiv (EU) 2019/1937 in (EU) 2020/1828 (akt o digitalnih trgih) (UL L 265, 12.10.2022, str. 1).

2.4.3.1 EU v aktu o digitalnih storitvah kot „nezakonito vsebino“ opredeljuje „vsako informacijo ali dejavnost, vključno s prodajo proizvodov ali zagotavljanjem storitev, ki ni skladna s pravom Unije ali pravom države članice, ne glede na predmet urejanja ali naravo prava“. Zaradi te nove opredelitve lahko neupoštevanje teh pravil pomeni, da je vsebina v EU nezakonita.

2.5 Kljub temu, da obstajajo nekateri evropski predpisi, po katerih bi v različnih državah članicah lahko regulirali nezakonito ravnanje vplivnežev (kot oglaševalcev ali prodajalcev/proizvajalcev), je treba ukrepati na različne načine:

- sprejeti posebno zakonodajo o vplivnežih;
- izvajati veljavno zakonodajo o varstvu potrošnikov;
- objaviti smernice in kodekse ravnanja za vzpostavitev dobrih praks;
- uporabljati digitalna orodja za nadzor in izvrševanje;
- poskrbeti za usposabljanje in izdajanje potrdil vplivnežem;
- ozaveščati potrošnike in jim nuditi podporo;
- s standardiziranimi orodji za razkritje olajšati skladnost na platformah.

2.6 Glede na posebne in nenehno spreminjajoče se razmere, v katerih delujejo ustvarjalci vsebin/vplivneži, EESO meni, da je kljub obstoječim evropskim zakonskim določbam treba ukrepati, da bi zagotovili skladno izvajanje *ad hoc* predpisov za zatiranje posebnih nezakonitih dejavnosti vplivnežev v EU. To stališče EESO potrjuje dejstvo, da Komisija trenutno ocenjuje, ali bi bilo treba sprejeti *ad hoc* zakonodajo.

2.7 Podobno že več let razmišljajo vlade, evropski in nacionalni regulativni organi, združenja potrošnikov in uporabnikov ter subjekti civilne družbe⁽¹²⁾. To je privedlo do različnih zakonodajnih pobud v različnih državah⁽¹³⁾, npr. v Franciji, Belgiji (v Flandriji) ali Španiji, pa tudi na področju samoregulacije in koregulacije na evropski ravni⁽¹⁴⁾ in ravni držav članic. To pojasnjuje tudi zanimanje, ki ga je izrazila španska vlada v okviru svojega predsedovanja Svetu Evropske unije s pozivom EESO, naj pripravi to raziskovalno mnenje o oglaševanju prek vplivnežev in njegovem vplivu na potrošnike.

2.8 Špansko ministrstvo za zadeve potrošnikov v svojem zaprosilu za mnenje navaja dojemanje bližine, pristnosti in zaupanja, ki je značilno za odnos med vplivneži in potrošniki, ki ne poteka enako intenzivno prek drugih sredstev javnega obveščanja, ter je zaskrbljen zlasti zaradi naslednjih dveh težav:

- dolge in stalne uporabe družbenih omrežij med mladoletnimi osebami, za katere je značilna ranljivost na potrošniškem področju, saj se tako izpostavljajo komercialnim sporočilom, ki lahko vsebujejo škodljive elemente za njihov telesni, psihološki, družbeni in čustveni razvoj;
- nepreglednosti in nerazpoznavnosti tovrstnih komercialnih sporočil, ki je v veliko primerih značilna za dejavnost vplivnežev, da bi goljufivo prikrili svojo oglasno naravo pred potrošniki.

3. Predlogi

3.1 Glede na obstoječo problematiko EESO meni, da obstajajo pogoji za izboljšanje in izvajanje evropske zakonodaje za te posebne nezakonite dejavnosti, ki vključujejo vplivneže, ter njeno usklajevanje na evropski ravni, in sicer s posebnimi obveznostmi za skrbnike platform, na katerih vplivneži delujejo, ter za ustvarjalce vsebin in/ali vplivneže (rezidente in nerezidente EU).

⁽¹²⁾ Glej opombo 1.

⁽¹³⁾ *Mapping report on the rules applicable to video-sharing platforms* (Poročilo o evidentiranju pravil, ki veljajo za platforme za izmenjavo videov), Evropski avdiovizualni observatorij, 2022.

⁽¹⁴⁾ *EASA Best Practice Recommendation on Influencer Marketing* (Priporočilo EASA o najboljših praksah na področju trženja vplivnežev), Evropska zveza za oglaševalske standarde (EASA), 2023.

3.2 Platforme za izmenjavo videov in družbena omrežja

3.2.1 Čeprav evropska zakonodaja (direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah in sveženj o digitalnih storitvah) od skrbnikov platform za izmenjavo videov in družabnih omrežij, na katerih delujejo ustvarjalci vsebin in vplivneži, zahteva spoštovanje določb o komercialnih sporočilih in zaščiti mladoletnikov, EESO opozarja, da:

- skrbniki platform niso uredniško odgovorni za „nezakonite“ vsebine, ki jih ustvarijo uporabniki;
- podobno ni potrebe po sodelovanju ustvarjalcev vsebin/vplivnežev in skrbnikov platform za zagotavljanje dejanske skladnosti z evropskimi predpisi.

3.2.2 Zato EESO poziva skrbnike platform in družbenih omrežij, da:

- so solidarno odgovorni za nezakonite vsebine, ki jih objavijo ustvarjalci vsebin/vplivneži;
- so v vseh primerih prijavljenih nezakonitih dejavnosti ustvarjalcev vsebin/vplivnežev obvezani sprejeti potrebne ukrepe za nevtralizacijo nezakonite spletne komunikacije in prijaviti nezakonite dejavnosti ustvarjalcev vsebin/vplivnežev pristojnemu organu;
- skrbniki platform in družbenih omrežij morajo vse ustvarjalce vsebin/vplivneže, ki delujejo zunaj EU, pozvati, naj opredelijo jasno pravno odgovornost na ozemlju EU in sklenejo zavarovanje poklicne odgovornosti za ukrepanje v primeru škode, ki jo povzroči nezakonito ravnanje.

3.3 Ustvarjalci vsebin/vplivneži

3.3.1 Pri oblikovanju predlogov, namenjenih učinkovitemu urejanju vsebin, ki jih nalagajo uporabniki prek platform za izmenjavo video posnetkov in družbenih omrežij ter, natančneje, oglaševalskim dejavnostim vplivnežev, bi lahko upoštevali poročili, ki ju je leta 2021 in 2022 objavila skupina evropskih regulatorjev za avdiovizualne medijske storitve (ERGA) ⁽¹⁵⁾, v katerih so podana priporočila za obravnavanje t. i. vlogerjev.

3.3.2 ERGA v glavnem navaja, da dejavnost vplivnežev lahko šteje za avdiovizualno medijsko storitev za namene direktive o avdiovizualnih medijskih storitvah, kadar so istočasno izpolnjeni naslednji pogoji:

- storitev se opravlja za plačilo v skladu z opredelitvijo storitve iz členov 56 in 57 PDEU;
- ponudnik je uredniško odgovoren za vsebine, ki jih ponuja;
- storitev je namenjena občinstvu, ki samo izbira in zahteva prikaz vsebin, z namenom jasnega vplivanja na znaten delež tega občinstva;
- razširjane vsebine (video posnetki/programi) služijo predvsem obveščanju, razvedrilu ali izobraževanju;
- vsebine so avdiovizualnega značaja in se zagotavljajo prek elektronskih komunikacijskih omrežij.

3.3.3 V zvezi s tem je treba razmisliti o uskladitvi na evropski ravni, ki bo izrecno zajemala ureditev vloge ustvarjalcev vsebin/vplivnežev in njihove odgovornosti pri ustvarjanju in/ali razširjanju komercialnih sporočil, da se zagotovita večja preglednost in odgovornost pri opravljanju njihove dejavnosti.

3.3.3.1 Pri dejavnosti ustvarjalcev vsebin/vplivnežev sodeluje cela veriga akterjev: blagovna znamka, samostojna multimedijška podjetja, agencije in zastopniki vodstva/talenta, platforme za analizo družbenih omrežij, večkanalna omrežja, podjetja za odnose z javnostmi/oglaševanje, katerih pogodbe morajo določati posebne odgovornosti vseh deležnikov, vključno s skupno odgovornostjo za nezakonito ravnanje ustvarjalca vsebine/vplivneža.

⁽¹⁵⁾ *Analysis and recommendations concerning the regulation of vloggers* (Analiza in priporočila v zvezi z ureditvijo vlogerjev) ERGA, 2021, in *ERGA Vloggers Report 2* (Drugo poročilo ERGA o vlogerjih), ERGA, 2022.

3.4 EESO poziva skrbnike platform in družbenih omrežij ter ustvarjalce vsebin/vplivneže, naj zagotovijo:

- tehnično možnost, da se mladoletnim uporabnikom platforme in/ali družbenega omrežja onemogoči dostop do vseh občutljivih vsebin (alkohol in energijske pijače, igre na srečo in stave, pornografija, tobak in tobačni izdelki, vključno z e-cigaretami, lepotna kirurgija itd.), ki morajo v vsakem primeru vsebovati oznako „prepovedano za mlajše od 18 let“, da se obvezno preveri starost in omogoči uporabo starševskega nadzora;
- v tovrstna sporočila vključijo besede „oglas“, „komercialno sporočilo“ ali „sponzorirana objava“;
- pri obdelanih ali spremenjenih slikah navedejo „obdelana slika“;
- navedbo „virtualna podoba“ pri produkciji, ustvarjeni z umetno inteligenco, ter opredelijo uporabo virtualnih vplivnežev.

3.5 Poleg tega je treba nameniti posebno pozornost uporabi temnih vzorcev, zlorabi ali omalovažujoči uporabi blagovnih znamk, promociji neodobrenih finančnih produktov, kraji identitete in lažnim vplivnežem, ki izkoriščajo podobo znanih oseb brez njihove privolitve, kar je vedno pogostejša praksa zlasti na področju finančnih naložb in kriptovalut. Gre za protipravna ravnanja, ki so zaradi uporabe umetne inteligence vse bolj izpopolnjena in splošno razširjena, zato se je treba proti njim učinkovito boriti.

3.6 Uskladitev predpisov, ki jo predlaga EESO, se lahko dopolni s koregulativnimi okviri, pri katerih bi sodelovali vplivneži, njihovi zastopniki in predstavniška združenja, industrija in oglaševalci, združenja za samoregulacijo oglaševanja, organizacije potrošnikov in uporabnikov, socialni partnerji in druge organizacije civilne družbe ter regulativni organi.

3.7 EESO meni, da je treba na ravni EU skrbno analizirati številna vprašanja, povezana z dejavnostjo ustvarjalcev vsebin/vplivnežev, kot so njihov položaj v delovni zakonodaji, vprašanja obdavčitve dohodkov, davka na dodano vrednost in tudi posebna dejavnost otroških vplivnežev, v zvezi s katero bi bilo treba po mnenju EESO izvesti skrbno analizo na ravni EU.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

**Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ukrepi za izboljšanje duševnega zdravja
(raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)**

(2023/C 349/16)

Poročevalka: **Milena ANGELOVA**

Soporočevalec: **Ivan KOKALOV**

Zaprosilo španskega predsedstva dopis, 8. 12. 2022 Sveta	
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije raziskovalno mnenje
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	21. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	205/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Duševno zdravje je kompleksno. Nanj vpliva vrsta dejavnikov: biološki, psihološki, pedagoški, socialni, ekonomski, poklicni, kulturni in okoljski. Za uspešno izboljšanje in spodbujanje ⁽¹⁾ duševnega zdravja ter preprečevanje težav na tem področju je potreben kompleksen, večdisciplinarni in vseživljenjski pristop, ki je kot ena glavnih medsektorskih prednostnih nalog trdno zasidran v oblikovanje politik na ravni EU in nacionalni (regionalni in sektorski) ravni ter zasleduje naslednje cilje:

1.1.1 spodbujanje reforme zdravstvenih sistemov po vsej EU, da se bodo izvajali celostni in načrtovani dolgoročni ukrepi in oskrba – ne le za zdravljenje, temveč tudi za preprečevanje zdravstvenih težav – s pomočjo večdisciplinarnih ekip, in da njihova organizacija ne bo več temeljila na občasni oskrbi. Končni cilj bi moral biti preusmeritev prevladujoče naravnosti zdravstvenega sistema na področju duševnega zdravja v kompleksne biopsihosocialne prakse na podlagi človekovih pravic, s čimer bi zagotovili preprečevanje, zgodnje odkrivanje in presejanje težav z duševnim zdravjem ter učinkovito obravnavo primerov in upoštevanje pristopa, v središču katerega je posameznik, v skupnosti;

1.1.2 osredotočenje na stalno spodbujanje duševnega zdravja, preprečevanje duševnih motenj in krepitev odpornosti. To bi bilo treba upoštevati v vseh evropskih, nacionalnih, regionalnih in sektorskih politikah. EESO pozdravlja sporočilo Komisije o celovitem pristopu k duševnemu zdravju ⁽²⁾ ter močno podpira njegov „[p]omemben cilj javne politike[, ki] bi moral biti zagotoviti, da nihče ni zapostavljen, da imajo državljani in državljanke enak dostop do storitev preprečevanja in storitev na področju duševnega zdravja po vsej EU ter da sta ponovno vključevanje in socialna vključenost vodilo skupnih ukrepov za obravnavanje duševnih motenj“ ter poziva k njegovi čim prejšnji vključitvi v strategijo EU za duševno zdravje, ki bo imela opredeljen časovni okvir in zadostna finančna sredstva, v njej pa bodo določeni odgovornosti in kazalniki za spremljanje napredka po vsej EU in v državah članicah, tudi v okviru procesa evropskega semestra. V okviru semestra bi bilo treba bolj upoštevati vpliv socialno-ekonomskih in okoljskih dejavnikov na duševno zdravje, vključno s pomembnimi koristmi izboljšane dostopa do kakovostnih storitev splošnega pomena po zmernih cenah (stanovanja, energija, odpadki/voda itd.). V idealnem primeru bi se na podlagi tega usmerjalo delo na nacionalni ravni, na primer tako, da bi

⁽¹⁾ C. Winslow (1923) je spodbujanje zdravja opredelil kot organizirano prizadevanje družbe za izobraževanje posameznika o osebnih zdravstvenih vprašanjih in razvoj socialnega sistema, ki vsakemu posamezniku zagotavlja življenjski standard, primeren za ohranjanje in izboljšanje njegovega zdravja.

⁽²⁾ COM(2023) 298 final.

morale države članice pripraviti in izvajati akcijske načrte, ki bi jih Komisija lahko redno pregledovala, ob tem pa povezovala države, da bi si izmenjevale izkušnje in si prizadevale za ambiciozne ukrepe. Glavne okoljske in socialne dejavnike tveganja bi bilo treba stalno spremljati ter hitro sprejemati ustrezne strategije in ukrepe za zmanjšanje in odpravo teh tveganj;

1.1.3 omogočanje zgodnje diagnoze, ustreznega zdravljenja, psihoterapije in rehabilitacije za osebe z duševnimi in psihološkimi motnjami ter socialnega vključevanja na podlagi spoštovanja osebnega dostojanstva, človekovih pravic, svobode in enakosti;

1.1.4 obravnavanje duševnega zdravja kot resne teme v vseh državah članicah, ki zahteva ustrezno pozornost ter celosten, usklajen in strukturiran odziv, v središču katerega je posameznik. Odpraviti je treba prisilo, stigmatizacijo, segregacijo in diskriminacijo v zvezi z duševnimi motnjami. Ustrezno financiranje zdravstvenih storitev za obravnavanje težav z duševnim zdravjem je bistveno, da bi te storitve postale splošno dostopne in cenovno ugodne. To vključuje naložbe v zadostno število ustrezno usposobljenega zdravstvenega osebja. Z ustrezno ravno plačila, stalnim izpopolnjevanjem in zadostnim številom osebja bi zagotovili, da se dovolj pozornosti in časa nameni ne le pacientom, temveč tudi posameznikom, ki potrebujejo zdravniški nasvet, mnenje ali zdravljenje. V nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost bi bilo treba bolje opredeliti vidik financiranja, tako v zvezi s fizično kot socialno infrastrukturo v zdravstvenem sektorju, saj sta v sedanjih načrtih zastopani in pokritost projektov, povezanih z zdravjem, bistveno premajhni. V mnogih nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost se ne namenja dovolj pozornosti številnim nedavnim krizam, ki povečujejo tveganje kopičenja težav z duševnim zdravjem. Zato bi bilo treba te načrte nemudoma posodobiti;

1.1.5 zagotavljanje boljšega dostopa do podpornih storitev, zdravljenja, psihoterapije, zdravstvene in socialne rehabilitacije, posebne in splošne oskrbe ter dejavnosti, povezanih s psihosocialno podporo. To bi bilo treba doseči z oblikovanjem in izvajanjem inovativnih, personaliziranih in na dokazih temelječih ukrepov, izboljšanjem in zagotavljanjem enakega in družbeno sprejemljivega dostopa do zdravil, podporo družinam oseb z duševnimi motnjami, izboljšanjem zmogljivosti in kvalifikacij ponudnikov splošne in specializirane oskrbe ter z vzpostavitvijo sistema celovite oskrbe, vključno z oskrbo v skupnosti, ki jo izvajajo večdisciplinarne ekipe;

1.1.6 razvoj in izvajanje dopolnilnih pristopov za zagotavljanje ustrezne podpore v kriznih in izrednih razmerah. Vzpostaviti je treba „piramido ukrepov“, ki bo temeljila na vključevanju socialnih in kulturnih vidikov v osrednje ukrepe za obravnavo bolezni, krepitev vezi v skupnosti in družinske podpore z usmerjeno nespecifično podporo ter za zagotavljanje specialističnih storitev in pomoči različnih zdravstvenih delavcev za državljane s hujšimi stanji. Učni načrti za spodbujanje zdravja bi morali na vseh ravneh izobraževanja namenjati poudarek ustreznemu vedenju in osnovni skrbi za zdravje ter nevarnostim za duševno zdravje in načine, kako preprečiti ali zmanjšati njihov vpliv, s poudarkom na posebnih primerih, kot so pandemije ali naravne nesreče;

1.1.7 omogočanje sistemov za varstvo duševnega zdravja, ki temeljijo na pravicah, so osredotočeni na posameznika, usmerjeni v okrevanje in temeljijo na skupnosti, prednost pa dajejo opolnomočenju in dejavnemu sodelovanju posameznika pri lastnem okrevanju s končnim ciljem izboljšanja kakovosti življenja ljudi z duševnimi motnjami; spodbujati bi morali prizadevanja za izvajanje vključujoče oskrbe in podpore v okviru sistema za varstvo duševnega zdravja, da bi se osredotočili na potrebe posebnih in ranljivih skupin, kot so otroci, starejši, begunci in migranti, LGBTIQ+ osebe ter osebe v prikrajšanem socialno-ekonomskem položaju;

1.1.8 zagotavljanje globalnega meddržavnega in medsektorskega sodelovanja na področju duševnega zdravja, krepitev zmogljivosti več deležnikov in skrb za vključujočo udeležbo pri izvajanju pobud. To bi moralo vključevati usklajevanje, izmenjavo informacij, izkušenj in dobrih praks, spodbujati znanstvene raziskave in inovacije, biti usmerjeno v pozitivne zdravstvene in socialne rezultate ter digitalizacijo procesov, spodbujati delo v okviru mrež/platform socialnih partnerjev, raziskovalcev in znanstvenikov, zdravstvenih delavcev, socialnih delavcev, nevladnih organizacij pacientov in socialnih služb;

1.1.9 delovno okolje ima pomembno vlogo pri spodbujanju duševnega zdravja in nujenju podpore. Zato bi bilo treba spodbujati skupne pobude in ukrepe socialnih partnerjev za nenehno izboljševanje delovnih pogojev, tudi z zadostnim financiranjem. Oceniti in odpraviti je treba psihosocialna tveganja na delovnem mestu ter storiti vse za preprečevanje nasilja in psihičnega nadlegovanja ⁽³⁾.

⁽³⁾ Posebni elementi v zvezi s prekarnim delom in duševnim zdravjem so podrobno obravnavani v Mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prekarno delo in duševno zdravje (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva) (UL C 228, 29.6.2023, str. 28).

1.2 Zaradi vse večjega pomena duševnega zdravja EESO poziva Evropsko komisijo, naj leto 2024 razglasi za evropsko leto duševnega zdravja, s čimer bo poskrbela tudi za močen signal, da si je treba skupaj trdno prizadevati za izboljšanje in spodbujanje duševnega zdravja.

1.3 Med kršitvami človekovih pravic in slabim duševnim zdravjem obstaja neposredna povezava, saj se osebe z motnjami v duševnem razvoju, intelektualnimi ovirami in težavami z zlorabo psihoaktivnih snovi pogosto srečujejo s slabim obravnavanjem, kršitvami človekovih pravic in diskriminacijo v zdravstvenih ustanovah. V številnih državah je kakovost oskrbe v bolnišničnih in ambulantnih ustanovah slaba ali celo škodljiva in lahko dejavno ovira okrevanje⁽⁴⁾. Treba je spremljati, ali storitve socialnega varstva in varstva duševnega zdravja izpolnjujejo standarde Konvencije ZN o pravicah invalidov, razviti je treba prakse, ki temeljijo na pravicah, ter vlagati v storitve in podporo, pri katerih se spoštuje svobodna privolitve osebe po predhodni seznanitvi ter je zagotovljena varnost pred prisilo in prisilnim ravnanjem. Sprejeti je treba smernice in protokole ter organizirati usposabljanje za zdravstvene in socialne delavce o pristopih, ki temeljijo na pravicah.

2. Ozadje

2.1 Duševno zdravje je po vsej EU vse bolj zaskrbljujoč problem, saj je ne le temelj dobrega počutja in evropskega načina življenja, temveč pomeni tudi strošek 4 % BDP EU letno. Zato je EESO sklenil, da o tej temi pripravi mnenje na lastno pobudo. Predsednica Evropske komisije Ursula von der Leyen je v govoru o stanju v EU septembra 2022 napovedala, da namerava Evropska komisija leta 2023 predstaviti nov celovit pristop k duševnemu zdravju (vključen v delovni program Evropske komisije za leto 2023). Čedalje večji pomen duševnega zdravja je bil poudarjen tudi v sklepih Konference o prihodnosti Evrope, v katerih se na posebno željo mladih poziva k pobudam za boljše razumevanje vprašanj duševnega zdravja in načinov za njihovo obravnavanje. Tudi v revidiranem poročilu projekta CultureForHealth iz decembra 2022⁽⁵⁾ je bila Evropska komisija pozvana, naj se osredotoči na duševno zdravje kot strateško prednostno nalogo.

2.2 Po pritisku evropskih državljanov sta tudi Evropski parlament⁽⁶⁾ in Svet pozvala k ukrepanju na tem področju. Prihodnje špansko predsedstvo je EESO nedavno zaprosilo za raziskovalno mnenje, ki smo ga povezali s prvotnim predlogom na lastno pobudo.

3. Dejavniki duševnega zdravja

3.1 Najpomembnejši dejavniki duševnega zdravja so mikro- in makrookolje, individualni socialno-psihološki in kulturno-okoljski dejavniki, npr. družinski status, spol, pomanjkanje podpornih odnosov, nizka stopnja izobrazbe, nizki dohodki in/ali slab socialno-ekonomski položaj, poklicne težave, slabi ali prekarni delovni pogoji, brezposelnost, finančne težave, zaznana stigmatizacija in diskriminacija, slabo somatsko zdravje, osamljenost, nizka samopodoba, slabe življenjske razmere, staranje in negativni življenjski dogodki. Tveganje za težave z duševnim zdravjem se povečuje tudi zaradi ranljivosti in negotovosti glede prihodnosti, povezanimi s spremembami vrednostnih sistemov in pripadnostjo novih generacij k tem sistemom. Ocena individualnih psihosocialnih tveganj je v svetu dela zelo pomembna, zlasti kadar gre za veliko odgovornost, negotovost, prekarost, nevarno okolje ali netipično delo. Upoštevati je treba tudi lastnosti posameznika, npr. odpornost proti stresu, kronične bolezni itd.

3.2 Na ravni prebivalstva so dejavniki tveganja povezani z negativnimi izkušnjami v otroštvu, revščino, slabim upravljanjem, diskriminacijo, kršitvami človekovih pravic, nizko izobrazbo, brezposelnostjo, slabo zdravstveno oskrbo, pomanjkanjem stanovanj ter ustreznih storitev socialnega in zdravstvenega varstva, kakovostjo politik socialne zaščite, pomanjkanjem priložnosti itd. Revščina in duševne motnje so medsebojno povezane, zaradi česar nastane začarani krog – duševne motnje vodijo v revščino, revščina pa je dejavnik tveganja za slabo duševno zdravje.

3.3 Na duševno zdravje vplivajo tudi okoljski dejavniki. Njihov vpliv je vselej kompleksen in odvisen od prevladujočih okoliščin ali ozadja, v povezavi s katerim se pojavijo duševne motnje. Mnogi so povezani s podnebjem, naravnimi pojavi in nesrečami, kot so orkani ali potresi, drugi pa z razpoložljivostjo in kakovostjo pitne vode, razpoložljivostjo odstranjevanja odpadnih voda, stopnjo urbanizacije itd.

⁽⁴⁾ Orodje SZO QualityRights za ocenjevanje in izboljšanje kakovosti in človekovih pravic v ustanovah za duševno zdravje in socialno varstvo. Ženeva, Svetovna zdravstvena organizacija, 2012.

⁽⁵⁾ <https://www.cultureforhealth.eu/knowledge/>

⁽⁶⁾ Resolucija Evropskega parlamenta z dne 10. julija 2020 o strategiji EU na področju javnega zdravja po pandemiji COVID-19 (2020/2691(RSP)) (UL C 371, 15.9.2021, str. 102) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0205_SL.html.

3.4 Dejavniki duševnega zdravja na različne skupine ljudi vplivajo v različni meri. Običajno velja, da bolj ko je skupina ranljiva, močnejši je njihov vpliv. V ranljivejše skupine spadajo mladi, samski starejši ljudje, ljudje, ki se počutijo osamljeni, in posamezniki z že obstoječimi motnjami, intelektualnimi ovirami ali zmanjšano mobilnostjo ter migranti.

3.5 Vsaka oblika odvisnosti, ne glede na to, ali jo povzročajo snovi ali vedenje, ogroža dobro duševno zdravje. Poleg alkohola, tobaka in drog lahko zasvojenost povzročijo tudi nekatera zdravila, vključno s tistimi, ki so predpisana za zdravljenje duševnih motenj. Zato je pomembno, da imajo vsi, ki potrebujejo pomoč, hiter dostop do poklicnih psihiatrov in psihoterapevtov, ki jim lahko pomagajo pri poglobljenem obravnavanju teh težav. Zdravila so lahkočasna rešitev med iskanjem strokovne pomoči. Posebno pozornost je treba nameniti vedenjski zasvojenosti, zlasti kadar je povezana s pretirano uporabo digitalnih naprav (nomofobija⁽⁷⁾), ki prizadene zlasti otroke in mladostnike. Duševna stanja lahko še poslabšajo algoritmi, ki se uporabljajo za personalizacijo vsebin v družbenih medijih, ko nadalje prikazujejo vsebine, ki povzročajo težave z duševnim zdravjem – najpogosteje tesnobo in depresijo. Kar zadeva psihedelične terapije, ki se pojavljajo kot nova oblika revolucionarnega zdravljenja bolezni, kot so huda depresija, posttravmatska stresna motnja in motnje zaradi uživanja alkohola, je potrebnih več raziskav v nadzorovanem terapevtskem okolju. EESO priznava potencial tovrstnega zdravljenja in poziva k namenskim sredstvom za spodbujanje raziskav, razvoja in morebitne komercializacije tega zdravljenja.

3.6 Z indeksom duševnega zdravja Headway⁽⁸⁾ so bili opisani vplivi, kot so povečana umrljivost, impulzivno in agresivno vedenje ter višja stopnja samomorov. Pokazal je tudi, da so bili dejavniki, ki se prej niso obsežno obravnavali, kot je povišanje povprečne mesečne temperature za eno stopinjo, povezani z 0,48-odstotnim povečanjem števila obiskov na urgentnih oddelkih za duševno zdravje in 0,35-odstotnim povečanjem števila samomorov.

3.6.1 Indeks je pokazal, da ima približno 22,1 % ljudi v konfliktnem okolju duševne motnje (13 % jih ima blage oblike depresije, tesnobe in posttravmatske stresne motnje, 4 % jih ima zmernejše oblike takih težav, 5,1 % pa jih ima hudo depresijo in tesnobo, shizofrenijo ali bipolarno motnjo). Po konfliktu ima približno petina ljudi še naprej duševne motnje.

3.6.2 Glede na trenutno 27 konfliktov⁽⁹⁾ in 68,6 milijona razseljenih oseb po vsem svetu⁽¹⁰⁾ je obravnavanje potreb v zvezi z duševnim zdravjem ljudi, ki so jih prizadeli konflikti in migracije, ključna prednostna naloga, pri kateri je treba vsaj tri letna po dogodku intenzivno spremljati zdravje.

3.6.3 Z indeksom je tudi opisano, kako lahko zdravstveni sistemi izboljšajo ali ohranjajo rezultate na področju duševnega zdravja v prihodnosti. Podatki razkrivajo precejšnjo vrzel v strategijah, politikah in zakonodaji na področju duševnega zdravja, med državami članicami pa so velike razlike v izdatkih za zdravstveno varstvo (npr. 14,5 % v Franciji v primerjavi z 1 % v Luksemburgu)⁽¹¹⁾. Po drugi strani je pozitivno, da se je število ambulantnih psihiatričnih ustanov na milijon ljudi povečalo s 3,9 na 9,1.

4. Vpliv številnih nedavnih kriz na duševno zdravje

4.1 Pred pandemijo COVID-19 je imelo po podatkih več kot 84 milijonov ljudi (ali vsak šesti) v EU duševno motnjo, to število pa se je od takrat zagotovo povečalo⁽¹²⁾. Približno 5 % delovno sposobnega prebivalstva je imelo velike potrebe na področju duševnega zdravja, 15 % pa zmerne, zaradi katerih so se zmanjšale njihove zaposlitvene možnosti, produktivnost in plača. Duševne in vedenjske motnje so povezane s približno 4 % smrti v Evropi na leto in so drugi najpogostejši vzrok smrti med mladimi.

⁽⁷⁾ Strah pred tem, da ne bi imeli dostopa do mobilnega telefona ali druge naprave, tudi v povezavi z odvisnostjo od družbenih medijev in interneta.

⁽⁸⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf

⁽⁹⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf, str. 60.

⁽¹⁰⁾ Podatki ZN.

⁽¹¹⁾ <https://www.angelinipharma.com/media/press-releases/new-headway-report-highlights-environmental-determinants-of-mental-health/>

⁽¹²⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-12/2022_healthatglance_rep_en_0.pdf

4.2 Duševno zdravje se je od začetka pandemije COVID-19 na splošno še poslabšalo, vendar so posledice najbolj čutili mladi, starejši, posamezniki, ki so zaradi COVID-19 izgubili bližnje, in pripadniki drugih ranljivih skupin. Socialna izolacija in družbeni stres negativno vplivata na duševno zdravje in počutje ljudi, ljudje s kroničnimi boleznimi pa so izpostavljeni tveganju za poslabšanje telesnega in duševnega zdravja. Povpraševanje po storitvah na področju varstva duševnega zdravja se je povečalo, toda dostop do zdravstvenega varstva med pandemijo, vsaj v prvi fazi, je bil močno oviran. Povečano povpraševanje po varstvu duševnega zdravja kaže na vse večji pomen telemedicine in digitalnih rešitev pri preprečevanju, diagnosticiranju, zdravljenju in spremljanju težav z duševnim zdravjem.

4.3 Stresni dogodki, povezani s pandemijo COVID-19, vključujejo: tveganje okužbe in prenosa virusa na druge ljudi, strah pred dolgoročnimi posledicami pandemije (vključno z ekonomskimi), simptome drugih bolezni (zlasti bolezni dihal), ki se napačno razlagajo kot simptomi COVID-19, zaprtje šol in vrtcev, zaradi katerega se je povečal stres staršev in oskrbovalcev, občutke jeze in nezadovoljstva z vlado in zdravstvenim osebjem ali nezaupanje v informacije, ki jih zagotavljajo vlada in drugi uradni organi.

4.4 Poleg tega so zdravstveni delavci, ki so v neposrednem stiku s pacienti (vključno z medicinskimi sestrami, zdravniki, vozniki reševalnih vozil, laboratorijskimi tehnikami in reševalci), med pandemijo izpostavljeni dodatnim stresnim dejavnikom, kot so stigmatizacija dela z ogroženimi pacienti, nezadostna osebna varovalna oprema in pomanjkanje opreme za oskrbo hudo bolnih pacientov, potreba po stalni skrbnosti, daljši delovni čas, povečano število pacientov, potreba po stalnem izpopolnjevanju in usposabljanju, spreminjanje protokolov za diagnosticiranje in zdravljenje pacientov s COVID-19, manjša socialna podpora, nezadostna osebna zmogljivost za skrb zase, nezadostne zdravstvene informacije o dolgoročnih učinkih okužbe ter strah pred prenosom okužbe na družino in bližnje.

4.5 V zadnjem času so ruska agresija proti Ukrajini ter posledice, ki jih ima za preživljanje in negotovost glede prihodnosti, povzročile nove pretrese, ki imajo dolgoročne učinke na duševno zdravje. Državljeni tretjih držav, kot so begunci iz Ukrajine, se lahko zaradi travmatičnih izkušenj v domači državi ali med begom v EU srečujejo s posebnimi težavami na področju duševnega zdravja. Hkrati vojna ustvarja učinke prelivanja in socialno-ekonomsko breme za prebivalstvo EU, s čimer nastajajo dodatna dolgoročna tveganja za duševno zdravje po vsej EU.

5. Ranljive skupine

5.1 **Otroci in mladostniki.** Ukrepi za spodbujanje duševnega zdravja v zgodnjem otroštvu bi morali biti sestavni del splošnega zdravstvenega varstva za otroke ter njihove starše in skrbnike. Začeti bi se morali med nosečnostjo ter nadaljevati s podporo odgovornemu starševstvu in s svetovanjem v zvezi z razvojem v zgodnjem otroštvu. Izobraževalni sistemi bi se morali osredotočiti na obveščanje in ozaveščanje, preprečevanje in odkrivanje nasilja, tako fizičnega kot spletnega, in zlorabe alkohola, tobaka ali drog itd. Uporaba družbenih medijev ogroža duševno zdravje, kadar je prekomerna, vendar ti mediji ponujajo tudi priložnosti za zdravljenje duševnih motenj. Na duševno zdravje vplivata tudi stres v šoli in šolski uspeh.

5.1.1 V šolah bi bilo treba uvesti programe za spodbujanje duševnega dobrega počutja in izboljšati znanje na področju duševnega zdravja. Razviti bi bilo treba učinkovite poti do zdravstvenega sektorja, da bi otroke že zgodaj podprli pri prepoznavanju njihovih občutkov in občutkov drugih ter pri spopadanju s težavnimi čustvi in situacijami z izbiro učinkovitih strategij za obvladovanje. Nujne so spletne platforme za spodbujanje duševnega zdravja v izobraževalnih ustanovah in interaktivna spletna mesta za mlade, primerna njihovi starosti.

5.1.2 Za zaščito duševnega zdravja otrok niso potrebni le zdravstveni ukrepi za zagotovitev odsotnosti kliničnih simptomov, temveč tudi usmerjena prizadevanja za dobro kakovost življenja in celovito socialno prilagajanje. V šolah je potreben pristop sodelovanja (združevanje prizadevanj v sektorjih izobraževanja ter zdravstvenega varstva in socialnega varstva) za spodbujanje duševnega zdravja, obravnavanje travm ter preprečevanje in obravnavanje težav z duševnim zdravjem, uporabe in zlorabe psihoaktivnih snovi, samomorov, nasilja med mladimi in različnih oblik ustrahovanja.

5.2 **Starejši ljudje.** Povprečna pričakovana življenjska doba v državah članicah se stalno podaljšuje, zaradi česar se vprašanje starosti vse bolj postavlja v ospredje. Procesi staranja lahko pogosto povzročijo življenjske spremembe (vključno s psihosenzoričnimi) in nastanek potreb, povezanih z duševnimi motnjami. Motnje na psihomotoričnem in senzoričnem

področju, postopna izguba ostrosti zaznavanja in težave pri prilagajanju spreminjajočemu se okolju povzročajo tesnobo in depresijo. Nevrološke motnje v povezavi z delovanjem možganske skorje, kombinacija sprememb v možganih, povezanih s starostjo, skupaj z genetskimi in okoljskimi dejavniki ter življenjskim slogom prav tako vplivajo na duševno zdravje. Medtem ko je za uporabo vse bolj kompleksnih gospodinjinskih aparatov potrebno pridobivanje novih znanj in spretnosti, se sposobnosti za učenje in pridobivanje novih znanj in spretnosti zmanjšujejo, kar lahko povzroči stres v vsakdanjem življenju. Pritisk na duševno znanje starejših povečujejo tudi nekatere življenjske spremembe, težave, izgube in izolacija. Za spopad s temi izzivi je treba razviti standarde za strukturirano oskrbo, ki bodo presegali institucionalno raven in obravnavali osebne potrebe starejših. Razvoj programov oskrbe v skupnosti, osredotočenih na posameznika, je bistven, da se storitve ne omejujejo le na ustanove, kot so domovi za starejše ali hospici. Še naprej si je treba prizadevati za dejavno iskanje oseb, ki potrebujejo pomoč, zlasti v kriznih razmerah ali po travmatičnem dogodku.

5.3 Vidik spola. Težavno je tudi neravnovesje med spoloma v povezavi z duševnim zdravjem. Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE) je na podlagi indeksa enakosti spolov za leto 2022 ⁽¹³⁾ ugotovil, da so ženske v vseh treh valovih pandemije poročale o slabšem duševnem počutju kot moški. Med pandemijo se je znatno povečalo tudi nasilje v družini, ta pojav je bil poimenovan „pandemija v senci“. Poleg tega je pri ženskah dvakrat bolj verjeten pojav dolgega COVID-19 kot pri moških, z nevrološkimi simptomi ter višjimi stopnjami depresije in tesnobe ⁽¹⁴⁾. Tudi v evropski strategiji oskrbe ⁽¹⁵⁾ so obravnavane potrebe, povezane z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, zlasti v zvezi s ženskami ⁽¹⁶⁾.

5.3.1 V vseh politikah na področju duševnega zdravja na ravni EU in na nacionalni ravni bi bilo treba izvesti oceno učinka na enakost spolov, da se zagotovi vključevanje načela enakosti spolov. Poleg bioloških razlik imajo pomembno vlogo tudi psihološki in socialni dejavniki. Čeprav je na voljo že kar nekaj podatkov o razlikah v razširjenosti, pogosto ni zelo jasno, kakšen vpliv ima lahko to na preprečevanje, tveganja, diagnosticiranje in zdravljenje, zato so potrebne dodatne raziskave. Pomemben primer je trend veliko večjega poslabšanja duševnega zdravja najstnic v primerjavi z dečki. Pritiski na dekleta so danes trikrat večji kot pred dvajsetimi leti.

5.3.2 Na področju duševnega zdravja je nujno treba zagotoviti podporo in zdravljenje, ki bosta prilagojena spolu. V življenjskem ciklu ženske je veliko dogodkov, ki bi lahko sprožili težave z duševnim zdravjem, kot so predmenstrualna disforična motnja, duševne, psihične, psihiatrične in farmakokinetične posledice menopavze ali peroralne kontracepcije, pomanjkanje zdravljenja z zdravili za nosečnice in doječe matere, pomanjkanje prilagojenega varstva duševnega zdravja in zdravstvenega varstva ter zdravljenja po nasilju v družini in/ali spolnem nasilju, zgodnjih porokah in (zgodnji) izpostavljenosti (nasilni) pornografiji ali trgovini z ljudmi. Vse to lahko poslabša duševno zdravje in dobro počutje.

5.4 Osebe z odvisnostjo. Poseben poudarek bi moral biti namenjen duševnim motnjam, povezanim z odvisnostjo od alkohola in prepovedanih drog. Tveganja, povezana z uživanjem alkohola, so še posebej pomembna zaradi njegove razširjenosti. Alkoholizem se začne s prekomernim in škodljivim pitjem alkohola z izgovorom, da gre za lajšanje stresa, pogosto pa povzroča odvisnost. Evropska raziskava o alkoholu in drugih drogah med šolsko mladino (ESPAD) je žal pokazala, da je tako tvegano pitje alkohola zaznati tudi pri mlajši generaciji. Uporaba drugih prepovedanih drog je v zadnjih desetletjih prav tako postala resen problem na področju javnega zdravja s posebno izrazitim generacijskim vidikom.

5.5 Osebe z intelektualnimi ovirami in psihosocialnimi motnjami. Osebe z velikimi potrebami na področju varstva duševnega zdravja v svoji skupnosti potrebujejo kakovosten in dostopen niz storitev na tem področju, ki so osredotočene na posameznika in temeljijo na pravicah. Med pandemijo COVID-19 so bili invalidi, ki živijo v ustanovah, „odrezani od preostale družbe“. Poročalo se je o oskrbovancih, ki so se jim čezmerno odmerjala zdravila, so bili sedirani ali zaklenjeni, pa tudi o primerih samopoškodovanja ⁽¹⁷⁾. V tem času je bila stopnja umrljivosti pri osebah z intelektualno oviro višja, pri

⁽¹³⁾ Poročilo je na voljo na povezavi https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/gender_equality_index_2022_corr.pdf. Glej tudi <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-report/women-report-poorer-mental-well-being-men>.

⁽¹⁴⁾ <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/health-fitness/health-news/females-twice-more-likely-to-suffer-from-long-covid-who-releases-alarms-data-on-sufferers-and-symptoms/photostory/94194227.cms?picid=94194317>

⁽¹⁵⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_22_5169

⁽¹⁶⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sl&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382#navItem-relatedDocuments>

⁽¹⁷⁾ Brennan, C. S., *Disability Rights During the Pandemic: A Global Report on Findings of the COVID-19 Disability Rights Monitor* (Pravice invalidov med pandemijo: globalno poročilo o ugotovitvah Monitorja za pravice invalidov med pandemijo COVID-19). 2020, COVID-19 Disability Rights Monitor.

čemer je tudi verjetnost, da bodo take osebe deležne intenzivne nege, manjša ⁽¹⁸⁾. V kriznih razmerah je v velikih ustanovah mnogo težje zagotavljati individualizirano oskrbo in podporo, osredotočeni na posameznika, zaradi česar so osebe z intelektualnimi ovirami in psihosocialnimi motnjami izpostavljene znatnemu tveganju neenakosti pri oskrbi in zdravljenju ⁽¹⁹⁾. Zato je treba odpraviti prakse segregacije. V središču socialnih politik mora biti deinstitutionalizacija, da se invalidom omogoči uživanje njihove pravice do življenja v skupnosti.

5.6 Prekomerna izpostavljenost stresu – npr. ob pandemiji, naravnih nesrečah, konfliktih

5.6.1 S pandemijo COVID-19 in sindromom dolgega COVID-19 so se okrepili številni dejavniki tveganja, ki vplivajo na posameznike. To je vodilo v poslabšanje duševnega zdravja in oslabitev številnih zaščitnih mehanizmov, zaradi česar je prišlo do doslej največje razširjenosti tesnobe in depresije. V nekaterih državah članicah se je ta razširjenost podvojila ⁽²⁰⁾. Duševno zdravje je bilo običajno najslabše okoli vrhuncev pandemije, simptomi depresije pa so bili običajno največji v času strogih zajezitvenih ukrepov.

5.6.2 Pandemija COVID-19 je pokazala možnosti za pozitivno interakcijo med varnimi in zdravimi delovnimi pogoji ter javnim zdravjem ⁽²¹⁾. Izkazalo se je tudi, da so nekateri poklici izpostavljeni psihosocialnim dejavnikom, ki lahko povečajo tveganje stresa ⁽²²⁾ in povzročijo negativne učinke. V evropskem zdravstvu na primer obstaja grožnja stalnega krčenja zdravstvenega osebja zaradi izgorelosti in demografskih sprememb ⁽²³⁾. V nekaterih poklicih so prekarni delovni pogoji ⁽²⁴⁾ in tveganje fizičnega nadlegovanja pogostejši, na primer za delavce v zdravstvu in izobraževanju (14,6 %), prometu in komunikacijah (9,8 %), gostinstvu in hotelirstvu (9,3 %) in trgovini na drobno (9,2 %). V teh sektorjih se poroča tudi o spolnem nadlegovanju: gostinstvo in turizem (3,9 %), zdravstvo in izobraževanje (2,7 %) ter promet in komunikacije (2,6 %) ⁽²⁵⁾. Takšni stresni dogodki lahko povzročijo duševne težave in motnje ter jih je treba preprečiti.

5.6.3 **Osebe, ki so doživele naravne nesreče, ki jih ni mogoče nadzorovati**, npr. potresi, orkani, požari in poplave, ter žrtve trgovine z ljudmi in prosilci za mednarodno zaščito. Odzivi ⁽²⁶⁾ na travmatične dogodke so lahko različni:

- stres: preмага se skoraj takoj,
- akutni stres: zmanjšanje pozornosti, zamegljena zavest, trenutna amnezija, dezorientacija, tresenje, pojav agresivnosti in tesnobe, ki lahko trajata od več ur do štirih tednov,
- posttravmatska stresna motnja: enaki simptomi se pojavijo v obdobju do enega meseca po dogodku (npr. potresu).

6. Primeri dobrih praks

6.1 Med pandemijo so številne države članice sprejele ukrepe za povečanje podpore duševnemu zdravju. Večina je pripravila nove informacije o duševnem zdravju in/ali uvedla telefonske številke za pomoč, prek katerih je bilo na voljo svetovanje o ukrepih za spoprijemanje s težavami med krizo zaradi COVID-19. Številne države so okrepile tudi prizadevanja za preprečevanje in spodbujanje ter povečale dostop do storitev na področju duševnega zdravja in njihovega financiranja ⁽²⁷⁾. Nekaj primerov ukrepov:

- Ciper – razširitev pristojnosti epidemioloških odborov z obravnavanja tveganj za telesno zdravje tudi na vprašanja duševnega zdravja v specializiranih pododborih ⁽²⁸⁾;

⁽¹⁸⁾ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>

⁽¹⁹⁾ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333964/WHO-EURO-2020-40745-54930-eng.pdf>

⁽²⁰⁾ *Health at a Glance: Europe 2022* (Pregled zdravstva v Evropi za leto 2022) © OECD/Evropska unija, 2022.

⁽²¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323>

⁽²²⁾ <https://osha.europa.eu/sl/themes/health-and-social-care-sector-osh>

⁽²³⁾ UL C 486, 21.12.2022, str. 37.

⁽²⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prekarno delo in duševno zdravje (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva) (UL C 228, 29.6.2023, str. 28).

⁽²⁵⁾ <https://osha.europa.eu/en/themes/health-and-social-care-sector-osh>

⁽²⁶⁾ Flore Gil Bernal, Ibero-ameriška univerza v Mehiki, www.fearof.net.

⁽²⁷⁾ Office for National Statistics (2021), *Coronavirus and depression in adults* (Koronavirus in depresija pri odraslih), Velika Britanija: julij do avgust 2021.

⁽²⁸⁾ Sindrom dolgega COVID-19, <https://www.oeb.org.cy/egcheiridia-long-covid-cyprus>.

- Finska – v državi z velikimi razdaljami in visoko stopnjo uporabe digitalnih tehnologij lahko slednja zagotovi lažji, stroškovno učinkovit in nizkopražni dostop do storitev na področju duševnega zdravja (preprečevanje, diagnostika, zdravljenje, spremljanje). Spletna storitev Mielenterveystalo.fi na primer državljanom ter socialnim in zdravstvenim delavcem na Finskem zagotavlja informacije in storitve o duševnem zdravju. Zlasti na območjih, kjer ni fizičnih storitev varstva duševnega zdravja, in med ranljivimi skupinami, kot so mladi, ki aktivno uporabljajo digitalna orodja in naprave, ali invalidi, lahko digitalne rešitve povečajo uporabo storitev na področju duševnega zdravja in preprečijo težave z duševnim zdravjem;
- Portugalska – brezplačna 24-urna telefonska linija za psihološko podporo;
- Francija – uvedba brezplačnega obiska pri psihologu ali psihiatru za študente;
- Irsko – zagotovitev dodatnih sredstev v višini 50 milijonov EUR v letu 2021 za vzpostavitev novih storitev na področju duševnega zdravja kot odziv na krizo ter zagotovitev dodatne podpore za obstoječe potrebe na področju duševnega zdravja;
- Latvija – povečanje sredstev za strokovnjake na področju duševnega zdravja in družinske zdravnike, ki zagotavljajo podporo v zvezi z duševnim zdravjem;
- Litva – nacionalna platforma za duševno zdravje z informacijami o tem, kako ohraniti duševno zdravje, in viri za podporo;
- Češka – večina skladov obveznega zdravstvenega zavarovanja je uvedla delno povračilo za stroške psihoterapije, ki je na voljo vsem njihovim upravičencem.

6.2 Tudi druge države članice so uvedle nacionalne strategije za obravnavanje izzivov na področju duševnega zdravja. Španija je na primer celotno poglavje svoje nacionalne strategije za obdobje 2022–2026 namenila izzivom na področju duševnega zdravja, ki so posledica pandemije COVID-19, pri čemer je uvedla sklop smernic za obravnavanje teh izzivov med krizo in po njej. Litva je leta 2020 pripravila akcijski načrt kot odziv na pandemijo COVID-19, da bi okrepila varstvo duševnega zdravja in ublažila morebitne negativne posledice pandemije ⁽²⁹⁾. V litovskem akcijskem načrtu je določena tudi vrsta ukrepov za razširitev in prilagoditev obstoječih storitev, uvedbo novih storitev, na primer psiholoških kriznih skupin skupnosti, razpoložljivost nizkopražnega psihološkega svetovanja na občinski ravni ter večjo dostopnost storitev za spodbujanje duševnega zdravja.

6.3 Psihoterapija, psihološko svetovanje, različne pogovorne in skupinske terapije so z dokazi podprte oblike zdravljenja, ki jih je treba razširiti, da bi bile cenovno sprejemljive, dostopne in na voljo ljudem, ki jih potrebujejo, kot alternativa prevladujočim tradicionalnim metodam zdravljenja.

6.4 Srednje- in dolgoročne posledice pandemije za potrebe po storitvah na področju duševnega zdravja bodo znane šele v prihodnosti. Nekateri znaki kažejo na izboljšanje duševnega zdravja in dobrega počutja v prvih mesecih leta 2022, vendar so kazalniki slabega duševnega zdravja še vedno visoki. Skopi nacionalni podatki, ki so na voljo, kažejo večjo razširjenost simptomov depresije in tesnobe pri odraslih kot pred pandemijo ⁽³⁰⁾.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽²⁹⁾ Wijker, Sillitti in Hewlett (2022), *The provision of community-based mental health care in Lithuania* (Zagotavljanje varstva duševnega zdravja na ravni skupnosti v Litvi), <https://doi.org/10.1787/18de24d5-en>.

⁽³⁰⁾ Sciensano, 2022; Santé publique France, 2022.

**Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ukrepi za zmanjšanje debelosti otrok
(raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva)**

(2023/C 349/17)

Poročevalec: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Soporočevalka: **Isabel CAÑO AGUILAR**

Zaprosilo	dopis španskega predsedstva Sveta, 8. 12. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	1. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Št. plenarnega zasedanja	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	197/0/0

1. Sklepi in priporočila

1.1 Zdravje je temeljna pravica. Poleg tega je v Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah zapisana pravica otrok do odraščanja v srečnem in zdravem okolju, v katerem lahko uresničijo ves svoj potencial.

1.2 Prekomerna telesna teža in debelost otrok sta še vedno med največjimi izzivi držav članic EU na področju javnega zdravja, pri čemer gre za prepletanje okoljskih, socialnih in ekonomskih dejavnikov. Debelost otrok je povezana s telesnimi, duševnimi in socialnimi zdravstvenimi težavami v otroštvu in odraslosti.

1.3 EESO opozarja, da je treba zmanjšati socialno-ekonomske neenakosti v otroštvu, saj so neposredno povezane s čezmerno telesno težo otrok. V nekaterih primerih je delež debelih otrok in mladostnikov dvakrat večji v gospodinjstvih z nizkimi dohodki.

1.4 EESO ugotavlja, da v različnih državah članicah obstajajo različna merila za obravnavanje debelosti otrok (v zvezi z različnimi vidiki, kot so komuniciranje, označevanje hranilne vrednosti živil ter spodbujanje telesne dejavnosti in trajnostne prehrane, ali novejšimi vidiki, kot sta zdrava uporaba zaslonov ter spodbujanje duševnega in čustvenega zdravja). Poziva Evropsko komisijo in Evropski parlament, naj prevzameta bolj proaktivno vlogo na tem področju ter poskrbita za večjo standardizacijo in učinkovitejši okvir.

1.5 EESO z zaskrbljenostjo ugotavlja, da je večina nacionalnih omejitev promocije in oglaševanja hrane in brezalkoholnih pijač za otroke prešibka, obstoječi prostovoljni pristopi pa ne zadostujejo za zaščito otrok in mladostnikov. Meni, da bi lahko prehranski profil SZO uporabili kot podlago za omejevanje oglaševanja proizvodov z visoko vsebnostjo sladkorja, maščob ali soli. Poleg tega meni, da se je treba učiti iz dobrih ukrepov in praks v državah, v katerih so se različne politike, vključno s predpisi, izkazale za učinkovite pri omejevanju izpostavljenosti otrok avdiovizualnemu oglaševanju hrane in pijače z visoko vsebnostjo soli, sladkorja, maščob, nasičenih maščob ali transmaščobnih kislin. Hkrati je treba spoštovati čas predvajanja za otroke in zagotoviti skladnost vseh oglasov z načelom verodostojnega oglaševanja. Opozoriti je treba, da se SZO zavzema za omejevanje vseh ustreznih oblik oglaševanja živil, namenjenih otrokom.

1.6 EESO poziva tudi k prenovitvi akcijskega načrta EU za preprečevanje debelosti v otroštvu za obdobje 2014–2020 ob upoštevanju predlogov iz tega mnenja.

1.7 Za uresničitev teh ciljev je po mnenju EESO med drugim nujno, da ustanove povečajo porabo živil, ki veljajo za bistven del zdrave in trajnostne prehrane (sveže, sezonsko in lokalno pridelano sadje in zelenjava, stročnice, polnozrnata živila in živalske beljakovine, kot so ribe). To bi na primer lahko dosegli s krepitvijo politik za promocijo kmetijskih proizvodov iz EU, z javnimi razpisi, ki spodbujajo zdravo in trajnostno prehrano, in z uporabo davčnih spodbud (kot je vračilo DDV) kot obliko podpore za nakup in porabo teh živil. Poleg tega bi ob naraščajoči inflaciji in cenah oba ukrepa lahko prispevala k temu, da bi veliko več družin, zlasti najbolj prikrajšanih, lažje dostopalo do hranljive in kakovostne hrane. EESO spodbuja tudi nadaljnja prizadevanja za spremembo in izboljšanje sestave hrane in pijače na evropskem trgu.

1.8 EESO poziva, naj se gospodinjstvom dajo na voljo preprosta orodja, s katerimi bodo pridobila potrebno znanje za razumevanje večfaktorskega izvora debelosti otrok in njenih posledic za zdravje v otroštvu in odraslosti. Po njegovem mnenju je tudi nujno, da celotna družba spodbuja zdravo uporabo informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT) ter upošteva že sprejeta priporočila v zvezi s tem. Prekomerna uporaba zaslonov povzroča sedeči slog življenja in večjo izpostavljenost oglaševanju hrane in pijače z visoko vsebnostjo sladkorja, maščob in soli ter ogroža duševno zdravje otrok in mladostnikov.

1.9 EESO poziva, naj bo izobraževalno okolje središče telesne dejavnosti, zdrave prehrane ter duševnega in čustvenega zdravja. Izobraževalne institucije so idealen kraj za spodbujanje zdravega načina življenja in pozitivno obravnavanje debelosti otrok brez socialne stigmatizacije ali zavračanja nekaterih telesnih stereotipov. Zato meni, da je eden od potrebnih ukrepov preoblikovanje obstoječih učnih načrtov s podaljšanjem časa, namenjenega telesni dejavnosti, ter vlaganjem v izobraževanje o prehrani in gastronomiji. Šolske menze so ključnega pomena pri spodbujanju zdravih prehranjevalnih navad otrok in mladostnikov, zato je po mnenju EESO zelo pomembno, da so na voljo na vseh stopnjah izobraževanja ter da je hrana v njih zdrava, uravnotežena in kakovostna. Poudarja tudi, da se lahko pospeši izvajanje sheme EU za sadje, zelenjavo in mleko v šolah ter spodbuja subvencioniranje prehrane za prikrajšane otroke.

1.10 EESO poziva države članice, naj razširijo in izboljšajo javne površine in infrastrukturo, da bi spodbudile in olajšale aktivno mobilnost, zlasti v okolici predšolskih ustanov ali na poteh do izobraževalnih institucij. Meni tudi, da je treba v mestih ustvariti območja z igrišči ter športnimi in zelenimi površinami, ki bodo dostopna, varna in prijazna otrokom in mladostnikom.

1.11 EESO predlaga uporabo digitalnega okolja za spodbujanje zdravega načina življenja, odnosov in vedenja. V zvezi s tem ponovno poziva k izvajanju vizualnih oglaševalskih kampanj po vzoru pozitivnih družbenih oglaševalskih kampanj, namenjenih otrokom, s katerimi bi spodbujali bolj zdrava živila in prehrano, aktivno življenje in zdravo uporabo zaslonov.

1.12 EESO želi spomniti na priporočila iz svoje ocene šolske sheme EU ⁽¹⁾ ter mnenji o zdravi in trajnostni prehrani in o strategiji „od vil do vilic“. Poziva Komisijo, naj v naslednji okvir za trajnostne prehranske sisteme vključi ukrepe za boj proti debelosti otrok, na primer v zvezi z označevanjem in javnimi naročili.

1.13 EESO je tudi prepričan, kot je že poudaril v drugih mnenjih, da demokratične inovacije, kot so sveti za prehransko politiko in podpiranje participativnih pristopov, prispevajo k spodbujanju kakovosti in legitimnosti oblikovanja prehranskih politik. Priporoča, da bi na evropski ravni vzpostavili instrument, kot je evropski svet za prehransko politiko.

1.14 EESO se zavzema za splošni pristop k debelosti, ki bo vključeval zdravo spremembo življenjskega sloga in tudi vse socialne dejavnike. Priporoča spodbujanje javnih strategij, ki bi brez vsakršne diskriminacije zagotavljale splošen dostop do zdrave hrane, telesne dejavnosti in športa, dobrega počutja ter psihičnega in čustvenega dobrega počutja.

⁽¹⁾ Poročilo EESO o oceni – Ocena šolske sheme EU.

2. Zdravje v središču vseh politik

2.1 Zdravje je temeljna pravica ⁽²⁾ in osnovni pogoj za delovanje naše družbe in gospodarstva. Poleg tega je v Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah priznana pravica otrok do odraščanja v srečnem in zdravem okolju, v katerem lahko uresničijo ves svoj potencial ⁽³⁾. EESO podpira koncept „eno zdravje“, ki ga spodbuja Evropska komisija kot celostni pristop, s katerim bi trajnostno uravnotežili in optimizirali zdravje ljudi.

2.2 Obravnavanje debelosti otrok je bistvenega pomena za doseganje ciljev trajnostnega razvoja, zlasti cilja 3 za zagotovitev zdravega življenja in spodbujanje splošnega dobrega počutja v vseh življenjskih obdobjih ter izboljšanje zdravstvenega stanja vseh Evropejcev v prihodnosti. Znanstveni podatki kažejo, da preprečevanje debelosti v kritičnih fazah življenja, kot so zgodnja otroška leta in mladostna doba, verjetno najbolj koristi zdravju, zmanjšuje povezane stroške ter lahko najbolj pripomore k prekinitvi medgeneracijskega kroga debelosti in prehranskih neenakosti.

2.3 EESO zato pozdravlja zaprosilo prihodnjega španskega predsedstva, naj pripravi raziskovalno mnenje o možnih ukrepih za zmanjšanje debelosti otrok, kar je v skladu s težnjo institucij EU in vlad držav članic Evropske unije, da oblikujejo in razvijejo strategije za omejevanje in preprečevanje debelosti in prekomerne telesne teže otrok:

- (i) strategija EU o otrokovih pravicah ⁽⁴⁾ priznava, da sta zdrava prehrana in redna telesna dejavnost ključni za poln telesni in duševni razvoj otrok;
- (ii) v pobudi „evropsko jamstvo za otroke“, ki bi morala prispevati k temu, da bi bile pravice otrok in mladostnikov v središču oblikovanja politik EU, je debelost otrok eden od vidikov, ki bi jih bilo treba vključiti v nacionalne načrte;
- (iii) to mnenje temelji tudi na strategiji za Evropo glede zdravstvenih vprašanj v zvezi s prehrano, prekomerno telesno težo in debelostjo (2007), beli knjigi o debelosti iz leta 2017 in akcijskem načrtu EU za preprečevanje debelosti v otroštvu za obdobje 2014–2020 ⁽⁵⁾ – pobudah, ki so bile tako kot to mnenje namenjene zaustavitvi naraščanja prekomerne telesne teže in debelosti otrok in mladostnikov (od rojstva do starosti 18 let). EESO pri tem poziva k prenovitvi akcijskega načrta EU za preprečevanje debelosti v otroštvu za obdobje 2014–2020.

3. Debelost otrok v Evropi: trenutno stanje

3.1 Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) ⁽⁶⁾ je debelost zapletena nenalezljiva bolezen, povezana z več dejavniki in opredeljena kot prekomerna telesna teža, ki lahko škoduje zdravju. Debelost je tudi dejavnik tveganja za razvoj drugih nenalezljivih bolezni, kot so srčno-žilne in presnovne bolezni, bolezni kosti in sklepov ali rak ⁽⁷⁾, duševne motnje in slabša kakovost življenja, kar zmanjšuje pričakovano življenjsko dobo in povečuje tveganje prezgodnje smrti. Nenazadnje se te posledice odražajo v znatnem povečanju zdravstvenih izdatkov držav ter drugih osebnih, socialnih in ekonomskih izdatkov.

⁽²⁾ Pravica do zdravja je bila prvič izražena v Ustavi Svetovne zdravstvene organizacije (1946), v kateri je zapisano, da je uživanje najvišjega dosegljivega standarda zdravja ena od temeljnih pravic vsakega človeka. V njeni preambuli je zdravje opredeljeno kot stanje popolnega telesnega, duševnega in socialnega dobrega počutja in ne zgolj kot stanje brez bolezni ali obolenosti. V Splošni deklaraciji človekovih pravic iz leta 1948 je bilo zdravje omenjeno kot del pravice do ustrezne življenjske ravni (člen 25). Kot človekova pravica je bilo ponovno priznano leta 1966 v členu 12 Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

⁽³⁾ Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, 1989.

⁽⁴⁾ Evropska komisija, 2021, Strategija EU o otrokovih pravicah, COM(2021) 142 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52021DC0142>.

⁽⁵⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/childhoodobesity_actionplan_2014_2020_en_0.pdf

⁽⁶⁾ *Draft recommendations for the prevention and management of obesity over the life course, including potential targets* (Osnutek priporočil za preprečevanje in zdravljenje debelosti skozi vse življenje, vključno z možnimi cilji), dokument SZO za razpravo, 2021, na voljo na: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/obesity/who-discussion-paper-on-obesity-final190821.pdf?sfvrsn=4cd6710a_24&-download=true.

⁽⁷⁾ Wehrauch-Blüher, S., Wiegand, S., *Risk Factors and Implications of Childhood Obesity* (Dejavniki tveganja in posledice debelosti otrok), *Curr Obes Rep*, december 2018, 7(4): 254–259.

3.2 Prekomerna telesna teža in debelost otrok sta še vedno med največjimi izzivi držav članic EU na področju javnega zdravja. V petem krogu študije, ki je bila izvedena med letoma 2018 in 2020 v okviru pobude SZO za nadzor debelosti pri otrocih (COSI)⁽⁸⁾, je imelo v 33 sodelujočih državah 29 % otrok, starih od 7 do 9 let, čezmerno telesno težo⁽⁹⁾, 12 % pa jih je bilo debelih. Po spolu je bil delež fantov nekoliko višji od deleža deklet (31 % v primerjavi z 28 % v primeru prekomerne teže in 14 % v primerjavi z 10 % v primeru debelosti).

3.3 EESO ugotavlja, da se je zaradi pandemije COVID-19 morda še povečala debelost pri otrocih. Vse več je znakov, da bi bila lahko vzrok za večje število debelih otrok, zlasti v najranljivejših skupinah⁽¹⁰⁾.

3.4 EESO ugotavlja, da v različnih državah članicah obstajajo različna merila za obravnavanje debelosti otrok (v zvezi z različnimi vidiki, kot so komuniciranje, označevanje hranilne vrednosti živil ter spodbujanje telesne dejavnosti in trajnostne prehrane, ali novejšimi vidiki, kot sta zdrava uporaba zaslonov ter spodbujanje duševnega in čustvenega zdravja). Poziva Evropsko komisijo in Evropski parlament, naj prevzameta bolj proaktivno vlogo na tem področju ter poskrbita za večjo standardizacijo in učinkovitejši okvir.

4. Dejavniki debelosti otrok

Debelosti ni mogoče pripisati samo enemu vzroku, temveč je posledica zapletenega medsebojnega delovanja različnih dejavnikov⁽¹¹⁾. Na njen pojav vplivajo osebni dejavniki (biološki/genetski in fiziološki dejavniki ter način življenja), okoljski dejavniki (vpliv različnih okolij, v katerih se posameznik razvija: družina, šola, skupnost), psihosocialni dejavniki (stopnja izobrazbe ali socialno ozadje) in ekonomski dejavniki (raven dohodka družine⁽¹²⁾).

4.1 Psihosocialni dejavniki in gospodarski viri sledijo družbenim vzorcem, lahko povečajo izpostavljenost družin z nizkimi dohodki škodljivim okoljskim vplivom v vseh obdobjih življenja in imajo skozi življenje kumulativni učinek.

4.2 Obstajajo zadostni dokazi in podatki, da ima izpostavljenost dejavnikom nezdrave prehrane in telesne teže pred spočetjem in med nosečnostjo pomembno vlogo pri oblikovanju in sestavi telesa v prvih letih življenja in nagnjenosti k debelosti.

4.3 Poleg tega so **socialno-ekonomske neenakosti** v otroštvu, ki so se še povečale zaradi pandemije, naraščajoče inflacije in gospodarske krize, neposredno povezane s čezmerno telesno težo pri otrocih. V nekaterih primerih delež debelih otrok dvakrat večji v gospodinjstvih z nizkimi dohodki, saj imajo ta drugačen življenjski slog kot gospodinjstva z višjimi dohodki.

4.4 **Telesna dejavnost** je steber zdravja skozi vse življenje. Je tudi pomemben dejavnik pri preprečevanju in zdravljenju debelosti otrok in zgodnjih dejavnikov presnovnega tveganja⁽¹³⁾ ter bistvena sestavina pri razvoju osnovnih kognitivnih, motoričnih in socialnih spretnosti. Vendar 81 % otrok, starih od 11 do 17 let, ni dovolj telesno aktivnih⁽¹⁴⁾. Pred pandemijo je samo vsak sedmi 15-letni mladostnik (14 %) v evropski regiji SZO navedel, da se je vsak dan vsaj eno uro ukvarjal z zmerno do intenzivno telesno dejavnostjo⁽¹⁵⁾. Podobno je leta 2014 priporočeno raven telesne dejavnosti doseglo le 25 % fantov in 15 % deklet, starih 15 let⁽¹⁶⁾.

⁽⁸⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)* (Poročilo o petem krogu zbiranja podatkov, 2018–2020: pobuda SZO za Evropo za nadzor debelosti pri otrocih (COSI)), København, regionalni urad SZO za Evropo, 2022.

⁽⁹⁾ Čezmerna telesna teža = prekomerna telesna teža + debelost.

⁽¹⁰⁾ *WHO European Regional Obesity Report 2022* (Evropsko regionalno poročilo SZO o debelosti za leto 2022) in <https://www.who.int/europe/news/item/11-05-2021-high-rates-of-childhood-obesity-alarmed-given-anticipated-impact-of-covid-19-pandemic>.

⁽¹¹⁾ Svetovna zdravstvena organizacija (2012), *Population-Based Approaches to Childhood Obesity Prevention* (Priloge k preprečevanju debelosti otrok med prebivalstvom), Ženeva, SZO.

⁽¹²⁾ Kansra, A. R., Lakkunarajah, S., Jay, M. S., *Childhood and Adolescent Obesity: A Review* (Debelost otrok in mladostnikov: pregled), *Front Pediatr*, 2021, 8:581461.

⁽¹³⁾ Whiting, S., in drugi, *Physical Activity, Screen Time, and Sleep Duration of Children Aged 6–9 Years in 25 Countries: An Analysis within the WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) 2015–2017* (Telesna dejavnost, čas pred zaslonom in trajanje spanja otrok, starih od šest do devet let, v 25 državah: analiza v okviru pobude SZO za Evropo za nadzor debelosti pri otrocih (COSI) v obdobju 2015–2017), *Obes Facts*, 2021, 14(1): 32–44.

⁽¹⁴⁾ Guthold, R., Stevens, G. A., Riley, L. M., Bull F. C., *Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 16 million participants* (Svetovni trendi nezadostne telesne dejavnosti med mladostniki: skupna analiza 298 anket med prebivalstvom s 16 milijoni udeležencev), *Lancet Child Adolesc Heal*, 2020, 4(1): 23–35.

⁽¹⁵⁾ OECD/Evropska unija (2022), *Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle* (Pregled zdravstva: Evropa 2022 – Cikel o zdravstvenem stanju v EU), OECD Publishing, Pariz.

⁽¹⁶⁾ *Adolescent obesity and related behaviours: trends and inequalities in the WHO European Region* (Debelost mladostnikov in s tem povezano vedenje: trendi in neenakosti v evropski regiji SZO), 2002–2014, København, regionalni urad SZO za Evropo, 2017.

4.5 **Neuravnotežena prehrana**, pri kateri se uživa veliko hrane in pijače z visoko vsebnostjo maščob, sladkorja in soli, je povezana z višjimi stopnjami debelosti in slabšim splošnim zdravstvenim stanjem. Po drugi strani so navade, ki se nagibajo k vzorcem, kot so sredozemska, atlantska ali nordijska prehrana, ali preprosto k prehrani, v kateri prevladujejo sveža živila rastlinskega izvora, povezane z boljšimi zdravstvenimi rezultati ⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾. V skladu z zadnjim krogom študije COSI ⁽¹⁹⁾ manj kot polovica (43 %) otrok, starih od šest do devet let, v evropski regiji dnevno uživa sveže sadje. Poleg tega jih 7 % nikoli ne uživa sadja ali ga uživa manj kot enkrat tedensko, le tretjina (34 %) otrok, starih od šest do devet let, pa dnevno uživa zelenjavo.

4.6 Z gospodarskega in socialnega vidika EESO tudi poudarja, da **naraščanje cen prehrabnih surovin** po vsem svetu vpliva na cene življenjskih potrebščin v EU, kar vpliva na nakupovalne vzorce in prehranjevalne navade evropskih družin, otrok in mladostnikov, zlasti najranljivejših.

4.7 **Čustveno dobro počutje** in debelost sta tesno povezana. Po eni strani je čustveno dobro počutje ključno za preprečevanje debelosti otrok, po drugi pa debelost pri otrocih povečuje možnost diskriminacije, stigmatizacije in ustrahovanja v šoli ter tako vpliva na njihovo čustveno dobro počutje.

4.8 Pokazalo se je, da je **prekomerno preživljanje časa pred zasloni** eden odločilnih dejavnikov za pojav prekomerne telesne teže oz. debelosti, ki je z njo povezana ⁽²⁰⁾ ⁽²¹⁾. Čeprav mednarodni organi in javne agencije priporočajo, naj se preživljanje časa pred zasloni omeji na 120 minut na dan, se zdi, da se evropski otroci in mladostniki tega ne držijo ⁽²²⁾.

5. Potrebni ukrepi

5.1 Reševanja vprašanja debelosti otrok se je treba lotiti z vidika celotnega življenja in hkrati odpraviti številne vzroke zanj. EESO predlaga celosten in participativen pristop. Za zmanjšanje debelosti in prekomerne telesne teže pri evropskih otrocih in mladostnikih je potrebno sodelovanje in zavezanost vseh: ⁽²³⁾ javnih uprav, zasebnega/podjetniškega sektorja, medijev, izobraževalnih in zdravstvenih ustanov ter družin. Poleg tega mora ta celovit odziv temeljiti na pozitivnem pristopu brez stigmatizacije.

5.2 EESO poziva k prenovitvi akcijskega načrta EU za preprečevanje debelosti v otroštvu za obdobje 2014–2020, katerega cilji bi morali biti: spodbujanje ustrezne prehrane, telesne dejavnosti ter zdravega izobraževalnega in socialnega okolja, zagotavljanje zdravstvenega varstva, zaščita najranljivejših skupin, pospeševanje in spodbujanje družbene odgovornosti za zdravje v podjetjih in oglaševanju ter spodbujanje sinergij pri delovanju različnih javnih uprav. Priporoča, da se uvedejo ukrepi, ki bodo na celovit in medsektorski način spodbujali zdravo spremembo okolja, v katerem živijo in rastejo otroci in mladostniki.

5.3 EESO želi spomniti na priporočila iz svoje ocene šolske sheme EU ⁽²⁴⁾ ter mnenji o zdravi in trajnostni prehrani in o strategiji „od vil do vilic“. Poziva Komisijo, naj v naslednji okvir za trajnostne prehranske sisteme vključi ukrepe za boj proti debelosti otrok, na primer v zvezi z označevanjem in javnimi naročili.

⁽¹⁷⁾ Willett, W., in drugi, *Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food sisteme* (Hrana v antropogene: poročilo komisije EAT–Lancet o zdravih načinih prehranjevanja iz trajnostnih prehranskih sistemov), 2019, Te Lancet, zvezek 393, str. 447–492.

⁽¹⁸⁾ Aršin, Ahčan in drugi, *Heklah effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017* (Posledice prehranskih tveganj za zdravje v 195 državah, 1990–2017: Sistematična analiza za študijo o globalnem bremenu bolezni 2017), The Lancet, zvezek 393, izdaja 10184, str. 1958–1972.

⁽¹⁹⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)* (Poročilo o petem krogu zbiranja podatkov, 2018–2020: pobuda SZO za Evropo za nadzor debelosti pri otrocih (COSI)), København, regionalni urad SZO za Evropo, 2022.

⁽²⁰⁾ Fang, K., Mu, M., Liu, K., He, Y., *Screen time and childhood overweight/obesity: A systematic review and meta-analysis* (Čas, preživet pred zasloni, in prekomerna telesna teža/debelost otrok: sistematični pregled in metaanaliza), Child Care Health Dev, september 2019, 45 (5): 744–753.

⁽²¹⁾ Haghjoo, P., Siri, G., Soleimani, E., Farhangi, M. A., Alesaeidi, S., *Screen time increases overweight and obesity risk among adolescents: a systematic review and dose-response meta-analysis* (Čas, preživet pred zasloni, povečuje tveganje prekomerne telesne teže in debelosti pri mladostnikih: sistematični pregled in metaanaliza odziva glede na izpostavljenost), BMC Prim Care, 2022, 23(1): 161.

⁽²²⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)* (Poročilo o petem krogu zbiranja podatkov, 2018–2020: pobuda SZO za Evropo za nadzor debelosti pri otrocih (COSI)), København, regionalni urad SZO za Evropo, 2022.

⁽²³⁾ Dobbs, R., Sawers, C., Thompson, F., Manyika, J., Woetzel, J. R., Child, P., in drugi, *Overcoming obesity: an initial economic analysis* (Premagovanje debelosti: začetna ekonomska analiza), McKinsey Global Institute, 2014.

⁽²⁴⁾ Poročilo EESO o oceni – *Ocena šolske sheme EU*.

5.4 EESO tudi ponovno poudarja pomen krepitev demokracije na področju hrane in je prepričan, kot je že poudaril v drugih mnenjih, da demokratične inovacije, kot so sveti za prehransko politiko in podpiranje participativnih pristopov, prispevajo k spodbujanju kakovosti in legitimnosti oblikovanja prehranskih politik. Priporoča, da bi na evropski ravni vzpostavili instrument, kot je evropski svet za prehransko politiko.

5.5 Makrosocialno okolje

5.5.1 EESO se zavzema za usklajevanje delovanja vseh v tem okolju, da bi ustvarili socialni ekosistem, ki bo spodbujal kulturne spremembe za zmanjševanje neenakosti ter okrepi bolj zdrav način življenja.

5.5.2 EESO ponovno poziva k oblikovanju ukrepov, s katerimi se bodo povečale zmogljivosti javnih sistemov za preprečevanje in obravnavanje posebej ranljivih razmer, ki ovirajo sprejemanje zdravih načinov življenja.

5.5.3 EESO poudarja, da je treba doseči napredek pri socialnih ukrepih, ki olajšujejo usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ter skupno družinsko odgovornost in družinam omogočajo dostop do zdravih dejavnosti in več časa zanje.

5.5.4 EESO priporoča, da se spodbujajo javne strategije, ki zagotavljajo dostop do športnih objektov brez diskriminacije, in olajšuje ustrezna telesna vadba. Priporoča, da se pri telesni dejavnosti in vadbi odpravijo razlike med spoloma in socialni razkorak z zagotavljanjem vključujočih prostorov in spodbujanjem raznolike ponudbe.

5.5.5 EESO meni, da bi morale javne uprave pri pripravi, izvajanju in spremljanju predpisov in politik na vseh področjih delovanja bolj poudariti boj proti debelosti ter pri tem upoštevati ključne dejavnike prekomerne telesne teže in debelosti.

5.5.6 EESO z zaskrbljenostjo ugotavlja, da je večina nacionalnih omejitev promocije in oglaševanja hrane in brezalkoholnih pijač za otroke prešibka, obstoječi prostovoljni pristopi pa ne zadostujejo za zaščito otrok in mladostnikov. Meni, da bi lahko prehranski profil SZO uporabili kot podlago za omejevanje oglaševanja proizvodov z visoko vsebnostjo sladkorja, maščob ali soli. Poleg tega meni, da se je treba učiti iz dobrih ukrepov in praks v državah, v katerih so se različne politike, vključno s predpisi, izkazale za učinkovite pri omejevanju izpostavljenosti otrok avdiovizualnemu oglaševanju hrane in pijače z visoko vsebnostjo soli, sladkorja, maščob, nasičenih maščob ali transmaščobnih kislin. Hkrati je treba spoštovati čas predvajanja za otroke in zagotoviti skladnost vseh oglasov z načelom verodostojnega oglaševanja. Opozoriti je treba, da se SZO zavzema za omejevanje vseh ustreznih oblik oglaševanja živil, namenjenih otrokom.

5.5.7 EESO meni, da morajo ustanove nujno povečati porabo živil, ki veljajo za bistven del zdrave in trajnostne prehrane (sveže, sezonsko in lokalno pridelano sadje in zelenjava, stročnice, polnozrnata živila in živalske beljakovine, kot so ribe). To bi na primer lahko dosegli s krepitevijo politik za promocijo kmetijskih proizvodov iz EU, z javnimi razpisi, ki spodbujajo zdravo in trajnostno prehrano, in z uporabo davčnih spodbud (kot je vračilo DDV) kot obliko podpore za nakup in porabo teh živil.

5.5.8 EESO tudi poziva države članice in nosilce živilske dejavnosti, naj podpirajo izboljšanje sestave proizvodov kot sredstvo za spodbujanje bolj zdrave prehrane. Če ni mogoče doseči prostovoljnega zmanjšanja nekaterih kritičnih hranil, bi morale vlade razmisliti o dodatnih spodbudah in ukrepih, vključno s postopnimi fiskalnimi ukrepi glede na vsebnost zadevnega hranila.

5.5.9 EESO meni, da morajo javne uprave v okviru svojih pristojnosti zagotoviti razpoložljivost brezplačne pitne vode, tako da na javnih mestih, v izobraževalnih institucijah in krajih za sprostitve, razvedrilo, šport in rekreacijo postavijo ustrezno označene pitnike.

5.5.10 EESO meni, da bi bilo treba kot strateški element za usklajene ukrepe na področju zdravja spodbujati raziskave dejavnikov prekomerne telesne teže in debelosti ter pridobivanje in širjenje znanja o njih.

5.5.11 V zvezi s povpraševanjem EESO ponovno poudarja, da morajo javne politike opolnomočiti potrošnike, da izberejo bolj zdrav način življenja, tako da se poskrbi za njihovo izobraževanje in obveščanje z enostavnimi in neposrednimi kampanjami ozaveščanja ali razširjanjem pedagoških prehranskih smernic.

5.5.12 EESO se zavzema za pristop, ki zajema celotno družbo, in zato spodbuja vzpostavitev instrumenta, kot je evropski svet za prehransko politiko, kar je že predlagal v več mnenjih, ter poziva, naj se ta organ ukvarja z reševanjem vprašanja debelosti otrok.

5.6 Družinsko okolje

5.6.1 EESO se zaveda, da je družina prenašalka znanja in navad ter prvi zgled, na podlagi katerega se dojemata vsakdan in pridobivajo prvi vedenjski vzorci ⁽²⁵⁾, zato poziva, naj se ljudem zagotovijo verodostojne in koristne informacije o pomenu zmanjšanja sedečega življenjskega sloga, ki ga prinaša digitalizacija, zdravih spalnih navad, prehranskih potreb za posamezno starost in spodbujanja telesne dejavnosti.

5.6.2 EESO zlasti meni, da bi bilo treba uvesti programe in ukrepe, s katerimi bi izboljšali spretnosti in znanja za obvladovanje čezmerne telesne teže med mladoletniki ter preprečevali stigmatizacijo in negativno telesno dinamiko. Podobno meni, da je bistveno izobraževati družine o zdravi uporabi IKT ⁽²⁶⁾, zlasti glede časa uporabe in vsebine.

5.6.3 Prav tako je pomembno spodbujati ukrepe, kot so priporočanje dojenja, oblikovanje smernic za dopolnilno prehrano dojenčkov, izboljšanje starševskih veščin ali organiziranje in razširjanje tečajev zdravega in dostopnega kuhanja, zlasti za družine z nizkimi dohodki.

5.7 Izobraževalno okolje

5.7.1 Izobraževalno okolje je kraj, kjer otroci preživijo velik del svojega časa, ne le v izobraževalne namene, ampak tudi v prostem času ali po pouku.

5.7.2 V zvezi s tem je izjemno pomembno, da se v izobraževalnem okolju debelost otrok obravnava pozitivno, brez socialne stigmatizacije ali zavračanja podobe, ki bi lahko bila povezana z nekaterimi telesnimi stereotipi. EESO meni, da je bistveno spodbujati pozitivno dožemanje telesa, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti vsakršnemu diskriminatornemu ravnanju ali vedenju, ki kaže znake prehranske motnje.

5.7.3 EESO se prav tako zavzema, da bi v šolskem okolju spodbujali telesno dejavnost in zdravo prehrano. Zato meni, da je eden bistvenih ukrepov preoblikovanje sedanjih učnih načrtov, v katerih je treba podaljšati čas, namenjen telesni dejavnosti, spodbujati raznolike športne dejavnosti ter vlagati v izobraževanje o hranilni vrednosti, hrani in gastronomiji.

5.7.4 EESO meni, da so šolske menze ključnega pomena pri spodbujanju zdravih prehranjevalnih navad otrok in mladostnikov, zato je zelo pomembno, da so na voljo na vseh stopnjah izobraževanja ter da je hrana v njih zdrava, uravnotežena in kakovostna.

5.8 Površine za prosti čas – oblikovanje zdravega mestnega okolja

5.8.1 EESO meni, da bi morala zasnova in uporaba fizičnega okolja (vključno s šolo, prevoznimi sistemi, soseskami in športnimi centri) ponujati primerne in varne možnosti za rekreacijo in aktivne igre ter telesno vadbo ⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ Hebestreit, A., Intemann, T., Siani, A., in drugi, *Dietary Patterns of European Children and Their Parents in Association with Family Food Environment: Results from the I.Family Study* (Prehranski vzorci evropskih otrok in njihovih staršev v zvezi z družinskim prehranskim okoljem: rezultati prve družinske študije), *Nutrients*, 2017, 9(2): 126.

⁽²⁶⁾ Informacijske in komunikacijske tehnologije.

⁽²⁷⁾ *Tackling obesity by creating healthy residential environments* (Reševanje vprašanja debelosti z ustvarjanjem zdravih stanovanjskih okolij), SZO, 2007.

5.8.2 Glede na navedeno EESO poziva države članice, naj razširijo in izboljšajo javne površine in infrastrukturo, da bi spodbudile in olajšale aktivno mobilnost z več območji za pešce in lažjo uporabo koles, zlasti v okolici predšolskih ustanov ali na poteh do izobraževalnih institucij. Meni tudi, da je treba ustvariti mestna območja z igrišči ter športnimi in zelenimi površinami, ki bodo dostopna, varna in prijazna otrokom in mladostnikom.

5.8.3 Po mnenju EESO je bistveno razširiti zelene površine, parke in rekreacijske površine za telesno dejavnost, spodbujati uporabo stopnic namesto dvigal ali tekočih stopnic v prostorih za prosti čas ter olajšati brezplačen dostop do pitne vode.

5.9 Digitalno in avdiovizualno okolje

5.9.1 EESO opozarja na pomen pravilnega prenosa direktive EU o avdiovizualnih medijskih storitvah in predlaga, naj se digitalno okolje, od radijskih in televizijskih oddaj do novih oblik medijev, kot so družbeni mediji, Instagram in TikTok, uporablja za spodbujanje zdravega načina življenja, odnosov in vedenja. V zvezi s tem ponovno poziva, tako kot že večkrat ⁽²⁸⁾, naj se izvajajo vizualne oglaševalske kampanje po vzoru kampanj za zdravo hrano in prehrano, aktivno življenje in zdravo uporabo zaslonov.

5.10 Zdravstveno okolje

5.10.1 Po mnenju EESO je bistveno, da zdravstvene uprave posodablajo priporočila na podlagi znanstvenih dokazov o dejavnostih in ukrepih, ki so se izkazali za učinkovite pri preprečevanju, obravnavanju in spremljanju prekomerne telesne teže in debelosti pri ljudeh.

5.10.2 Poleg tega bi bilo treba v okviru splošnega zdravstvenega zavarovanja osebam s prekomerno telesno težo in debelimi osebami ali osebami, ki jim to preti, zagotoviti enak dostop do celovitih zdravstvenih storitev ter sistematičnega in osebnega svetovanja zdravstvenega osebja, da bi spodbujali telesno dejavnost in uravnoteženo prehrano. V zvezi s tem bi bilo treba spodbujati spremljanje zdravstvenega stanja otrok od rojstva in skozi mladostno dobo, vključno s spremljanjem prekomerne telesne teže in debelosti, podpirati zdravstveno vzgojo ter ozaveščati otroke in njihove družine o zdravem načinu življenja.

5.10.3 Bistveno je, da socialno in ekonomsko ranljive družine prejmejo posebno podporo zdravstvenih delavcev, ki je kulturno primerna, praktična in opolnomočujoča ter spodbuja pozitivno vzgojo v zvezi z debelostjo in prekomerno telesno težo ter s tem povezanim načinom življenja.

5.10.4 Poleg tega EESO na podlagi obstoječe literature meni, da se je treba proaktivno posvečati nosečnicam in parom, ki načrtujejo nosečnost, ter jim dajati pravočasno in kulturno občutljivo podporo za spodbujanje zdravega načina življenja med nosečnostjo in dojenjem. Hkrati je treba javno spodbujati boljšo prehrano in telesno dejavnost pred spočetjem ter vzpostaviti zmogljivosti in podporo za dojenje.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽²⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Spodbujanje zdrave in trajnostne prehrane v EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 190, 5.6.2019, str. 9).

III

(Pripravljalni akti)

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

580. PLENARNO ZASEDANJE EVROPSKEGA EKONOMSKO-SOCIALNEGA ODBORA, 12. 7. 2023–
13. 7. 2023**Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o ukrepih za znižanje stroškov za postavitve gigabitnih elektronskih komunikacijskih omrežij in razveljavitvi Direktive 2014/61/EU (Akt o gigabitni infrastrukturi)****(COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))**

(2023/C 349/18)

Poročevalec: **Maurizio MENSI**

Zaprosili	Svet Evropske unije, 3. 4. 2023 Evropski parlament, 29. 3. 2023
Pravna podlaga	člena 114 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	26. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	173/1/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja predlog uredbe (akt o gigabitni infrastrukturi), ki ga je pripravila Evropska komisija, ter podpira njegove cilje in vsebino.

1.2 EESO poudarja, da bi bilo za uresničitev ciljev iz akta o gigabitni infrastrukturi pomembno vzpostaviti hitre, učinkovite in poenostavljene postopke skupaj z ustreznimi pogoji in cenami, ki bi jih bilo mogoče dosledno uporabljati povsod po EU. V zvezi s tem bi bile še posebej koristne posebne smernice Komisije.

1.3 EESO priznava, da je souporaba obstoječe infrastrukture ključna za doseganje ciljev v okviru digitalnega desetletja EU do leta 2030, in poudarja, da je treba zagotoviti varnost in trdnost omrežij ter njihovo zaščito. Za doseganje ciljev EU glede povezanosti je potrebna celovita strategija, ki bo združevala najnovejšo tehnologijo z odpornimi, avtonomnimi in varnimi dobavnimi verigami. Zato bi moral akt o gigabitni infrastrukturi spodbujati ponudnike omrežij k izbiri tehnoloških komponent, ki zagotavljajo visoko raven digitalne varnosti, zmanjšujejo tveganje motenj v omrežju in ustrezno obravnavajo takšne možne primere.

1.4 Po mnenju EESO je pomembno, da imajo države članice možnost, da ohranijo ali uvedejo ukrepe, skladne s pravom EU, ki presegajo minimalne zahteve, določene v aktu o gigabitni infrastrukturi, kakor je izrecno navedeno v uvodni izjavi 11 tega akta.

1.5 EESO meni, da je vzpostavitev zelo visokozmogljivih omrežij in gigabitne povezljivosti ključnega pomena za razvoj in socialno-ekonomsko kohezijo, saj bistveno prispeva k enakopravnemu ekonomskemu razvoju MSP in poklicnih storitev, digitalnih delovnih mest in elektronskih storitev na oddaljenih območjih.

1.6 EESO meni, da bi bilo treba enotne informacijske točke za nudenje minimalnih informacij o fizični infrastrukturi, ki jih morajo zagotoviti lastniki javne infrastrukture, povezati in vključiti v druge podatkovne zbirke, ki so že na voljo na nacionalni ravni, s čimer bi se izognili podvajanju in prihranili stroške.

1.7 EESO meni, da sta racionalizacija in digitalizacija postopka za izdajo dovoljenj pomembna elementa pri uvajanju elektronskih komunikacijskih omrežij; vendar zahteva, da se za pravice poti zahteva tihi pristanek, morda ni v skladu z načelom sorazmernosti in lahko škoduje lastninski pravici, določeni v členih 17 in 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah.

1.8 EESO meni, da se s hitro izgradnjo infrastrukture, usklajevanjem gradbenih del, ustvarjanjem sinergij med različnimi omrežnimi operaterji in skupno uporabo obstoječe fizične infrastrukture prispeva k prihranku naložb in doseganju okoljskih ciljev, saj se z izogibanjem nadaljnjim gradbenim delom zmanjšujejo obremenitve za okolje.

1.9 EESO ocenjuje, da bi bilo treba v predlogu določiti preverljive ukrepe in dejavnosti, ki bi zagotovili uravnotežen razvoj in enakopraven dostop do zelo visokozmogljivega omrežja, da se v skladu z deklaracijo o digitalnih pravicah in načelih prepreči povečanje vrzeli med državami in regijami z različnimi hitrostmi in zmogljivostmi razvoja. Prav tako bi bil na ta način vsem v EU, tudi tistim z nizkimi dohodki, zagotovljen dostop do visokokakovostne povezljivosti z dostopom do interneta.

2. Ozadje mnenja

2.1 Kot del prizadevanj za doseganje strateških in digitalnih ciljev EU do leta 2030 je postavitve zelo visokozmogljivih omrežij, vključno z optičnimi omrežji in omrežji 5G, strateška prednostna naloga na ravni EU. Dostop do zelo visokozmogljivih omrežij je bistvenega pomena za najrazličnejše inovativne aplikacije s preobrazbenim potencialom, ki lahko pri soočanju z izzivi prihodnosti pomagajo številnim sektorjem v EU, kot so trgovina, avtomobilski sektor, proizvodna industrija, zdravstvo, promet, kmetijstvo in javne službe.

2.2 Evropska komisija je leta 2014 med pobudami za odpravo ovir in spodbujanje postavitve elektronskih komunikacijskih omrežij visokih hitrosti predstavila direktivo o znižanju stroškov širokopasovnih povezav⁽¹⁾, da bi olajšala in spodbudila postavitve omrežij tako, da bi se z usklajenimi ukrepi na ravni EU znižali stroški postavitve. Vendar ta direktiva osem let po začetku veljavnosti še zdaleč ni dosegla svojih ciljev. Potreba po njenem ponovnem pregledu je lepo razvidna iz poročila Komisije iz leta 2018 o njenem izvajanju in iz prispevkov ključnih deležnikov k javnemu posvetovanju o njej, ki ga je Komisija začela decembra 2020. Na tem posvetovanju se je izkazalo, da je le 20 % anketirancev menilo, da direktiva učinkovito olajšuje postavitve elektronskih komunikacijskih omrežij visokih hitrosti z nižjimi stroški, le 11 % pa jih je menilo, da je skrajšala čas in znižala stroške izdajanja dovoljenj.

2.3 Direktiva o znižanju stroškov širokopasovnih povezav je le delno dosegla svoje cilje povečanja pokritosti s širokopasovnimi povezavami. Čeprav se je delež gospodinjstev z internetno hitrostjo 30 Mb/s glede na indeks digitalnega gospodarstva in družbe povečal z 58,1 % leta 2013 na 90 % leta 2022, se direktiva v različnih državah članicah izvaja neenakomerno, pri čemer jo nekatere države članice tudi drugače razlagajo.

⁽¹⁾ Direktiva 2014/61/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. maja 2014 o ukrepih za znižanje stroškov za postavitve elektronskih komunikacijskih omrežij visokih hitrosti (UL L 155, 23.5.2014, str. 1).

2.4 Komisija se zaveda, da je treba izboljšati učinkovitost direktive o znižanju stroškov širokopasovnih povezav, zato je začela postopek revizije in predlagala uredbo (akt o gigabitni infrastrukturi). Cilj tega akta je odpraviti pomanjkljivosti direktive ter prispevati k stroškovno učinkoviti in pravočasni postavitvi zelo visokozmogljivih omrežij, ki so potrebna, da bo EU do leta 2030 lahko dosegla svoje splošne in digitalne cilje.

2.5 Predlog temelji na priporočilu o naboru orodij za povezljivost, ki je bil sprejet septembra 2020, da bi se odzvali na vse večje potrebe po povezljivosti, ki jih je povzročila pandemija COVID-19, pri čemer je bil cilj, da se znižajo stroški postavitve gigabitnih omrežij in zagotovi hiter začetek uporabe radiofrekvenčnega spektra 5G. V ta namen so države članice marca 2021 opredelile 39 najboljših praks (22 se jih je nanašalo na znižanje stroškov postavitve), ki jih je treba vključiti v nabor orodij za povezljivost.

2.6 Akt o gigabitni infrastrukturi je bil po navedbah Komisije pripravljen, da bi izboljšal povezljivost v EU ter spodbudil inovacije in naložbe. Pomagal bo pospešiti postavitve fizične infrastrukture, ki se uporablja za gigabitna omrežja, tako, da bo izboljšal usklajevanje gradbenih del med omrežnimi operaterji, kar predstavlja do 70 % stroškov postavitve omrežja. Njegov cilj je tudi racionalizirati upravne postopke za postavitve novih omrežij z izboljšanjem dostopa do fizične infrastrukture in preglednosti načrtovanih gradbenih del, jasnejšimi pogoji za dostop do fizične infrastrukture (vključno z infrastrukturo v stavbah) ter pospešitvijo in digitalizacijo postopkov za izdajo dovoljenj, pri čemer bi bilo treba na vloge zanje odgovoriti v 15 dneh, v štirih mesecih od prejema pa bi se štele za samodejno odobrene.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO pozdravlja cilj Komisije, da se direktiva o znižanju stroškov širokopasovnih povezav prilagodi nedavnemu in aktualnemu tehnološkemu, tržnemu in regulativnemu razvoju ter da se spodbudi učinkovitejša in hitrejša postavitve bolj trajnostnih omrežij. To bi bilo v skladu z Evropskim zakonikom o elektronskih komunikacijah ⁽²⁾ in bi prispevalo k okolju prijaznejšemu sektorju informacijske in komunikacijske tehnologije v okviru evropskega zelenega dogovora.

3.2 EESO pozdravlja odločitev, da se zaradi tveganja zamud in nedoslednosti v nacionalnih postopkih prenosa v nacionalno zakonodajo kot pravni instrument namesto direktive uporabi uredba. Slednja namreč zagotavlja enotnost in omejuje razdrobljenost nacionalnih zakonodaj, kar je ključno za doseganje ambicioznih ciljev Komisije glede povezljivosti do leta 2030. Direktiva bi se verjetno uporabljala šele po izteku roka in tako ne bi izpolnila cilja Komisije, da hitro ustvari ugoden pravni okvir. Zamuda pri poenostavitvi postopka izdaje dovoljenj za postavitve bi lahko ogrozila tudi razvoj enotnega digitalnega trga. Najnovejši razvoj v digitalnem sektorju lahko s pojavom akterjev, ki delujejo čezmejno, dvigne povezovanje notranjega trga na novo raven, kar bo spodbudilo naložbe.

3.3 Skromna in nedosledna uporaba direktive o znižanju stroškov širokopasovnih povezav ter pomanjkanje smernic v njej sta povzročila razdrobljenost nacionalnih zakonov in regulativno negotovost. To pa je ustvarilo ovire za čezmejne naložbe in poslovanje ter povečalo ovire za podjetja, ki si prizadevajo doseči ekonomijo obsega na ravni EU in tako izkoristiti prednosti enotnega trga EU. Zato je potrebna večja usklajenost, da bi spodbudili razvoj čezmejnih dejavnosti v tem sektorju in preprečili Evropo dveh hitrosti.

3.4 Cilj ukrepov v predlogu je predvsem: izboljšati usklajevanje med sektorji; poenostaviti in pospešiti postopke za izdajo dovoljenj; v celoti digitalizirati postopek za dostop do informacij o obstoječi infrastrukturi in načrtovanih gradbenih delih ter za predložitev vlog za dovoljenje; poenostaviti ponovno uporabo javne infrastrukture in postavitve omrežne infrastrukture za operaterje; pripraviti se na inovacije, tako da bodo vse nove stavbe in stavbe, ki so predmet večje prenove, opremljene z optično infrastrukturo in infrastrukturo z možnostjo pridobitve optičnega priključka; ter prispevati k trajnostnosti z zmanjšanjem vpliva elektronskih komunikacijskih omrežij na okolje tako, da se spodbujata souporaba infrastrukture in uporaba učinkovitejših tehnologij, ponovno uporablja obstoječa infrastruktura in boljše usklajujejo gradbena dela.

3.5 Operaterji bodo lahko digitalno predložili vloge za dovoljenje in dostopali do vseh potrebnih informacij o obstoječi infrastrukturi in načrtovanih gradbenih delih. EU meni, da bo to operaterjem omogočilo postavitve omrežij z nižjimi stroški; v skladu z oceno učinka to pomeni prihranek v višini 4,5 milijarde EUR, pri čemer se javne subvencije zmanjšajo za 2,4 milijarde EUR.

⁽²⁾ Direktiva (EU) 2018/1972 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2018 o Evropskem zakoniku o elektronskih komunikacijah (UL L 321, 17.12.2018, str. 36).

3.6 V primerjavi z direktivo o znižanju stroškov širokopasovnih povezav so v predlogu razširjene tudi opredelitve. Predlog se uporablja za omrežne operaterje, ki zagotavljajo dostop, vključno s ponudniki pripadajočih zmogljivosti, kot so kanali, stebri in drogovi, in za fizično infrastrukturo, vključno z infrastrukturo v lasti javnih institucij, kot so lokalni organi, ter vključuje stavbe in vhode v stavbe ter vsa druga sredstva, vključno s cestno opremo, kot so ulične svetilke, prometni znaki, semaforji, panoji, postajališča za avtobuse in tramvaje ter postaje podzemne železnice.

3.7 Predlog uvaja nove ukrepe za povečanje preglednosti obstoječe fizične infrastrukture. Od lastnikov javne infrastrukture na primer zahteva, naj dajo na voljo minimalne informacije o fizični infrastrukturi prek t. i. enotnih informacijskih točk. Poleg tega določa strožja pravila za usklajevanje načrtovanih gradbenih del, ki je že določeno v direktivi o znižanju stroškov širokopasovnih povezav, vendar sta področje uporabe in uporaba v predlogu precej razširjena. Na primer, informacije o gradbenih delih, ki se zahtevajo na podlagi predloga, mora ponudnik omrežja prek enotne informacijske točke dati na voljo v digitalni obliki vsaj tri mesece pred prvo vlogo za dovoljenje. Glede na to, da so podatkovne zbirke, ki vsebujejo te informacije, že na voljo v številnih državah EU, EESO meni, da bi bilo treba enotne informacijske točke povezati in vključiti v druge podatkovne zbirke, da bi se izognili podvajanju in prihranili stroške.

3.8 Predlog vključuje tudi ukrepe v zvezi s postopki za izdajo dovoljenj, ki morajo biti standardizirani na nacionalni ravni in v celoti dostopni z uvedbo samodejne odobritve štiri mesece po predložitvi vloge. Poleg tega je predvidena „oznaka o možnosti pridobitve optičnega priključka“, da se preveri, ali stavba izpolnjuje zahteve za enostavno namestitev zelo visokozmogljivega omrežja, kot je optično omrežje, kar bi bil pogoj za izdajo gradbenih dovoljenj za nove stavbe. EESO poudarja, da bi bilo pomembno te stavbe priključiti na zelo visokozmogljivo omrežje, da bi čim boljše izkoristili njihov potencial in izvedene naložbe.

3.9 Po mnenju EESO je pomembno, da imajo države članice možnost, da ohranijo ali uvedejo ukrepe, skladne s pravom EU, ki presegajo minimalne zahteve, določene v aktu o gigabitni infrastrukturi, kakor je izrecno navedeno v njegovi uvodni izjavi 11. V njej je pravilno navedeno, da ta uredba ne preprečuje sprejetja nacionalnih ukrepov v skladu s pravom EU, namenjenih spodbujanju skupne uporabe obstoječe fizične infrastrukture ali omogočanju učinkovitejšega uvajanja nove fizične infrastrukture, ki dopolnjuje pravice in obveznosti iz akta.

4. Posebne ugotovitve

4.1 Predlog je v skladu z Evropskim zakonikom o elektronskih komunikacijah, ki je začel veljati decembra 2020, s katerim je bil posodobljen regulativni okvir EU za elektronske komunikacije, in prispeva k doseganju njegovih ciljev v zvezi s spodbujanjem naložb v omrežja za napredno povezljivost. Medtem ko se zakonik osredotoča predvsem na izboljšanje konkurence, vsebuje zahteve za podjetja s pomembno tržno močjo in se ne nanaša le na fizično infrastrukturo, temveč tudi na elektronska komunikacijska omrežja, kot so optični kabli, je glavni namen akta o gigabitni infrastrukturi odpraviti ovire za postavitve omrežja ob upoštevanju sedanjega tehnološkega, tržnega in regulativnega razvoja.

4.2 Za uresničitev ciljev iz akta o gigabitni infrastrukturi EESO pozdravlja uskladitev besedila z opredelitvami iz zakonika in poudarja nujno potrebo po hitrih, učinkovitih in poenostavljenih postopkih skupaj z ustreznimi pogoji in cenami, ki bi jih bilo mogoče dosledno uporabljati povsod po EU. Meni, da bi bile v zvezi s tem še posebej koristne smernice Komisije.

4.3 V skladu s ciljem, določenim v okviru digitalnega desetletja EU do leta 2030, v katerem je navedeno, da bi morala biti do takrat vsa evropska gospodinjstva zajeta v gigabitna in hitra mobilna omrežja, in v nasprotju z direktivo o znižanju stroškov širokopasovnih povezav predlog uredbe spodbuja postavitve zelo visokozmogljivih omrežij (gigabitnih omrežij), kjer veljajo obveznosti dostopa za lastnike fizične infrastrukture, ne glede na njihov tržni položaj. EESO podpira razširitev področja uporabe, ki bi vsem subjektom, ki zagotavljajo infrastrukturo, prinesla koristi od hitrih postopkov za izdajo dovoljenj, izhajajočih iz akta. Vendar poudarja, da mora biti regulativni okvir dovolj celovit, da bo ustrezal različnim potrebam vseh deležnikov, ki sodelujejo pri uvajanju zelo visokozmogljivih omrežij po EU.

4.4 EESO priznava, da je souporaba obstoječe infrastrukture ključna za doseganje ciljev v okviru digitalnega desetletja EU do leta 2030, in poudarja, da je treba zagotoviti varnost in trdnost omrežij ter njihovo zaščito. Za doseganje ciljev EU glede povezljivosti je potrebna celovita strategija, ki bo združevala najnovejšo tehnologijo z odpornimi, avtonomnimi in varnimi dobavnimi verigami. S tem bi preprečili prekinitve storitev, ki so posledica napak ali kibernetičnih napadov. Zato bi moral akt o gigabitni infrastrukturi spodbujati ponudnike omrežij k izbiri tehnoloških komponent, ki zagotavljajo visoko raven digitalne varnosti, zmanjšujejo tveganje motenj v omrežju in ustrezno obravnavajo takšne možne primere. Trdnost,

odpornost in kibernetna varnost omrežja so ključnega pomena za uspeh ciljev, za katere si prizadeva akt o gigabitni infrastrukturi. Biti morajo v skladu s sedanjim regulativnim okvirom EU in ustreznimi vidiki, tudi z vidika morebitnih prihodnjih ukrepov EU na tem področju, ki jih bo prinesel nov mandat Komisije leta 2024.

4.5 EESO poudarja, da so poleg hitrih, učinkovitih in poenostavljenih postopkov pomembni elementi dostopa do infrastrukture ustrezni pogoji in cene. Po mnenju EESO bi morala Komisija za učinkovitost sistema, na primer z izogibanjem previsokim cenam, ki bi odvrčale od uporabe zelo visokozmogljivih omrežij, sprejeti posebne smernice.

4.6 EESO meni, da sta racionalizacija in digitalizacija postopka za izdajo dovoljenj pomembna elementa pri uvajanju elektronskih komunikacijskih omrežij. Vendar zahteva, da se za pravice poti zahteva tih pristonek, morda ni v skladu z načelom sorazmernosti in lahko škoduje lastninski pravici, določeni v členih 17 in 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah.

4.7 EESO meni, da se s hitro izgradnjo infrastrukture, usklajevanjem gradbenih del, ustvarjanjem sinergij med različnimi omrežnimi operaterji in skupno uporabo obstoječe fizične infrastrukture prispeva k prihranku naložb in doseganju okoljskih ciljev, saj se z izogibanjem nadaljnjim gradbenim delom zmanjšujejo obremenitve za okolje.

4.8 EESO meni, da je postavitve omrežij visokih hitrosti ključnega pomena za razvoj in socialno-ekonomsko kohezijo. V zvezi s tem meni, da bi bilo treba v predlogu določiti preverljive ukrepe in dejavnosti, ki bodo zagotovili uravnotežen razvoj in enakopraven dostop do zelo visokozmogljivega omrežja, da se prepreči povečanje vrzeli med državami in regijami z različnimi hitrostmi in zmogljivostmi razvoja. To je v skladu z deklaracijo o digitalnih pravicah in načelih⁽³⁾, po kateri bi morali vsi akterji na trgu, ki imajo koristi od digitalne preobrazbe, prevzeti svojo družbeno odgovornost ter pravično in sorazmerno prispevati k stroškom javnih dobrin, storitev in infrastrukture. Prav tako bi bil na ta način vsem v EU, tudi tistim z nizkimi dohodki, zagotovljen dostop do visokokakovostne povezljivosti z dostopom do interneta⁽⁴⁾.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽³⁾ Evropska deklaracija o digitalnih pravicah in načelih za digitalno desetletje (UL C 23, 23.1.2023, str. 1).

⁽⁴⁾ Evropska deklaracija o digitalnih pravicah in načelih za digitalno desetletje, poglavje II, točka 3 o povezljivosti.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o detergentih in površinsko aktivnih snoveh, spremembi Uredbe (EU) 2019/1020 in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 648/2004

(COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))

(2023/C 349/19)

Poročevalka: **Violeta JELIĆ**

Zaprosili	Evropski parlament, 1. 6. 2023 Svet, 7. 6. 2023
Pravna podlaga	člen 114 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	29. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	193/1/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja posodobitev in poenostavitev Uredbe (ES) št. 648/2004⁽¹⁾ o detergentih, odstranitev odvečnih ali zastarelih elementov in ohranitev tistih, ki dobro delujejo. Vendar meni, da so možnosti za racionalizacijo izravnane ali presežene z večjim upravnim bremenom, ki izhaja iz drugih vidikov predloga revizije.

1.2 EESO poudarja, da je treba zagotoviti skladnost in doslednost med revizijo uredbe o detergentih ter drugimi zakonodajnimi in tehničnimi spremembami, kot so tiste, povezane z uredbo o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi ter zmesi (Uredba (ES) št. 1272/2008⁽²⁾), in okoljsko primerno zasnovo za trajnostne izdelke.

1.3 EESO je v celoti zavezan zagotavljanju varnosti potrošnikov in poklicnih uporabnikov, vendar meni, da so nove zahteve za detergente, ki vsebujejo mikroorganizme, preveč omejevalne in toge, hkrati pa so v njih protislovja. Zato priporoča, da se ta pravila prilagodijo, da bodo skladnejša tako znotraj uredbe kot tudi z drugimi politikami, ter da se inovacije v tej novi kategoriji izdelkov podprejo in ne preprečujejo.

1.4 EESO pozdravlja enake konkurenčne pogoje, ki veljajo pri nadzoru trga za detergente in površinsko aktivne snovi, izdelane v EU in uvožene. Vendar meni, da je obveznost ustvarjanja in priglasitve potnega lista izdelka za vsako serijo detergenta/površinsko aktivne snovi pretirano obremenjujoča, in priporoča, da se določi ustrežnejši povod za posodobitev potnega lista izdelka.

1.5 EESO želi dodatna pojasnila o dodani vrednosti potnega lista izdelka in oznake CE za nadzor trga, saj te informacije niso bile vključene v oceno učinka Komisije. EESO ugotavlja, da lahko zloraba oznake CE ogrozi varnost potrošnikov in uporabnikov ter enake konkurenčne pogoje za gospodarske subjekte, ki izpolnjujejo zahteve.

⁽¹⁾ Uredba (ES) št. 648/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o detergentih (UL L 104, 8.4.2004, str. 1).

⁽²⁾ Uredba (ES) št. 1272/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi ter zmesi, o spremembi in razveljavitvi direktiv 67/548/EGS in 1999/45/ES ter spremembi Uredbe (ES) št. 1907/2006 (UL L 353, 31.12.2008, str. 1).

1.6 EESO poudarja, da morajo biti posebne in tehnične zahteve določene pravočasno, da se omogoči izvajanje, zato priporoča, da se prehodna obdobja začnejo šele po sprejetju ustrezne dodatne zakonodaje.

1.7 EESO podpira izboljšanje jasnosti in berljivosti etiket na izdelkih z odpravo prekrivanja med različnimi zakonodajami, poenostavitvijo vsebine etiket in učinkovito uporabo digitalnega označevanja. Priporoča, da se za predpakirane izdelke uporabijo enake možnosti digitalnega označevanja kot za izdelke, ki se prodajajo v obliki za ponovno polnjenje, in da se za jasnejše označevanje detergentov uporabijo piktogrami/ikone namesto besedila.

2. Ozadje mnenja

2.1 Predlog posodablja obstoječa pravila o detergentih glede na cilje evropskega zelenega dogovora, trajnostne strategije za kemikalije in nedavno sprejetega sporočila Komisije o dolgoročni konkurenčnosti EU. Namen predloga je poenostavitev tržnih pravil z odpravo zahtev, ki se štejejo za nepotrebne ali odvečne, uvedbo prostovoljnega digitalnega označevanja, pri čemer se razlikuje med predpakiranimi izdelki in izdelki, ki se prodajajo v obliki za ponovno polnjenje, olajšanjem prodaje varnih inovativnih proizvodov z uvedbo varnostnih zahtev za mikroorganizme ter okrepitevijo izvrševanja z uvedbo potnega lista izdelka.

2.2 Splošne določbe v predlogu vključujejo opredelitve za „detergent“, „površinsko aktivno snov“ in druge pojme iz besedila predlagane uredbe; nekateri so bili posodobljeni in pojasnjeni.

2.3 Predlog določa zahteve glede izdelkov za detergente in površinsko aktivne snovi v zvezi s spoštovanjem prostega pretoka, biorazgradljivostjo, uporabo mikroorganizmov v detergentih ter omejitvami vsebnosti fosfatov in drugih fosforjevih spojin. Zadnji trije od teh so podrobneje obdelani v prilogah k predlagani uredbi.

2.4 Priloga I vsebuje merila in testne metode za končno biorazgradljivost površinsko aktivnih snovi kot takih in kot sestavin detergentov. Ti so v bistvu nespremenjeni v primerjavi z določbami Uredbe (ES) št. 648/2004, saj še vedno ustrezajo svojemu namenu in najnovejšemu razvoju. Odpravljena so zastarela merila primarne biorazgradljivosti ter postopek odstopanja za površinsko aktivne snovi, ki ne izpolnjujejo meril končne biorazgradljivosti: ta je bil uporabljen samo enkrat, z navedbo v prejšnji Prilogi V, ki je potekla leta 2019, zato se ni več zdel potreben.

2.5 Priloga II predloga uvaja zahteve za detergente, ki vsebujejo mikroorganizme, da se določijo usklajena pravila, ki urejajo varnost takih proizvodov, in ustrezne testne metode za dokazovanje skladnosti s temi pravili. Med zahtevami je navedba (sevov) mikroorganizmov, ki se lahko uporabljajo in so formalno identificirani, in tudi zahteva, da morajo pripadati skupini tveganja I, kot je opredeljena v Direktivi 2000/54/ES⁽³⁾ (biološki dejavniki pri delu), in seznamu priznane domneve o varnosti (PDV), ki ga je izdala Evropska agencija za varnost hrane (EFSA). Priloga prav tako prepoveduje uporabo specifičnih patogenih organizmov ali gensko spremenjenih mikroorganizmov, trditve o protimikrobnem ali razkuževalnem učinku, razen če so detergenti skladni z Uredbo (EU) št. 528/2012⁽⁴⁾ o biocidnih proizvodih, in dajanje detergentov, ki vsebujejo mikroorganizme, na trg v obliki za ponovno polnjenje. Poleg tega določa obvezne zahteve za testiranje detergentov, ki vsebujejo mikroorganizme, vključno za testiranje, ki ga izvedejo tretje osebe, da se podprejo vse trditve v zvezi z delovanjem teh mikroorganizmov, in za test akutne strupenosti pri vdihavanju *in vivo* (testna metoda B.2. iz Uredbe (ES) št. 440/2008⁽⁵⁾, tj. OECD TG 403).

2.6 Predlog ohranja nespremenjene podrobne omejitve vsebnosti fosfatov in drugih fosforjevih spojin iz Uredbe (ES) št. 648/2004.

⁽³⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/54/ES z dne 18. septembra 2000 o varovanju delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti biološkim dejavnikom pri delu (sedma posebna direktiva v smislu člena 16(1) Direktive 89/391/EGS) (UL L 262, 17.10.2000, str. 21).

⁽⁴⁾ Uredba (EU) št. 528/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2012 o dostopnosti na trgu in uporabi biocidnih proizvodov (UL L 167, 27.6.2012, str. 1).

⁽⁵⁾ Uredba Komisije (ES) št. 440/2008 z dne 30. maja 2008 o določitvi testnih metod v skladu z Uredbo (ES) št. 1907/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o registraciji, evalvaciji, avtorizaciji in omejevanju kemikalij (REACH) (UL L 142, 31.5.2008, str. 1).

2.7 Opisuje obveznosti gospodarskih subjektov, in sicer izdelovalcev, uvoznikov, distributerjev in pooblaščenega zastopnika, ki se uvaja na novo. Črtana je prejšnja obveznost izdelovalca, da ima sedež v Uniji, vendar morajo izdelovalci zunaj Unije za izvajanje nekaterih nalog s pisnim pooblastilom določiti pooblaščenega zastopnika (za izdelovalce s sedežem v Uniji to ni obvezno).

2.8 Predlog uvaja nov postopek ugotavljanja skladnosti, ki ga izvedejo izdelovalci detergentov ali površinsko aktivnih snovi in ki temelji na modulu A Sklepa št. 768/2008/ES (Notranji nadzor proizvodnje). Postopek vključuje lastno izjavo o skladnosti in zahteva, da se pripravi tehnična dokumentacija, ki vsebuje opis detergenta in njegove namembnosti, poročila o testih, ki dokazujejo skladnost, in seznam sestavin.

2.9 Določene so zahteve glede oznake CE in označevanja detergentov in površinsko aktivnih snovi, vključno s pravili za uvedbo digitalnega označevanja, če se gospodarski subjekt odloči za njegovo uporabo. Zahteve glede označevanja so podrobneje opisane v Prilogi V in navajajo specifikacije za označevanje vsebine, informacije o odmerjanju, ki se lahko izpustijo na fizični etiketi, če so navedene na digitalni etiketi, in razpredelnico s poenostavljenimi informacijami o odmerjanju gospodinjskih detergentov za pranje perila. Predlog uvaja tudi koncept nosilca podatkov, ki se uporablja za dostop do digitalne etikete in mora biti prisoten na detergentu ali površinsko aktivni snovi, njegovi embalaži ali spremni dokumentaciji.

2.10 Predlog določa zahteve glede potnega lista izdelka in njegove vsebine; potni list izdelka je uveden kot sredstvo za lažjo pripravo izjave o skladnosti (prek centralnega registra) in lažji nadzor trga za detergente ali površinsko aktivne snovi, ki se dajejo na trg. Do potnega lista izdelka se bo dostopalo prek istega, že navedenega, nosilca podatkov na izdelku, bil pa naj bi interoperabilen z vsemi že uvedenimi potnimi listi izdelka, na primer v okviru zakonodaje o okoljsko primerni zasnovi za trajnostne izdelke. Komisija mora sprejeti izvedbeni akt, ki bo določil tehnične zahteve za potni list izdelka in nosilec podatkov.

2.11 Na Komisijo se prenese pooblastilo za sprejemanje prihodnjih delegiranih aktov za prilagoditev zahtev iz prejšnjih poglavij tehničnemu, znanstvenemu in tržnemu razvoju.

2.12 Prehodne in končne določbe v členu 32 vključujejo posebno klavzulo o pregledu zahtev za detergente, ki vsebujejo mikroorganizme. Ta Komisiji narekuje, da najpozneje tri leta od začetka uporabe te uredbe oceni ustreznost in učinkovitost zahtev te uredbe.

3. Splošne in posebne ugotovitve

3.1 EESO meni, da so cilji Uredbe (ES) št. 648/2004 o detergentih (v nadaljnjem besedilu: uredba o detergentih) relevantni, da uredba dobro deluje in je v veliki meri dosegla svoje cilje.

3.2 EESO se strinja s namenom Komisije, da se uredba o detergentih posodobi tako, da bo odražala tehnološki, trgovinski in politični razvoj, do katerega je prišlo od sprejetja te uredbe leta 2004, in podpira njen cilj poenostavitve zahtev za gospodarske subjekte, zlasti mala in srednja podjetja (MSP), ter odprave prekrivanja in podvajanja z drugimi zakonodajnimi akti EU. Pozdravlja poenostavitve, uvedene v predlogu, vendar meni, da je obseg zmanjšanja upravnega bremena skromnejši od tega, kar predvideva Komisija, na drugih področjih pa se breme v praksi celo znatno poveča ⁽⁶⁾.

3.3 Revizija uredbe o detergentih poteka vzporedno z več drugimi predlogi za revidirano ali novo zakonodajo, ki tudi vpliva na detergente, vključno z uredbo o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi ter zmesi (Uredba (ES) št. 1272/2008) in novo uredbo o okoljsko primerni zasnovi za trajnostne izdelke. EESO poudarja, da je treba zagotoviti popolno skladnost in doslednost med temi različnimi zakonodajnimi akti ter preprečiti razhajanja in prekrivanja njihovih določb.

⁽⁶⁾ Več informacij o upravnem bremenu za industrijo detergentov najdete v informativnem pregledu AISE o skupni oceni stroškov: *AISE factsheet on the Cumulative Cost Assessment*.

3.4 EESO podpira poenostavljeno opredelitev „detergenta“ v predlogu Komisije, ki jo bodo gospodarski subjekti in javni organi lažje razumeli in uporabljali. S črtanjem sklicevanja na posebne kategorije sestavin (mila in/ali površinsko aktivne snovi) v opredelitvi detergenta je opredelitev bolj vključujoča, večja pa je tudi jasnost obsega za prihodnje inovacije v tej kategoriji proizvodov.

3.5 EESO pozdravlja ohranitev zahtev glede biorazgradljivosti površinsko aktivnih snovi in odpravo postopka odstopanja, ki se ne uporablja več. To prispeva k racionalizaciji in večji jasnosti določb za gospodarske subjekte in organe.

3.6 EESO meni, da so predlagane zahteve za detergente, ki vsebujejo mikroorganizme, preveč predpisovalne in neprimerne za detergente. Zahteve glede testiranja iz Priloge II veljajo za pretirano zahtevne, zlasti za MSP. Za mikroorganizme v detergentih, ki se dajejo na trg v obliki razpršila, se zahteva test akutne strupenosti pri vdihavanju, opravljen na vretenčarjih, kar bi pomenilo žrtvovanje običajno 30 živali za vsak test. To spodkopava zavezo iz Direktive 2010/63/EU⁽⁷⁾ o zaščiti živali, ki se uporabljajo v znanstvene namene, in ni potrebno, saj obstajajo alternativne metode za določitev varnosti (npr. navzkrižno branje iz preteklih podatkov, preskusi *in vitro* s človeškimi celičnimi linijami ali teža dokazov, zlasti ob upoštevanju obveznega statusa skupine tveganja I/PDV).

3.7 EESO meni, da ni primerno zahtevati, da morajo biti mikroorganizmi, ki se uporabljajo v detergentih, na seznamu PDV EFSA. To ni obvezna zahteva niti za uporabo mikroorganizmov v živilski industriji in industriji krme, temveč je zgolj izhodišče za nadaljnjo presojo EFSA. Mikroorganizme, ki niso na seznamu PDV, je še vedno mogoče oceniti glede varnosti ter uporabiti v živilih in krmi, pri detergentih pa takšne možnosti ne bi bilo, dokler Komisija ne bi izvedla uradnega pregleda/revizije zahtev. Ne zdi se sorazmerno, da za detergente veljajo strožja pravila kot za hrano, ki se neposredno zaužije. Če pa bi bila zahteva o pripadnosti seznamu PDV obvezna, potem po mnenju EESO ne bi bilo upravičeno zahtevati, da se detergenti, ki vsebujejo mikroorganizme, označijo z opozorilom, da se proizvod ne sme uporabljati na površinah, ki so v stiku z živali.

3.8 Omejevanje mikroorganizmov, ki se lahko uporabljajo na način, opisan v novi Prilogi II, bi lahko oviralo ali preprečevalo inovacije, hkrati pa se ne upošteva dejstvo, da so detergenti, ki vsebujejo mikroorganizme, že zajeti v uredbi o detergentih in drugi zakonodaji, kot je direktiva o splošni varnosti proizvodov, ter okviru, ki ga je razvila industrija za ustrezno obvladovanje tveganja mikrobnih sestavin. Predlog izvzema detergente, dane v promet za namene raziskovanja in razvoja, iz izpolnjevanja pogojev iz točke 1 Priloge II, vendar so edina možnost za komercialno uporabo novih (sevov) mikroorganizmov klavzula o pregledu iz člena 32 in/ali delegirani akti. EESO priporoča uvedbo manj restriktivnega postopka, da se omogočijo in spodbudijo inovacije v tem rastočem segmentu proizvodov.

3.9 EESO podpira Komisijo pri ohranjanju obstoječih omejitev vsebnosti fosfatov in drugih fosforjevih spojin, ki so se izkazale za uspešne pri zmanjševanju uporabe fosforja od leta 2014 in pri omejitvi njihove uporabe zgolj na primere, ko je nujna ali pa bi njena omejitev povzročila še bolj negativne učinke na okolje, varnost oziroma učinkovitost čiščenja⁽⁸⁾.

3.10 EESO meni, da je treba dodatno pojasniti vloge in obveznosti gospodarskih subjektov, opredeljenih v predlogu, zlasti pooblaščenega zastopnika iz člena 8. Če mora proizvajalec s sedežem zunaj Unije imenovati takega pooblaščenega zastopnika, ni jasno, ali mora pooblastilo, ki mu ga podeli proizvajalec s sedežem zunaj EU, vključevati na primer obveznost, da imenovanim organom držav članic predloži seznam sestavin, kot je opisano v členu 7(6). Za zagotovitev enakih konkurenčnih pogojev je pomembno, da enake obveznosti veljajo za proizvajalce v Uniji in zunaj nje ter da je jasno, kako je treba te obveznosti izpolniti.

⁽⁷⁾ Direktiva 2010/63/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. septembra 2010 o zaščiti živali, ki se uporabljajo v znanstvene namene (UL L 276, 20.10.2010, str. 33).

⁽⁸⁾ *Relevanz der gewerblichen Textil- und Geschirrrreinigung am Eintrag von Phosphat und anderen Phosphorverbindungen (P) in das Abwasser*, Umweltbundesamt 98/2021.

3.11 EESO želi dodatna pojasnila o dodani vrednosti potnega lista izdelka in oznake CE kot načina za dokazovanje in/ali preverjanje skladnosti izdelkov, za katere velja uredba o detergentih. V poročilu Komisije o oceni učinka niso opredeljene nobene posebne težave v zvezi s skladnostjo ali varnostnimi tveganji za potrošnike, ki bi upravičevale uvedbo teh zahtev, niti niso navedene v obravnavanih možnostih politike, torej manjkajo informacije o oceni njihovih učinkov. Vendar EESO podpira obveznost, da se potni list izdelka uporablja enako za vse proizvajalce detergentov ali površinsko aktivnih snovi, ne glede na to, ali imajo sedež v Uniji ali zunaj nje, da uvoženi izdelki ne bi ogrozili konkurenčnosti evropskih proizvodov.

3.12 Namestitev oznake CE sama po sebi ne dokazuje, da so bili postopki ugotavljanja skladnosti izvedeni v skladu z uredbo, zato morajo to še vedno preveriti nadzorni organi, kot to določa veljavna uredba. Znani so primeri zlorabe oznake CE pri drugih kategorijah izdelkov, za katere velja podobna zakonodaja, kar pomeni, da so lahko potrošniki izpostavljeni tveganjem za zdravje in varnost.

3.13 EESO poziva, naj se vsi potni listi izdelkov, uvedeni z uredbo o detergentih, v celoti povežejo s tistimi, ki so bili sprejeti v okviru druge zakonodaje, kot je uredba o okoljsko primerni zasnovi za trajnostne izdelke. Da bi čim bolj zmanjšali upravno breme za gospodarske subjekte, zlasti MSP, in javne organe, je pomembno ohraniti skladnost in preprečiti podvajanje zahtev ali različne zahteve.

3.14 EESO meni, da zahteve po informacijah v zvezi s potnim listom izdelka, kot se trenutno predlagajo, niso skladne z zmanjšanjem upravnega bremena. Ustvarjanje potnega lista izdelka, obveščanje registra in tiskanje/namestitev novega nosilca podatkov za vsako določeno serijo izdelka niso izvedljivi ali sorazmerni, zahteva po izvedbi teh korakov pred dajanjem na trg pa bo verjetno povzročila motnje in zamude v dobavnih verigah. EESO priporoča, naj Komisija te zahteve prilagodi, tako da bodo bodisi pogostost bodisi spremembe bolj izvedljive.

3.15 EESO ugotavlja, da bodo posebne in tehnične zahteve v zvezi s potnim listom izdelka določene pozneje v izvedbenem aktu. To so ključni elementi za izvajanje predlagane uredbe in EESO poudarja, kako pomembno je, da se te zahteve sprejmejo pravočasno pred začetkom veljavnosti uredbe, da se prepreči pravna negotovost. Da bi imeli gospodarski subjekti dovolj časa za izvajanje določb, EESO priporoča, da se prehodna obdobja za izvajanje revidirane uredbe o detergentih začnejo šele po tem, ko Komisija izpolni svoje zakonodajne obveznosti.

3.16 EESO podpira odpravo seznama sestavin za detergente, ki v skladu z uredbo o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi ter zmesi izpolnjujejo merila za razvrstitev kot nevarna, saj to odpravlja nepotrebno podvajanje z določbami te uredbe. Za nenevarne detergente EESO predlaga, da se seznam sestavin posreduje na utemeljeno zahtevo imenovanih organov držav članic, pri čemer mora zahteva izhajati iz ugotovljenih potreb ali pomislekov v zvezi z varstvom potrošnikov. Takšna formulacija bi bila bolj v skladu s členom 8(3)(c) predloga ter s Prilogo VIII uredbe o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi ter zmesi.

3.17 EESO pozdravlja predlagane spremembe zahtev glede označevanja, ki so sicer razmeroma omejene, da bi odpravili podvajanje med uredbo o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi ter zmesi in uredbo o detergentih v zvezi z identifikacijo sestavin. To bo pripomoglo k večji jasnosti in ustreznosti oznak za potrošnike oziroma končne uporabnike, ki imajo po neodvisnih raziskavah raje etikete z manj, a jasnejšimi informacijami⁽⁹⁾. V zvezi s tem EESO predlaga nadaljnjo poenostavitev označevanja detergentov z uporabo sistema piktogramov ali ikon namesto besedila.

3.18 EESO podpira določbe predloga o omogočanju digitalnega označevanja, ki bo pomagalo izboljšati tudi čitljivost fizičnih etiket, hkrati pa potrošniku oziroma končnemu uporabniku omogočilo dostop do boljše izkušnje v smislu informacij, izbire jezika in berljivosti. Podpira tudi dostop do digitalnih etiket in informacij o potnem listu izdelka prek enega samega nosilca podatkov, da bi zmanjšali zmedo in preveliko število informacij na etiketah.

⁽⁹⁾ Geuens M., Byrne D., Boeije G., Peeters V., Vandecasteele B.: *Investigating the effectiveness of simplified labels for safe use communication: the case of household detergents*, Int J Consum Stud., 2021; 45(6):1410–24. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12662>.

3.19 EESO pozdravlja predlog, da se omogoči, da se za izdelke, ki se prodajajo v obliki za ponovno polnjenje, večina zahtevanega označevanja zagotovi digitalno, vendar se sprašuje, zakaj se enaka pravila kot za prodajo za ponovno polnjenje ne bi smela uporabljati tudi za predpakirane izdelke. Tako bi bolje zagotovili enake konkurenčne pogoje za detergente, ki se dajo na trg.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Akcijski načrt EU: Varstvo in obnova ekosistemov za trajnostno in odporno ribištvo

(COM(2023) 102 final)

(2023/C 349/20)

Poročevalec: **Javier GARAT PÉREZ**

Zaprosilo	Evropska komisija, 27. 3. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	28. 6. 2023
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	41/0/4
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Št. plenarnega zasedanja	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	149/0/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 Oceani pokrivajo 70 % površine našega planeta. So vir hrane in biotske raznovrstnosti, pomagajo uravnati podnebje in omogočajo preživetje številnim obalnim skupnostim, kar prinaša znatne koristi za zdravje, družbo in gospodarstvo. Zato Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) meni, da so zdravi morski ekosistemi bistvenega pomena za planet in prebivalstvo, ki je od njih odvisno.

1.2 Evropski ribiči dobavljajo visokokakovostne ribiške proizvode z relativno nizkim ogljičnim odtisom. EESO pozdravlja dejstvo, da je v Evropski uniji po letih dobrega upravljanja in zmanjšanja ribolovnega pritiska prišlo do izjemne obnovitve ribjih staležev. Po podatkih Evropske komisije se je v EU v letu 2009 trajnostno lovilo le pet ribjih staležev; v letu 2022 jih je bilo že več kot 60, izboljšanje pa se še nadaljuje ⁽¹⁾. Staleži rib, zlasti v severovzhodnem Atlantiku, so se v samo desetih letih znatno povečali in dosegli 50 % višjo raven kot leta 2010 ⁽²⁾. Poleg tega 99 % iztovorov rib, katerih ribolov ureja EU, v severovzhodnem Atlantiku ⁽³⁾ (kar znaša 82,5 % na svetovni ravni ⁽⁴⁾) izvira iz trajnostnih staležev rib.

1.3 To okrepanje pa je povezano s precejšnjimi socialno-ekonomskimi stroški. Zmanjševanje kvot ter nenehne krize, s katerimi se soočajo ribiči, imajo skupaj z razrezom ladij uničujoče posledice po vsej Evropi. Po podatkih FAO ima danes evropska ribiška flota 28 % manj plovil kot leta 2000. EESO zato meni, da je bistveno podjetjem in delavcem zagotoviti predvidljivost dohodkov in okvir gospodarske stabilnosti.

1.4 Kljub temu, da je evropsko ribištvo vložilo izjemne napore in doseglo velik napredek v smeri trajnostnosti in varstva morskih ekosistemov, so oceani še vedno izpostavljeni podnebnim spremembam, zakisljevanju in onesnaževanju s snovmi, kot so plastika in drugi odpadki ali ostanki iz dejavnosti na kopnem, kar resno ogroža morske ekosisteme in skupnosti, ki so od njih odvisne. Za reševanje teh težav ter v skladu s cilji novega svetovnega okvira za biotsko raznovrstnost po letu

⁽¹⁾ COM(2023) 103 final.

⁽²⁾ STECF Adhoc 20-01.

⁽³⁾ COM(2020) 248 final.

⁽⁴⁾ *World fisheries and aquaculture 2022* (Svetovno ribištvo in akvakultura v letu 2022) (FAO).

2020 in strategije EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 mora EU do leta 2030 zakonsko zaščititi 30 % svojih morij. EESO poziva države članice, naj ta cilj dosežejo v predpisanem roku in poiščejo rešitve, ki bodo omogočale soobstoj z ribištvom, kadar to priporoča znanost.

1.5 Priznava, da ribolov kljub izboljšavam še vedno vpliva na stanje okolja v oceanih. Zato je jasno, da je treba še naprej blažiti vpliv ribolovnega orodja, povečati selektivnost mrež ter zaščititi občutljive morske vrste in ekosisteme. EESO poziva k strategiji za razogljčenje in varstvo okolja, ki bo bolj kot na ukinjanje dejavnosti osredotočena na inovacije in bo enako pozornost namenjala vsem trem stebrom trajnosti: okoljskemu, družbenemu in gospodarskemu, kar bo pripomoglo k ohranjanju kvalificiranih delovnih mest v Evropi. Glede na nenehno izboljševanje staležev in vse večje tveganje, da se flota zmanjša, EESO poziva zlasti k vzpostavitvi ravnovesja med predlogom za povečanje zaprtja tradicionalnih ribolovnih območij in ohranjanjem ribolovnih dejavnosti.

1.6 Čeprav akcijski načrt ni pravno zavezujoč, EESO ugotavlja, da bo imel za države članice in njihove flote precejšnje socialno-ekonomske stroške. Zato obžaluje, da akcijskemu načrtu ni priložena socialno-ekonomska študija in da v njem niso predlagani dodatni finančni ukrepi za zeleni in energetski prehod, ki ga je predlagala Evropska komisija. EESO zato poziva k izvedbi študije socialno-ekonomskega učinka predlaganih ukrepov, zlasti v zvezi s prepovedjo pridenega ribolova na zaščiteni morskih območjih, in k uporabi vseh potrebnih sredstev za pravičen in uravnotežen prehod, vključno s spodbudami in izravnalnimi mehanizmi.

1.7 Po mnenju EESO je bistveno, da se morebitne omejitve pridenega orodja samodejno odrazijo v izdelkih, uvoženih iz tretjih držav, zlasti glede na to, da Evropska unija uvozi 70 % rib, ki jih porabi, in da na tisoče ton rib prihaja iz držav, kot sta Rusija in Kitajska, vključno s tistimi, za katere veljajo tarifni preferenciali. EESO zato poziva Komisijo, naj v akcijski načrt vključi tržne ukrepe, ki bodo zagotovili doslednost in skladnost med notranjimi in zunanji politikami ter enake konkurenčne pogoje za izvajalce iz EU in tretjih držav. Pridneni ribolov z aktivnim orodjem predstavlja 25 % celotnega evropskega ulova⁽⁵⁾. EESO poziva k akcijskemu načrtu, ki ne bo povečal vrzeli v prehranski varnosti in neodvisnosti preskrbe s hrano (z morskimi proizvodi) ter bo ribičem omogočal, da v celoti izkoristijo ribolovne kvote, ki so jim zakonsko dodeljene.

1.8 V zvezi z evropsko jeguljo EESO poziva k nadaljnjim in pospešenim prizadevanjem za obnovo njenih habitatov, izboljšanje povezljivosti rek in odpravo migracijskih ovir. Zavzema se tudi za izboljšanje čezmejnega sodelovanja in preprečevanje škodljivih ribolovnih praks. Drugi pomemben vidik, na katerega opozarja EESO, je dejstvo, da nedavna prepoved komercialnega in rekreacijskega ribolova, ki jo je sprejela EU, zelo slabo vpliva na priobalni ribolov po vsej Evropi, zato poziva, naj se analizira napredek pri obnovi staleža, preden se predvidijo nadaljnji ukrepi za omejevanje ribolova.

1.9 EESO izpostavlja, da ima znanost ključno vlogo pri prepoznavanju, upravljanju in blaženju groženj morskim ekosistemom. Ugotavlja, da je treba okrepiti in izboljšati znanstvena priporočila, sprejeti ekosistemski pristop k upravljanju morskih virov ter uporabiti natančnejše kartiranje ribolovnega odtisa in ponorov ogljika.

1.10 V zvezi s strelivom in drugimi onesnaževali, ki v času vojne onesnažujejo naša morja, zlasti Baltsko morje, EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj sprejmejo operativne ukrepe za čiščenje morskega dna in zakonodajne ukrepe, da te nevarnosti ne bodo več ogrožale morja.

2. Ozadje mnenja

2.1 Po mnenju Evropske komisije je akcijski načrt del njenih prizadevanj za doslednejše izvajanje okoljske politike EU in skupne ribiške politike in njenih treh stebrov trajnosti: okoljskega, gospodarskega in družbenega. Njegov namen je pospešiti prehod na bolj trajnostne ribolovne prakse, in sicer z:

- uporabo selektivnejših ribolovnih orodij in praks v komercialnem ribolovu za zmanjšanje ulova nedoraslih rib in s tem povečanje možnosti, da se ribe razmnožujejo in ohranjajo v naravi;

⁽⁵⁾ STECF 21-08.

- uporabo tehnoloških inovacij in praks, namenjenih preprečevanju naključnega ulova občutljivih vrst;
- postopnim opuščanjem pridnenega ribolova na vseh zaščiteneh morskimi območjih do leta 2030 zaradi njegove ključne vloge pri obnovi morske biotske raznovrstnosti in pomena morskega dna za zdravje morskih ekosistemov in blažitev podnebnih sprememb.

2.2 Po mnenju Evropske komisije bi bilo treba ta prehod podpreti z lahko dostopnim financiranjem, znanstvenim delom za razvoj in spodbujanje inovativnih ribolovnih tehnik ter močnim okvirom upravljanja, ki bo omogočal dialog med ribiškimi in okoljskimi skupnostmi.

3. Splošne ugotovitve

Pravni vidiki

3.1 EESO ugotavlja, da akcijski načrt ni zavezujoč in da je kot tak v glavnem niz priporočil, naslovljenih na države članice, ki temeljijo na strategiji EU za biotsko raznovrstnost⁽⁶⁾, strategiji EU za prilagajanje podnebnim spremembam⁽⁷⁾ ter strategiji „od vil do vilic“⁽⁸⁾. Vendar bo imel predlagani akcijski program znatne socialno-ekonomske stroške za države članice in njihove flote. V zvezi s tem EESO meni, da je akcijski načrt edinstvena priložnost za začetek dialoga na evropski in nacionalni ravni, zato podpira ustanovitev skupne posebne skupine za države članice, v kateri bodo imeli deležniki (lastniki ladij, delavci in okoljevarstveniki) vlogo opazovalcev, da bi zagotovili usklajene in vključujoče postopke odločanja za sprejetje in izvajanje usklajenih ukrepov upravljanja.

3.2 EESO opozarja, da ribiška in okoljska zakonodaja EU že zahtevata varstvo in obnovo morskega dna. Na primer, pridneni ribolov z aktivnim orodjem je v Sredozemskem morju prepovedan na globini več kot 1 000 metrov. V Atlantiku je prepovedan ribolov s pridneno mrežo na globini več kot 800 metrov, nedavno pa je bila odrejena prekinitvev ribolova s pridneno mrežo na 16 419 kvadratnih kilometrih občutljivih morskih ekosistemov.

3.3 Kljub temu mora EU v skladu s cilji novega svetovnega okvira za biotsko raznovrstnost in strategijo EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 zakonsko zaščititi 30 % svojih morij. EESO poziva države članice, naj ta cilj dosežejo z nacionalnimi strategijami, ki spodbujajo ekosistemski pristop in omogočajo soobstoj z ribištvo na podlagi znanstvenih priporočil.

3.4 EESO poudarja, da splošna prepoved pridnenega ribolova na zaščiteneh morskimi območjih ni predpisana z nobenim mednarodnim instrumentom (BBNJ⁽⁹⁾, CBD⁽¹⁰⁾ ali regionalnimi ribiškimi organizacijami⁽¹¹⁾) niti s pravnim redom EU. Zato meni, da je treba slediti razlagi Evropske komisije v odgovoru na poročilo Računskega sodišča⁽¹²⁾, v skladu s katero „določitev zaščiteneh morskimi območij še ne pomeni omejitve človekovih dejavnosti v celoti, temveč vzpostavlja učinkovite upravljalne ukrepe v skladu z ohranitvenimi cilji območij in na podlagi najboljšega razpoložljivega znanstvenega mnenja. To lahko vodi v omejevanje ribolovnih dejavnosti le, če je to potrebno za izpolnitev ekoloških zahtev zaščiteneh naravnih značilnosti“. Enaka logika se odraža tudi v direktivi o habitatih⁽¹³⁾, v kateri je navedeno, da „ukrepi, sprejeti na podlagi te direktive, upoštevajo gospodarske, družbene in kulturne potrebe ter regionalne in lokalne značilnosti“, poleg zahteve, da je treba za vsak primer posebej izvesti presojo vplivov in sprejeti utemeljene ukrepe (člen 6(3)).

3.5 Da bi zagotovili proizvodnjo ribiških izdelkov v skladu z najboljšimi socialnimi in okoljskimi standardi, ne da bi pri tem ogrozili konkurenčnost izvajalcev v različnih državah EU, bi bilo treba v akcijskem načrtu določiti strategijo, ki bi določala enake konkurenčne pogoje ter spoštovanje standardov v tretjih državah. Poleg tega bi bilo treba v dialogih in posvetovanjih o tem, kako ga bo izvajala posamezna država članica, uskladiti prizadevanja in zagotoviti, da so flote,

⁽⁶⁾ COM(2020) 380 final.

⁽⁷⁾ COM(2021) 82 final.

⁽⁸⁾ COM(2020) 381 final.

⁽⁹⁾ Sporazum o ohranjanju in trajnostni rabi morske biotske raznovrstnosti na območjih zunaj nacionalne jurisdikcije.

⁽¹⁰⁾ Konvencija o biološki raznovrstnosti.

⁽¹¹⁾ Regionalne organizacije za upravljanje ribištva.

⁽¹²⁾ Posebno poročilo št. 26/2020 (ERS).

⁽¹³⁾ Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (UL L 206, 22.7.1992, str. 7).

registrirane v eni evropski državi, ki opravljajo dejavnosti v vodah druge države članice, lahko zastopane v nacionalnih postopkih vzpostavitve morskih zavarovanih območij. V nasprotnem primeru lahko pride do dvojnih meril in neenotnosti v evropskih vodah.

3.6 EESO izpostavlja člen 39 PDEU, ki določa, da je treba zagotoviti primerno življenjsko raven kmetijske (in ribiške) skupnosti ter redno preskrbo, ki je potrošnikom dostopna po primernih cenah. Zato bi morale države članice ob upoštevanju načela sorazmernosti (člen 5 PEU) za učinkovito ohranjanje narave predlagati možnost z najmanjšim vplivom na floto.

3.7 EESO opozarja, da je v členu 2(1)(b) Pariškega sporazuma ⁽¹⁴⁾ navedeno, da je treba povečati sposobnost prilagajanja na neugodne učinke podnebnih sprememb in okrepiti odpornost nanje, pa tudi spodbujati razvoj na podlagi nizkih emisij toplogrednih plinov na način, ki ne bo ogrozil pridelave hrane.

Področje uporabe

3.8 Komisija poziva države članice, naj sprejmejo nacionalne ukrepe in ji po potrebi predložijo skupna priporočila za postopno opuščanje pridelnega ribolova z aktivnim orodjem na vseh morskih zavarovanih območjih do leta 2030.

3.9 EESO opozarja, da morska zavarovana območja lahko vodijo v omejevanje ribolovnih dejavnosti, če je to potrebno za izpolnitev ekoloških zahtev zavarovanih naravnih značilnosti. V tem okviru lahko morska zavarovana območja vključujejo številne druge ohranitvene ukrepe, ki niso povezani s pridelnim ribolovom, kot je varstvo morskih ptic, kitov in delfinov ali želv. Zato EESO poziva Komisijo, naj se pri predlaganju ukrepov za pridelni ribolov osredotoči na zaščitena morska območja, katerih naloga je varovanje občutljivega morskega dna in ne drugih vrst morskega dna.

3.10 EESO opozarja, da je cilj 3 nove Konvencije o biološki raznovrstnosti učinkovito ohranjanje in upravljanje vsaj 30 % obalnih in morskih območij do leta 2030, in sicer prek morskih zavarovanih območij in drugih učinkovitih ohranitvenih ukrepov za posamezno območje (angl. OMEC), pri čemer mora biti vsaka trajnostna raba, če je to primerno na teh območjih, v celoti skladna z rezultati ohranjanja ob priznavanju in spoštovanju pravic lokalnih skupnosti.

3.11 V zvezi s tem EESO obžaluje, da Komisija v akcijski načrt ne vključuje vključujočih in učinkovitih orodij za varstvo okolja, kot so drugi učinkoviti ohranitveni ukrepi za posamezno območje. Poziva k uporabi Priročnika o identifikaciji in vrednotenju drugih učinkovitih ohranitvenih ukrepov na podlagi morskih ribolovnih območij ter poročanju o njih, ki ga je leta 2022 objavila FAO ⁽¹⁵⁾.

3.12 EESO poziva tudi, naj se v izračun 30-odstotne stopnje zakonske zaščite vključijo drugi učinkoviti ohranitveni ukrepi za posamezno območje, da bi se ta cilj dosegel na sorazmeren način. V zvezi s tem poziva, naj se upoštevajo še druge prepovedi pridelnega ribolova, uvedene z ribiško zakonodajo, kot je nedavna prepoved pridelnega ribolova na 87 območjih v Atlantiku ali zaprtje v zahodnem Sredozemskem morju na podlagi večletnega načrta upravljanja.

Odtis ribolovnih dejavnosti

3.13 V akcijskem načrtu je ugotovljeno, da se pridelni ribolov z aktivnim orodjem v severovzhodnem Atlantiku na splošno izvaja na 80 do 90 % „ribolovnih območij“, pri čemer je navedeno posebno mnenje Mednarodnega sveta za raziskovanje morja (ICES) z dne 24. junija 2021. EESO poudarja, da so te visoke številke predvsem posledica nizke ločljivosti kartiranja odtisa ribolovnih dejavnosti. V zvezi s tem ICES za oceno vpliva pridelnega ribolova uporablja geografsko koordinatno mrežo z ločljivostjo približno 17 km² (severne zemljepisne širine) in 27 km² (južne zemljepisne širine). To pomeni, da če gre plovilo na svoji ribolovni poti skozi katero koli točko na tem območju, se šteje, da lovi na celotnem območju. To vodi k umetnemu povečanju izkoriščenega območja in sprejemanju političnih odločitev brez natančnega kartiranja. EESO zato poziva Komisijo, naj v akcijski načrt vključi potrebo po kartiranju uporabe pridelnega orodja v večji ločljivosti. Komisija v poročilu o izvajanju okvirne direktive o pomorski strategiji ⁽¹⁶⁾ ugotavlja, da so glavne

⁽¹⁴⁾ Pariški sporazum 2015 (OZN).

⁽¹⁵⁾ *A handbook for identifying, evaluating and reporting other effective area-based conservation measures in marine fisheries* (Priročnik o identifikaciji in vrednotenju drugih učinkovitih ohranitvenih ukrepov na podlagi morskih ribolovnih območij ter poročanju o njih) (FAO).

⁽¹⁶⁾ Direktiva 2008/56/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. junija 2008 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju politike morskega okolja (Okvirna direktiva o morskem strategiji) (UL L 164, 25.6.2008, str. 19).

dejavnosti, ki povzročajo dejansko fizično izgubo bentoških habitatov ⁽¹⁷⁾, „pridobivanje zemljišč iz morja in protipoplavna zaščita, izgradnja pristanišč, odlaganje trdnih odpadkov, proizvodnja energije iz obnovljivih virov in vplivi netrajnostnih praks akvakulture“ ⁽¹⁸⁾. EESO jo zato poziva, naj predlaga še dodatne ukrepe za zmanjšanje ali odpravo negativnega vpliva teh elementov na ribolovne dejavnosti.

Znanost

3.14 Motnje, kot so zakisljevanje, oceanski vročinski valovi, pomanjkanje kisika, širjenje strupenih alg, paraziti ali težave z razmnoževanjem lahko povzročijo propad ribjih staležev ali jih prisilijo, da se preselijo v globlje, hladnejše vode. Tudi plastika, mikroplastika in druga onesnaževala, ki so posledica človekovih dejavnosti, negativno vplivajo na morske ekosisteme. Zaradi teh dejavnikov tradicionalna ribiška znanost v nekaterih primerih ne razume stanja in sprememb nekaterih staležev. EESO ugotavlja, da je treba zato bolj kot kdajkoli prej uporabiti ekosistemski pristop in izboljšati znanost za ocenjevanje in razumevanje sprememb ter prilagajanje nanje.

3.15 V akcijskem načrtu je napovedano, da bo Komisija leta 2024 začela študijo o količinski opredelitvi zmogljivosti morskega dna EU za shranjevanje ogljika in možnih vplivih pridnena ribolova na to zmogljivost. EESO pozdravlja to pobudo in v zvezi s tem poziva, naj se preuči, ali je nadzor nad poseganjem v sedimente učinkovit pri blažitvi podnebni sprememb. Preučiti bi bilo treba tudi učinek preusmeritve ribolovnega napora zaradi zaprtja na nova, prej neizkoriščena območja in vpliv naravnih dejavnikov, kot so nevihte, na sedimente ter ju primerjati z vplivom pridnena ribolova.

3.16 EESO v celoti podpira pobudo Komisije za razvoj interaktivne platforme o selektivnem in inovativnem ribolovnem orodju, namenjene izmenjavi znanja in primerov dobre prakse. V zvezi s tem opozarja na priporočila Mednarodnega sveta za raziskovanje morja (ICES) o inovativnem ribolovnem orodju ⁽¹⁹⁾, v katerih so strokovnjaki ocenili koristi in učinke inovativnih orodij na morske ekosisteme, občutljive habitate in selektivnost ribolova. Pozdravlja dejstvo, da je bila večina napredka dosežena na področju pridnena ribolova, in spodbuja nadaljevanje te poti.

Socialno-ekonomski učinek

3.17 Čeprav to ni obvezno, EESO poziva k izvedbi študije socialno-ekonomskega učinka predlaganih ukrepov, zlasti v zvezi s prepovedjo pridnena ribolova na morskih zavarovanih območjih. Glede na to, da samo ribolov z vlečno mrežo v EU pomeni 7 000 ribiških plovil, 20 000 ribičev, tretjino skupne ribolovne zmogljivosti, 38 % prihodkov, ki jih ustvari flota EU, in 25 % celotnega ulova, je nujno oceniti učinek predlaganih ukrepov.

3.18 EESO poziva Komisijo in države članice, naj preučijo in čim bolj zmanjšajo neposredni učinek predlaganih ukrepov, kot je izguba dostopa do tradicionalnih ribolovnih območij, pa tudi selitev ribolovnega napora na druga območja, kar lahko povzroči nasprotja med ribolovnimi orodji, nedostopnost ciljnih vrst ali povečano porabo goriva.

Prehranska varnost

3.19 V zaključkih akcijskega načrta je izpostavljena potreba po zagotavljanju prehranske varnosti ter socialno-ekonomske blaginje ribičev, obalnih skupnosti in družbe na splošno, vendar bi prepoved pridnena orodja na sedanjih morskih zavarovanih območjih (10 % morij) povzročila 2-odstotno povečanje uvoza. Zaradi pomena pravičnega prehoda EESO poziva k izvedbi študije o predvidenem povečanju uvoza glede na cilje iz tega načrta (30 % morij).

3.20 EESO opozarja, da 70 % rib, porabljenih v EU, že prihaja iz tretjih držav in da pridneni ribolov z aktivnim orodjem predstavlja 25 % celotnega evropskega ulova. Zavzema se za akcijski načrt, ki ne bo povečal vrzeli v prehranski varnosti in neodvisnosti preskrbe s hrano (z morskimi proizvodi) ter bo ribičem omogočal, da v celoti izkoristijo ribolovne kvote, ki so jim zakonsko dodeljene.

⁽¹⁷⁾ Habitat na morskem dnu.

⁽¹⁸⁾ COM(2020) 259 final.

⁽¹⁹⁾ ICES/CIEM (Mednarodni svet za raziskovanje morja), sr.2020.12.

Tržni ukrepi

3.21 Po mnenju EESO je bistveno, da se omejitve pridnenega orodja samodejno odrazijo v proizvodih, uvoženih iz tretjih držav, predvsem ob upoštevanju, da na tisoče ton belih rib (npr. aljaška trska, trska, vahnja) prihaja iz Rusije in Kitajske, ki so celo upravičene do tarifnih preferencialov. EESO zato poziva Komisijo, naj v akcijski načrt vključi tržne ukrepe, ki bodo zagotovili doslednost in skladnost med notranjimi in zunanji politikami ter enake konkurenčne pogoje za izvajalce iz EU in tretjih držav.

Financiranje

3.22 EESO obžaluje, da v akcijskem načrtu niso predlagani dodatni finančni ukrepi za zeleni in energetski prehod, ki ga je predlagala Evropska komisija. Pobudo, ki vpliva na tolikšno število plovil za pridneni ribolov, morajo spremljati potrebne spodbude in izravnalni mehanizmi. EESO poziva, naj se javna podpora nameni raziskavam in inovacijam za zmanjšanje stika z morskim dnom, ne pa toliko za spremembo ribolovnega orodja ali razrez. Za slednje bi bili potrebni ogromni finančni zneski, ki v sedanjih skladih niso na voljo, poleg tega bi pri spreminjanju ribolovnih metod prišlo do tehničnih ovir. EESO poziva tudi k upoštevanju sezonske narave in posebnosti ribiškega sektorja. Poziva, naj poleg Evropskega pomorskega sklada za ribištvo in akvakulturo (ESPRA) tudi Evropski socialni sklad in Evropski sklad za regionalni razvoj sprejmeta programe, osredotočene na ribištvo, da bi bolje usmerjali sredstva na območja, ki jih najbolj potrebujejo. Evropsko komisijo tudi poziva, naj pripravi poročila o spremljanju, s katerimi bo preverila, ali se sredstva pravilno uporabljajo in razdeljujejo.

Prilov

3.23 EESO se v celoti strinja s Komisijo, da je treba čim bolj zmanjšati in, če je le mogoče, odpraviti naključni ulov občutljivih morskih vrst (kot je denimo navadni delfin v Biskajskem zalivu). Skrbijo ga tiste ranljive vrste, ki so še posebno ogrožene, kot so nekatere vrste morskih psov, morskih želv, morskih sesalcev (baltska pristaniška rjava pliskavka in sredozemska medvedjica) ter morskih ptic (balearski viharnik). EESO poziva države članice, naj sprejmejo nacionalne ali skupne ukrepe za zmanjšanje prilova.

3.24 V zvezi s tem EESO pozdravlja najnovejše ukrepe nekaterih držav članic, ki so uvedle opazovalce na krovu in akustične naprave, ki oddajajo ultrazvok za odganjanje delfinov. Poziva Komisijo in države članice, naj zagotovijo, da bo zaprtje ribolovnih območij za varstvo občutljivih vrst uravnoteženo, in upoštevajo njegov velik socialno-ekonomski učinek na floto.

3.25 V zvezi z jeguljo je EESO zaskrbljen zaradi občutljivega stanja vrste in opozarja na odločne ukrepe za njegovo izboljšanje, ki jih je Svet sprejel decembra 2022 in ki določajo šestmesečno prepoved morskega ribolova in popolno prepoved rekreacijskega ribolova. Pri tem opozarja, da bodo ti ukrepi močno negativno vplivali na priobalni ribolov po vsej Evropi, zato poziva, naj se pred sprejetjem dodatnih omejevalnih ukrepov analizira napredek pri obnovi staleža. Kljub temu meni, da je treba nujno obravnavati vse vplive, ki so ali niso povezani z ribištvom, ter bolje izvajati ustrezno zakonodajo, kot so okvirna direktiva o vodah⁽²⁰⁾, direktiva o habitatih in okvirna direktiva o morski strategiji, da bi čim prej izboljšali stanje in preprečili nadaljnje omejitve.

Druga onesnaževala

3.26 Ocenjuje se, da je samo na dnu Baltskega morja okoli 50 000 ton kemičnega streliva, 500 000 ton konvencionalnega orožja in 10 000 razbitin, ki so posledica vojn v prejšnjem stoletju⁽²¹⁾. Ta nevarnost se še stopnjuje z brutalno vojaško agresijo Rusije na Ukrajino. Odvrženo strelivo predstavlja resnično grožnjo za življenja ljudi in morsko okolje, saj ne ogroža le ribolova in plovbe, temveč tudi razvoj drugih sektorjev modrega gospodarstva. EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj sprejmejo operativne ukrepe za čiščenje morskega dna in zakonodajne ukrepe, da te nevarnosti ne bodo več ogrožale voda. Opozarja na pomen Evropske agencije za varnost hrane in nacionalnih programov držav članic na podlagi okvirne direktive o morski strategiji pri varovanju morskega okolja kot vira varne in zdrave hrane za ljudi.

⁽²⁰⁾ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike (UL L 327, 22.12.2000, str. 1).

⁽²¹⁾ *Clearing chemical and conventional munitions from the sea* (Euractiv) (Odstranjevanje kemičnega in konvencionalnega streliva iz morja).

Modro gospodarstvo

3.27 EESO opozarja, da so različni sektorji modrega gospodarstva medsebojno odvisni (ribištvo, biotehnologija, plovba, pomorski prevoz, akvakultura, ladjedelnice, dobavna veriga, logistika in promet). Zato izguba ali razrez ribiških plovil neposredno vpliva na evropske ladjedelnice in druge logistične storitve. EESO ob tem poudarja, da je treba uporabiti strategijo za razogljčenje in varstvo okolja, ki bo bolj kot na ukinjanje dejavnosti osredotočena na inovacije in bo enako pozornost namenjala vsem trem stebrom trajnosti: okoljskemu, družbenemu in gospodarskemu, kar bo pripomoglo k ohranjanju kvalificiranih delovnih mest v Evropi ⁽²²⁾. Poleg tega opozarja, da prav ribiški sektor prispeva k stabilizaciji prebivalstva v podeželskih obalnih skupnostih, ki so močno odvisne od te panoge ⁽²³⁾. Neposredna posledica zmanjšanja ali propada ribiškega sektorja je povečanje migracijskih tokov v velika mesta z vsemi težavami, ki jih prinaša koncentracija prebivalstva.

Vetrna energija

3.28 V skladu z evropskim zelenim dogovorom si je EU zastavila cilj 20-kratnega povečanja proizvodnje morske energije, da bi do leta 2050 dosegli podnebno nevtralnost. Vendar to povečanje ni brez vplivov na morsko okolje, na primer z namestitvijo vetrnih elektrarn in polaganjem globokomorskih kablov. Nekatere države članice so celo napovedale, da bodo povezale svoja elektroenergetska omrežja na odprtem morju, predvsem prek umetnih energetskega otokov v Baltskem morju in Atlantskem oceanu. EESO se popolnoma zaveda potrebe po obnovljivih virih energije, ki morajo soobstajati s trajnostnimi viri hrane ⁽²⁴⁾. Zato poziva k skrbnemu razvoju pridobivanja vetrne energije na morju, da ne bi ponovili napak iz preteklosti in da bi čim bolj omejili njen vpliv na biotsko raznovrstnost. Poleg tega poziva, naj postavitve teh struktur ne vpliva na tradicionalna ribolovna območja ribičev.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o novem pristopu za trajnostno modro gospodarstvo v EU – Preobrazba modrega gospodarstva EU za trajnostno prihodnost (COM(2021) 240 final) (UL C 517, 22.12.2021, str. 108).

⁽²³⁾ Mnenje Odbora regij *Skupna ribiška politika v regijah: za trajnostne in odporne obalne skupnosti v EU* (NAT-VII/035).

⁽²⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strategija EU za izkoriščanje možnosti energije iz obnovljivih virov na morju za podnebno nevtralno prihodnost (COM(2020) 741 final) (UL C 286, 16.7.2021, str. 152).

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2019/1242 glede krepitev standardov emisijskih vrednosti CO₂ za nova težka vozila in vključitve obveznosti poročanja ter o razveljavitvi Uredbe (EU) 2018/956

(COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))

(2023/C 349/21)

Poročevalec: **Dirk BERGRATH**

Soporočevalec: **Alessandro BARTELLONI**

Zaprosili	Evropski parlament, 29. 3. 2023 Svet Evropske unije, 3. 4. 2023
Pravna podlaga	člen 192(1) in člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji
Datum sprejetja na seji posvetovalne komisije	22. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	182/4/7

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja cilj te uredbe, da se pospeši razogljičenje v sektorju in spodbudi njegovo strukturno preoblikovanje. EU bi morala izkoristiti priložnost, da postane vodilna v industriji čistega prometa.

1.2 EESO ugotavlja, da predlog presega trenutno predlagane cilje na Kitajskem, vendar ne dosega ambicij nedavno sprejete zakonodaje v Kaliforniji, ki določa cilj, po katerem naj bi bila po letu 2036 dovoljena le prodaja brezemisijevih tovornjakov in avtobusov. Seznanjen je tudi, da je v ameriškem nacionalnem načrtu za razogljičenje prometa (*U.S. National Blueprint for Transportation Decarbonization*)⁽¹⁾ pri prometu na splošno in konkretno pri cestnem prometu težkih vozil čisti električni energiji, trajnostnim biogorivom/e-gorivom in čistemu vodikom dodeljena dopolnjevalna vloga.

1.3 EESO ugotavlja, da so se številne države članice, poleg drugih držav (vključno z ZDA), že zavezale, da bodo do leta 2040 prešle na izključno prodajo brezemisijevih težkih vozil⁽²⁾. Poleg tega se pričakujejo različni predpisi na lokalni in regionalni ravni (npr. prepoved vstopa).

1.4 EESO priznava pomen regulativnih spodbud za pospeševanje uporabe brezemisijevih vozil. Meni pa, da je treba pozornost nameniti tudi strani povpraševanja in ključnim omogočitenim pogojem, zaradi katerih je uporaba brezemisijevih vozil za izvajalce logističnih storitev izvedljiva možnost.

1.5 EESO pozdravlja prizadevanja nekaterih držav članic v podporo prehodu na brezemisijevska vozila, zlasti pri malih in srednjih podjetjih in predvsem prek mehanizma Evropske unije za okrevanje in odpornost ter drugih nacionalnih skladov.

⁽¹⁾ DOE/EE-2675 | januar 2023.

⁽²⁾ COP27: USA, Ukraine, Ireland, Aruba, Belgium, Croatia, Curaçao, Dominican Republic, Liechtenstein, Lithuania sign Global MOU, support path to 100 % new truck and bus sales by 2040 (COP27: ZDA, Ukrajina, Irska, Aruba, Belgija, Hrvaška, Curaçao, Dominikanska republika, Lihtenštajn in Litva podpisale globalni MoS in podprle pot do izključne prodaje brezemisijevih novih tovornjakov in avtobusov od leta 2040), 17. november 2022.
U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27 (Ameriška ministrica za energijo na COP27 predstavila zavezo Amerike za doseganje ničelnih globalnih emisij in boj proti podnebnim spremembam).

1.6 EESO želi ponovno podpreti uredbo o vzpostavitvi infrastrukture za alternativna goriva. Javni organi morajo zagotoviti, da so alternativna goriva in polnilne postaje na voljo, kjer so potrebni ⁽³⁾. Za uresničitev vmesnega cilja za leto 2030 bi bilo potrebnih več kot 50 000 javno dostopnih polnilnih mest, od katerih bi jih moralo biti 35 000 visokozmogljivih megavatnih polnilnih modelov. Prav tako bi bilo potrebnih približno 700 polnilnih postaj za vodik.

1.7 Zaradi omejenosti ocene učinka, ki jo je pripravila Komisija, EESO poziva k skrbnemu in rednemu spremljanju razvoja v poročilu o napredku, vključno s poglobljeno oceno dobavne verige, da bi se izognili motnjam in boljše zajeli učinek razogljičenja prometa na regionalni ravni.

1.8 EESO v skladu s svojimi predhodnimi mnenji ⁽⁴⁾ ugotavlja, da je treba kljub vsem prednostim električnih in vodikovih pogonskih sistemov predlagano uredbo, ki temelji na pristopu merjenja emisij v izpuhu, dopolniti z drugimi instrumenti politike za spodbujanje uporabe obnovljivih, nefosilnih goriv za del voznega parka, ki ga poganjajo motorji z notranjim zgorevanjem. Sveženj „Pripravljeni na 55“ mora upoštevati življenjski krog in se izogniti razogljičenju cestnega prometa, ki bi povzročilo pomik emisij navzgor po vrednostni verigi.

1.9 EESO poudarja, da je potreben okvir politike, ki bo razogljičenje spodbujal na način, pravičen za delavce. To vključuje ustrezno financiranje, s katerim je treba podpreti regije, ki se zaradi načrta za razogljičenje srečujejo s težavami, potrebo po predvidevanju sprememb na vseh ravneh (v proizvodnih obratih, podjetjih, regijah in sektorjih) prek načrtov, pripravljenih s socialnimi partnerji, ter obsežna prizadevanja javnih organov in podjetij za preusposabljanje in izpopolnjevanje delavcev.

1.10 EESO poziva h krivulji zmanjševanja emisij CO₂, ki ustreza sposobnosti industrijskega sektorja za preoblikovanje ter je združljiva z možnostmi prevoznikov glede stroškov in operativne učinkovitosti. Predlagani cilji morajo upoštevati čas, potreben za preoblikovanje obstoječih proizvodnih zmogljivosti in izgradnjo novih, za vzpostavitev polnilne infrastrukture, za zagotovitev dobave ključnih komponent in surovin, za oblikovanje vodilnih trgov in za usposabljanje delavcev.

1.11 EESO poudarja, da mora biti hitrost razogljičenja (voznega parka) skladna z izvajanjem industrijskega načrta v okviru zelenega dogovora EU in pomembnih projektov skupnega evropskega interesa ter bo morala prispevati k razvoju ključnih dobavnih verig za sektor v Evropi, denimo na področju čistega vodika, akumulatorjev in mikroelektronike.

1.12 Opozarja tudi, da je treba zagotoviti krepitev zmogljivosti ter prevoznike in izvajalce, zlasti mala in srednja podjetja, podpreti pri izpolnjevanju obveznosti poročanja, ki jih določa uredba.

2. Splošno ozadje

2.1 Voditelji držav in vlad EU ⁽⁵⁾ so oktobra 2014 določili zavezujoči cilj vsaj 40-odstotnega zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, ki jih proizvede celotno gospodarstvo EU, do leta 2030 v primerjavi z ravnmi iz leta 1990. Ta cilj je temeljil na globalnih projekcijah, ki so skladne s srednjeročnim načrtom Pariškega sporazuma o podnebnih spremembah (COP21) ⁽⁶⁾.

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi infrastrukture za alternativna goriva ter razveljavitvi Direktive 2014/94/EU Evropskega parlamenta in Sveta (COM(2021) 559 final – 2021/0223 (COD)) – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strateški načrt uvedbe, v katerem je opisana vrsta dopolnilnih ukrepov v podporo hitri vzpostavitvi infrastrukture za alternativna goriva (COM(2021) 560 final) (UL C 152, 6.4.2022, str. 138).

⁽⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi standardov emisijskih vrednosti za nove osebne avtomobile in nova lahka gospodarska vozila kot del celostnega pristopa Unije za zmanjšanje emisij CO₂ iz lahkih vozil ter spremembi Uredbe (ES) št. 715/2007 (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (UL C 227, 28.6.2018, str. 52) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2019/631 glede krepitve standardov emisijskih vrednosti CO₂ za nove osebne avtomobile in nova lahka gospodarska vozila v skladu s povečano podnebno ambicijo Unije (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (UL C 194, 12.5.2022, str. 81).

⁽⁵⁾ Sklepi Evropskega sveta z dne 24. oktobra 2014.

⁽⁶⁾ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>

2.2 Evropska komisija je decembra 2020 objavila svojo strategijo za trajnostno in pametno mobilnost. Ta dokument določa vrsto ambicioznih ciljev in mejnikov, da bo prometni sistem EU pripravljen na podnebno nevtralen in digitalen svet.

2.3 Evropska komisija je julija 2021 ta prizadevanja pospešila s sprejetjem svežnja „Pripravljeni na 55“⁽⁷⁾ – nabora predlogov politik za 55-odstotno (glede na ravni iz leta 1990) neto zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v EU do leta 2030. To je skladno z zavezo EU iz evropskih podnebnih pravil⁽⁸⁾, po kateri naj bi EU do leta 2050 dosegla podnebno nevtralnost.

2.4 V evropski strategiji za mobilnost z nizkimi emisijami⁽⁹⁾, objavljeni julija 2016, je določen cilj, da se emisije toplogrednih plinov iz vozil do leta 2050 zmanjšajo za najmanj 60 % v primerjavi z ravnmi iz leta 1990 in s tem EU zanesljivo usmeri k ničelnim emisijam. Vendar pa je v svežnju „Pripravljeni na 55“⁽¹⁰⁾ določeno, da bo treba za doseg cilja podnebne nevtralnosti do leta 2050 skupne emisije v prometu do tega leta zmanjšati za 90 % v primerjavi z ravnmi iz leta 1990. Uporabo nizkoemisijskih/brezemisijskih vozil bi bilo treba postopoma povečati, da bi ta vozila do leta 2030 dosegla pomemben tržni delež in bi EU odločno zakorakala po dolgoročni poti do brezemisijske mobilnosti.

2.5 Sektor cestnega prometa ustvari petino emisij toplogrednih plinov v EU. Težka vozila, kot so tovornjaki ter mestni in medkrajevni avtobusi, prispevajo več kot 25 % emisij toplogrednih plinov iz cestnega prometa in več kot 6 % vseh emisij toplogrednih plinov v EU. Čeprav si proizvajalci prizadevajo zmanjšati emisije na kilometer, se skupne emisije še naprej povečujejo, zlasti v tovornem prometu zaradi vse večjega povpraševanja po cestnem prevozu, ki naj bi se po pričakovanjih povečevalo tudi v prihodnosti. Cestni promet je tudi pomemben vir onesnaženost zraka, EU pa trenutno pregleduje svojo zakonodajo o kakovosti zraka, predvsem na podlagi predloga o novih standardih Euro 7 za zmanjšanje količine onesnaževal iz vozil.

2.6 Sedanji vozni park težkih vozil skoraj v celoti poganjajo motorji z notranjim zgorevanjem, ki pretežno delujejo na fosilna goriva, večinoma rafinirana v EU iz uvožene surove nafte, kar posledično prispeva k energetske odvisnosti EU. Iz ocene učinka, ki jo je pripravila Evropska komisija, je razvidno, da naj bi se s predlogom o novih standardih povpraševanje po fosilnih gorivih med letoma 2031 in 2050 zmanjšalo za okrog 2 milijardi sodčkov nafte.

2.7 Trenutno tipično evropsko 40-tonsko vlečno vozilo 4 × 2 pri „preskusnem ciklusu vožnje na dolge razdalje“ porabi približno 33,1 l goriva na 100 km na cestah in avtocestah. Tipični evropski 12-tonski tovornjak za distribucijo 4 × 2 pri „preskusnem ciklusu dostave v mestu“ porabi približno 21,4 l goriva na 100 km⁽¹¹⁾.

2.8 Kupci težkih vozil so večinoma prevozniki v tovornem prometu. Njihovi stroški goriva lahko presežejo četrtnino poslovnih stroškov, zato je zanje učinkovitost porabe goriva glavno merilo pri nakupu. Nasprotno kot v sektorju osebnih avtomobilov so skupni stroški lastništva prevladujoči dejavnik pri izbiri vrste pogona.

2.9 V letu 2021 je po podatkih iz panoge izvoz tovornih vozil v trgovinski bilanci ustvaril presežek v višini 5 milijard EUR. Istega leta je bilo v 52 obratih v EU proizvedenih več kot 470 000 tovornjakov⁽¹²⁾. Ta sektor je del avtomobilske industrije, ki v Evropi ustvarja 12,1 milijona neposrednih in posrednih delovnih mest, kar je 5,6 % vseh zaposlitev v EU.

⁽⁷⁾ COM(2021) 550 final.

⁽⁸⁾ Uredba (EU) 2021/1119 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. junija 2021 o vzpostavitvi okvira za doseganje podnebne nevtralnosti in spremembi uredb (ES) št. 401/2009 in (EU) 2018/1999 (evropska podnebna pravila) (UL L 243, 9.7.2021, str. 1).

⁽⁹⁾ COM(2016) 501 final.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 550 final.

⁽¹¹⁾ Delgado, O., Rodríguez, F. in Muncrief, R.: *Fuel efficiency technology in European heavy-duty vehicles: Baseline and potential for the 2020–2030 timeframe* (Tehnologija za učinkovito porabo goriva evropskih težkih vozil: osnovno stanje in možnosti za časovni okvir 2020–2030), Mednarodni svet za čisti prevoz (ICCT), Bela knjiga ICCT, Berlin, julij 2017.

⁽¹²⁾ Fact sheet „Trucks“ (informativni pregled Tovornjaki).

2.10 Komerčni cestni promet je živčni sistem vrednostne verige gospodarstva EU. Sektor cestnega prometa prispeva velik delež k BDP (bruto domačemu proizvodu) EU in zaposluje več kot 3,4 milijona ljudi po vsej EU⁽¹³⁾. Izziva za sektor sta med drugim zagotavljanje varnejšega in bolj zaščitenega prevoza ob hkratnem ohranjanju učinkovitosti enotnega trga ter izboljšanje delovnih pogojev v sektorju in na celotnem področju prevoza.

2.11 Zaradi nedavnega razvoja dogodkov na geopolitičnem področju se je pozornost usmerila na potrebo po zagotavljanju odpornosti logistične dobavne verige EU, tudi v najbolj dramatičnih razmerah. Višji stroški energije ter večja odvisnost od energentov in surovin v povezavi z agresivnimi protekcionističnimi strategijami nekaterih ključnih mednarodnih akterjev ogrožajo gospodarski sistem EU in blaginjo njenih državljanov. Sistem komercialnega cestnega prometa EU mora ostati konkurenčen, cenovno dostopen in popolnoma delujoč, tudi v najbolj kritičnih okoliščinah. Regulativni okvir bi to moral zagotavljati.

3. Predlog uredbe

3.1 Predlog naj bi nadomestil Uredbo (EU) 2019/1242⁽¹⁴⁾ iz leta 2019 o emisijskih standardih CO₂ za težka vozila. Čeprav rezultatov veljavne uredbe ni mogoče oceniti, Komisija meni, da je treba prispevati k ciljem evropskega zelenega dogovora in evropskih podnebnihih pravil. Zato določa nove zavezujoče cilje glede CO₂, ki se bodo uporabljali od leta 2025.

3.2 Predlog zajema tovornjake (nad 5 ton), mestne avtobuse in medkrajevne avtobuse (nad 7,5 tone) ter priklopnike (vozila brez lastnega pogona, ki jih vlečejo motorna vozila). Čeprav je to pomembna razširitev področja uporabe uredbe, še vedno obstaja regulativna vrzel v zvezi z zakonsko ureditvijo emisij CO₂ za osebne avtomobile in lahka gospodarska vozila (tovornjake med 3,5 in 5 tonami).

3.3 Komisija za uresničitev omenjenih ciljev predlaga nove in bolj ambiciozne cilje emisij CO₂ za nova težka vozila od leta 2030 naprej. V skladu s predlogom bi se emisije CO₂ v povprečju in v primerjavi z ravnmi iz leta 1990 zmanjšale za:

— 45 % od 1. januarja 2030;

— 65 % od 1. januarja 2035 in

— 90 % od 1. januarja 2040.

3.4 Vsi novi mestni avtobusi v EU bodo morali biti od leta 2030 brezemisijski (100-odstotni delež brezemisijskih vozil).

3.5 Iz ciljev zmanjšanja CO₂ bodo izvzeta naslednja težka vozila:

— vozila manjših proizvajalcev (do 100 vozil);

— vozila, ki se uporabljajo za potrebe rudarstva, gozdarstva in kmetijstva;

— vozila, načrtovana in izdelana za potrebe oboroženih sil, ter gosenična vozila;

— vozila, načrtovana in izdelana ali prilagojena za potrebe civilne zaščite, gasilskih enot ter enot za ohranjanje javnega reda in miru ali nujne medicinske oskrbe;

— delovna vozila, kot so tovornjaki za odvoz odpadkov.

3.6 Za razliko od standardov CO₂ za osebna vozila in lahka gospodarska vozila Komisija v predlogu za težka vozila obravnava motorna vozila na vodikov pogon (poleg drugih trenutno razpoložljivih alternativnih tehnologij, kot so akumulatorska električna vozila ali vodikove gorivne celice) kot vozila brez emisij izpušnih plinov.

⁽¹³⁾ Eurostat, podatki iz ankete o delovni sili za leto 2014.

⁽¹⁴⁾ Uredba (EU) 2019/1242 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o določitvi standardov emisijskih vrednosti CO₂ za nova težka vozila in spremembi uredb (ES) št. 595/2009 in (EU) 2018/956 Evropskega parlamenta in Sveta ter Direktive Sveta 96/53/ES (UL L 198, 25.7.2019, str. 202).

3.7 Na podlagi področja uporabe svežnja „Pripravljene na 55“, ki zajema emisije iz vseh sektorjev, so v predlogu Komisije za težka vozila cilji zmanjšanja emisij toplogrednih plinov določeni z metodologijo „od rezervoarja do koles“, ki se uporablja tudi v uredbi o lahkih vozilih⁽¹⁵⁾. Taka metodologija temelji na emisijah v izpuhu in upošteva samo emisije CO₂ iz vozila med uporabo, medtem ko emisije toplogrednih plinov, ki nastanejo med proizvodnjo vozila ali proizvodnjo goriv ali energije, urejajo drugi predpisi, kot je sistem EU za trgovanje z emisijami. V to konkretno zakonodajo ni vključen prispevek goriv iz obnovljivih virov in nizkoogljicnih goriv k zagotavljanju skladnosti s cilji, saj to po mnenju Komisije ni niti stroškovno učinkovito niti učinkovito na splošno.

4. Splošne ugotovitve

4.1 EESO pozdravlja cilj te uredbe, da se pospeši razogljičenje v sektorju in spodbudi njegovo strukturno preoblikovanje. Evropska prometna industrija mora obnoviti svoj cestni vozni park, in sicer s postopno uvedbo novih tehnologij pogonskih sistemov (električnih/na vodikove gorivne celice in motor z notranjim izgorevanjem na vodik). EU bi morala izkoristiti priložnost, da postane vodilna v industriji čistega prometa. Razvoj kaže, da navedene tehnologije zastavljajo izvedljivo in stroškovno učinkovito pot za standardno uporabo pri prevozu s tovornjaki na kratke, srednje in (postopoma) dolge razdalje.

4.2 EESO ugotavlja, da predlog presega trenutno predlagane cilje na Kitajskem, vendar ne dosega ambicij nedavno sprejete zakonodaje v Kaliforniji. Kitajska je v juniju 2022 napovedala predlog („faza 4“), po katerem naj bi standarde glede porabe goriva v sektorju težkih vozil do leta 2026 zaostrila za 15 %, kar je splošni cilj v vseh segmentih vozil, s čimer bo nadomestila svojo prejšnjo „fazo 3“, izvedeno leta 2019. Z ameriškimi standardi v okviru „faze 2“, sprejetimi leta 2016 in veljavnimi za obdobje 2018–2027, naj bi se emisije CO₂ in poraba goriva, ki so glede na tip vozila različne, po ocenah zmanjšale za 16 % do 30 % v primerjavi z izhodiščnim letom 2010. Kalifornija, katere emisijskim standardom običajno sledijo tudi druge ameriške zvezne države, je pred kratkim sprejela zakonodajo, ki določa cilj, po katerem naj bi bili od leta 2036 vsi prodani tovornjaki in avtobusi brezemisijski, saj bo po tem letu dovoljena le prodaja električnih vozil z akumulatorjem in vodikovimi gorivnimi celicami. V ameriškem nacionalnem načrtu za razogljičenje prometa (*U. S. National Blueprint for Transportation Decarbonization*)⁽¹⁶⁾ je poleg tega pri prometu na splošno in konkretno pri cestnem prometu težkih vozil čisti električni energiji, trajnostnim biogorivom/e-gorivom in čistemu vodikom dodeljena dopolnjevalna vloga.

4.3 EESO ugotavlja, da predlagana uredba ne bo edini regulativni okvir, namenjen sektorju težkih vozil. Več držav članic, poleg drugih držav (vključno z Združenimi državami Amerike), se je že zavezalo, da bodo do leta 2040 dosegle 100-odstotni delež prodanih brezemisijskih težkih vozil⁽¹⁷⁾, pričakovati pa je mogoče tudi različne predpise na lokalni in regionalni ravni (npr. prepoved vstopa). Čeprav ti večinoma ne bodo namenjeni uresničevanju podnebnih ukrepov, bodo vplivali na obratovanje in donosnost vozil, ki niso brezemisijska, in na delovanje enotnega trga.

4.4 EESO priznava pomen regulativnih spodbud kot ukrepa politike na strani ponudbe za spodbujanje naložb v tehnologije brezemisijskih vozil in uporabe brezemisijskih vozil, kar bi skupaj z ogljično nevtralnimi gorivi nazadnje prispevalo k popolnemu razogljičenju voznega parka težkih vozil. Meni pa, da je treba pozornost nameniti tudi strani povpraševanja in ključnim omogočitenim pogojem, zaradi katerih je uporaba brezemisijskih vozil za izvajalce logističnih storitev izvedljiva možnost.

4.4.1 Za uresničevanje predloga bi morale biti po mnenju Evropskega združenja proizvajalcev avtomobilov (ACEA) število brezemisijskih vozil v cestnem prometu precej večje vsaj dve leti prej, kot je trenutno predvideno. Natančneje, za izpolnitev novega predlaganega cilja bi morale v manj kot sedmih letih začeti obratovati več kot 400 000 brezemisijskih vozil, od leta 2030 pa bi jih morale biti vsako leto registriranih skoraj 100 000, torej bi morala biti od leta 2030 več kot

⁽¹⁵⁾ Uredba (EU) 2019/631 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o določitvi standardov emisijskih vrednosti CO₂ za nove osebne avtomobile in nova lahka gospodarska vozila ter razveljavitvi uredb (ES) št. 443/2009 in (EU) št. 510/2011 (UL L 111, 25.4.2019, str. 13).

⁽¹⁶⁾ DOE/EE-2675 | januar 2023.

⁽¹⁷⁾ COP27: USA, Ukraine, Ireland, Aruba, Belgium, Croatia, Curaçao, Dominican Republic, Liechtenstein, Lithuania sign Global MOU, support path to 100% new truck and bus sales by 2040 (COP27: ZDA, Ukrajina, Irska, Aruba, Belgija, Hrvaška, Curaçao, Dominikanska republika, Lihtenštajn in Litva podpisale globalni MoS in podprle pot do izključne prodaje brezemisijskih novih tovornjakov in avtobusov od leta 2040), 17. november 2022.

U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27 (Ameriška ministrica za energijo na COP27 predstavila zavezo Amerike za doseganje ničelnih globalnih emisij in boj proti podnebnim spremembam).

tretjina vseh novo registriranih vozil brezemisijskih. Za ta vozni park bi bilo potrebnih več kot 50 000 javno dostopnih polnilnih mest, od katerih bi jih moralo biti 35 000 visokozmogljivih megavatnih polnilnih modelov. Prav tako bi bilo potrebnih približno 700 polnilnih postaj za vodik, kar kaže na velike ambicije javnih in zasebnih akterjev.

4.4.2 EESO tudi poziva k ustreznim omogočitenim pogojem, da bi prevoznike in izvajalce spodbudili k naložbam v nova vozila, vključno z močno pospešenim nameščanjem ustrezne polnilne in oskrbovalne infrastrukture, učinkovitim oblikovanjem cen ogljika ter drugimi ukrepi na strani povpraševanja, ki podpirajo prevoznike in zagotavljajo, da vlagajo v brezemisijska vozila. Upoštevati je treba, da bodo prevozniki in izvajalci sprejemali odločitve o naložbah na podlagi vidikov donosnosti.

4.4.3 EESO pozdravlja prizadevanja nekaterih držav članic, da bi podprle prehod na brezemisijska vozila, zlasti za mala in srednja podjetja. V Avstriji se s programom financiranja za brezemisijska gospodarska vozila in infrastrukturo podpirajo podjetja, ki svoja vozila menjujejo z gospodarskimi vozili, ki jih ne poganjajo fosilna goriva, ter vzpostavljajo polnilno in oskrbovalno infrastrukturo, potrebno za ta vozila. Avstrija ima v okviru mehanizma Evropske unije za okrevanje in odpornost ter drugih nacionalnih skladov na voljo skupno 365 milijonov EUR za spodbujanje brezemisijskih gospodarskih vozil in infrastrukture zanje ⁽¹⁸⁾.

4.5 Glede na omejenost ocene učinka, ki jo je pripravila Komisija, zlasti tega, da veljavna uredba ni ocenjena, EESO poziva k skrbnemu in rednemu spremljanju nekaterih ključnih elementov, kot so razvoj vozil z novimi pogonskimi sistemi, vzpostavitev polnilne/oskrbovalne infrastrukture ter stroški vozil, energije in goriv.

4.6 Trajnostna, nefosilna goriva lahko dopolnjujejo elektrifikacijo in vodik pri razogljičenju prometa, čeprav to vlogo omejujejo manjša učinkovitost in stroški (ki so trenutno visoki) ⁽¹⁹⁾. Medtem ko so v predpisih za letalstvo in pomorski promet priznana, v predpisih o razogljičenju cestnega prometa niso omenjena. Vendar pa je iz metodologije, pri kateri se ločuje med linearnimi emisijami CO₂ (iz fosilnih goriv) in krožnimi ali neto ničelnimi emisijami (iz e-goriv in trajnostnih biogoriv) v okviru življenjskega kroga, razvidno, da je ogljični odtis učinkovitih vozil z motorjem z notranjim zgorevanjem in hibridnih vozil, ki delujejo na trajnostna biogoriva in e-goriva, primerljiv z ogljičnim odtisom akumulatorskih električnih vozil, ki uporabljajo električno energijo iz fosilnih virov. Zato je še pomembneje nadomestiti fosilna goriva v obstoječem voznem parku in v tistih novih težkih vozilih, ki bodo še naprej uporabljala pogonske sisteme z motorjem z notranjim izgorevanjem.

4.7 EESO poziva oblikovalce politik, naj zagotovijo, da bodo v okviru prehoda na nefosilna goriva podana jasna zagotovila za naložbe in pravičen prehod v sektorju goriv, podprta rast ustrezne industrijske vrednostne verige EU in pridobljen vodilni položaj v svetu.

4.8 Tehnološko nevtralna možnost ima številne prednosti. Zlasti bi se zmanjšala tveganja pri razvoju tehnologij in zanesljivosti dobave. K odpornosti gospodarstva EU bi pozitivno prispevala strategija tehnološke diverzifikacije, pri čemer bi se s trajnostnimi gorivi dopolnjevala akumulatorska električna vozila in vozila na vodikov pogon, medtem ko bi se ti tehnologiji razvijali in širili svojo domačo bazo v EU.

4.9 Po mnenju EESO je ključno zagotoviti, da predlog prispeva h:

- krepitvi vodilnega industrijskega položaja EU v proizvodnji težkih vozil, avtobusov in z njimi povezane opreme z naložbami in inovacijami;
- ohranitvi učinkovitega in stroškovno učinkovitega delovanja logistične dobavne verige EU, s čimer bi se omogočilo delovanje notranjega trga EU tudi v najbolj kritičnih okoliščinah;
- spodbujanju konkurenčnosti in pospeševanju zaposlovanja v vseh panogah (s posebnim poudarkom na malih in srednjih podjetjih), umeščenih v vrednostno verigo komercialnega cestnega prometa;

⁽¹⁸⁾ https://www.bmk.gv.at/en/topics/mobility/alternative_transport/electromobility.html.

⁽¹⁹⁾ Glej prispevek III. delovne skupine k celotnem ocenjevalnem poročilu IPCC (v angleščini), str. 1068.

- pospešitvi prehoda na bolj trajnostni prometni sistem, ki bo temeljil na multimodalnosti in pri katerem se bo velik delež celinskega tovornega prometa, ki poteka po cestah in danes znaša 75 %, preusmeril na železnico in celinske plovne poti;
- povečanju odpornosti gospodarstva EU proti šokom, obsežnim motnjam v dobavnih verigah in omejitvam pri dostopu do virov, denimo kadar fosilne vire energije nekatere države uporabljajo kot orožje ter ob upoštevanju dejstva, da se surovine za akumulatorska električna vozila pridobivajo in predelujejo v le nekaj državah nečlanicah EU.

4.10 Za to je potrebno naslednje:

4.10.1 Krivulja zmanjševanja emisij CO₂ mora ustrezati sposobnosti industrijskega sektorja za preoblikovanje ter biti združljiva z možnostmi prevoznikov glede stroškov in operativne učinkovitosti. Predlagani cilji morajo upoštevati čas, potreben za preoblikovanje obstoječih proizvodnih zmogljivosti in izgradnjo novih, za vzpostavitev polnilne infrastrukture, za zagotovitev dobave ključnih komponent in surovin, za oblikovanje vodilnih trgov in za usposabljanje delavcev.

4.10.2 Hitrost razogljčenja (voznega parka) mora biti skladna z izvajanjem industrijskega načrta v okviru zelenega dogovora EU in pomembnih projektov skupnega evropskega interesa ter bo morala prispevati k razvoju ključnih dobavnih verig za sektor v Evropi, denimo na področju čistega vodika, akumulatorjev in mikroelektronike. Krivulja emisij mora biti prav tako skladna s cilji evropskega zelenega dogovora ter strategijo EU za trajnostno in pametno mobilnost.

4.11 Tako kot v predhodnih mnenjih EESO ocenjuje, da je za uspešno preoblikovanje panoge ključna boljša usklajenost okoljske zakonodaje, ki ureja cestni promet (kot so Euro 7, uredba o vzpostavitvi infrastrukture za alternativna goriva in evrovinjeta)⁽²⁰⁾, pri čemer hkrati poziva k skladnemu zakonodajnemu pristopu.

4.12 EESO v skladu s svojimi predhodnimi mnenji⁽²¹⁾ ugotavlja, da je treba kljub vsem prednostim električnih in vodikovih pogonskih sistemov predlagano uredbo, ki temelji na pristopu merjenja emisij v izpuhu, dopolniti z drugimi instrumenti politike za spodbujanje uporabe obnovljivih, nefosilnih goriv za del voznega parka, ki ga poganjajo motorji z notranjim zgorevanjem. Sveženj „Pripravljeni na 55“ mora upoštevati življenjski krog in se izogniti razogljčenju cestnega prometa, ki bi povzročilo pomik emisij navzgor po vrednostni verigi. Revizija sistema EU za trgovanje z emisijami in direktiva o energiji⁽²²⁾ iz obnovljivih virov morata zagotoviti, da bo razogljčenje cestnega prometa in proizvodnje električne energije potekalo z združljivo hitrostjo.

4.13 Pri preoblikovanju sektorja mora Evropska unija zagotoviti pošteno konkurenco za evropske proizvajalce originalne opreme in prevoznike na domačem in mednarodnem trgu.

4.14 EESO tudi opozarja, da je treba zagotoviti krepitev zmogljivosti ter prevoznike in izvajalce, zlasti mala in srednja podjetja, podpreti pri izpolnjevanju obveznosti poročanja, ki jih določa uredba, vključno s predlaganim osrednjim registrom podatkov o težkih vozilih.

4.15 V zvezi z mestnimi avtobusi EESO poudarja, da je treba avtobuse, ki se uporabljajo tudi za medkrajevni prevoz, izvzeti iz posebne zahteve za brezemisijska vozila za mestne avtobuse.

⁽²⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o homologaciji motornih vozil in motorjev ter sistemov, sestavnih delov in samostojnih tehničnih enot, namenjenih za taka vozila, glede na njihove emisije in trajnost baterije (Euro 7) ter razveljavitvi uredb (ES) št. 715/2007 in (ES) št. 595/2009 (COM(2022) 586 final – 2022/0365(COD)) (UL C 228, 29.6.2023, str. 103), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strategija EU za mobilnost in industrijske vrednostne verige v EU: pristop ekosistemov avtomobilske industrije (mnenje na lastno pobudo) (UL C 105, 4.3.2022, str. 26) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 1999/62/ES o cestnih pristojbinah za uporabo določene infrastrukture za težka tovorna vozila (COM(2017) 275 final – 2017/0114 (COD)) – Predlog direktive Sveta o spremembi Direktive 1999/62/ES o cestnih pristojbinah za uporabo določene infrastrukture za težka tovorna vozila v zvezi z nekaterimi določbami o obdavčitvi vozil (COM(2017) 276 final – 2017/0115 (CNS)) (UL C 81, 2.3.2018, str. 188).

⁽²¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi standardov emisijskih vrednosti za nove osebne avtomobile in nova lahka gospodarska vozila kot del celostnega pristopa Unije za zmanjšanje emisij CO₂ iz lahkih vozil ter spremembi Uredbe (ES) št. 715/2007 (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (UL C 227, 28.6.2018, str. 52) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2019/631 glede krepitev standardov emisijskih vrednosti CO₂ za nove osebne avtomobile in nova lahka gospodarska vozila v skladu s povečano podnebno ambicijo Unije (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (UL C 194, 12.5.2022, str. 81).

⁽²²⁾ Direktiva (EU) 2018/2001 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2018 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov (UL L 328, 21.12.2018, str. 82).

4.16 EESO z zaskrbljenostjo priznava, da tehnološke spremembe za delavce niso „nevtralne“. Čeprav naj bi bila v ekosistemu mobilnosti v prihodnjih letih ustvarjena številna delovna mesta, je mogoče v nekaterih delih vrednostne verige pričakovati množično izgubo delovnih mest, saj bodo omenjene spremembe negativno vplivale na številna mala in srednja podjetja v različnih regijah EU. Nove tehnologije vplivajo tudi na profile znanj in spretnosti, potrebne v sektorju, njihovo hitro uvajanje pa bi lahko pomenilo izzive za nekatere kategorije delavcev (nizkokvalificirane delavce, starejše delavce, začasne delavce). Hitrost prehoda bi lahko ogrozilo tudi sedanje pomanjkanje kvalificiranih delavcev v številnih sektorjih.

4.17 EESO poudarja, da je potreben okvir politike, ki bo razogljichenje spodbujal na način, pravičen za delavce. V zvezi s težkimi vozili mora pravični prehod upoštevati naslednje:

4.17.1 Potrebne so temeljite ocene učinka na dobavne verige, da bi se izognili razdiralnim spremembam za delavce. Te ocene morajo tudi bolj odražati vpliv razogljichenja prometa na regionalni ravni.

4.17.2 Z ustreznim financiranjem je treba podpreti regije, ki se zaradi načrta za razogljichenje srečujejo s težavami, ob upoštevanju pomena socialne pogojenosti pri državni pomoči.

4.17.3 V okviru načrtov, pripravljenih s socialnimi partnerji, je treba predvideti spremembe na vseh ravneh (v proizvodnih obratih, podjetjih, regijah in sektorjih).

4.17.4 Potrebna so odločna prizadevanja javnih organov in podjetij za preusposabljanje in izpopolnjevanje delavcev.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira za zagotavljanje zanesljive in trajnostne oskrbe s kritičnimi surovinami ter o spremembi uredb (EU) št. 168/2013, (EU) 2018/858, 2018/1724 in (EU) 2019/1020

[COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)]

Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Zanesljiva in trajnostna oskrba s kritičnimi surovinami v podporo dvojnemu prehodu

(COM(2023) 165 final)

(2023/C 349/22)

Poročevalec: **Maurizio MENSI**

Soporočevalec: **Michal PINTÉR**

Zaprosili	Evropski parlament, 8. 5. 2023 Svet Evropske unije, 16. 5. 2023
Pravna podlaga	člena 114 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji (CCMI)
Datum sprejetja na seji CCMI	22. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	183/1/6

I. PRIPOROČILA ⁽¹⁾

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

1. pozdravlja prizadevanje Evropske komisije, da v skladu s cilji zelenega dogovora in vso s tem povezano zakonodajo pripravi usklajeno politiko EU o kritičnih in strateških surovinah ter o razvoju vrednostnih verig v ekstraktivni industriji ter industriji rafiniranja in recikliranja;
2. poziva Evropsko komisijo, naj poskrbi za celovit pristop z usklajenimi politikami EU za zagotovitev regulativne varnosti za naložbe v raziskovanje, pridobivanje, predelavo, rafiniranje in recikliranje surovin, njihovih stranskih proizvodov in najpomembnejših mineralov, ki bo temeljil na gospodarski in tehnični izvedljivosti, skladnosti politik in pravni varnosti za poslovne subjekte v teh sektorjih;
3. poziva k usklajevanju politike surovin s socialnimi politikami EU in k podpori krepitve zmogljivosti na ravni EU na področju znanj in spretnosti za ekstraktivne industrije, in sicer z usmeritvijo v preusposabljanje in izpopolnjevanje obstoječe delovne sile, ter k razvoju zmogljivosti upravljanja v javnih upravah držav članic EU;
4. priporoča, da se na sezname kritičnih in strateških surovin vključijo tudi drugi materiali, ki so ključni za sektorje zelenih tehnologij/čistih tehnologij, ob upoštevanju, da je treba te sezname redno posodablјati in da morajo temeljiti na izčrpnih, preglednih in z dokazi podprti oceni kritičnosti in/ali strateške vrednosti, ki se opravi v posvetovanju s predstavniki industrije in strokovnjaki;

⁽¹⁾ Ta priporočila dopolnjujejo predlogi sprememb na koncu tega dokumenta.

5. poziva, naj Evropska komisija v sednji in novi sestavi zagotovi dostop do energije po konkurenčnih cenah in ciljno usmerjenega financiranja za ekstraktivno industrijo in recikliranje v EU ter hkrati poskrbi, da bodo postopki izdaje dovoljenj in licenc za nove projekte na področju surovin poenostavljeni in skrajšani ter da bodo vse nove zahteve glede poročanja ali revizije za podjetja čim manjše;
6. podpira učinkovito izvajanje ukrepov trgovinske zaščite za zaščito novih projektov na področju surovin v EU ter za odpravo nepoštenih trgovinskih praks in omejitev z odzivi, ki so skladni s pravili STO;
7. priporoča, da se v zakonodaji o recikliranju in odpadkih prednostno obravnavajo kritične in strateške surovine ter da se podprejo trgi sekundarnih surovin, zlasti pri materialih, ki so bistveni za zeleni prehod;
8. priporoča, da se projekti raziskovanja in pridobivanja kritičnih surovin na tleh EU podprejo z javnim financiranjem, in sicer z usklajevanjem s pravili o državni pomoči;
9. priporoča, da se zagotovi usklajevanje med predlagano uredbo o kritičnih surovinah in protimonopolnimi orodji EU, da bi se preprečilo neupravičeno izkrivljanje notranjega trga;
10. predlaga, da se preučijo tudi možnosti za posebna partnerstva in sporazume o sodelovanju z državami kandidatkami;
11. priporoča, da se pri ocenjevanju skladnosti z drugimi politikami EU doseže pravo (okoljsko) ravnovesje.

II. POJASNILO/RAZLAGA

1. Komisija je 16. marca 2023 skupaj s sporočilom predstavila predlog nove uredbe, katere cilj je zanesljiv dostop do kritičnih in strateških surovin (uredba o kritičnih surovinah). Uredba določa regulativni okvir za podporo razvoju domačih zmogljivosti ter krepitev trajnostnosti in krožnosti dobavnih verig kritičnih surovin v EU, v sporočilu pa so predlagani ukrepi za podporo diverzifikaciji dobavnih verig z novimi mednarodnimi vzajemno podpornimi partnerstvi.
2. Splošni cilj uredbe o kritičnih surovinah je obravnavati pomanjkanje zanesljivega in trajnostnega dostopa do kritičnih surovin za EU, tako da se povečata ozaveščenost industrije EU o tveganjih, povezanih s kritičnimi surovinami v globalni dobavni verigi, in njihovo zmanjševanje, da se na notranjem trgu poveča zmogljivost vrednostne verige kritičnih surovin v EU in zmanjša okoljski odtis porabe kritičnih surovin v EU.
3. Ta pobuda bo s predlogom skladnega pristopa EU za izboljšanje in zagotavljanje zanesljivosti oskrbe s kritičnimi surovinami prispevala k preprečevanju morebitnega izkrivljanja konkurence in razdrobljenosti enotnega trga, ki bi verjetno nastala zaradi takih nekoordiniranih ukrepov, ohranili pa se bodo tudi enaki konkurenčni pogoji za podjetja v EU.

Zagotoviti celovit pristop z usklajenimi politikami EU, da se za naložbe vzpostavi regulativna varnost

4. EU je trenutno odvisna od uvoza številnih surovin (75 % do 100 % dobave), zato je izpostavljena ranljivostim vzdolž dobavnih verig in znatnemu nihanju cen. V skladu s poročilom OECD *Global Material Resources Outlook to 2060* (Svetovni obeti glede virov surovin do leta 2060) naj bi se svetovna raba surovin do leta 2060 skoraj podvojila, najhitreje pa naj bi rasla raba kovin, in sicer tako primarnih kot sekundarnih. Hkrati EU proizvede manj kot 5 % svetovne proizvodnje mineralnih surovin. Kitajska sama zagotavlja približno 75 % svetovne proizvodne zmogljivosti litij-ionskih baterijskih celic in ima deset največjih svetovnih dobaviteljev fotovoltaične opreme. Nasprotno pa je v EU le približno 3 % svetovne proizvodne zmogljivosti litij-ionskih baterijskih celic.

5. Z uredbo o kritičnih surovinah je predvidena opredelitev in podpora za strateške projekte na področju pridobivanja, predelave ali recikliranja strateških surovin. Da bi privabili take naložbe – z relativno dolgimi časovnimi okviri – bi morala Komisija obravnavati vprašanje regulativne varnosti. Predvidljivo in stabilno regulativno okolje je ključnega pomena za privabljanje naložb ne le v dejavnosti raziskovanja in pridobivanja surovin, temveč tudi v procesu predelave in recikliranja.

6. Na stabilnost in privlačnost poslovnega okolja EU vpliva več zakonodajnih okvirov, pogosto konkurenčne in večkratne zahteve za poročanje pa prispevajo k regulativni negotovosti (glej med drugim direktivo o industrijskih emisijah ⁽²⁾, uredbo o baterijah ⁽³⁾, revizijo uredbe REACH, zakonodajo o odpadkih, uredbo o okoljsko primerni zasnovi za trajnostne izdelke, akt o neto ničelni industriji, novo industrijsko politiko EU, akcijski načrt za krožno gospodarstvo, direktivo o okoljsko primerni zasnovi ⁽⁴⁾ itd.). Zato je ključnega pomena, da se izognemo dvojni ali pretirani regulaciji, če želimo privabiti in spodbuditi naložbe v domače industrijske zmogljivosti za raziskovanje, rudarjenje, rafiniranje, predelavo materialov in recikliranje. Uredba o kritičnih surovinah bi morala temeljiti na delu Komisije na drugih področjih in biti v celoti usklajena s cilji zelenega dogovora ter skladna s povezano zakonodajo. Politika o kritičnih surovinah bi morala v največji možni meri temeljiti na dokazih in upoštevati razpoložljive podatke (glej prognozično študijo Skupnega raziskovalnega središča (JRC) iz leta 2020 z naslovom Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU (Kritične surovine za strateške tehnologije in sektorje v EU) ali poročilo JRC o znanosti za politiko z naslovom Supply chain analysis and material demand forecast in strategic technologies and sectors in the EU (Analiza dobavne verige in napoved povpraševanja po materialih v strateških tehnologijah in sektorjih v EU).

7. Drugo vprašanje se nanaša na to, da je treba deležnikom dati natančne smernice o tem, kako se bodo v politikah EU uporabljali sezname strateških in kritičnih surovin ter kako se bodo prilagajali glede na prihodnji razvoj trga kritičnih surovin. Seznam kritičnih surovin lahko oblikovalcem politik pomaga poudariti pomen in vlogo nekaterih snovi v gospodarstvu EU, a če želimo, da bodo snovi s seznama kritičnih surovin ustrezno podprte v sedanji in prihodnji zakonodaji, je treba storiti še več. Pri oblikovanju politike je treba jasno določiti prednostni pomen kritičnih surovin, zlasti na področjih industrijske politike, trgovinske politike, državne pomoči, raziskav, razvoja in inovacij, podnebja in okolja, pa tudi pri zakonodaji o kemikalijah. Vse te politike in njihove cilje bi bilo treba uskladiti, da bi ustvarili omogočivne pogoje ter ugodno regulativno ureditev za kritične surovine in razvoj njihovih vrednostnih verig. Nadaljnja pojasnila so potrebna tudi v zvezi s prednostnim razvrščanjem projektov, pri katerih glavni pridobljeni material ni niti strateški niti kritični, so pa takšni stranski proizvodi (npr. projekt pridobivanja železove rude, pri katerem se kot stranski proizvodi pridobivajo redke zemlje). Poleg tega je treba pojasniti status „drugih“, tj. „nestrateških“ projektov, da bo mogoče jasno razumeti, kako in v kakšnem časovnem okviru bodo ti projekti ocenjeni in finančno podprti. Okrepljena prednostna obravnava strateških projektov na področju surovin v nobenem primeru ne bi smela zmanjšati prednosti drugih pomembnih projektov na področju surovin ali projektov v vrednostni verigi surovin.

8. Pobude Komisije na področju surovin morajo poleg zagotavljanja pravne varnosti deležnikom temeljiti na širši javni podpori. Širitev rudarstva, predelave in recikliranja bo ustvarila nova delovna mesta in prispevala h gospodarskemu napredku, vendar pa je treba zagotoviti, da bo javnost to sprejela. Izjemnega pomena je ozaveščanje državljanov: Komisija naj izvaja ciljno usmerjene komunikacijske strategije za obveščanje državljanov EU o koristih, trajnostnosti in okoljskem vplivu novih industrijskih naložb, povezanih s kritičnimi surovinami, ter za obravnavanje pomislekov posameznih skupin deležnikov, lokalnih skupnosti in državljanov EU v zvezi s širjenjem raziskovalnih in rudarskih dejavnosti.

Usklajevanje s socialnimi politikami EU: podpora vseevropskim zmogljivostim na področju znanj in spretnosti za ekstraktivno industrijo

9. Sektor surovin zagotavlja približno 350 000 delovnih mest v EU in več kot 30 milijonov delovnih mest v proizvodnji, katerih obstoj je odvisen od zanesljivega dostopa do mineralnih surovin. Za zagotovitev trajnostne oskrbe EU s surovinami in naprednimi materiali bo do leta 2030 potrebnih več kot 1,2 milijona novih delovnih mest ⁽⁵⁾. Zato je treba uredbo

⁽²⁾ Direktiva 2010/75/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010 o industrijskih emisijah (celovito preprečevanje in nadzorovanje onesnaževanja) (prenovitev) (UL L 334, 17.12.2010, str. 17).

⁽³⁾ Uredba (EU) 2023/1542 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. julija 2023 o baterijah in odpadnih baterijah, spremembi Direktive 2008/98/ES in Uredbe (EU) 2019/1020 ter razveljavitvi Direktive 2006/66/ES (UL L 191, 28.7.2023, str. 1).

⁽⁴⁾ Direktiva 2009/125/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o vzpostavitvi okvira za določanje zahtev za okoljsko primerno zasnovo izdelkov, povezanih z energijo (prenovitev) (UL L 285, 31.10.2009, str. 10).

⁽⁵⁾ Ocena EIT glede surovin.

o kritičnih surovinah uskladiti s socialnimi politikami EU in na ravni držav članic podpirati prizadevanja za krepitev zmogljivosti, da se okrepi delovna sila v dobavnih verigah kritičnih surovin, ekstraktivni industriji, predelavi in recikliranju. Ključnega pomena je podpirati izobraževanje ter krepitev znanj in spretnosti na akademskem področju, prav tako pa se je treba s prizadevanji za krepitev zmogljivosti usmeriti na strokovnjake iz industrije v sektorju surovin in javnih uprav držav članic. To bi bilo mogoče doseči z ustanovitvijo novih (in/ali s podporo že obstoječih) namenskih institucij za podporo visokošolskemu izobraževanju in strokovnemu usposabljanju za sektor surovin ter za preusposabljanje in izpopolnjevanje obstoječe delovne sile v EU. Nenazadnje je treba okrepiti prizadevanja za ustvarjanje in podpiranje uporabnega učenja in prenosa tehnologije med akademsko sfero, industrijo in raziskovalnimi organizacijami.

Vključiti druge materiale, ki so bistveni za sektorje zelenih tehnologij/čistih tehnologij, in zagotoviti skladnost z drugimi politikami

10. Poleg materialov, ki so v uredbi o kritičnih surovinah navedeni kot strateški ali kritični, obstajajo tudi surovine, ki niso kritične, vendar bi srednjeročno ali dolgoročno to lahko postale. Zato je potreben prožen seznam, ki ga je mogoče enostavno prilagajati in ga je treba redno posodabljeni – vsaj vsaki dve leti, po potrebi pa tudi pogosteje, odvisno od prihodnjega razvoja na tem področju. Ocena strateškega pomena različnih materialov bi morala biti tudi specifična za posamezne sektorje, da bi odražala povpraševanje v različnih proizvodnih sektorjih. Opraviti pa je treba tudi oceno dostopa do osnovnih surovin, da se v celoti dopolnijo prizadevanja Komisije za podporo kritičnim in strateškim surovinam.

11. Iz ocene morajo biti razvidne prednostne naloge in potrebe EU pri energetskega prehodu, predvidoma do leta 2030, vključevati pa mora tudi materiale, za katere očitno tveganje motenj v dobavi še ne obstaja, je pa po njih veliko povpraševanje v sektorjih, ki so kritični za cilje EU na področju razogljičenja ter zelenega in digitalnega prehoda, ali pa ti materiali veljajo za bistvene minerale. S poudarkom na teh prednostnih agendah je treba ustrezno pokriti tudi osnovne vrednostne verige, kot sta prehranska varnost in medicina. Opredelitev materialov, ki jih je treba vključiti na različne sezname, mora vedno temeljiti na izčrpni, pregledni in jasno opredeljeni analizi za oceno njihove kritičnosti in/ali strateške vrednosti, tako da odraža celotno vrednostno verigo surovin, zahteve glede predelave in razpoložljivost nadomestkov. Redno bi se bilo treba posvetovati s predstavniki industrije in strokovnjaki ter zagotoviti delujoč in odprt dialog med Komisijo in industrijo.

Zajamčiti dostop do konkurenčnih cen energije in bolj usmerjenega financiranja za industrijske panoge EU

12. Trenutna energetska kriza je odločilno vplivala na vsa podjetja v EU, zlasti pa na energetske intenzivne panoge, vključno z ekstraktivnim sektorjem in recikliranjem. Da bi zagotovili dobro delujoč energetski trg EU, je potreben koordiniran odziv EU. Uspeh vsake politike EU na področju kritičnih surovin je odvisen od zanesljivega dostopa do zadostnih količin električne energije brez fosilnih goriv po konkurenčnih cenah. EESO pozdravlja reformo razpoložljivih okvirov financiranja s podobnimi ambicijami, kot spremljajo ameriški zakon o zmanjšanju inflacije; financiranje bi moralo biti bolj usmerjeno v fazo komercializacije in pokrivati operativne stroške, v nasprotju s sedanjim prednostnim financiranjem EU za fazo raziskav in razvoja novih strateških projektov. Čeprav se je pomembno osredotočiti na inovativne tehnologije in raziskave, je treba nastale proizvode ustrezno podpreti tudi v fazi komercializacije.

13. Želja Komisije, da bi pospešila postopke izdaje dovoljenj, je zelo dobrodošla in jo je treba obravnavati prednostno, če želimo doseči, da bodo ti postopki trajali največ 12–18 mesecev. Nove, kritične projekte je treba oceniti v pospešenih rokih in določiti stroge roke za najdaljše trajanje postopkov za izdajo dovoljenj oziroma licenc. Cilj vsake reforme postopkov izdaje dovoljenj mora biti skrajšanje njihovega trajanja in zmanjšanje njihove zapletenosti, hkrati pa ohranitev strogosti okoljskih, socialnih in upravljavskih standardov. Postopek izdaje dovoljenj se lahko pospeši tudi s krepitvijo mehanizma enotne kontaktne točke. Ta mehanizem se oblikuje v vnaprej določenih rokih, da zagotovi učinkovitejši in manj obremenjujoč centralizirani postopek izdaje dovoljenj. Reformirane določbe o izdaji dovoljenj bi morale veljati za obrate za raziskovanje, rudarjenje, rafiniranje, predelavo in recikliranje ter bi morale zagotavljati zadostno regulativno varnost glede končnih izidov. Poleg tega bi bilo treba vse nove zahteve v zvezi s poročanjem ali revizijo, zajete v uredbi o kritičnih surovinah, omejiti v potrebnem obsegu, da podjetjem v EU, ne glede na njihovo velikost, ne bi nalagali dodatnih upravnih bremen. Predvideni odbor za kritične surovine ima ključno vlogo pri podpiranju izvajanja uredbe o kritičnih surovinah, vključno s postopki odobritve. Zato je za zagotovitev učinkovitosti njegovih nadzornih nalog priporočljivo, da se v odbor poleg institucionalnih predstavnikov vključijo tudi neodvisni tehnični strokovnjaki s tega področja.

Odpavljanje nepoštenih trgovinskih praks in omejitev

14. Čeprav so cilji uredbe o kritičnih surovinah ambiciozni, so nekatere surovine v EU naravno omejene, zato bo za prehod na zeleno in digitalno gospodarstvo še naprej bistven uvoz.

15. Nadaljevati bo treba z izvajanjem uspešnih ukrepov trgovinske zaščite, če želimo zavarovati nove evropske naložbe in zagotoviti enake konkurenčne pogoje v odnosih s tretjimi državami. Modernizacija ukrepov trgovinske zaščite EU je potrebna za varstvo pred dumpingom tretjih držav. EU bi si morala zlasti prizadevati za hitrejšo izvajanje ukrepov trgovinske zaščite za preprečevanje nepoštenega uvoza ter hitrejšo in učinkovitejšo preiskave ter omogočiti široko izvajanje časasnih ukrepov že v zgodnji fazi.

16. Ukrepi EU na področju trgovinske politike bi se morali dopolnjevati s cilji uredbe o kritičnih surovinah in sorodnih politik, tudi glede socialnih pravic, pri čemer bi morali prednost nameniti hitri sklenitvi sporazumov o prosti trgovini z državami, ki imajo veliko virov in so trenutno v postopku pogajanj ali čakajo na ratifikacijo (Avstralija, Indonezija itd.). Kar zadeva že sklenjene sporazume o prosti trgovini, je treba oceniti in okrepiti obstoječe določbe, ki se nanašajo na energijo in surovine, kjer je to mogoče. Pozornost bi bilo treba nameniti tudi skladnosti trgovinske politike in carinskih pravil/pravil o poreklu, ki se uporabljajo za surovine, ter specifičnim vprašanjem glede izogibanja sankcijam, ki se uporabljajo za surovine.

V zakonodaji o recikliranju in odpadkih dajati prednost kritičnim in strateškim surovinam ter podpirati trge s sekundarnimi surovinami

17. Za krepitev strateške avtonomije EU je recikliranje pomembno. EU bi morala podpirati svojo industrijo obdelave in predelave odpadkov tako, da bi se pripravile sekundarne surovine za recikliranje v proizvodnih procesih, obstoječo zakonodajo o odpadkih pa spremeniti tako, da bi dajala prednost recikliranju ter krožnosti kritičnih in strateških surovin z največjim tehničnim in ekonomskim potencialom za recikliranje (izvedljivost). Podpirati bi morala tudi trge sekundarnih surovin. EESO predlaga, da se v zvezi s sekundarnimi surovinami sprejmejo ukrepi za vzpostavitev dobro delujočih trgov in čim večje zmanjšanje uhajanja odpadnega materiala.

18. Sekundarne surovine lahko prispevajo k zmanjšanju odvisnosti od nekaterih kritičnih surovin, zato bi jih bilo treba obravnavati v okviru uredbe o kritičnih surovinah. Eden od številnih primerov je učinkovito recikliranje ostankov železa ali jekla, ki lahko zmanjša potrebo po dobavi surovin za proizvodnjo kovin. Pričakuje se, da se bo količina ostankov železa ali jekla do leta 2030 močno zmanjšala, kar bo morda povzročilo motnje v oskrbi, čeprav so ključni element za energetski prehod.

19. Uredba o kritičnih surovinah bi morala za potrebe industrije in električnih vozil zagotoviti dostop do vseh kritičnih materialov. To ne vključuje le elementov redke zemlje, mangana, materialov, ki so ključni za zeleni prehod, vključno z jeklom, aluminijem in bakrom, industrijskih mineralov, grafitu ali niklja, temveč tudi sekundarne surovine. Kovine so ključni spodbujevalci infrastrukture zelenega prehoda; take spodbujevalce je treba primerno opredeliti in jih ustrezno upoštevati v uredbi o kritičnih surovinah, in sicer v njihovih celotnih vrednostnih verigah.

Ekonomske in okoljske študije o vplivu onesnaževal pri pridobivanju kritičnih surovin: uskladitev z določbami o državni pomoči

20. Tveganje, povezano z začetkom projektov raziskovanja in pridobivanja na tleh EU, bo glede na stopnjo negotovosti glede dejanske prisotnosti kritičnih surovin v EU mogoče razumno prevzeti le ob finančni podpori javnih sredstev. Ker uredba o kritičnih surovinah zahteva tudi skladnost takih kampanj s cilji zelenega dogovora, EESO predlaga, da se javno financiranje lažje odobri, če bodo rudarske dejavnosti temeljile na predhodnih ekonomskih in okoljskih študijah, v katerih bo ocenjen vpliv onesnaževal pri pridobivanju kritičnih surovin.

21. Če take predhodne študije ne spadajo v okvir strateških projektov, predvidenih v uredbi o kritičnih surovinah, bi bilo treba njihovo javno financiranje spodbujati z usklajevanjem s pravili o državni pomoči, natančneje z novo sprejeto spremembo uredbe o splošnih skupinskih izjemah za zeleni dogovor leta 2023. Omenjene predhodne študije je treba opredeliti kot „okoljsko pomoč“ ali „pomoč za raziskave, razvoj in inovacije“, če vključujejo več držav članic, pa kot „pomembne projekte skupnega evropskega interesa“.

22. Uspešno usklajevanje z ukrepi državne pomoči EU že v predhodni fazi raziskav in razvoja utegne dejansko zagotoviti, da bodo javna sredstva, s katerimi se podpira nadaljnje izvajanje strateških projektov, uspešno usmerjena k trajnostnim ciljem, v posebnem primeru pomembnih projektov skupnega evropskega interesa pa bo zagotovljeno, da bodo ti projekti imeli koordiniran izid. Mehanizmi javnega financiranja (npr. hiter in lažji dostop do finančnih mehanizmov, kot so posojila/jamstva za posojila/nepovratna sredstva) se lahko uvedejo samo v zvezi z naložbami, ki jih podjetja EU izvajajo v okviru projektov iz sporazumov o prosti trgovini.

Protimonopolna orodja: uredba o združitvah v korist vodilnih podjetij EU na področju recikliranja in pridobivanja kritičnih surovin

23. Glede na to, da je razpoložljivost kritičnih surovin v EU še vedno neraziskana in da so za vzpostavitev zanesljive in trajnostne dobavne verige kritičnih surovin potrebne znatne naložbe, bi bilo morda priporočljivo prilagoditi nekatera protimonopolna orodja EU, da bi olajšali uresničevanje ciljev iz uredbe o kritičnih surovinah in se hkrati izognili neupravičenemu izkrivljanju konkurence na notranjem trgu (na primer, morda bi bilo koristno uporabiti okvir za nadzor združevanja na prožnejši in trajnostno usmerjen način, pri čemer se poleg ciljev zelenega dogovora (kot je že predvidela Evropska komisija) upoštevajo tudi cilji uredbe o kritičnih surovinah).

24. Zato bi bilo združitve priporočljivo ocenjevati glede na strateške projekte, ki se bodo izvajali v okviru uredbe o kritičnih surovinah, da bi vzpostavili pravo ravnovesje med različnimi interesi.

25. Organe za konkurenco bi bilo tako treba pozvati, naj preučijo nove vrste učinkovitosti, tj. zmanjšanje motenj v dobavi in povečanje pripravljenosti industrije v primeru zunanega pomanjkanja kritičnih surovin. Pri takih ocenah je treba upoštevati tudi cilj Komisije, da se združi povpraševanje zainteresiranih kupcev kritičnih surovin in končno prispeva k znižanju trenutnih visokih cen.

Mednarodno sodelovanje in diverzifikacija virov: vključenost držav kandidatk in koordinacija z dvostranskim sodelovanjem v mednarodnih forumih

26. V skladu s ciljem Komisije za diverzifikacijo zunanjih virov kritičnih surovin EESO priporoča, da se preučijo možnosti za sklenitev posebnih sporazumov o partnerstvu in sodelovanju, tudi z državami kandidatkami. V okviru takih partnerstev bi se lahko izvajali projekti, ki bi jih financirala EU, za razvoj raziskovalnih dejavnosti na novih izbranih območjih in/ali na opuščenih rudniških območjih v skladu s strateškimi projekti, ki se bodo na podlagi novih predlogov Komisije začeli izvajati v državah članicah EU.

27. Taka partnerstva so lahko pogojena z zavezami držav kandidatk, da bodo svoje okoljske politike hitreje poenotile s pravnim redom EU. Vključitev takšnih partnerstev v okvir pristopnih pogajanj, ki trenutno potekajo, bi precej verjetno lahko imela dvojno korist za EU kot celoto, saj bi povečala možnosti, da bi se domači viri kritičnih surovin v prihodnosti povečali, in državam kandidatkam olajšala izpolnjevanje okoljske zakonodaje EU (npr. na področju odpadkov, vode, industrijskega onesnaževanja in kakovosti zraka).

28. Uredba o kritičnih surovinah bo usklajena ne le z drugimi politikami EU in mednarodnimi trgovinskimi ukrepi, temveč tudi z dvostranskim sodelovanjem, ki ga EU izvaja v mednarodnih forumih (tj. s sodelovanjem med EU in ZDA v forumih, kot so partnerstvo za zanesljivost oskrbe z minerali, konferenca o kritičnih materialih in mineralih ter delovna skupina za kritične minerale Mednarodne agencije za energijo, ki jo je nedavno okreplil Energetski svet EU-ZDA).

29. Z uredbo o kritičnih surovinah si EU ne bo zagotovila le domače samozadostnosti glede kritičnih surovin, temveč bo pridobila tudi zunanjo avtonomijo za postavljanje novih standardov na globalnem prizorišču pri zagotavljanju zanesljivosti in trajnostnosti svojih dobavnih verig. S tem, ko bo EU na globalnem prizorišču določala standarde, se bodo še povečale možnosti za doseg splošnih ciljev, določenih v predlogu Komisije za odpravo onesnaževanja in nepoštenih trgovinskih praks v zvezi s kritičnimi surovinami po vsem svetu.

Dolgoročni cilji proti kratkoročnim ciljem pri ocenjevanju skladnosti z drugimi politikami EU: iskanje pravega (okoljskega) ravnovesja

30. Ni mogoče izključiti, da bo zaradi zagotavljanja dolgoročne uspešnosti izvrševanja uredbe o kritičnih surovinah morda potrebno kratkoročno preoblikovanje nekaterih ciljev zelenega dogovora, ki so tesno povezani z uredbo o kritičnih surovinah. Z možnostjo (skoraj) samozadostne EU, čeprav bi bilo za njeno popolno vzpostavitev potrebnega več časa, lahko postanejo dolgoročno bolj uresničljivi tudi cilji glede trajnostnosti oziroma podnebne nevtralnosti (tudi glede na relativno večje onesnaževanje, ki ga povzročajo sedanji načini pridobivanja materialov v nekaterih državah v razvoju).

III. PREDLOGI SPREMEMB – COM(2023) 160 final

Predlog spremembe 1

Uvodna izjava 29

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
<p>(29) Zasebne naložbe podjetij, finančnih vlagateljev in odjemalcev so bistvene. Kadar zgolj zasebne naložbe ne zadostujejo, je lahko za učinkovit začetek izvajanja projektov v vrednostni verigi kritičnih surovin potrebna javna podpora, na primer v obliki jamstev, posojil ali naložb lastniškega kapitala in navideznega lastniškega kapitala. Ta javna podpora lahko pomeni državno pomoč. Taka pomoč mora imeti spodbujevalen učinek ter mora biti potrebna, ustrezna in sorazmerna. Obstoječe smernice o državni pomoči, ki so bile pred kratkim temeljito revidirane v skladu s cilji dvojnega prehoda, zagotavljajo številne možnosti za podporo naložbam v vrednostni verigi kritičnih surovin pod določenimi pogoji.</p>	<p>(29) Zasebne naložbe podjetij, finančnih vlagateljev in odjemalcev so bistvene. Kadar zgolj zasebne naložbe ne zadostujejo, je lahko za učinkovit začetek izvajanja projektov v vrednostni verigi kritičnih surovin potrebna javna podpora, na primer v obliki jamstev, posojil ali naložb lastniškega kapitala in navideznega lastniškega kapitala. Ta javna podpora lahko pomeni državno pomoč. Taka pomoč mora imeti spodbujevalen učinek ter mora biti potrebna, ustrezna in sorazmerna. Obstoječe smernice o državni pomoči, ki so bile pred kratkim temeljito revidirane v skladu s cilji dvojnega prehoda, zagotavljajo številne možnosti za podporo naložbam v vrednostni verigi kritičnih surovin pod določenimi pogoji. Komisija in države članice bi morale poskrbeti, da bo uporaba pravil o državni pomoči bolj jasna, ter uvesti mehanizme nepovratnih sredstev, posojil in davčnih olajšav v podporo obstoječim industrijskim zmogljivostim EU ter vzpostavljanju novih obratov v EU in zanesljivih partnerskih tretjih državah. Ti bi morali biti osredotočeni na odhodke za poslovanje in naložbe v osnovna sredstva.</p>

Obrazložitev

Sedanji ukrepi, predvideni v zvezi z državno pomočjo, so nejasni in nimajo mehanizmov za podporo obstoječim industrijskim zmogljivostim, ki so jih močno prizadele hitro naraščajoče cene energije in vzpostavitev novih obratov za kritične surovine v EU in tujini.

Predlog spremembe 2

Člen 1(2), točka (a) (nova točka)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
	<p>(a) <i>določiti pregledno in jasno opredeljeno metodologijo za ocenjevanje materialov, ki jih je treba vključiti na seznam strateških surovin, vključno z uporabo tehničnih preglednic, podobno metodologiji, ki se uporablja za seznam kritičnih surovin. Prihodnjim seznamom strateških in kritičnih surovin mora biti priložena ocena učinka obstoječe zakonodaje EU in njenega vpliva na materiale na teh seznamih.</i></p>

Obrazložitev

Kritične surovine se ocenjujejo z oceno kritičnosti na podlagi posebne metodologije, ki vključuje dolg in temeljit postopek potrjevanja s pomočjo zunanjih strokovnjakov, predstavnikov industrije in raziskovalnih inštitutov. Nasprotno pa opredelitev strateških surovin ni temeljila na objavljeni metodologiji, niti ni vključevala predhodnih posvetovanj. Vključitev strateških surovin na seznam kritičnih surovin (Priloga 2) pomeni, da so vse surovine dosegle pragove, določene z metodologijo za kritične surovine, kar je zavajajoče.

Predlog spremembe 3

Člen 1(3)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
<p>3. Kadar Komisija na podlagi poročila iz člena 42 ugotovi, da Unija verjetno ne bo dosegla ciljev iz odstavka 2, <i>oceni izvedljivost in sorazmernost predlaganja ukrepov ali izvajanja svojih pooblastil na ravni Unije, da se zagotovi doseganje navedenih ciljev.</i></p>	<p>3. Kadar Komisija na podlagi poročila iz člena 42 ugotovi, da Unija verjetno ne bo dosegla ciljev iz odstavka 2, <i>dopusti določeno stopnjo prožnosti, da se čim boljše odrazi edinstvenost vrednostne verige ciljnih surovin, saj ima vsaka surovina posebne lastnosti in izzive, povezane z njenim pridobivanjem, predelavo in recikliranjem. Osredotočiti se mora na ohranjanje obstoječih zmogljivosti in njihovo podporo. Spodbujati je treba odprt in stalen dialog med industrijo in oblikovalci politik, da se opredelijo merila, ki so tako tehnično kot ekonomsko izvedljiva ter skladna s cilji EU.</i></p>

Obrazložitev

Z vidika pridobivanja, predelave in recikliranja so referenčne vrednosti preveč splošne in nerealne ter lahko povzročijo nenamerne in negativne posledice. Določbe je treba skrbno preučiti glede gospodarskih in tehničnih težav, povezanih z njihovim izvajanjem, in glede tveganja preobremenitve industrije EU, zlasti malih in srednje velikih podjetij.

Predlog spremembe 4

Priloga I

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
<p style="text-align: center;">PRILOGA I</p> <p style="text-align: center;">Strateške surovine</p> <p style="text-align: center;">Oddelek 1</p> <p style="text-align: center;">Seznam strateških surovin</p> <p>Naslednje surovine se štejejo za strateške:</p> <p>(a) bizmut,</p> <p>(b) bor – za metalurgijo,</p> <p>(c) kobalt,</p> <p>(d) baker,</p> <p>(e) galij,</p> <p>(f) germanij,</p> <p>(g) litij – za baterije,</p> <p>(h) kovinski magnezij,</p> <p>(i) mangan – za baterije,</p> <p>(j) naravni grafit – za baterije,</p> <p>(k) nikelj – za baterije,</p> <p>(l) platinske kovine,</p> <p>(m) elementi redke zemlje za magnetne (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm in Ce),</p> <p>(n) silicijeva kovina,</p> <p>(o) kovinski titan,</p> <p>(p) volfram.</p>	<p style="text-align: center;">PRILOGA I</p> <p style="text-align: center;">Strateške primarne in sekundarne surovine</p> <p style="text-align: center;">Oddelek 1</p> <p style="text-align: center;">Seznam strateških surovin</p> <p>Naslednje primarne in sekundarne surovine se štejejo za strateške, vključno z zadevnimi nosilnimi kovinami in minerali, s katerimi se te strateške surovine pridobivajo:</p> <p>(a) bizmut,</p> <p>(b) bor,</p> <p>(c) kobalt,</p> <p>(d) baker,</p> <p>(da) ostanki železa ali jekla (vključno z nerjavnimi),</p> <p>(e) galij,</p> <p>(f) germanij,</p> <p>(g) litij,</p> <p>(ga) magnezit/magnezijev oksid,</p> <p>(h) magnezij,</p> <p>(i) mangan,</p> <p>(j) grafit,</p> <p>(k) nikelj,</p> <p>(ka) fosfor,</p> <p>(kb) pepelika,</p> <p>(l) platinske kovine,</p> <p>(m) elementi redke zemlje (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm in Ce),</p> <p>(n) silicij,</p> <p>(o) titan,</p> <p>(p) volfram,</p> <p>(pa) cink.</p>

Predlog spremembe 5

Priloga II

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
PRILOGA II Kritične surovine Oddelek 1 Seznam kritičnih surovin Naslednje surovine se štejejo za kritične:	PRILOGA II Kritične primarne in sekundarne surovine Oddelek 1 Seznam kritičnih surovin Naslednje primarne in sekundarne surovine se štejejo za kritične, vključno z zadevnimi nosilnimi kovinami in minerali, s katerimi se te kritične surovine pridobivajo :
(a) antimon, (b) arzen, (c) boksit, (d) barit, (e) berilij, (f) bizmut, (g) bor, (h) kobalt, (i) premog za koksanje, (j) baker, (k) glinenec, (l) fluorit, (m) galij, (n) germanij, (o) hafnij, (p) helij, (q) težki elementi redke zemlje, (r) lahki elementi redke zemlje, (s) litij, (t) magnezij, (u) mangan, (v) naravni grafit, (w) nikelj – za baterije , (x) niobij, (y) fosfatna ruda, (z) fosfor,	(a) antimon, (b) arzen, (c) boksit, (d) barit, (e) berilij, (f) bizmut, (g) bor, (h) kobalt, (i) premog za koksanje, (j) baker, (k) glinenec, (ka) ostanki železa ali jekla (vključno z nerjavnimi) , (l) fluorit, (m) galij, (n) germanij, (o) hafnij, (p) helij, (q) težki elementi redke zemlje, (r) lahki elementi redke zemlje, (s) litij, (sa) magnezit/magnezijev oksid , (t) magnezij, (u) mangan, (v) grafit, (w) nikelj, (x) niobij, (y) fosfatna ruda, (z) fosfor,

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
(aa) platinske kovine, (bb) skandij, (cc) silicijeva kovina, (dd) stroncij, (ee) tantal, (ff) kovinski titan, (gg) volfram, (hh) vanadij.	(aa) platinske kovine, (aaa) pepelika, (bb) skandij, (cc) silicijeva kovina, (dd) stroncij, (ee) tantal, (ff) kovinski titan, (gg) volfram, (hh) vanadij, (ii) cink.

Obrazložitev predlogov sprememb 4 in 5

Nekatere materiale je običajno mogoče kopati le skupaj z drugo osnovno kovino, na primer redke zemlje skupaj z železovo rudo, in jih ni mogoče izkopavati ločeno. Poleg tega so nekateri materiali potrebni v ekosistemu proizvodnje, rafiniranja in recikliranja materialov, npr. magnezit v talilnicah – brez tega materiala ni mogoče reciklirati kovin/materialov pri visokih temperaturah. Na tem področju bi se morali izogibati omejitvam (tako za kritične kot za strateške surovine) in ne bi smeli predpisovati posebnih uporab za določene surovine v vrednostni verigi. V nasprotnem primeru bi bila upravičena le zadnja faza rafiniranja, ne pa tudi pridobivanje.

Zaradi prehoda na nizkoogljično in krožno gospodarstvo postajajo sekundarne surovine vse pomembnejše, saj pomagajo zmanjšati odvisnost od primarnih surovin, podpirajo učinkovito rabo virov, zmanjšanje količine odpadkov in trajnostnost. Poleg tega so nekatere od teh surovin bistvene za razogljičenje industrije, zeleni prehod in doseganje ciljev neto ničelnih emisij.

Predlog spremembe 6

Člen 2, točka (15) (nova točka)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
	(15) Projekt strateških surovin pomeni vsak načrtovan obrat ali načrtovano znatno razširitev ali spremembo namembnosti obstoječega obrata, ki se ukvarja s pridobivanjem, predelavo ali recikliranjem surovin iz Priloge II, tudi kadar se te surovine pojavljajo kot stranski proizvodi pri pridobivanju in predelavi nosilnih surovin, ki niso navedene v Prilogi I ali II.

Obrazložitev

Strateške surovine pogosto obstajajo kot stranski proizvodi nosilne (osnovne) kovine ali minerala. Zagotoviti je treba več pojasnil glede vključitve projektov pridobivanja takih osnovnih in nosilnih kovin in mineralov v okvir strateških projektov uredbe o kritičnih surovinah.

Predlog spremembe 7

Člen 3a (nov člen)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
	<p style="text-align: center;">Člen 3a</p> <p>1. <i>Sekundarne surovine se upoštevajo na seznamih strateških (Priloga I) in kritičnih (Priloga II) surovin.</i></p> <p>2. <i>Komisija vsaj vsaki dve leti pregleda in po potrebi posodobi seznam strateških in kritičnih sekundarnih surovin, ki so del Priloge I in Priloge II, ob upoštevanju njihove strateške vloge pri razogljičenju in zelenem prehodu, napovedane visoke rasti povpraševanja ali pomanjkanja na globalni ravni, težav pri povečanju zbiranja/predelavi v EU ter velikega potenciala za predelavo kritičnih surovin v EU.</i></p>

Obrazložitev

Sekundarne surovine imajo pomembno vlogo pri razogljičenju evropskih industrij, zlasti tistih, ki proizvajajo strateške tehnologije za zeleni in digitalni prehod. Priznavanje njihove strateške vrednosti podpira odgovorno pridobivanje in zmanjšuje pridobivanje primarnih surovin. V okviru seznama strateških surovin bi bilo treba vzpostaviti podseznam strateških sekundarnih surovin, pri čemer bi bilo treba med drugim upoštevati naslednja merila: strateška vloga pri razogljičenju in zelenem prehodu; napovedana rast svetovnega povpraševanja; težave pri zbiranju, predelavi ali recikliranju v EU; velik potencial za predelavo kritičnih surovin. Pri oceni bi bilo treba upoštevati najnovejše razpoložljive podatke ter predvideni razvoj ponudbe in povpraševanja v ustreznem referenčnem obdobju, da bi se obravnavalo prihodnje pomanjkanje ali motnje v oskrbi.

Predlog spremembe 8

Člen 5(1), točka (c)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
<p>c) projekt bi se izvajal trajnostno, zlasti v zvezi s spremljanjem, preprečevanjem in zmanjševanjem vplivov na okolje, uporabo družbeno odgovornih praks, vključno s spoštovanjem človekovih pravic in pravic delavcev, potencialom za kakovostna delovna mesta in smiselnim sodelovanjem z lokalnimi skupnostmi in ustreznimi socialnimi partnerji, ter uporabo preglednih poslovnih praks z ustreznimi politikami skladnosti za preprečevanje in zmanjševanje tveganja škodljivih vplivov na pravilno delovanje javne uprave, vključno s korupcijo in podkupovanjem;</p>	<p>c) projekt bi se izvajal trajnostno, zlasti v zvezi s spremljanjem, preprečevanjem in zmanjševanjem vplivov na okolje, zlasti dolgoročno in na globalni ravni, uporabo družbeno odgovornih praks, vključno s spoštovanjem človekovih pravic in pravic delavcev, potencialom za kakovostna delovna mesta in smiselnim sodelovanjem z lokalnimi skupnostmi in ustreznimi socialnimi partnerji, ter uporabo preglednih poslovnih praks z ustreznimi politikami skladnosti za preprečevanje in zmanjševanje tveganja škodljivih vplivov na pravilno delovanje javne uprave, vključno s korupcijo in podkupovanjem;</p>

Obrazložitev

Potrebno je pravo ravnovesje med dolgoročnimi trajnostnimi cilji in kratkoročnimi cilji (tudi ob upoštevanju relativno večjega onesnaževanja, ki ga povzročajo sedanje metode pridobivanja materialov v nekaterih državah v razvoju, in dejstva, da živimo na istem planetu).

Predlog spremembe 9

Člen 19(1), točka (e) (nova točka)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
	(e) <i>nepoštenih trgovinskih praks. Komisija ohrani in okrepi ukrepe trgovinske zaščite, da bi zagotovila enake konkurenčne pogoje. EU bi morala dati prednost tudi oblikovanju spodbud, skladnih s pravili STO, da se zagotovijo enaki konkurenčni pogoji na svetovni ravni. Te bi lahko bile v obliki spodbujanja potrošnikov v smeri trajnostnih evropskih surovin ali podpore za vzpostavitev naprednejših obratov.</i>

Obrazložitev

Evropska industrija surovin je v svetovnem merilu v slabšem konkurenčnem položaju in poskrbeti je treba, da se bodo ukrepi trgovinske zaščite uporabili za zaščito industrije pred nepoštenimi trgovinskimi praksami.

Predlog spremembe 10

Člen 35(1)

Predlog Komisije	Predlog spremembe Ekonomskega, socialnega in okoljskega svet
1. Odbor sestavljajo države članice in Komisija. Predseduje mu Komisija.	1. Odbor sestavljajo države članice in Komisija ter neodvisni tehnični strokovnjaki . Predseduje mu Komisija.

Obrazložitev

Predvideni odbor za kritične surovine ima ključno vlogo pri podpiranju izvajanja uredbe o kritičnih surovinah, vključno s postopki odobritve. Zato je za zagotovitev učinkovitosti njegovih nadzornih nalog priporočljivo, da se v odbor poleg institucionalnih predstavnikov vključijo tudi neodvisni tehnični strokovnjaki s tega področja.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu – Vesoljska strategija Evropske unije za varnost in obrambo

(JOIN(2023) 9 final)

(2023/C 349/23)

Poročevalec: **Maurizio MENSI**

Soporočevalec: **Jan PIE**

Zaprosilo	Evropska komisija, 2. 5. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	22. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	12. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	170/1/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja skupno sporočilo *Evropskemu parlamentu in Svetu o vesoljski strategiji Evropske unije za varnost in obrambo* z dne 10. marca 2023, v katerem EU priznava varnostno in obrambno razsežnost vesolja.

1.2 EESO se strinja z opisano enotno oceno novih geopolitičnih razmer z resnimi problemi, ki jih je povzročila ruska invazija v Ukrajino, in izrednim pomenom vesoljskih sredstev in storitev ter potrebo po oblikovanju ukrepov za njihovo zaščito in obrambo, kar je neizogiben korak pri oblikovanju resne vseevropske vesoljske politike.

1.3 EESO se strinja, da je treba pred krepitevijo odpornosti in zaščite vesoljskih sistemov in storitev predvsem prepoznati grožnje. Institucije EU morajo v zbiranje in pripravo priporočil vključiti vse zadevne akterje, vključno z industrijo, socialnimi akterji in civilno družbo. Organizirano civilno družbo bo treba spodbujati k celovitemu razumevanju javnega pomena strategije in njenih koristi za državljane, da bi povečali njeno legitimnost in okrepili javno podporo, saj je uporaba vesoljskih tehnologij pomembna tudi v civilne namene.

1.4 EESO v sedanjih skrb vzbujajočih geopolitičnih razmerah priporoča okrepitev odpornosti in zaščite vesoljskih sistemov in storitev v Uniji. Ugotavlja, da je pri tem temeljni izziv zmožnost povečanja sedanje nizke ravni javnih naložb, zmanjšanje njihove razdrobljenosti in spodbujanje evropskega pristopa z dodano vrednostjo, saj Evropa na področju javnih naložb v vesolje močno zaostaja za ZDA, Kitajsko in Rusijo.

1.5 EESO meni, da krepitev odpornosti in zaščite vesoljskih sistemov in storitev v Uniji pomeni tudi izvajanje ukrepov, ki podpirajo tehnološko suverenost in odpornost kritičnih industrijskih vrednostnih verig, da se zagotovi neodvisnost. V zvezi s tem močno priporoča, da se v celoti prizna in poudari ključna vloga industrije pri opredeljevanju odvisnosti in blažilnih ukrepov.

1.6 EESO želi spomniti, da svetovni voditelji vse bolj priznavajo in poudarjajo pomen in dodano vrednost vesolja za človeštvo. Evropski vesoljski sektor se ukvarja z nekaterimi najbolj perečimi izzivi današnjega časa, kot so spremljanje podnebnih sprememb, spodbujanje tehnoloških inovacij in zagotavljanje konkretnih družbenoekonomskih koristi za vsakdanje življenje državljanov. Institucije, podjetja in državljani so vse bolj odvisni od vesoljske tehnologije, podatkov, storitev za komunikacijo ter sistemov za navigacijo, določanje položaja in opazovanje Zemlje (npr. v primeru nesreče

takojšnje informacije in komunikacija na kraju samem). Vesolje je bistvenega pomena za državljane, strateško avtonomijo Evrope, globalno diplomacijo in sprejemanje evropske identitete, poleg tega pa tudi spodbuja in motivira prihodnje generacije.

1.7 EESO izrecno pozdravlja prihodnji „vesoljski zakon EU“, ki bo zajemal varnost, zaščito, trajnostnost in standardizacijo ter bo korak v smeri potrebnega pristopa EU k upravljanju vesoljskega prometa ⁽¹⁾.

1.8 EESO je prepričan, da je treba vse ukrepe v zvezi z industrijo (npr. konkurenčnost, kritične tehnologije, varnost dobavne verige) vključiti v usklajeno vseevropsko industrijsko politiko, saj je evropska vesoljska industrija močno odvisna od zelo omejenega števila odprtih trgov.

1.9 EESO poudarja, da so posebni ukrepi sicer potrebni in so lahko koristni za reševanje določenih situacij, vendar so lahko smiselni in povsem učinkoviti le, če združujejo prilagojeno politiko javnega naročanja, ambiciozno in učinkovito politiko za raziskave in razvoj ter podporo uvajanju v Evropi razvitih vesoljskih tehnologij in storitev na trg, tudi z obravnavo izvoznih trgov, zlasti z gospodarsko diplomacijo.

1.10 EESO je prepričan, da je ambiciozna in skladna podpora raziskavam in inovacijam temelj trajnostnega vesoljskega sektorja in njegove zmožnosti, da služi potrebam javne politike. Evropa potrebuje močnejšo in doslednejšo podporo za raziskave in inovacije, da bi ohranila svoj položaj v vesolju in zagotovila obstoj domače industrije, ki bo sposobna oblikovati, proizvajati in izkoristiti najsodobnejše vesoljske sisteme.

1.11 Na področjih, kjer je sodelovanje s tretjimi državami ključnega pomena, EESO poudarja pomen ohranjanja evropske suverenosti in izogibanja odvisnosti od tretjih držav na strateških področjih. Hkrati je treba spodbujati sodelovanje in interoperabilnost z ZDA in drugimi podobno mislečimi tretjimi stranmi, pri čemer morajo veljati skupna pravila vzajemnosti in obojestranskih koristi.

1.12 EESO meni, da morajo strategiji slediti konkretni in hitri ukrepi v smislu ciljnega proračuna, časovnih razporedov izvajanja ukrepov in ustvarjanja delovnih mest ⁽²⁾. V ta namen mora EU na podlagi vseevropskega usklajevanja z akterji, vključenimi v vesoljske dejavnosti, pripraviti natančen načrt.

2. Ozadje

2.1 Kriza zaradi COVID-19 je razkrila pomanjkljivo avtonomijo in nadzor v Evropi v zvezi s kritično omrežno infrastrukturo, ruska invazija v Ukrajino pa je še pospešila prizadevanja za krepitev in izboljšanje varnostne ter obrambne razsežnosti vesolja.

2.2 Na institucionalni ravni sta to zaznamovala dva ključna mejnika:

2.2.1 Izjava iz Versaillesa, ki so jo 11. marca 2022 sprejeli voditelji Evropske unije v odziv na rusko invazijo v Ukrajino, daje poseben poudarek vesolju zaradi obrambnih dejavnosti, saj so se voditelji EU dogovorili, da bodo *okrepili varnostno in obrambno razsežnost vesoljske industrije in tozadevnih dejavnosti*.

2.2.2 Evropska komisija je pod vodstvom visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko 21. marca 2022 objavila strateški kompas za varnost in obrambo. Kompas, v katerem je navedeno, da vesolje postaja vse bolj konfliktno področje z velikim pomenom za obrambo, ima številne posledice za evropski vesoljski sektor.

2.3 Te pobude EU dopolnjujejo drugi programi sodelovanja: na zasedanju Sveta Evropske vesoljske agencije (ESA) na ministrski ravni leta 2022 je bilo na primer predlaganih več pobud za varnost v vesolju in iz vesolja za prispevke držav članic.

⁽¹⁾ V skladu z Mnenjem Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi Programa Unije za varno povezljivost za obdobje 2023–2027 (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) – Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu: Pristop EU k upravljanju vesoljskega prometa – Prispevek EU za reševanje globalnega izziva (JOIN(2022) 4 final) (UL C 486, 21.12.2022, str. 172), in mnenjem o *novem vesolju*.

⁽²⁾ Zlasti za zaposlovanje žensk.

2.4 Ruska invazija v Ukrajino je nedvomno pokazala izjemen pomen vesolja. Pokazala je tudi, da poslovna sredstva izjemno pomembno dopolnjujejo državna sredstva in strategije. Zato sta zelo pomembna tudi redna interakcija in sodelovanje javnega in zasebnega sektorja, zlasti v zvezi s tehničnimi in operativnimi zmogljivostmi.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO priznava, da je vesolje ključnega pomena za neodvisno in informirano sprejemanje odločitev in ukrepanje oblikovalcev evropske politike v zvezi s kriznim upravljanjem in varnostjo, kar je nujen korak pri oblikovanju resne vseevropske vesoljske politike. Organizirano civilno družbo bo treba spodbujati k celovitemu razumevanju javnega pomena strategije in njenih koristi za državljane, da bi povečali njeno legitimnost in okrepili javno podporo, saj je uporaba vesoljskih tehnologij pomembna tudi v civilne namene.

3.2 Prizadevanja Evrope za pridobitev verodostojne in zanesljive avtonomije v vesolju za doseg strateške avtonomije so zdaj stvarnost in vse bolj skupen izziv na celini. EESO meni, da mora biti cilj vseh prizadevanj, pa naj bodo civilna ali vojaška, nacionalna ali evropska, javna ali zasebna, zagotoviti učinkovitost in zanesljivost za uporabnike na področju varnosti, kakor je poudarjeno v akcijskem načrtu za sinergije med civilno, obrambno in vesoljsko industrijo⁽³⁾, zato je treba okrepiti javno-zasebna partnerstva in potencialna partnerstva z enako mislečimi državami.

3.3 Tveganje, da bodo novi nevarni akterji napadli vesoljske sisteme, da bi ohromili kritične storitve, ki jih omogočajo sateliti, je vse večje. EESO meni, da je vse bolj pomembno, da naraščajoče zanimanje Evrope za vesoljske storitve in njeno odvisnost od teh storitev spremljajo ukrepi za zaščito in obrambo vesoljskih zmogljivosti in storitev, da evropska družba in gospodarstvo ne bi bila izpostavljena še bolj kritičnim ranljivostim.

3.4 EESO je prepričan, da morajo države članice v celoti prevzeti svojo odgovornost in se zavezati svetovnemu miru in varnosti s krepitvijo svoje svobode delovanja v zvezi z vesoljem in v njem na podlagi svoje suverene zmogljivosti in sredstev; meni, da je to eno od najbolj neposrednih in ključnih orodij, ki jih imajo na voljo za delovanje in vplivanje. V ta namen morajo zagotoviti odpornost svoje vesoljske industrije ter varnost oskrbe in storitvene infrastrukture v korist svojih državljanov. V tem smislu je zagotavljanje suverenega in trajnostnega dostopa Evrope do vesolja nesporna prednostna naloga.

4. Posebne ugotovitve

4.1 Okolje groženj v vesolju

4.1.1 EESO pozdravlja, da bodo v letnih analizah okolja groženj v vesolju opredeljene grožnje, ki bi lahko povzročile motnje, kvarjenje ali uničenje vesoljskih sistemov. Te analize bodo ključne za razumevanje sovražnega okolja, v katerem se razvijajo vesoljska in zemeljska infrastruktura ter storitve za danes in jutri.

4.1.2 EESO priznava, da bi takšna ocena pomagala preprečiti, da bi potencialno sovražne države ali organizacije pridobile občutljive zmogljivosti (vključno z znanji, tehnologijami, sredstvi in gradniki). S tem bi zagotovili evropsko upravljanje „občutljivih zmogljivosti“ in nadzor nad njimi.

4.1.3 EESO meni, da morata Evropska komisija in ESZD pri pripravi letne analize okolja groženj v vesolju ter opredelitvi priporočil in ukrepov, ki bodo iz nje izhajali, upoštevati stališča in prispevke evropske vesoljske industrije (velikih in malih subjektov), raziskovalnih in tehnoloških organizacij ter akademskih krogov.

4.1.4 EESO je prepričan, da bi takšen postopek zasebnemu sektorju omogočil:

- (a) delo v zvezi z novimi prednostnimi nalogami na področju raziskav in razvoja, ki se nanašajo na že znane grožnje ali na novo vrsto groženj, ki bi se lahko pojavile;

⁽³⁾ COM(2021) 70 final.

- (b) ozaveščanje strank in institucionalnih akterjev o potrebi po preventivnih pristopih;
- (c) opredelitev novih standardov na evropski ravni in s tem prispevek k standardizaciji na svetovni ravni;
- (d) izmenjavo najboljših praks med javnimi in zasebnimi subjekti;
- (e) prilagoditev „zemeljskih“ pristopov vesolju.

4.2 *Krepitev odpornosti in zaščite vesoljskih sistemov in storitev v EU*

4.2.1 Vseevropski varnostni okvir za zaščito vesoljskih sistemov, izmenjavo informacij in sodelovanje v primeru incidentov na področju varnosti v vesolju

4.2.1.1 EESO meni, da bodo globalne zakonodajne pobude in enostranske odločitve v zvezi z upravljanjem vesoljskega prometa verjetno ustvarile zahtevno okolje za evropske akterje. Reforme, ki se izvajajo zunaj Evrope, bi dejansko lahko ovirale sposobnost evropskega vesoljskega sektorja, da konkurira pod enakimi pogoji, in vplivale na njegovo trajnost ter dodatno ogrozile evropsko suverenost kot glavni cilj EU v zvezi z vesoljem.

4.2.1.2 EESO je prepričan, da bi morala Evropska unija izkoristiti priložnost, da prevzame vodilno vlogo v razpravah in zagotovi podlago za zaščito ključne evropske vesoljske infrastrukture ter z njo povezanih storitev. Evropska unija bo s proaktivnimi ukrepi in sodelovanjem držav članic EU preprečila razdrobljenost evropskega vesoljskega sektorja in omogočila, da dogovorjena pravila in postopke uporabi v svojo korist ter jih še naprej spodbuja na svetovni ravni. Bolj usklajen in sodelovalen pristop med državami članicami bi spodbudil skupne naložbe v obrambo in industrijo EU na splošno. S skupnimi javnimi naročili bi se lahko povečale učinkovitost povpraševanja ter konkurenčnost in učinkovitost evropske vesoljske in obrambne industrije ⁽⁴⁾.

4.2.1.3 EESO meni, da bi okrepitev potenciala tehnologij in industrije, ki prinašajo koristi za druga področja, kot so letalska in vesoljska industrija ter tehnologije za vojaško in civilno uporabo („dvojno uporabo“), močno vplivala na industrijski in vojaški razvoj EU.

4.2.1.4 V zvezi z varnostjo in kibernetko varnostjo se EESO popolnoma strinja, da je zahteva glede vgrajene varnosti bistvenega pomena za odpornost. Pomembni so tudi skupni evropski standardi na področju varnosti, če se uporabljajo na praktičen način, saj so postopki opredelitve in sprejetja na konkurenčnem trgu, s katerimi se sooča evropski vesoljski sektor, pogosto predolgi. To pomeni, da:

- (a) jih je treba razvijati vzporedno z razvojem tehnologije;
- (b) je treba določiti prilagodljiv postopek certificiranja;
- (c) vključitev zagonskih podjetij in MSP na podlagi njihove sposobnosti izpolnjevanja varnostnih zahtev zahteva boljšo institucionalno podporo in sodelovanje znotraj dobavne verige;
- (d) je treba razviti nove standarde.

4.2.1.5 EESO ugotavlja, da se direktiva o odpornosti kritičnih subjektov ⁽⁵⁾ ter direktiva NIS 2 ⁽⁶⁾ (o ukrepih za visoko skupno raven kibernetne varnosti v Uniji) uporabljata le na ravni držav članic in ne na ravni institucij EU. Meni, da bi se morali uporabljati tudi za sredstva v lasti EU.

⁽⁴⁾ Kot poudarjeno v Mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za okrepitev evropske obrambne industrije z aktom o skupnih javnih naročilih (COM(2022) 349 final) (UL C 486, 21.12.2022, str. 168).

⁽⁵⁾ Direktiva (EU) 2022/2557 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o odpornosti kritičnih subjektov in razveljavitvi Direktive Sveta 2008/114/ES (UL L 333, 27.12.2022, str. 164).

⁽⁶⁾ Direktiva (EU) 2022/2555 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o ukrepih za visoko skupno raven kibernetne varnosti v Uniji, spremembi Uredbe (EU) št. 910/2014 in Direktive (EU) 2018/1972 ter razveljavitvi Direktive (EU) 2016/1148 (direktiva NIS 2) (UL L 333, 27.12.2022, str. 80).

4.2.2 Krepitev tehnološke suverenosti vesoljskega sektorja EU

4.2.2.1 EESO v celoti odobrava zavzemanje za povečanje proračuna Evropskega obrambnega sklada in programa Obzorje Evropa, saj se zdi, da EU v zvezi z najnovejšimi fazami razvoja doslej ni mogla uskladiti svojega proračuna – in s tem povezanih finančnih instrumentov – z zastavljenimi cilji, da bi napredne tehnologije dosegle zahtevano stopnjo pripravljenosti.

4.2.2.2 EESO v zvezi z obnovo skupne projektne skupine meni, da bi bilo treba določiti enoten postopek, ki bi pripeljal do enotne dogovorjene in skupne zbirke podatkov o kritičnih razmerah. Prisotnost evropske vesoljske industrije kot ključnega deležnika v tem procesu je pomembna, saj bi zmanjšanje odvisnosti lahko izboljšalo evropsko suverenost in hkrati prispevalo k industrijski konkurenčnosti.

4.2.2.3 EESO se sprašuje o prihodnji vlogi in medsebojnem delovanju skupne projektne skupine in opazovalnice za kritične tehnologije ter poudarja, da so med njimi potrebne večje sinergije.

4.2.2.4 EESO podpira oblikovanje novih zavezništev in pomembnih projektov skupnega evropskega interesa na področju tehnologij, pomembnih za vesolje in obrambo, saj bi lahko prispevali k povečanju ravni financiranja ter razvoju in trajnosti dvojnih virov v Evropi.

4.2.3 Obravnavanje tveganj za varnost v vesoljskem sektorju EU

4.2.3.1 Obravnavanje tveganj za varnost v vesoljskem sektorju EU z zaščito njegovih dobavnih verig in pravili o javnem naročanju, ki v celoti zagotavljajo varnost oskrbe, je zelo dobrodošlo.

4.2.3.2 Vendar EESO meni, da je ključnega pomena, da se ti ukrepi vključijo širše v usklajeno in vseevropsko industrijsko politiko za vesolje.

4.2.4 Razvoj zmogljivosti, vključno z avtonomnim dostopom EU do vesolja, za povečanje odpornosti

4.2.4.1 EESO se strinja, da so koristni tovor z lastno zaščito, odzivne nosilne rakete, storitve spremljanja razmer v vesolju, servisiranje v tirnici ter varen suvereni oblak, namenjen vesoljskim aplikacijam, ključne tehnologije/zmogljivosti za zagotavljanje odpornosti.

4.2.4.2 EESO meni, da bi bilo treba zagotoviti dolgoročen in neodvisen dostop EU do vesolja, saj Evropa pri izstrelitvi svojih vesoljskih zmogljivosti in vzdrževanju lastne vesoljske infrastrukture ne more biti odvisna od tretjih držav. V zvezi s tem je treba uporabiti načelo, v skladu s katerim se pri institucionalnih izstrelitvah daje prednost evropskim nosilnim raketam.

4.2.5 Odzivanje na vesoljske grožnje

4.2.5.1 EESO meni, da je za odkrivanje groženj potreben razvoj celovite in avtonomne arhitekture upravljanja vesoljskega prometa, ki bo med drugim temeljila na vzpostavitvi in podpori financiranih programskih linij za nadaljnji razvoj evropskih zmogljivosti upravljanja vesoljskega prometa (zmogljivosti za nadzor in spremljanje v vesolju, zavedanje o razmerah v vesolju) ter pospešitvi uvajanja tržno uspešnih, konkurenčnih in razširljivih evropskih zmogljivosti za nadzor in spremljanje v vesolju in zmogljivosti upravljanja vesoljskega prometa⁽⁷⁾.

4.2.5.2 V tem smislu se EESO v celoti strinja z močnim poudarkom skupnega sporočila o zmogljivostih za zavedanje o razmerah v vesolju, če se na vsakem koraku zanaša na podporo, strokovno znanje in zmogljivosti industrije, poleg zmogljivosti Evrope in držav članic EU.

---

(7) V skladu z Mnenjem Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi Programa Unije za varno povezljivost za obdobje 2023–2027 (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) – Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu: Pristop EU k upravljanju vesoljskega prometa – Prispevek EU za reševanje globalnega izziva (JOIN(2022) 4 final) (UL C 486, 21.12.2022, str. 172) in mnenjem o novem vesolju.

4.2.5.3 EESO spodbuja države članice EU, naj si prizadevajo za tesno usklajevanje na ravni EU v podporo cilju večje evropske odprte strateške avtonomije v skladu s čezatlantskim partnerstvom, sodelovanjem s pomembnimi strateškimi partnerji, kot so Združene države Amerike in Združeno kraljestvo, ter sodelovanjem na multilateralni ravni, in po možnosti utrejo pot za zmogljivosti na ravni EU.

4.2.5.4 EESO se zaveda pomena vesoljskih vaj, saj bi moralo biti usklajevanje med Evropejci tesnejše in učinkovitejše ter imeti večjo težo v odnosu do naših zaveznikov, zlasti ZDA. To pomeni, da je treba vzpostaviti skupno kulturo vesoljskih operacij.

4.2.6 Večja raba vesolja za varnost in obrambo

4.2.6.1 EESO se strinja, da večji prispevek vesolja k evropskim obrambnim zmogljivostim pomeni tudi zanašanje na že obstoječe evropske vodilne programe in njihovo dopolnitev z varnostno in obrambno razsežnostjo.

4.2.6.2 EESO poudarja, da bi razširitev programa Copernicus na varnostne zmogljivosti pomenila znatno povečanje ciljev programa, kar bi bilo treba skrbno oceniti zlasti glede na povezana tveganja za zmožnosti financiranja programa Copernicus in njegovo sedanjo politiko odprtih podatkov.

4.2.6.3 EESO poudarja pomen prispevka strategije k evropskemu zelenemu dogovoru in s tem povezanimi industrijskimi ekosistemi. Zlasti program Copernicus, ki velja za vrhunsko referenco za spremljanje podnebnih sprememb in okolja, neposredno prispeva k obravnavi in iskanju rešitev za podnebne spremembe ter podpiranju vloge Evrope na svetovnem prizorišču. Program Copernicus je postal svetovno priznan standard za znanstvene posnetke in kakovost podatkov, zato ga je treba še naprej obsežno podpirati.

4.2.6.4 Kar zadeva program IRIS², EESO odločno podpira program, ki bo Uniji pomagal, da ostane vodilni mednarodni akter s svobodo delovanja na področju vesolja.

4.2.6.5 EESO je prepričan, da je treba vse ukrepe v zvezi z industrijo (konkurenčnost, kritične tehnologije, varnost dobavne verige itd.), vključiti v usklajeno industrijsko politiko na evropski ravni, saj je evropska vesoljska industrija močno odvisna od zelo omejenega števila odprtih trgov.

4.2.6.6 EESO želi poudariti, da je vesoljski sektor inovativen in se nenehno razvija. Za konkurenčnost evropskih vesoljskih dejavnosti je treba razvoj strokovnih znanj in spretnosti nenehno prilagajati in izboljševati. Ker je ta sektor v zadnjih letih veliko zaposloval in se pričakuje, da bo tako tudi v prihodnje, jih morajo spremljati tudi konkretni ukrepi, kot je ustanovitev vesoljske akademije EU.

4.2.7 Vzpostavitev partnerstev za odgovorno ravnanje v vesolju

4.2.7.1 EESO se strinja, da so za varno, trajnostno in zanesljivo uporabo vesoljskih zmogljivosti bistvena partnerstva in skupna podjetja z drugimi regijami, subjekti in podobno mislečimi tretjimi stranmi.

4.2.7.2 Čeprav je sodelovanje ključnega pomena, mora biti ohranitev evropske suverenosti in avtonomije Evrope po mnenju EESO pomemben pogoj. Hkrati je treba spodbujati sodelovanje in interoperabilnost z ZDA in drugimi podobno mislečimi tretjimi stranmi, pri čemer morajo veljati skupna pravila vzajemnosti in obojestranskih koristi.

V Bruslju, 12. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropski centralni banki, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o pregledu okvira za upravljanje bančnih kriz in jamstva za vloge ter njegovem prispevku k dokončanju bančne unije

(COM(2023) 225 final)

Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 806/2014 v zvezi z ukrepi za zgodnje posredovanje, pogoji za reševanje in financiranjem ukrepov za reševanje

(COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD))

Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 2014/59/EU v zvezi z ukrepi za zgodnje posredovanje, pogoji za reševanje in financiranjem ukrepov za reševanje

(COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD))

Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 2014/59/EU in Uredbe (EU) št. 806/2014 glede določenih vidikov minimalne zahteve glede kapitala in kvalificiranih obveznosti

(COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))

(2023/C 349/24)

Poročevalec: **Giuseppe GUERINI**

Soporočevalec: **Christophe LEFÈVRE**

Zaprosila	dopis španskega ministrstva za zunanje zadeve, Evropsko unijo in sodelovanje z dne 8. 12. 2022 Svet Evropske unije, 23. 6. 2023 (za COM(2023) 229 final), 11. 7. 2023 (za COM(2023) 226 final) in 11. 7. 2023 (za COM(2023) 227 final) Evropski parlament, 12. 6. 2023 (za COM(2023) 229 final) in 10. 7. 2023 (za COM(2023) 226 final in 227 final) Evropska komisija, 2. 6. 2023 (za COM(2023) 225 final)
Pravna podlaga	člena 114 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	27. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	175/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) ceni celovito pobudo Komisije za dokončanje zakonodaje o upravljanju bančnih kriz in jamstva za vloge (CMDI), saj je nadgradnja bančne unije ključni korak h krepitvi evropskega enotnega trga v interesu vlagateljev in davkoplačevalcev.

1.2 EESO meni, da je nedavna bančna kriza v Združenih državah Amerike (ZDA) pokazala, da je pomembno hitro zajezi tveganje širjenja negativnih učinkov in izgube zaupanja investitorjev in vlagateljev ter da je pri odzivanju na bančne krize potrebna prožnost. Nedavne izkušnje kažejo tudi, da je pomembno v zelo kratkem času ustrezno organizirati prenos banke v težavah na drugo banko.

1.3 EESO pozdravlja dejstvo, da predlog Komisije razširja zaščito sistema jamstva za vloge na vloge javnih organov, pa tudi dejstvo, da si Komisija prizadeva za večjo harmonizacijo instrumentov za zaščito vlog po vsej EU. Ker imajo ustrezno financirani in organizirani jamstveni skladi za vloge ključno vlogo, bo večja harmonizacija, ki jo predlaga Komisija, zagotovo koristna.

1.4 EESO ugotavlja, da je eden glavnih ciljev predloga Komisije razširitev področja uporabe za reševanje bank. EESO v celoti razume pristop Komisije, ozadje ter njeno regulativno utemeljitev in dolgoročne cilje.

1.5 EESO v zvezi z nedavnimi bančnimi krizami poudarja, da je potreben pragmatičen in prožen pristop, ki bo temeljil na posebnostih različnih obravnavanih primerov v smislu: (i) regulativnega pristopa, (ii) izbire najučinkovitejših razpoložljivih orodij, (iii) praktičnih posledic sprejetih ukrepov, (iv) potrebnega sodelovanja med deležniki, (v) hitrosti izvršitve in (vi) narave finančnih sredstev, ki se bodo uporabila pri izvajanju izbranih rešitev za krizno upravljanje.

1.6 EESO meni, da reševanje morda ni vedno najprimernejša rešitev za popolno zaščito gospodarskih ekosistemov, v katerih deluje banka v težavah. Kadar se izkaže, da je reševanje dejansko dražje od likvidacije, bi se moral nad takimi bankami uvesti postopek zaradi insolventnosti.

1.7 EESO se strinja s Komisijo, da bi lahko izboljšali ocenjevanje javnega interesa, tako da bi sprejeli preglednejši in bolj harmoniziran pristop po vsej EU. Priznava, da je doseganje ravnovesja med prožnostjo in predvidljivostjo za regulatorje zelo zahtevna naloga, vendar spodbuja zakonodajalca, naj poišče rešitve, ki bodo čim bolj zmanjšale pravno negotovost.

1.8 EESO meni, da je treba najti ustrezno ravnovesje med boljšo opredelitvijo „ocene javnega interesa“ in sorazmernostjo njene uporabe v zvezi z majhnimi, srednje velikimi in lokalnimi bankami. Razširitev ocene javnega interesa na banke, ki imajo pomembno vlogo na regionalni ravni, ne more v celoti odpraviti negotovosti v sedanjem okviru.

1.9 EESO ponovno poudarja pomen spoštovanja načela sorazmernosti, da bi oblikovali ureditev, ki bo služila svojemu namenu, ne da bi preveč škodila interesom majhnih, srednje velikih in lokalnih bank. To načelo bi bilo treba upoštevati tudi pri ocenjevanju javnega interesa, še posebej v primeru lokalnih bank, ki ne predstavljajo tveganja za finančno stabilnost.

1.10 EESO priznava, da predpisi o bančništvu in predpisi o državni pomoči določajo različne pristojnosti, vendar meni, da bi bilo treba celoten sveženj CMDI ustrezno uskladiti s pričakovano revizijo sporočila o državni pomoči ⁽¹⁾ v bančnem sektorju iz leta 2013. V nasprotnem primeru obstaja tveganje, da se bodo izvajali predlogi, ki bi lahko bili neskladni z zakonodajo o državni pomoči, kar bi povzročilo nepredvidljivost in pravno negotovost.

1.11 Komisija se je osredotočila na izboljšanje strateškega orodja za prenos z uporabo sistema jamstva za vloge in možnostjo dostopa do enotnega sklada za reševanje ob upoštevanju ustreznih zaščitnih ukrepov. To bi lahko bil korak k evropskemu sistemu jamstva za vloge, vendar se bodo neučinkovitosti nadaljevale, dokler bančna unija ne bo dokončana, saj bo trg še vedno razdrobljen.

2. Ozadje mnenja in špansko zaprosilo EESO

2.1 Španska vlada je Evropski ekonomsko-socialni odbor zaprosila za raziskovalno mnenje o predlogu o bančni uniji, pri čemer se je posebej osredotočila na spodbujanje širše uporabe ocene javnega interesa, da bodo v usklajen postopek reševanja v primeru krize vključene banke, zlasti srednje velike in majhne banke.

⁽¹⁾ Sporočilo Komisije o uporabi pravil o državni pomoči za podporne ukrepe v korist bank v okviru finančne krize od 1. avgusta 2013 dalje (V nadaljnjem besedilu: sporočilo o bančništvu) (UL C 216, 30.7.2013, str. 1).

2.2 Komisija je 18. aprila 2023 objavila štiri različne zakonodajne predloge za okrepitev obstoječega okvira EU za CMDI, pri čemer se je osredotočila na srednje velike in manjše banke ⁽²⁾.

2.3 Po navedbah Komisije „so izkušnje pokazale, da so se številne srednje velike in manjše banke, ki so se znašle v težavah, upravljale s pristopi, ki niso zajeti v okviru za reševanje“ ⁽³⁾, kar „je v nekaterih primerih vključevalo uporabo davkoplačevalskega denarja namesto zahtevanih notranjih virov banke ali zasebnih varnostnih mrež, ki jih financira sektor (sistemi jamstva za vloge in skladi za reševanje)“ ⁽⁴⁾, kar je močno negativno vplivalo na gospodarstvo in dojezanje družbe.

2.4 Zato nova predlagana pravila organom omogočajo, da reševanje uporabijo kot ključni element nabora orodij za krizno upravljanje, pri čemer se z njimi poudarja, da bi lahko bilo reševanje za stranke manj moteče kot likvidacija, saj ohranja dostop do njihovih računov in ključnih funkcij banke.

2.5 Predlogi Komisije tudi olajšujejo uporabo sistemov jamstva za vloge v kriznih razmerah, da bi vlagatelje zaščitili pred izgubami, če je to potrebno za preprečitev širjenja negativnih vplivov na druge banke ter obsežne škode za skupnosti in gospodarstvo. Predlog se opira na varnostne mreže, ki jih financira sektor (kot so sistemi jamstva za vloge in reševalni skladi), s čimer se poskuša tudi ohraniti davkoplačevalski denar v primeru bančne krize.

2.6 Raven kritja v višini 100 000 EUR na vlagatelja in banko, kot je določena v direktivi o sistemih jamstva za vloge, je potrjena za vse upravičene vlagatelje v EU in bo razširjena na javne subjekte, kot so bolnišnice, šole in občine, ter na denar strank, deponiran v nekaterih vrstah sredstev strank (tj. s strani investicijskih družb, plačilnih institucij in institucij za izdajo elektronskega denarja). Namen predloga Komisije je tudi harmonizirati standarde za zaščito vlagateljev po vsej EU.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO se strinja s cilji zakonodajnih predlogov Komisije za izboljšanje upravljanja bančnih kriz in zagotovitev ustrezne zaščite bančnih vlog v primeru krize.

3.2 EESO ceni celovito pobudo Komisije za dokončanje zakonodaje o upravljanju bančnih kriz in jamstva za vloge (CMDI), saj sta izboljšanje in nadgradnja bančne unije ključna koraka h krepitvi evropskega enotnega trga v interesu vlagateljev in davkoplačevalcev. Dokončanje bančne unije je bistveno tudi za vzpostavitev pristne ekonomske in monetarne unije, ki bo zmogla zagotoviti finančno stabilnost in trdno krizno upravljanje, kadar bo to potrebno.

3.3 EESO je že v prejšnjih mnenjih ⁽⁵⁾ izrazil stališče, da je krepitev obstoječega okvira CMDI ključnega pomena. To je jasno razvidno iz nedavnih primerov bančnih kriz v ZDA in primera Credit Suisse, ki imajo obsežen negativni vpliv na stabilnost bančnega sistema v Združenih državah Amerike in Švici, pa tudi na mednarodne finančne trge na splošno in zlasti na bančni sektor. V EU postopek reševanja bank še vedno ne vključuje likvidnostnega varovalnega mehanizma.

3.4 EESO meni, da navedeni primeri bančnih kriz ponovno opozarjajo, da je pomembno hitro zajezi škodo in zlasti tveganje širjenja negativnih učinkov ter da je pri odzivanju na bančne krize potrebna prožnost. Pokazalo se je tudi, da je odločilen likvidnostni varovalni mehanizem, ki pokrije takojšnje potrebe po likvidnosti in zagotovi čas, potreben za razvoj izvedljive strategije reševanja.

⁽²⁾ COM(2023) 226 final, COM(2023) 227 final, COM(2023) 228 final in COM(2023) 229 final.

⁽³⁾ Sporočilo za javnost, 18. april 2023, Evropska komisija.

⁽⁴⁾ Sporočilo za javnost, 18. april 2023, Evropska komisija.

⁽⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 575/2013 in Direktive 2014/59/EU v zvezi z bonitetno obravnavo globalnih sistemsko pomembnih skupin institucij s strategijo reševanja z več vstopnimi točkami in metodologijo za posredni vpis instrumentov, primernih za izpolnjevanje minimalne zahteve glede kapitala in kvalificiranih obveznosti (COM(2021) 665 final – 2021/0343 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 111) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropski centralni banki, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o dokončanju bančne unije (COM(2017) 592 final) (UL C 237, 6.7.2018, str. 46).

3.5 Po mnenju EESO nedavne izkušnje kažejo tudi, da je pomembno v zelo kratkem času ustrezno organizirati prenos banke v težavah na drugo banko. Zato je pomembno zagotoviti, da regulativni okvir ponuja prave pogoje za takšne prevzeme, saj jih je treba izvesti brez običajnih postopkov potrebne skrbnosti, posledice transakcije pa so ogromne in negotove. Poleg tega so dosedanje izkušnje pokazale, da obstaja potreba po splošno veljavni posebni ureditvi za prevzem bank, ki so v postopku reševanja, da bi se vključitev banke v novo skupino čim bolj učinkovito olajšala.

3.6 Vključevanje in upravljanje rešene banke je zapleten proces, regulativne korake in zahteve pa je treba racionalizirati. Različni udeleženi organi bi morali imeti možnost, da ustrezno usklajujejo svoje vloge v okviru regulativnih postopkov ali pospešenih postopkov odobritve ukrepov kriznega upravljanja. Poleg tega je bistveno zagotoviti, da se lahko takšni prevzemi po potrebi izvajajo tudi čez meje znotraj EU.

3.7 EESO pozdravlja dejstvo, da Komisija razširja zaščito sistema jamstva za vloge na vloge javnih organov, pa tudi dejstvo, da si prizadeva za večjo harmonizacijo instrumentov za zaščito vlog po vsej EU. Jamstvo za vloge z zaščito zasebnih in javnih varčevalcev ter zasebnih vlagateljev v primeru propada banke zmanjšuje tveganje navala na banke in blaži tveganje širjenja negativnih učinkov. EESO meni, da bi bilo treba to jamstvo za vloge v nekaterih primerih prilagoditi, da bi upoštevali vlagatelje v ranljivem ekonomskem položaju, kot so invalidi ali dolgotrajno bolne osebe. Ker so ustrezno financirani in organizirani jamstveni skladi za vloge ključnega pomena, bo večja harmonizacija, ki jo predlaga Komisija, zagotovo koristna.

3.8 EESO ugotavlja, da je eden glavnih ciljev predloga Komisije razširitev področja uporabe reševanja pod pogojem, da se ta rešitev izvaja v skladu z javnim interesom. Likvidacija se lahko izvede le, če: (i) lahko bolj učinkovito kot reševanje izpolni cilje, ki jih direktiva o sanaciji in reševanju bank določa za samo reševanje, in (ii) ni potrebe po uporabi javnih sredstev.

3.9 EESO v celoti razume pristop Komisije, njeno regulativno utemeljitev in dolgoročne cilje. Hkrati na podlagi nedavnih bančnih kriz v ZDA poudarja, da je glede regulativnega pristopa, uporabe najučinkovitejših razpoložljivih orodij, praktičnih posledic sprejetih ukrepov, potrebnega sodelovanja med deležniki, hitrosti izvršitve in tudi finančnih sredstev, ki se bodo uporabila pri izvajanju izbranih orodij za krizno upravljanje, potreben pragmatičen pristop.

3.10 EESO meni, da reševanje morda ni vedno najprimernejša rešitev za popolno zaščito gospodarskih ekosistemov, v katerih deluje banka v težavah, zlasti majhna ali srednje velika banka. Opozoriti je treba, da bi se lahko reševanje majhnih in srednje velikih bank dejansko izkazalo za dražje od drugih oblik posredovanja, zlasti na – pogosto omejeni – lokalni ravni, na kateri banka deluje. EESO v zvezi s tem predlaga, da bi se tržni delež srednje velikih, majhnih in lokalnih bank brez čezmejne dejavnosti ocenjeval glede na celotni nacionalni tržni delež in ne na regionalni ravni znotraj držav članic.

3.11 EESO meni, da bi bilo treba celotni sveženj CMDI ustrezno uskladiti s pričakovano revizijo sporočila o državni pomoči⁽⁶⁾ v bančnem sektorju iz leta 2013, ki je prispevalo k sedanji nepredvidljivosti glede tega, ali je treba aktivirati mehanizem za reševanje. Sprejetje regulativnih predlogov CMDI brez poznavanja pravil o državni pomoči bi lahko pomenilo, da se izvajajo predlogi, ki so morda neskladni z zakonodajo o državni pomoči.

3.12 EESO na splošno ponovno poudarja pomen spoštovanja načela sorazmernosti, da bi oblikovali ureditev, ki bo služila svojemu namenu, ne da bi preveč škodila interesom majhnih, srednje velikih in lokalnih bank. To načelo bi bilo treba upoštevati tudi pri ocenjevanju javnega interesa, še posebej v primeru lokalnih bank, ki ne predstavljajo tveganja za finančno stabilnost.

⁽⁶⁾ Sporočilo Komisije o uporabi pravil o državni pomoči za podporne ukrepe v korist bank v okviru finančne krize od 1. avgusta 2013 dalje (V nadaljnjem besedilu: sporočilo o bančništvu) (UL C 216, 30.7.2013, str. 1).

4. Posebne ugotovitve

4.1 EESO se strinja s Komisijo, da bi lahko izboljšali ocenjevanje javnega interesa, tako da bi sprejeli preglednejši in bolj harmoniziran pristop po vsej EU. Priznava, da je doseganje ravnovesja med prožnostjo in predvidljivostjo za regulatorje resnično zelo zahtevna naloga, vendar ugotavlja, da se zdi, da obravnavani zakonodajni predlogi ne odpravljajo v celoti prejšnjega obsega diskrecijske pravice, ki je bila prej podeljena udeleženi organom, kar povzroča določeno pravno negotovost.

4.2 EESO meni, da je treba najti ustrezno ravnovesje med izboljšano opredelitvijo „merila javnega interesa“ in sorazmernostjo njegove uporabe v zvezi z majhnimi in lokalnimi bankami. Razširitev ocene javnega interesa na banke, ki imajo pomembno vlogo na regionalni ravni, ne more v celoti odpraviti negotovosti v sedanjem okviru.

4.3 Področje uporabe ocene javnega interesa se zdi širše od področja uporabe prejšnjih pravil, da bi vključili več primerov kot v preteklosti, zato je po mnenju EESO bistveno, da se preskus najnižjih stroškov (tj. manjše breme pri preventivnem/alternativnem poseganju sistema jamstva za vloge v primerjavi z izplačilom) izvaja učinkovito, s čimer se ob izpolnjenih pogojih zagotovi dovolj maneverskega prostora za preprečevanje/umiritev krize z alternativnimi instrumenti za reševanje.

4.4 EESO opozarja na negotovost, ki jo povzročajo zakonodajni predlogi v zvezi z razdelitvijo pristojnosti, zlasti glede porazdelitve pristojnosti med nacionalnimi in evropskimi organi, ki bi lahko bili vključeni v zapleten postopek odločanja v zvezi z upravljanjem bančnih kriz. Pri tem je ključnega pomena hitrost izvrševanja, kot se je nedavno pokazalo v več primerih v EU in ZDA.

4.5 EESO ugotavlja, da bi bilo treba minimalno zahtevo glede kapitala in kvalificiranih obveznosti (MREL) opredeliti in uporabljati na podlagi velikosti in posebnega profila tveganja zadevnih bank, s čimer bi se po eni strani zagotovili enaki konkurenčni pogoji za pomembne banke s primerljivim delovanjem in po drugi strani zaščitil poseben poslovni model majhnih in lokalnih bank ter bank, ki poslujejo v posebnih in namenskih sektorjih ali panogah.

4.6 Še vedno je nejasna domnevna sorazmernost pri opredelitvi MREL, ki jo je sprejela Evropska komisija. MREL bi (kot v primeru bank, ki so že sprejele to zahtevo) vedno vključevala dodatno kapitalsko rezervo, potrebno za kritje morebitnih izgub, h kateri se prišteje znesek za dokapitalizacijo. EESO meni, da je treba zahtevo MREL prilagoditi različnim velikostim bank in poslovnim modelom.

4.7 EESO ugotavlja, da bi bilo treba povsod v EU okrepiti in ohraniti vlogo bank ter njihove različne značilnosti in poslovne modele, ki zagotavljajo močnejši in diverzificiran evropski bančni sistem. Pri regulaciji bančništva bi bilo treba ustrezno upoštevati potrebo po realni gospodarski rasti, njen dolgoročni vpliv na gospodarsko rast v Evropi ter njen socialni vpliv na zaposlovanje. EESO v zvezi s tem meni, da je veliko bolje ustvariti pogoje in orodja za preprečitev in odvrnitev kriz, če so takšne možnosti izvedljive in na voljo, kot pa naknadno posredovati z reševalnimi operacijami.

4.8 Zgodnje ukrepanje se pogosto izkaže za učinkovito in cenejše od reševanja. Postopki za preventivne in alternativne ukrepe so določeni v direktivi o sistemih jamstva za vloge, v številnih državah članicah EU pa se upravljajo v okviru nacionalnih sistemov jamstva za vloge v skladu s harmoniziranimi pravili in obstoječimi zaščitnimi ukrepi. Izvesti je treba pregled hierarhije upnikov, da se omogoči dobro delovanje preizkusa najnižjih stroškov in posledično izvajanje ukrepov za zgodnje posredovanje. Pomembno je tudi doseči harmonizacijo na evropski ravni ali vsaj oblikovati smernice za izračune na podlagi načela najnižjih stroškov.

4.9 Nacionalni sistemi jamstva za vloge in jamstvene sheme so ključni elementi varnostne mreže, ki jo zagotavlja okvir EU za zaščito finančne stabilnosti in krepitev zaupanja v trg. Zato bi morali imeti sistemi jamstva za vloge pomembnejšo vlogo ne glede na to, ali so zasebne ali javne pravne narave in ali njihova sredstva prihajajo iz prostovoljnih ali obveznih prispevkov. Šteje namreč njihova javna funkcija in strog tržni pristop, ki se upošteva pri sprejemanju odločitev pod nadzorom pristojnih oblasti.

4.10 Sistemi jamstva za vloge so se izkazali kot posebno pomembni za majhne in srednje velike banke (manj pomembne institucije), ki imajo omejene možnosti dostopa do trga za izdajanje instrumentov, za katere velja minimalna zahteva glede kapitala in kvalificiranih obveznosti. Omeniti je treba, da je več bank, vključno z malimi in lokalnimi, pokazalo, da so sposobne učinkovito izvajati preventivne ukrepe, s katerimi se je mogoče ustrezno odzvati na krize.

4.11 EESO tako kot v številnih prejšnjih mnenjih ⁽⁷⁾ ponavlja, da bi moral biti evropski finančni in bančni „ekosistem“ diverzificiran, trajnosten ter sposoben prepoznati ključno vlogo majhnih in srednje velikih bank na lokalni ravni, njihov splošni pomen na nacionalni ravni in dodano vrednost, ki jo takšne banke ustvarijo za lokalne skupnosti, pa tudi pozitiven vpliv večjih pristojnosti v bančnem sektorju na celotno družbo. Vloga združenih kreditnih bank ⁽⁸⁾ in etičnih bank ter lokalne ali sektorske ravni, kot v primeru združenih bank in etičnih bank za subjekte socialne ekonomije, je pri tem odločilna in v skladu z načelom socialnega tržnega gospodarstva, zapisanim v Pogodbah EU.

4.12 Po drugi strani bi bilo treba priznati tudi vlogo večjih čezmejnih bančnih skupin, saj – kadar so organizirane kot hčerinske družbe – zagotavljajo boljšo diverzifikacijo, so manj odvisne od nadrejenih institucij in omogočajo lažje ločevanje hčerinskih družb od skupine, s čimer se zmanjša tveganje širjenja negativnih učinkov in poveča stabilnost. Mednarodne evropske banke ključno prispevajo k internacionalizaciji evropskih podjetij.

4.13 EESO poziva k ustreznemu usklajevanju pravil bančne unije o kriznem upravljanju in okvira jamstva za vloge na eni strani ter uporabe pravil o državni pomoči iz člena 107 PDEU ⁽⁹⁾ na drugi strani. Ta uskladitev naj bi preprečila pravno negotovost in različno pravno obravnavo bank s sedežem v EU. V zvezi s tem bi bilo treba ustrezno upoštevati načelo, ki ga je določilo Sodišče Evropske unije, in sicer da sistemi, ki se financirajo z zasebnimi sredstvi, ne spadajo na področje uporabe člena 107 PDEU (zadeva *Tercas*) ⁽¹⁰⁾.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Dodatne ugotovitve o Priporočilu za priporočilo Sveta o ekonomski politiki euroobmočja (COM(2021) 742 final) (mnenje na lastno pobudo) (UL C 75, 28.2.2023, str. 43) in Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o predlogu uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 806/2014 za vzpostavitev evropskega sistema jamstva za vloge (COM(2015) 586 final – 2015/0270 (COD)) (UL C 177, 18.5.2016, str. 21).

⁽⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Spodbujanje bolj vključujoče in trajnostne bančne unije z izboljšanjem prispevka bank iz Unije k lokalnemu razvoju in izgradnji družbeno odgovornega mednarodnega in evropskega finančnega sistema (mnenje na lastno pobudo) (UL C 364, 28.10.2020, str. 14).

⁽⁹⁾ UL C 115, 9.5.2008, str. 91.

⁽¹⁰⁾ Sodba v zadevi C-425/19 P.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2019/881 glede upravljanih varnostnih storitev

(COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD)

Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi ukrepov za okrepitev solidarnosti in zmogljivosti v Uniji za odkrivanje kibernetkovarnostnih groženj in incidentov ter pripravo in odzivanje nanje

(COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)

(2023/C 349/25)

Poročevalec: **Dumitru FORNEA**

Soporočevalec: **Alberto MAZZOLA**

Zaprosili	Evropski parlament, 1. 6. 2023 Svet Evropske unije, 7. 6. 2023
Pravna podlaga	členi 114, 173(3) in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	174/0/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja predlog uredbe ⁽¹⁾ in meni, da je usklajevanje na ravni EU bistvenega pomena za odpravo trenutne razdrobljenosti trga ter za okrepitev sodelovanja med zasebnimi in javnimi deležniki EU, da bi izboljšali zmogljivosti za preprečevanje in odkrivanje kibernetkovarnostnih groženj ter odzivanje nanje. EESO priporoča, da se v skladu s členom 4(2) Pogodbe o Evropski uniji (PEU) v predlogu nameni več pozornosti spoštovanju načel subsidiarnosti in sorazmernosti.

1.2 EESO priznava prizadevanja Evropske komisije na področju kibernetne varnosti in poudarja, da mora celovit odziv na kibernetne incidente poleg zmogljivosti in procesov vključevati tudi elemente strojne in programske opreme. Vendar nasprotuje številnim izvedbenim pooblastilom, predlaganim v uredbi, zlasti ker kibernetna varnost ostaja v pristojnosti držav članic.

1.3 Oblikovati je treba srednjeročno strategijo za doseganje strateške avtonomije na področju ključnih tehnologij in kritičnih sektorjev, ki bo podpirala podjetja s sedežem v EU pri vzpostavljanju raziskovalnih in proizvodnih obratov. EESO poudarja, da je pri opremljanju nacionalnih centrov za varnostne operacije z najsodobnejšimi tehnologijami ključnega pomena, da se naroča le tehnologija iz EU.

1.4 EESO izraža skrb, da štiri leta po sprejetju Akta o kibernetki ⁽²⁾ varnosti v EU še vedno ni bila sprejeta nobena shema za kibernetko varnost in noben izdelek še ni bil certificiran za kibernetko varnost. Priporoča, da se sektorske agencije EU ⁽³⁾ vključijo v razvoj shem za kibernetko varnost ter da se minimalni standard EU sprejme v sodelovanju z Evropskim odborom za standardizacijo (CEN), Evropskim odborom za elektrotehniško standardizacijo (CENELEC) in Evropskim inštitutom za telekomunikacijske standarde (ETSI), vključuje pa tudi naprave, ki jih na internetu uporabljajo ljudje („internet ljudi“), in internet stvari.

⁽¹⁾ Predlog uredbe o določitvi ukrepov za okrepitev solidarnosti in zmogljivosti v Uniji za odkrivanje kibernetkovarnostnih groženj in incidentov ter pripravo in odzivanje nanje.

⁽²⁾ Uredba (EU) 2019/881 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o Agenciji Evropske unije za kibernetko varnost (ENISA) in o certificiranju informacijske in komunikacijske tehnologije na področju kibernetne varnosti ter razveljavitvi Uredbe (EU) št. 526/2013 (Akt o kibernetki varnosti) (UL L 151, 7.6.2019, str. 15).

⁽³⁾ Agencija Evropske unije za varnost v letalstvu (EASA), Agencija Evropske unije za železnice (ERA), Evropska agencija za zdravila (EMA) itd.

1.5 EESO potrjuje predlagano okrepljeno vlogo Agencije Evropske unije za kibernetško varnost (ENISA) ter poziva k imenovanju osebja in dodelitvi ustreznih proračunskih sredstev za vse dodatne dejavnosti, da bi lahko ENISA izpolnila svojo pomembno strateško vlogo v skladu z ambicijami EU glede kibernetške varnosti.

1.6 Države članice bi morale doseči soglasje o sprejetju celostnega pristopa h kibernetški varnosti, ki bi vključeval usposobljeno osebje, dosledno izvajanje postopkov in ustrezne najsodobnejše tehnologije, s posebnim poudarkom na krepitvi sodelovanja z zasebnim sektorjem. Močne povezave in sodelovanje med obrambnim in zasebnim sektorjem so bistvenega pomena.

1.7 Tehnične specifikacije prihodnje informacijske infrastrukture morajo omogočati nemoteno interoperabilnost med nacionalnimi sistemi in kibernetškim ščitom EU. Nacionalni centri za varnostne operacije morajo biti pripravljeni tudi na izvajanje nacionalnih obremenitvenih preskusov kritične infrastrukture in izmenjavo rezultatov v okviru kibernetškega ščita EU.

1.8 Odbor predlaga skupni sistem rotacije, v okviru katerega bi usklajevalni center za varnostne operacije vsakega konzorcija imel enoletni mandat. Sredstva EU za gostiteljski konzorcij bi morala kriti 100 % stroškov pridobitve orodij in infrastrukture ter 50 % operativnih stroškov (v nasprotju s predlaganim deležem do 75 % oziroma do 50 % stroškov).

1.9 Ker se je pomanjkanje kibernetkovarnostnih veščin v zadnjih letih povečalo, Odbor pozdravlja pobudo akademije za kibernetške veščine in meni, da je potrebno uvesti kazalnike, ki bodo merili napredek pri zmanjševanju vrzeli v veščinah glede kibernetške varnosti.

1.10 EESO ugotavlja, da Evropska komisija ni pripravila natančne ocene stroškov za potrebne programe, tehnologije podatkovne analitike in projekte za razvoj infrastrukture. Meni, da so predlagani viri financiranja na ravni EU neustrezni, in poziva k iskanju dodatnih virov, vključno z združevanjem zasebnih virov financiranja.

1.11 Postopek, opisan za pridobitev podpore iz kibernetkovarnostne rezerve EU, se zdi počasen, saj ne vključuje jasnih rokov za odziv. Odbor poudarja, da se je treba v primeru kibernetškega incidenta odzvati zelo hitro.

1.12 EESO poziva Evropsko komisijo, naj pojasni pojem „znatne količine podatkov“ iz točke (a) člena 6(2) te uredbe ter pojem „cilji“ iz točke (c) istega odstavka.

1.13 Odbor meni, da je sodelovanje EU v svetovnih razpravah o oblikovanju mednarodne strategije za kibernetško varnost ključnega pomena. Bistveno je tudi hitro preiskovanje kibernetških napadov in zagotavljanje, da storilci odgovarjajo za svoja dejanja, tudi po diplomatski poti v primerih, ki niso povezani z EU.

1.14 EESO izraža razočaranje, da v dokumentu niso niti enkrat omenjeni socialni partnerji in organizacije civilne družbe, ter poudarja, da je za doseglo okrepljenega sodelovanja med javnimi in zasebnimi subjekti potrebna polna vključenost organizirane civilne družbe EU.

1.15 Odbor predlaga, da se poročilo Evropskemu parlamentu in Svetu predloži dve leti po začetku veljavnosti uredbe (in ne štiri, kot je predlagala Komisija), skupaj z oceno učinka, ki bi morala biti priložena tej uredbi. EESO poudarja, da je treba izvajati natančne meritve smotrnosti, ki se bodo osredotočale na doseganje rezultatov, in ključne kazalnike uspešnosti, s katerimi se bodo ocenjevali rezultati.

2. Uvodne ugotovitve

2.1 Nenehne spremembe, anonimnost in pomanjkanje meja v kibernetškem prostoru predstavljajo priložnosti in tveganja pri delovanju informacijske družbe na ravni posameznika in države ter na nadnacionalni ravni.

2.2 Zaradi očitne možnosti hitrega širjenja kibernetških incidentov iz ene države članice v drugo se EU sooča z vse večjimi tveganji za kibernetško varnost in zapleteno krajino groženj. Usklajevanje na ravni EU je bistveno za odpravo obstoječe razdrobljenosti in spodbujanje okrepljenega sodelovanja med državami članicami.

2.3 Enotni trg EU potrebuje poenoteno razlago in izvajanje pravil o kibernetiki varnosti, vendar pa je treba za različne sektorje zagotoviti različne pristope zaradi načina njihovega delovanja.

2.4 Za hiter in učinkovit odziv na vsak incident na področju kibernetike varnosti je ključnega pomena hiter sistem za izmenjavo informacij med vsemi pomembnimi deležniki na nacionalni ravni in ravni EU. To pa zahteva jasno razumevanje vlog in odgovornosti vsake strani.

2.5 Odbor priznava prizadevanja Evropske komisije na področju kibernetike varnosti ter pozdravlja številna sporočila in predloge, ki se osredotočajo na oblikovanje močnejšega okvira EU ter okrepljeno sodelovanje, odpornost in odvratanje. Evropa potrebuje vrhunsko kibernetiko tehnologijo z močno povezavo med obrambnim in zasebnim sektorjem, da bi mobilizirala obrambne proračune in izdelala kibernetike proizvode za vojaško in civilno uporabo. Odbor poudarja, da mora odziv, potreben v primeru kibernetike incidentov, poleg zmogljivosti in procesov zajemati tudi vidike strojne in programske opreme.

2.6 S tem predlogom uredbe se izvaja tudi strategija EU za kibernetiko varnost, ki je bila sprejeta decembra 2020 in v kateri je bila napovedana vzpostavitev evropskega kibernetike štita, namenjenega krepitvi zmogljivosti za odkrivanje kibernetike groženj in izmenjavo z njimi povezanih informacij v Evropski uniji.

2.7 Ob razvoju evropskega kibernetike štita Evropska komisija predlaga prihodnje postopno sodelovanje z mrežami in platformami, odgovornimi za izmenjavo informacij v skupnosti za kibernetiko obrambo, v tesnem sodelovanju z visokim predstavnikom.

2.8 Vojaška agresija Rusije na Ukrajino je pokazala, kako lahko ofenzivne kibernetike operacije služijo kot ključni element hibridnih taktik, ki vključujejo prisilo, destabilizacijo in gospodarske motnje.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO pozdravlja predlagano uredbo, katere namen je odpraviti sedanjo razdrobljenost trga in pospešiti sodelovanje med evropskimi deležniki iz zasebnega in javnega sektorja za boljše preprečevanje, odkrivanje in odzivanje na kibernetike grožnje. Ko se bo začela izvajati, bo lahko pripomogla k večji odpornosti evropskih sistemov.

3.2 Vendar je treba poudariti, da so bili v predlogu za skupno kibernetiko enoto ⁽⁴⁾ izpostavljeni isti cilji, in sicer okrepljeno sodelovanje, pripravljenost in odpornost kibernetike sistemov EU. Čeprav naj bi kibernetika enota začela delovati do konca leta 2022, v predlogu Komisije ni niti enkrat omenjena.

3.3 Nobena posamična tehnologija ali orodje ne more zagotoviti popolne zaščite pred kibernetikimi grožnjami, zato se morajo države članice dogovoriti o celostnem pristopu k varnosti, ki bo vključeval usposobljeno osebje, dosledno uporabljene postopke in ustrezne najsodobnejše tehnologije. Osredotočiti se je treba na boljše sodelovanje z zasebnim sektorjem.

3.4 EESO izraža razočaranje, da v dokumentu niso niti enkrat omenjeni socialni partnerji in organizacije civilne družbe. Okrepljenega sodelovanja med javnimi in zasebnimi organizacijami ni mogoče doseči brez polne vključenosti organizirane civilne družbe EU.

3.5 EU bi morala sprejeti srednjeročno strategijo za doseganje strateške avtonomije v ključnih tehnologijah in kritičnih sektorjih, EESO pa priporoča, naj se podjetja s sedežem v EU podprejo pri vzpostavljanju raziskovalnih in proizvodnih zmogljivosti za podporo avtonomnemu kibernetikemu ekosistemu. EESO je že predlagal, da mora EU „zmanjšati svojo odvisnost od tehnoloških velikanov s sedežem zunaj EU in v ta namen podvojiti prizadevanja za razvoj varnega, vključujočega in na vrednotah temelječega digitalnega gospodarstva“ ⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Komisija predlaga skupno kibernetiko enoto za učinkovitejši odziv na varnostne incidente velikega obsega.

⁽⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Digitalna suverenost: ključni temelj digitalizacije in rasti EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 75, 28.2.2023, str. 8).

3.6 Predlog za vzpostavitev evropskega kibernetkega štita, ki ga bodo sestavljali nacionalni in čezmejni centri za varnostne operacije in bo opremljen z najsodobnejšimi tehnologijami, je zelo dobrodošel. Da bi zagotovili odpornost celotne dobavne verige, morajo rešitve centrov za varnostne operacije ne le zaščititi notranje organizacijske vire, temveč tudi spodbujati varne izmenjave in širše sodelovanje znotraj ekosistema. Tehnične specifikacije prihodnje infrastrukture IT morajo omogočati popolno interoperabilnost med nacionalnimi sistemi in kibernetkim ščitom EU.

3.7 EESO poudarja, da je naročanje zgolj evropskih tehnologij bistven vidik opremljanja članic kibernetkega štita EU z najsodobnejšimi tehnologijami. EU si ne sme dopustiti tveganja, da bi kritične kibernetke tehnologije pridobila od tujih podjetij, zato je „za EU strateško pomembno, da ohrani in razvije bistvene zmogljivosti za zaščito svojega digitalnega gospodarstva, družbe in demokracije ter doseže polno digitalno suverenost, ki je edini način za zaščito kritičnih tehnologij in zagotavljanje učinkovitih ključnih storitev kibernetke varnosti“⁽⁶⁾.

3.8 Odbor meni, da je predlagani delež za financiranje naročanja opreme za nacionalne centre za varnostne operacije (50 % iz nacionalnih sredstev in 50 % iz sredstev EU), ki vključuje enak delež nacionalnih sredstev in sredstev EU, ustrezen. Potrebno je skupno prizadevanje za zagotovitev ustrezne visokotehnološke opreme in usklajenega delovanja mreže centrov za varnostne operacije.

3.9 Nacionalni centri za varnostne operacije se morajo osredotočiti na vzpostavitev celovitih protokolov za ocenjevanje in preskušanje varnosti ter izvajati redna ocenjevanja. Za oceno in povečanje odpornosti na morebitne kibernetke napade bi morali biti pripravljeni tudi na izvedbo nacionalnih obremenitvenih preskusov kritične infrastrukture. Rezultate bi bilo treba deliti v okviru evropskega kibernetkega štita, potrebno pa je tudi skupno prizadevanje za oceno obstoječih težav, posodobitev navodil o vprašanih poročanja in učinkovito reševanje težav.

3.10 EESO izraža zaskrbljenost, da Evropska komisija z izvedbenimi akti ni sprejela nobene sheme za kibernetko varnost in da štiri leta po sprejetju Akta o kibernetki varnosti v EU še noben izdelek ni bil certificiran za kibernetko varnost. Sektorske agencije EU bi morale biti vključene v proces razvoja shem EU za kibernetko varnost, v sodelovanju s CEN, CENELEC in ETSI pa bi bilo treba sprejeti minimalni evropski standard, tudi za naprave, ki jih na internetu uporabljajo ljudje, in internet stvari.

3.11 Računalništvo in kibernetko varnost je treba vključiti v učne načrte v osnovnih in srednjih šolah v vseh državah članicah. Ker se je pomanjkanje kibernetkovarnostnih veščin v zadnjih letih povečalo, Odbor meni, da je treba razmisliti o morebitnih spodbudah v podporo tej pobudi. Odbor pozdravlja pobudo akademije za kibernetke veščine in meni, da je potrebno uvesti kazalnike, ki bodo merili napredek pri zmanjševanju vrzeli v veščinah glede kibernetke varnosti.

3.12 Če države, industrija in strokovnjaki ne bodo okrepili mednarodnega sodelovanja za oblikovanje skupnih opredelitev in rešitev na področju kibernetke varnosti, se bo svetovno digitalno gospodarstvo soočalo z vse večjo nevarnostjo kibernetkih napadov. Mednarodno sodelovanje je ključnega pomena za razumevanje kibernetkih tveganj in spreminjajoče se narave globalnih kibernetkih napadov ter za zagotavljanje pripravljenosti na njihovo obravnavo. EU mora sodelovati v razpravah na svetovni ravni o oblikovanju mednarodne strategije za kibernetko varnost s skupnim mednarodnim prizadevanjem in okrepljenim sodelovanjem.

3.13 Za vzpostavitev učinkovitega odvracanja je bistveno okrepiti odziv organov kazenskega pregona v EU in se osredotočiti na odkrivanje, sledljivost in pregon storilcev kibernetkih kaznivih dejanj. Bistveno je hitro preiskovanje kibernetkih napadov in zagotavljanje, da storilci odgovarjajo za svoja dejanja, tudi po diplomatski poti v primerih, ki niso povezani z EU.

⁽⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu – Politika EU na področju kibernetke obrambe (mnenje na lastno pobudo) (UL C 293, 18.8.2023, str. 21).

4. Posebne ugotovitve

4.1 EESO ugotavlja, da se vizije glede bolj centraliziranega ukrepanja na ravni EU ter pristojnosti in jurisdikcije držav članic razlikujejo, in dvomi v končni dogovor o tem predlogu, zlasti ker so države članice v sklepih Sveta iz leta 2021 ⁽⁷⁾ jasno navedle, da so same odgovorne za odzivanje na pomembne incidente in krize v zvezi s kibernetiko varnostjo, ki zadevajo njihove države.

4.2 EESO pozdravlja okrepljeno vlogo agencije ENISA in predlagane dodatne odgovornosti po sprejetju Uredbe. Vendar opozarja, da morajo biti za vse dodatne dejavnosti agencije ENISA določeni posebni uslužbenci in zagotovljena ustrezna proračunska sredstva. Če to vprašanje ne bo razrešeno, ključna strateška vloga agencije ENISA ne bo mogla biti izpolnjena v skladu z ambicijami EU glede kibernetike varnosti.

4.3 EESO meni, da predlog Komisije ni jasen glede tega, ali je lahko nacionalni center za varnostne operacije del več kot enega čezmejnega centra za varnostne operacije. Poleg tega ni jasno, ali bo povezovanje nacionalnih centrov za varnostne operacije potekalo v skladu z geografskimi merili ali zgolj na podlagi proste odločitve držav članic.

4.4 EESO poziva k razjasnitvi pojma „znatne količine podatkov“ iz točke (a) člena 6(2) te uredbe ter pojma „cilji“ iz točk (c) istega odstavka.

4.5 Če bi države članice sprejele predlog za čezmejne centre za varnostne operacije ter zagotovile polno sodelovanje nacionalnih centrov za varnostne operacije in deljeno upravljanje s čezmejnimi centri za varnostne operacije, bi moral imeti usklajevalni center za varnostne operacije vsakega konzorcija enoletni mandat, pri čemer bi imeli v okviru sistema rotacije vsi centri za varnostne operacije priložnost za usklajevanje vodenja.

4.6 Odbor meni, da bi morala sredstva EU za gostiteljski konzorcij kriti 100 % stroškov pridobitve orodij in infrastrukture ter 50 % operativnih stroškov (v primerjavi z deležema do 75 % oziroma do 50 %, kot je določeno v predlogu), da se omogoči hitrejša vzpostavitev konzorcijev. Zajamčiti je treba usklajevanje na področju naročanja.

4.7 Po mnenju Odbora so za ugotavljanje učinkovitosti kibernetike štita EU pri pripravi držav članic na kibernetike incidente in odzivanju nanje potrebne posebne meritve smotrnosti, ki se bodo osredotočale na doseganje oprijemljivih rezultatov, in ključni kazalniki uspešnosti, s katerimi se bodo ocenjevali rezultati. EESO priporoča, da se kršitve kibernetike varnosti sistematično beležijo, te informacije pa se dajo na voljo legitimnim deležnikom. To bo omogočilo ocenjevanje, izvajanje ustreznih preventivnih ukrepov in zaščito pred morebitnimi izgubami.

4.8 EESO priznava in podpira predlog, da se državam članicam omogoči, da zaprosijo za kritje stroškov, povezanih s pošiljanjem skupin strokovnjakov v okviru medsebojne pomoči. Proces medsebojne pomoči je treba podpreti, vendar pa je treba mehanizem solidarnosti ustrezno in postopoma preskusiti, da se dokaže njegova učinkovitost, preden se začne izvajati v celoti.

4.9 Odbor izraža zaskrbljenost, da vse več mednarodno prepoznavnih tehnoloških strokovnjakov na področju umetne inteligence (Elon Musk, Geoffrey Hinton itd.) opozarja na eksistenčno grožnjo, ki jo predstavlja razvoj umetne inteligence v nereguliranem okolju. Zakonska ureditev umetne inteligence mora biti bolj poglobljena od Akta o umetni inteligenci ⁽⁸⁾, zato EESO poziva k odgovorni uporabi tehnologije umetne inteligence v vseh projektih v EU, vključno s kibernetiko varnostjo. Nujno so potrebne nadaljnje razprave in okrepljen regulativni okvir.

4.10 EESO je že navedel, da bi se morala EU „odločno zavzemati proti kakršnemu koli sistemu družbenega točkovanja državljanov. EESO poudarja, da ni prave demokracije brez pravega varstva osebnih podatkov“ ⁽⁹⁾. Varstvo človekovih pravic in prava državljanov do zasebnosti morata ostati bistveni načeli pri razvoju izboljšanih sistemov kibernetike varnosti po vsej EU.

⁽⁷⁾ Sklepi Sveta z dne 19.10.2021 o preučitvi potenciala pobude za skupno kibernetiko enoto.

⁽⁸⁾ Akt EU o umetni inteligenci.

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu – Politika EU na področju kibernetike obrambe (mnenje na lastno pobudo) (UL C 293, 18.8.2023, str. 21).

4.11 Pri sporočanju kibernetских groženj ustreznim organom imajo pomembno vlogo tudi prebivalci Evrope. EESO meni, da je bistveno zagotoviti ustrezne komunikacijske kanale z javnostjo in organizacijami civilne družbe, ter poziva k oblikovanju namenske platforme za sprejemanje ustreznih obveščevalnih podatkov o kibernetских grožnjah. Za oblikovanje orodij za interakcijo z javnostjo Odbor poziva k informacijskim in ozaveščevalnim kampanjam za promocijo orodij, ki so že na voljo.

4.12 EU in NATO bi morala sodelovati pri usklajevanju standardov kibernetске varnosti in drugih tehničnih standardov v obrambnem sektorju, da bi čim bolj zmanjšala administrativne ovire in birokracijo. Poleg tega bi morala EU in NATO sodelovati pri standardih za naročanje ter skupaj vzpostaviti učinkovit in pregleden okvir za naročanje, ki bi podjetjem, zlasti MSP, omogočil sodelovanje na javnih razpisih in pošteno konkurenco.

4.13 EESO meni, da so predlagani razpoložljivi viri financiranja na ravni EU nezadostni, in poziva, naj se poiščejo dodatni viri, vključno z združevanjem zasebnih virov financiranja. Ugotavlja, da Komisija ni predložila konkretne ocene stroškov za potrebne programe umetne inteligence, tehnologije podatkovne analitike in projekte za razvoj infrastrukture v vseh državah članicah in na ravni EU, ki bodo potrebni za izvajanje ukrepov iz te uredbe.

4.14 Komisija predlaga, da se ji podelijo izvedbena pooblastila za vzpostavitev enotnih pogojev za izvajanje te uredbe, vključno z določitvijo pogojev za interoperabilnost med čezmejnimi centri za varnostne operacije, določitvijo postopkovnih ureditev za izmenjavo informacij med kibernetskovarnostnimi incidenti, opredelitvijo tehničnih zahtev za varnost evropskega kibernetskega ščita itd. EESO meni, da bi bilo treba vsa ta vprašanja pojasniti že prej in jih predstaviti v tem predlogu uredbe, saj kibernetška varnost ostaja v pristojnosti držav članic; če bi Komisiji podelili prevelike pristojnosti za izvajanje sprememb, bi lahko nastala nepotrebna trenja zaradi izogibanja demokratičnemu sistemu EU.

4.15 Akt o kibernetски varnosti vključuje industrijsko komponento, katere cilj je vzpostaviti enoten trg rešitev za kibernetško varnost z vzpostavitvijo kibernetskovarnostne rezerve. Vendar se zdi, da je postopek za pridobitev podpore iz kibernetskovarnostne rezerve EU zelo počasen, saj ni jasnih rokov za odziv. Odbor poudarja, da mora biti odziv v primeru kibernetskega incidenta bliskovit, česar pa ta dolgotrajen postopek očitno ne bo zagotovil.

4.16 Evropska komisija je pojasnila, da ocena učinka ni bila izvedena zaradi nujnosti predloga. Predlagala je tudi, da se Evropskemu parlamentu in Svetu štiri leta po začetku veljavnosti uredbe predloži temeljito poročilo. Glede na hiter razvoj področja kibernetске varnosti EESO meni, da bi bilo treba poročilo predstaviti dve leti po začetku veljavnosti uredbe, skupaj z oceno učinka, ki je v tej uredbi ni. EESO tudi odločno priporoča, da se v skladu s členom 4(2) Pogodbe o Evropski uniji (PEU) v predlogu nameni več pozornosti spoštovanju načel subsidiarnosti in sorazmernosti. To je pomembno za preprečevanje napetosti med centraliziranim delovanjem EU ter pristojnostmi in jurisdikcijo držav članic.

4.17 EESO nazadnje poudarja, da je treba vidike kibernetске varnosti vključiti v vse politike EU.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Revizija pobude EU za opraevalce – Nov dogovor za opraevalce

(COM(2023) 35 final)

(2023/C 349/26)

Poročevalka: **Jarmila DUBRAVSKÁ**

Soporočevalec: **Veselin MITOV**

Zaprosilo	Evropska komisija, 24. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	28. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	182/0/3

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) podpira ambiciozno sporočilo Komisije⁽¹⁾, s katerim se ta odziva na trend zmanjševanja števila divjih opraevalcev v EU. Kljub temu meni, da pet let po prvotni pobudi ni bil dosežen zadosten napredek, zlasti pri pridobivanju potrebnih podatkov, na podlagi katerih bi se pospeševalo izvajanje te politike. EESO ugotavlja, da ni jasnega upravljanja glede izvajanja predlaganih ukrepov, in poziva države članice, naj sedanje sporočilo čim prej potrdijo.

1.2 Zmanjševanje števila opraevalcev je posledica različnih dejavnikov, med drugim nezadostnih virov hrane, pomanjkanja praks kolobarjenja, ravnanja s pesticidi v različnih državah članicah, porabe pesticidov na hektar kmetijskega zemljišča, ravnanja mestnih in podeželskih prebivalcev, vdora tujerodnih vrst žuželk in rastlin, plenilcev, načinov upravljanja pri čebelarjih, patogenih okužb, vključno z virusi, in podnebnih sprememb. EESO pozdravlja uvedbo vseevropskega sistema za spremljanje in upravljanje opraevalcev.

1.3 EESO ocenjuje, da je zelo pomembno zvišati upravno zmogljivost v vseh državah članicah ter okrepiti sodelovanje med javnimi organi, zasebnimi deležniki, raziskovalnimi ustanovami in deležniki v kmetijstvu. Izpostavlja tudi pomanjkanje specializiranih strokovnjakov na tem področju.

1.4 EESO odločno poziva k obsežnemu financiranju raziskav, razvoja in inovacij, da se zberejo bistveni znanstveni podatki in sprejmejo primerne pobude za zaustavitev upadanja populacij opraevalcev, tudi v okviru programa Obzorje Evropa. Nujno je usklajevanje na ravni EU, da se prek namenske platforme EU za opraevalce, ki omogoča odprt dostop do podatkov, konsolidirajo in analizirajo nacionalni podatki.

1.5 EESO se zavzema za oblikovanje programa in strategije za opraevalcem prijazna mestna območja, pri čemer bi okrepili prakse upravljanja rabe zemljišč za spodbujanje raznolikosti opraevalcev in ohranjanje naravnih habitatov v mestnih in primestnih območjih.

1.6 Da bi EU in države članice lahko občutno napredovale, morajo hitro deliti znanje in osredotočiti raziskave na trajnostne kmetijske prakse in uspešne metode integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi.

⁽¹⁾ COM(2023) 35 final.

1.7 EESO poziva, naj se v okviru nacionalnih in regionalnih sistemov kmetijskega svetovanja kmetje ustrezno izobražujejo o okoljskih ukrepih, tudi o uporabi pesticidov z nizkim tveganjem, neškodljivih za oprasovalce, in integriranem varstvu rastlin pred škodljivimi organizmi. Potrebni so tudi programi usposabljanja, katerih cilj je izboljšati znanje o ekologiji oprasovalcev, njihovem prepoznavanju in obnovi habitatov.

1.8 EESO poziva k izvedbi študije EU, da bi pridobili točne podatke o vplivu elektromagnetnega sevanja, ki ga oddajajo telekomunikacijske antene, na divje oprasovalce v njihovih naravnih habitatih, in o potrebnih ukrepih politike, s katerimi bi poskrbeli za dejansko zaščito oprasovalcev.

1.9 EESO poudarja, da je treba na podlagi satelitskih podatkov oblikovati metriko svetlobnega onesnaževanja v EU, da bi lahko ocenili in opazovali regionalne in lokalne učinke na oprasovalce.

1.10 EESO pozdravlja, da je Komisija Odbor regij zaprosila za podporo pri izvajanju pobude za oprasovalce, a je razočaran, da EESO v obeh dosedanjih pobudah ni bil niti enkrat omenjen, zlasti kar zadeva njegovo zmožnost promoviranja te strategije pri različnih kategorijah deležnikov, predvsem z ozaveščanjem nacionalnih socialnih partnerjev, organizacij civilne družbe in državljanov.

1.11 EESO izpostavlja potrebo po zadostnih finančnih sredstvih, če želimo uresničiti pričakovanja iz sporočila Komisije, in po skladnosti različnih ukrepov politike in instrumentov, s katerimi vplivamo na ohranjanje divjih oprasovalcev. Potrebna so tudi sredstva za boljše obveščanje širše javnosti o zmanjševanju števila oprasovalcev in o tem, kako to vpliva na naše življenje, pa tudi kakšne posledice bo imelo neukrepanje za prihodnje generacije.

1.12 Da bi zaščitili divje oprasovalce, je treba v postopku ocenjevanja tveganja za pesticide in v fazi uporabe pesticidov uvesti stroge ukrepe. EESO poziva k večji preglednosti uporabe pesticidov v EU in tretjih državah.

1.13 Najboljša rešitev je dogovor o zmanjšanju uporabe sintetičnih pesticidov na svetovni ravni, pri čemer je treba poskrbeti za vsesplošno angažiranost in lojalno konkurenco. Čeprav se zdi, da je to težka naloga, je treba sprejeti celosten pristop in vložiti več truda v mednarodna pogajanja. To vključuje resno razpravo o prepovedi izvoza pesticidov, katerih uporaba je v EU že prepovedana.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Priznavanje bistvenih koristi oprasovalcev in njihovih nalog v ekosistemu je izjemno pomembno z vidika uresničevanja več ciljev OZN na področju trajnostnega razvoja. Oprasovalci so ključni pokazatelj zdravja našega okolja in prinašajo nepogrešljive gospodarske, družbene in kulturne koristi.

2.2 Komisija je pripravila pregled pobude EU za oprasovalce, katere namen je odzvati se na trend zmanjševanja števila divjih oprasovalcev v EU. EESO podpira ambiciozno sporočilo, vendar ugotavlja, da je bil pet let po prvotni pobudi dosežen le majhen napredek, zlasti pri tem, da bi bili na voljo vsi potrebni podatki, na podlagi katerih bi se pospeševalo izvajanje te politike.

2.3 Oprasovalci so ne le bistveni za delovanje ekosistemov, ampak so tudi osnova za življenje na našem planetu. Poznamo na tisoče različnih vrst divjih oprasovalcev, med katerimi so najbolj znane čebele. K zmanjševanju števila divjih oprasovalcev prispevajo različni dejavniki, zato EESO izpostavlja pomen uporabe previdnostnega načela, da bi jih zaščitili.

2.4 EESO ceni ambiciozne načrte, predstavljene v tem sporočilu, a ugotavlja, da gre za dolg seznam prihodnjih projektov, za katere bodo potrebni ustrezni časovni okviri. Zaradi časovne stiske bi EESO pričakoval jasne kratkoročne ukrepe in dejavnosti, ki bi temeljili na doslej pridobljenih izkušnjah na podlagi poročila o prvotni pobudi za oprasovalce^(?). Opozarja na potrebo po medsektorskih – in hkrati takojšnjih – ukrepih v vseh državah članicah ter pozdravlja uvedbo vseevropskega sistema za spremljanje in upravljanje oprasovalcev.

^(?) COM(2021) 261 final.

2.5 EESO poziva države članice, naj se hitro dogovorijo o kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih ukrepih, ki jih je treba sprejeti, in se zanje zavzamejo, ter pričakuje hitro potrditev tega sporočila.

2.6 Dejavniki, ki vplivajo na zmanjševanje števila oprasovalcev

2.6.1 Na pojavljanje oprasovalcev v naravi vplivajo številni dejavniki⁽³⁾. Med najpomembnejšimi so okolje, premajhno kolobarjenje in osredotočenost kmetov na čim večjo pridelavo, pa tudi obnašanje mestnih in podeželskih prebivalcev. Zmanjševanje števila oprasovalcev je mogoče pripisati tudi drugim dejavnikom, na primer nezadostnim virom hrane, vdorom invazivnih vrst žuželk in rastlin, plenilcem, ravnanju s pesticidi na podeželju in v mestih, praksam čebelarjev pri ravnanju s panji ter predvsem patogenim okužbam, vključno z virusi, in dejavnikom podnebni sprememb.

2.6.2 EESO meni, da je med zmanjševanjem števila oprasovalcev ter porabo pesticidov na hektar kmetijskih zemljišč in proizvodnjo hrane v državah članicah jasna povezava⁽⁴⁾. Nujne registracije, ki jih države članice izdajajo za uporabo pesticidov, so na primer eden od konkretnih problemov, ko gre za učinkovito ravnanje s fitofarmaceutskimi sredstvi ter skrb za kakovost in količino proizvodnje. Evropska agencija za varnost hrane je ugotovila, da so bile samo za približno tretjino izjem pri nujnih odstopanjih glede uporabe neonikotinoidov na voljo druge možnosti. EESO opozarja na sodbo Sodišča Evropske unije z dne 19. januarja 2023 v zadevi C-162/21, v skladu s katero države članice ne morejo izdati nadaljnjih nujnih registracij za proizvode, ki vsebujejo neonikotinoide.

3. PREDNOSTNA NALOGA I: izboljšanje znanja o zmanjševanju števila oprasovalcev, njegovih vzrokih in posledicah

3.1 EESO ocenjuje, da je treba v državah članicah nujno povečati upravno zmogljivost ter okrepiti sodelovanje med javnimi organi in zasebnimi deležniki, skupaj z raziskovalnimi inštituti in znanstveniki, pri tem pa ne smemo pozabiti na kmetijski sektor.

3.2 Za oblikovanje stroškovno učinkovitih ukrepov in izkoriščanje sinergij so bistveni izmenjevanje znanja in izkušenj med različnimi deležniki ter skupna prizadevanja. Za takšen celovit pristop je potrebno učinkovito sodelovanje oblikovalcev politik, deležnikov in širše javnosti.

3.3 EESO meni, da je poleg upadanja populacij oprasovalcev težava tudi pomanjkanje strokovnjakov na tem področju. Na ravni EU je treba uskladiti nacionalna prizadevanja za zbiranje podatkov, kar vključuje njihovo zbiranje in analizo, in sicer v okviru platforme EU, namenjene oprasovalcem, ki omogoča odprt dostop do podatkov. Posamezniki lahko prek take platforme prispevajo k skupnim prizadevanjem, s čimer se oblikujeta odprtokodna skupnost podatkov ter odložišče preverjenih algoritmov in modelov.

3.4 EESO poziva h konkretnim in znatnim finančnim sredstvom za raziskave, razvoj in inovacije, da bi lahko zbrali vse potrebne znanstvene informacije in izvajali ustrezne pobude ter obrnili trend zmanjševanja števila oprasovalcev.

3.5 EESO ceni, da je Komisija po sprejetju prve pobude v delovni program za obdobje 2018–2020 okvirnega programa za raziskave in inovacije Obzorje 2020 vključila posebno temo o oprasovalcih. V okviru programa Obzorje Evropa je treba dodeliti dodatna sredstva za raziskave oprasovalcev, med drugim tudi za raziskave o vzrokih za zmanjševanje števila oprasovalcev ter za spremljanje vrst in populacij oprasovalcev v EU, tudi na mestnih območjih.

4. PREDNOSTNA NALOGA II: izboljšanje ohranjanja oprasovalcev in odpravljanje vzrokov za zmanjševanje njihovega števila

4.1 EESO priznava pomen razpoložljivih podatkov o oprasovalcih za nadaljnjo opredelitev strategij za ohranjanje oprasovalcev ter na ravni EU in držav članic pričakuje konkretne in količinsko opredeljive cilje za obnovo populacij in habitatov oprasovalcev v EU.

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Evropska državljanska pobuda – Rešimo čebele in kmete (mnenje na lastno pobudo) (UL C 100, 16.3.2023, str. 45).

⁽⁴⁾ Eurostat, *Agri-environmental indicator – consumption of pesticides* (Kmetijsko-okoljski kazalnik – poraba pesticidov).

4.2 EESO meni, da je zelo važen začetni ukrep kartiranje sedanjih in možnih mestnih habitatov in mrež za opraevalce, in podpira pobudo Komisije, da mesta spodbuja k pripravi vodnika za opraevalcem prijazna mesta⁽⁵⁾. Poleg tega se zavzema za oblikovanje programa in vizije za mesta, ki so prijazna opraevalcem, da bi izboljšali upravljanje rabe zemljišč za spodbujanje raznolikosti opraevalcev in ohranjanje naravnih območij v mestnih in primestnih regijah. EESO se je že zavzel za to, da je z „zemljišči [...] treba skrbno gospodariti v vseh državah članicah, pri tem pa vzdrževati pravo razmerje med konkurenčnostjo in trajnostnostjo ter najti možnosti financiranja, ki je potrebno“⁽⁶⁾.

4.3 Če želimo, da se število in razširjenost opraevalcev na podeželju ustalita, je treba z upravljanjem kmetijskih zemljišč ustvariti ugodne razmere. EESO poudarja, da brez javnih politik za zagotavljanje ustrezne finančne podpore kmetom ne bo mogoče doseči bolj trajnostnih prehranskih sistemov. Financiranje iz skupne kmetijske politike pa ni edina oblika izvajanja podpore.

4.4 Vsak ukrep, s katerim bi pripomogli k ustalitvi porazdelitve opraevalcev, je treba realno oceniti. Izključiti je treba potencialno nasprotujoče si ukrepe in sistematično spodbujati izvajanje primernih ukrepov. EESO verjame, da izvajanje predlaganih ukrepov ni povezano z jasnim upravljanjem, in meni, da bo med prizadevanji različnih držav članic prihajalo do precejšnjih razlik.

4.5 Med državami članicami so velike razlike pri uporabi pesticidov na hektar kmetijskega zemljišča, kar povzroča razlike ne le pri ohranjanju narave, temveč tudi pri proizvodnji. EU in države članice bi morale hitro okrepiti razširjanje znanja in usmeriti raziskovalna prizadevanja v agroekologijo, trajnostno rabo pesticidov in dobre prakse integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi.

4.6 EESO priporoča uvedbo transparentnega sistema nadzora, da bodo za uvožena živila veljale enake mejne vrednosti ostankov pesticidov kot za živila, proizvedena v Uniji. Komisijo je že pozval, naj hitro uvede vzajemnost standardov, da bi omejili izkrivljanje konkurence za evropske kmete⁽⁷⁾. Potrošnike je treba zaščititi, kakovostne izdelke pa ponuditi po poštenih cenah.

4.7 EESO poziva k primernemu izobraževanju kmetov o okoljskih ukrepih prek nacionalnih in regionalnih sistemov kmetijskega svetovanja, tudi o uporabi pesticidov z majhnim tveganjem in integriranim varstvu rastlin pred škodljivimi organizmi.

4.8 Do leta 2024 je treba razviti kazalnike stanja populacij opraevalcev, da jih bo mogoče oceniti v okviru skupne kmetijske politike. Zelo pomemben korak bo celovita ocena učinka skupne kmetijske politike z vidika preprečevanja zmanjševanja števila opraevalcev in spodbujanja praks, ki to zmanjševanje blažijo. Države članice bi morale spodbujati usmerjanje sredstev iz skupne kmetijske politike za tehnično pomoč k opraevalcem, dodatna sredstva pa uporabiti za varstvo potrošnikov in okolja.

4.9 Cvetlični pasovi so dobro zbirališče različnih vrst opraevalcev in bodo nedvomno prispevali k njihovi zaščiti. Lahko pa pomenijo tveganje za čebele in druge opraevalce, če so posejani v bližini podtalnice in so zadevni pesticidi še vedno v tleh. Prav zato bi potrebovali sredstva za raziskave in razvoj jasne metodologije za cvetlične pasove.

⁽⁵⁾ Evropska komisija, *A guide for pollinator-friendly cities* (Vodnik za opraevalcem prijazna mesta).

⁽⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) 2018/841 glede področja uporabe, poenostavitve pravil o skladnosti, določitve ciljev držav članic za leto 2030 in zaveze skupnemu doseganju podnebne nevtralnosti do leta 2035 v sektorju rabe zemljišč, gozdarstva in kmetijstva ter Uredbe (EU) 2018/1999 glede izboljšanja spremljanja, poročanja, spremljanja napredka in pregleda (COM(2021) 554 final) (UL C 152, 6.4.2022, str. 192).

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev in spremembi Uredbe (EU) 2021/2115 (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD)) (UL C 100, 16.3.2023, str. 137).

4.10 Po nekaterih znanstvenih študijah⁽⁸⁾ lahko elektromagnetno sevanje, ki ga oddajajo telekomunikacijske antene, vpliva na populacijo divjih oprasevalcev v njihovih naravnih habitatih. Poleg tega je Znanstveni odbor Evropske komisije za zdravstvena, okoljska in nastajajoča tveganja leta 2018 ocenil tveganje negativnega vpliva elektromagnetnega sevanja (zlasti tistega, povezanega s 5G) na okolje kot največje možno⁽⁹⁾. Z dodatnimi ocenami, ki so bile izvedene v okviru programa Eklipse, pa tudi z ocenami neodvisnih raziskovalcev je bilo potrjeno, da lahko elektromagnetna polja precej verjetno škodujejo populacijam žuželk⁽¹⁰⁾. EESO poziva k izvedbi študije EU, na podlagi katere bodo na voljo natančni podatki o tem vprašanju in potrebnih ukrepih politike za učinkovito zaščito oprasevalcev.

4.11 EESO ocenjuje, da je treba za celotno EU razviti metriko svetlobnega onesnaževanja, ki bo temeljila na satelitskih podatkih, saj bo tako mogoče oceniti in spremljati regionalni in lokalni vpliv na oprasevalce.

4.12 Sredstva, ki so na voljo v okviru kohezijske politike EU, se lahko porabijo za naložbe v varstvo in obnavljanje narave in biotske raznovrstnosti, blaženje podnebnih sprememb in zagotavljanje trajnostnega urbanega razvoja, na primer za izvajanje zelene infrastrukture za oprasevalce, ki temelji na naravi. EESO v zvezi s tem pozdravlja priporočilo Komisije 11.2.

5. PREDNOSTNA NALOGA III: mobilizacija družbe ter spodbujanje strateškega načrtovanja in sodelovanja na vseh ravneh

5.1 EESO pozdravlja, da je Komisija Odbor regij zaprosila, naj lokalne in regionalne oblasti zaprosila za podporo pri izvajanju pobude za oprasevalce med lokalnimi in regionalnimi oblastmi. Obžaluje, da EESO ni bil niti enkrat omenjen v navedeni pobudi⁽¹¹⁾ ali v prvotni pobudi⁽¹²⁾, zlasti kar zadeva njegovo vlogo glasnika civilne družbe EU. Meni, da bi moral imeti posebne naloge pri spodbujanju te strategije med različnimi kategorijami deležnikov, med drugim z ozaveščanjem nacionalnih socialnih partnerjev ter organizacij civilne družbe in državljanov.

5.2 Za ozaveščanje državljanov o zmanjševanju števila oprasevalcev in njegovem vplivu na naša življenja ter vplivu neukrepanja (vključno z gospodarskimi, socialnimi in okoljskimi posledicami za prihodnje generacije) je treba uporabiti posebna orodja komuniciranja, hkrati pa v vseh državah članicah v javnih medijih spodbujati informacijske kampanje. Zagotoviti je treba finančna sredstva za boljše obveščanje širše javnosti, tudi prek družbenih medijev in s kratkimi televizijskimi oglasi v najbolj gledanem času.

5.3 EESO priznava pomembno vlogo Koalicije voljnih za oprasevalce⁽¹³⁾, platforme pod vodstvom EU, ki jo sestavljajo države članice, ki so zavezane izmenjavi znanja in primerov dobre prakse, izvajanju raziskav o ohranjanju oprasevalcev ter medsebojni pomoči in sodelovanju.

5.4 EESO poziva k oblikovanju programov usposabljanja, namenjenih širjenju znanja o ekologiji, prepoznavanju in obnovi habitatov oprasevalcev za kmetijske svetovalce, kmete, gozdarje, upravljavce zemljišč in krajske načrtovalce.

6. Končne ugotovitve

6.1 Komisija je pripravila prednostni seznam 42 ukrepov z jasno določenimi datumi. Za predlagane ukrepe je primerno določiti podroben časovni raspored za pripravo in poznejše testiranje. Tako določen časovni raspored bo enostavneje nadzorovati in ga bo vsem udeležencem lažje spoštovati.

6.2 EESO verjame, da bo za zagotovitev skladnosti med različnimi ukrepi politike in instrumenti, ki vplivajo na ohranjanje divjih oprasevalcev, zelo važno učinkovito sodelovanje in primerno dodeljevanje sredstev. Poudarja, da so za izpolnitev pričakovani iz sporočila Komisije potrebna zadostna sredstva.

⁽⁸⁾ *Electromagnetic radiation of mobile telecommunication antennas affects the abundance and composition of wild pollinators* (Elektromagnetno sevanje mobilnih telekomunikacijskih anten vpliva na razširjenost in sestavo divjih oprasevalcev).

⁽⁹⁾ Znanstveni odbor za zdravstvena, okoljska in nastajajoča tveganja, *Statement on emerging health and environmental issues* (Izjava o novih zdravstvenih in okoljskih vprašanjih (2018)).

⁽¹⁰⁾ *Risk to pollinators from anthropogenic electro-magnetic radiation (EMR)* (Tveganje za oprasevalce zaradi antropogenega elektromagnetnega sevanja).

⁽¹¹⁾ COM(2023) 35 final.

⁽¹²⁾ COM(2018) 395 final.

⁽¹³⁾ *Coalition of the Willing on Pollinators* (Koalicija voljnih za oprasevalce), *Promote Pollinators* (Spodbujajmo oprasevalce).

6.3 Da bi zaščitili divje opraševalce, je treba v postopku ocenjevanja tveganja za pesticide in v fazi uporabe pesticidov izboljšati zaščitne ukrepe. Če ne sprejmemo drzne strategije za boj proti uporabi pesticidov, je ogrožena prihodnost čebel in drugih opraševalcev, našega celotnega ekosistema in prehranske varnosti prebivalcev EU. Potrebna je večja preglednost glede dejanske uporabe pesticidov v EU.

6.4 EESO meni, da je najuspešnejši pristop in najboljša rešitev sklenitev dogovora o zmanjšanju uporabe sintetičnih pesticidov na svetovni ravni, s čimer bi zagotovili splošno angažiranost in lojalno ekonomsko konkurenco. Čeprav se zdi, da je to res težko izvedljivo, je treba sprejeti celosten pristop in stopnjevati prizadevanja v mednarodnih pogajanjih. To vključuje resno razpravo o prepovedi izvoza pesticidov, katerih uporaba je v EU že prepovedana, v tretje države.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora –

a) Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Industrijski načrt v okviru zelenega dogovora za neto ničelno dobo

(COM(2023) 62 final)

b) Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira ukrepov za krepitev evropskega ekosistema proizvodnje proizvodov neto ničelnih tehnologij (akt o neto ničelni industriji)

(COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))

(2023/C 349/27)

Poročevalka: **Sandra PARTHIE**

Zaprosila	a) Evropska komisija, 27. 3. 2023 b) Evropski parlament, 8. 5. 2023 b) Svet, 11. 5. 2023
Pravna podlaga	a) člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije b) člen 114 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	29. 6. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 7. 2023
Plenarno zasedanje št.	580
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	193/3/3

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropska unija (EU) mora ostati industrijska lokacija. Odločna mora biti glede svojega položaja svetovnega akterja in opredeliti politična orodja, ukrepe in instrumente, ki jih potrebuje, da bi postala hitrejša, inovativnejša in ponovno privlačna za vlagatelje. Hkrati mora ohraniti svoje socialne in okoljske vrednote, kot so delujoč socialni dialog in sistemi socialnega varstva, spoštovanje pravne države in stabilne institucije.

1.2 Svetovne gospodarske razmere so se za EU spremenile, saj večstranski sistem, ki temelji na pravilih, peša, širi pa se protekcionizem. Konkurenca za mednarodne naložbe se je povečala, nenazadnje zaradi ameriškega zakona o zmanjšanju inflacije, pa tudi zaradi ostrejšje konkurence za surovine, gibanja cen energije in sprememb v ureditvi svetovnih dobavnih verig. EU mora zato ponovno oceniti svoje politične prednostne naloge, da bi izboljšala svojo strukturno in trajnostno konkurenčnost. Glede na potrebo po izboljšanju konkurenčnosti podjetij EU je treba v postopke odločanja EU vključiti preverjanje konkurenčnosti, da se zagotovi ravnovesje med gospodarsko, socialno in okoljsko razsežnostjo postopkov odločanja o zakonodajnih predlogih.

1.3 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) je prepričan, da niti zeleni dogovor, niti digitalno desetletje, niti industrijski, vesoljski ali avtomobilski sektor v prihodnosti ne bodo uspešni brez močne industrijske baze. To prav tako ne bo mogoče brez varnih in trajnostnih virov kritičnih surovin. EESO poziva, naj se prednostno opravi revizija, da bi ugotovili, kako lahko EU nadzoruje in izboljša svoje vrednostne verige ter se izogne pretirani odvisnosti.

1.4 EESO poudarja, da podnebnih ciljev za leto 2050 ne bomo dosegli brez oblikovanja konkurenčnega krožnega gospodarstva. Evropa bi zato morala najti načine za učinkovitejšo rabo virov in materialov, in sicer s širokim uvajanjem ukrepov na področju uravnavanja povpraševanja, s katerimi bi zmanjšali povpraševanje, kot so okoljsko primerna zasnova in krožnost, energijska učinkovitost, večja trajnostnost proizvodov ter podpora usmerjenim inovativnim praksam in tehnikam.

1.5 Temelj evropske industrijske politike bi moralo biti zagotavljanje obstoja in razvoja raznolike industrije s številnimi sektorji in proizvajalci ter industrijskimi ekosistemi, vključno z malimi in srednjimi podjetji (MSP) in akterji socialnega gospodarstva. Pomembno se je izogniti preozkemu osredotočanju na spodbujanje nekaterih tehnologij in izbiranje domnevnih „zmagovalcev“ z regulativnimi ukrepi. Namesto tega je potrebna celovita politika za podporo inovacijam in raziskavam.

1.6 EESO poziva Komisijo in države članice, naj zagotovijo, da bo industrijski načrt EU prispeval k ustvarjanju kakovostnih delovnih mest s poštenimi delovnimi pogoji in dobrim plačilom ter spodbujal demokracijo na delovnem mestu, kolektivna pogajanja in spoštovanje kolektivnih pogodb.

1.7 Javna naročila in odločitve o tem, kako razpršiti javno financiranje, so pomembna orodja za usmerjanje industrijske politike. Odločitve držav članic EU, tudi glede državne pomoči in subvencij, nikakor ne smejo izkrivljati enotnega trga ali ogroziti ekonomske konvergence in socialne kohezije po vsej EU, temveč morajo biti usmerjene v regionalni razvoj. EESO kritizira dejstvo, da sedanja predloga Komisije o industrijskem načrtu v okviru zelenega dogovora in aktu o neto ničelni industriji tega ne upoštevata v zadostni meri.

2. Splošne ugotovitve

2.1 EU mora ostati industrijska lokacija. EESO poziva k vzpostavitvi regulativnega okvira, ki bo privabil, omogočal in povečal industrijsko proizvodnjo v EU na trajnosten in družbeno odgovoren način. Ta poziv se ne nanaša le na nove tehnologije, temveč tudi na predelovalno industrijo, ki je ključni element odpornosti evropskih gospodarstev in dobavnih verig itd.

2.2 Bruto domači proizvod (BDP) razkriva poslabšanje evropske konkurenčnosti: v prvem desetletju 21. stoletja je BDP na prebivalca v EU znašal približno 70 % BDP na prebivalca ZDA. Zdaj znaša samo slabih 66 %. Leta 1999 je bila Kitajska deležna samo 5 % bruto svetovnih naložb; leta 2020 jih je bilo za 29 % – več kot kjer koli drugje. V ZDA in EU se je delež v istem obdobju znatno zmanjšal – v ZDA z 29 % na 20 %, v EU pa s 23 % na samo 15 %. EU to lahko spremeni: z dokončanjem enotnega trga bi lahko gospodarskim rezultatom v desetih letih dodali več kot 700 milijard EUR, skupno digitalno gospodarstvo pa bi lahko prispevalo še 178 milijard EUR. EU bi lahko tudi še naprej uspešno vzpostavljala evropske standarde in jih spodbujala na svetovni ravni.

2.3 Izjemno visoke cene energije in inflacija na EU vplivajo bolj kot na njene tekmece, pri čemer druga svetovna gospodarstva subvencionirajo lastno industrijo in ji dajejo prednost. Zaradi teh dejavnikov nastaja tveganje za deindustrializacijo EU. Da se bo mogoče uspešno spoprijeti s temi problemi ter drugimi sedanjimi in prihodnjimi izzivi, je treba izboljšati strukturno in trajnostno konkurenčnost in odpornost gospodarstva EU. Temeljni pogoj za konkurenčnost evropske industrije so dostopne cene energije in zanesljiva oskrba z energijo.

2.4 Svetovne gospodarske razmere so se v zadnjih letih dramatično spremenile. EU se ne more več zanašati na delujoč večstranski gospodarski in trgovinski sistem, ki temelji na pravilih, temveč se sooča z vse večjimi izkrivljanji svetovnega trga zaradi ukrepov, kot so ameriški zakon o zmanjšanju inflacije, katerega namen je podpreti industrijske akterje ZDA z davčnimi olajšavami, velikodušno finančno podporo in zahtevami glede lokalne vsebine v škodo neameriških gospodarskih subjektov, ali starejši protekcionistični kitajski režimi subvencij, ki ravno tako dajejo prednost nacionalnim akterjem in sledijo nacionalističnemu gospodarskemu programu. EU se mora odločno odzvati in opredeliti politična orodja, ukrepe in instrumente, ki jih potrebuje, da bi postala hitrejša, inovativnejša in ponovno privlačna za vlagatelje. Hkrati mora ohraniti svoje socialne in okoljske vrednote.

2.5 V zvezi s tem EESO pozdravlja predloga Evropske komisije o industrijskem načrtu v okviru zelenega dogovora in aktu o neto ničelni industriji, ki industrijskim akterjem v EU dajeta smernice in zagotavljata predvidljivost ter predstavljata zavezo krepitvi evropskih proizvajalcev in z njimi povezanih ekosistemov. Prizadevanja za prehod na razogljčeno gospodarstvo do leta 2050 pomenijo drugo industrijsko revolucijo in jih je treba tako tudi razumeti, vključno s potrebnimi političnimi, gospodarskimi in družbenimi zavezami.

2.6 EESO zlasti podpira jasna sporočila v obeh dokumentih v zvezi s potrebo po celovitih naložbah za prehod na trajnostno gospodarstvo in družbo. Cilj zelene industrijske politike bi moral biti tudi izboljšanje na področju socialnega varstva. Pozdravljamo osredotočenost akta o neto ničelni industriji na vrzeli v znanjih in spretnostih ter človeških virih, ki trenutno upočasnjujejo prehod. Vendar akt ne navaja, kako se bodo navedeni cilji izvajali in kateri učinkoviti ukrepi bodo sprejeti.

2.7 EESO zato poziva Evropsko komisijo, naj natančneje opredeli, katere učinkovite ukrepe namerava sprejeti za izboljšanje dejavnikov lokacije in konkurenčnosti evropskih gospodarstev ter za razlikovanje EU od njenih sistemskih tekmecev. Ti ukrepi bi se morali osredotočiti na izboljšanje povezljivosti na enotnem trgu za vse države članice, tudi z razvojem in nadgradnjo infrastrukture ter medsebojnih povezav za promet in energijo, vključno z omrežji.

2.8 EESO opozarja, da tako delodajalci in delojemalci kot državljani na splošno doživljajo težke čase zaradi pretresov na strani ponudbe energije, delovne sile in dobavnih verig ter zaradi inflacije; nastalo je veliko kumulativno breme za vse. Cilj industrijskega načrta v okviru zelenega dogovora in akta o neto ničelni industriji bi zato moral biti zmanjšanje teh bremen, ne pa njihovo povečanje.

2.9 Po mnenju EESO imajo pri pospeševanju prehoda na neto ničelne emisije do leta 2050 svojo vlogo tudi potrošniki. Njihova odločitve, da proizvode kupujejo ali ne, ter njihova podpora, toleriranje ali netoleriranje proizvodnih pogojev v EU, pa tudi v tretjih državah, so pomemben element za doseganje sprememb. EESO podpira krepitev vloge potrošnikov⁽¹⁾ in poudarja, da morajo sprejemati ozaveščene odločitve.

3. Posebne ugotovitve

3.1 Regulatorni okvir

3.1.1 Oblikovanje politik EU bi moralo temeljiti na inovacijah, odličnosti ter visoko usposobljenih in spretnih ljudeh ter se osredotočiti na to, da se zmanjšajo birokracija in stroški, kjer je to mogoče. Pravna država kot eden od temeljev EU nudi varnost in stabilnost poslovnega okolja, zato jo je treba spoštovati v vseh okoliščinah. Strukturiran tristranski socialni dialog med vladami, sindikati in organizacijami delodajalcev je nujen za zagotovitev stabilnosti, družbene sprejemljivosti in gospodarske odpornosti.

3.1.2 V aktu o neto ničelni industriji je predlagan sklop ukrepov za izboljšanje omogočitvenih pogojev za proizvodnjo neto ničelnih tehnologij, vključno s poenostavljenim regulativnim okoljem, na primer s hitrejšimi postopki izdaje dovoljenja in točkami „vse na enem mestu“ v upravi. Bistveno je, da se ti hitrejši postopki izdaje dovoljenja uporabljajo v celotni vrednostni verigi projektov za proizvodnjo neto ničelnih tehnologij, ne glede na socialne in okoljske cilje iz uredbe. EESO se sicer strinja s tem pristopom, vendar poziva zakonodajalca, naj teh izboljšav ne omeji na neto ničelne tehnologije, temveč naj postanejo pravilo v vseh gospodarskih sektorjih.

3.1.3 EESO poudarja, da navsezadnje preobrazba evropske industrije sega precej širše od proizvodnje čiste tehnologije, saj imamo v Evropi veliko energetske intenzivne težke in primarne industrije, ki jo je treba razogljčiti in ni vključena v industrijski načrt v okviru zelenega dogovora. Skladna industrijska strategija za Evropo prinaša vključujočo gospodarsko rast, ki zagotavlja, da vse države članice in regije sodelujejo v zelenem industrijskem prehodu in imajo od njega koristi. Zato je bistveno, da se industrijski načrt v okviru zelenega dogovora izogne morebitni razdrobljenosti enotnega trga in ustvarja kohezijo med državami članicami in regijami.

3.1.4 EESO je prepričan, da je mogoče pripraviti načrt za zeleno poenostavitev, s katerim bi se izboljšali postopki izdaje dovoljenj za zelene projekte ob upoštevanju okoljske zakonodaje. Poleg digitalizacije in poenostavitve postopkov odobritve je nujen korak razširitev strokovnega znanja, zmogljivosti in spretnosti v lokalnih in nacionalnih organih. Izboljšanje učinkovitosti postopkov izdaje dovoljenj je treba doseči z ustreznim načrtovanjem in povečanjem zmogljivosti ustreznih upravnih ravni, tudi z večjim številom zaposlenih in usposobljenega osebja. Glede na potrebo po izboljšanju konkurenčnosti podjetij EU je treba v postopke odločanja EU vključiti preverjanje konkurenčnosti, da se zagotovi ravnovesje med gospodarsko, socialno in okoljsko razsežnostjo postopkov odločanja o zakonodajnih predlogih.

3.1.5 EESO poudarja, da je treba uredbo dopolniti z drugimi instrumenti, kot so subvencije, da bi preprečili izgubo BDP in blaginje. Zahteve glede poročanja, zlasti v zakonodaji EU na ekološkem, digitalnem in gospodarskem področju, bi bilo treba racionalizirati in po možnosti uskladiti, da bi preprečili množenje pravil, regulativni kaos in razdrobljenost enotnega trga.

⁽¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi direktiv 2005/29/ES in 2011/83/EU v zvezi s krepitvijo vloge potrošnikov za zeleni prehod z boljšim varstvom pred nepoštenimi praksami in boljšim obveščanjem (COM(2022) 143 final – 2022/0092 (COD)) (UL C 443, 22.11.2022, str. 75).

3.2 Dostop do naložb in njihovo spodbujanje

3.2.1 Gospodarski akterji v EU se soočajo z ostro svetovno konkurenco. Za izboljšanje konkurenčnosti je čas odločilen dejavnik. Zato EESO poudarja, da je treba odločitve o finančni podpori in dostopu do financiranja sprejemati hitreje, tudi v okviru različnih evropskih podpornih programov, kot so REPowerEU, InvestEU in drugi programi. Dolgotrajni in razvlečeni postopki – neprodorna goščava na področju financiranja – bodo vlagatelje odvrčali od Evrope in škodijo prizadevanjem za privabljanje naložb.

3.2.2 EESO zato poudarja, da mora biti finančna podpora izvedljiva, pravočasna in lažje na voljo za stroške poslovanja in naložbe v osnovna sredstva za podjetja vseh velikosti, vključno z MSP. Poziva k oceni obstoječih instrumentov, da bi opredelili in okrepiли najuspešnejše med njimi. EESO meni, da je treba v industrijskem načrtu v okviru zelenega dogovora opredeliti, kdaj in kje je javno financiranje bistveno za podporo prehodu pomembnih industrijskih panog na podlagi jasnih pogojev, in nasprotno, kje lahko vrzel zapolni zasebno financiranje, če se uvedejo ustrezne regulativne spodbude.

3.2.3 EESO želi opozoriti, da bo zgolj omilitev pravil o državni pomoči brez dodatnih finančnih mehanizmov na ravni EU verjetno sprožila nova razhajanja med gospodarstvi EU, saj nekatere države EU morda nimajo fiskalnega manevrskega prostora za naložbe v zeleni prehod. Uporaba posojil v okviru mehanizma za okrevanje in odpornost (RRF) in REPowerEU tudi za čiste industrijske sektorje bo imela zeleni učinek le, če jih bodo dopolnila znatna nepovratna sredstva za operacije, ki ne bodo nujno zagotovile donosnosti naložb, kot so razvoj javne infrastrukture, nepovratna sredstva za gospodinjstva, ki nimajo sredstev za prenovo in manjše naložbe v obnovljive vire energije, ter izobraževanje in preusposabljanje.

3.2.4 EESO predlaga, naj se industrijski načrt v okviru zelenega dogovora osredotoči tudi na razvoj zelenih javnih naročil, saj bodo tako javni organi kupovali zelene proizvode. Sredstva industrijskega načrta v okviru zelenega dogovora, vključno s posodobljenimi nacionalnimi načrti za okrevanje in odpornost, bi lahko krila stroške, povezane z zelenimi javnimi naročili, dokler ta ne postanejo splošna zahteva v skladu s pravom EU. Javna podpora bi morala biti povezana s pogoji za izboljšanje varstva okolja, podpiranje podjetij pri ponudbi kakovostnih delovnih mest, spodbujanje dostopa do usposabljanja in ustvarjanje visokokakovostnih vaještiv. Poleg tega je pomembno, da postanejo razpisi za javna naročila dostopnejši za MSP. V ta namen EESO poziva Komisijo, naj vzpostavi zbirko podatkov, ki bo preprosta za uporabo.

3.2.5 Z ukrepanjem glede nedelovanja trga in sektorjev z nezadostnim zasebnim financiranjem bi morali z novim skupnim financiranjem EU zagotoviti učinkovito podporo različnim segmentom industrije čistih tehnologij, zlasti MSP. Preprečevati bi morali izkrivljanje notranjega trga in prispevati k izboljšanju gospodarske kohezije po vsej EU. V zvezi s tem EESO poudarja, da bi morale začasne izjeme od pravil o državni pomoči ostatičasne in biti ustrezno usmerjene. Podpreti bi bilo treba tudi preusposabljanje in usposabljanje delavcev ter pravični prehod, da bi dobili bazo znanj in spretnosti, ki bodo kos izzivom prihodnosti.

3.2.6 EESO se zaveda, da je težko pridobiti dodatno financiranje na ravni EU. Srednjeročno bi bilo treba začeti resno razpravo o novih lastnih sredstvih EU in skladu EU za suverenost, ki bi potekala ločeno od pogajanj o naslednjem večletnem finančnem okviru. Kratkoročno bi bilo treba financiranje, ki je na voljo v okviru inovacijskega sklada sistema EU za trgovanje z emisijami, zagotoviti v začetni fazi in ga usmeriti v prelomne tehnologije v sektorjih, v katerih je težko zmanjšati emisije.

3.3 Trgi in dobavne verige

3.3.1 Evropska komisija je leta 2021 v okviru svoje industrijske strategije objavila seznam industrijskih ekosistemov. Njen namen je boljše razumevanje medsebojnih povezav in vrzeli v evropskih gospodarskih strukturah in dobavnih verigah. V zvezi s tem EESO poziva Evropsko komisijo, naj prizna soodvisnost vrednostnih verig in vloge kemikalij, surovin ter zlasti primarne industrije in procesov pri prehodu na neto ničelno krožno gospodarstvo. Osredotočenost na neto ničelne tehnologije ne sme povzročiti novih vrzeli v evropskih dobavnih verigah zaradi premajhne osredotočenosti na potrebe drugih sektorjev, kot so energetska intenzivni sektorji. Če njihovi pomisleki, kot so visoke cene energije, ne bodo upoštevani, obstaja tveganje, da bo EU izgubila pomembne, morda celo strateške dele industrijskih ekosistemov.

3.3.2 EESO želi poudariti tudi to, da bi morale biti energija in surovine dostopne po konkurenčnih cenah. Takšne politike bi bilo treba podpreti s trgovinskimi sporazumi in ozaveščanjem o surovinah na svetovni ravni. EESO hkrati priznava, da svetovna tekma za surovine ni trajnostna. Evropa bi zato morala najti načine za učinkovitejšo rabo virov in materialov, in sicer s širokim uvajanjem ukrepov na področju uravnavanja povpraševanja, s katerimi bi zmanjšali povpraševanje, kot so okoljsko primerna zasnova in krožnost, energijska učinkovitost, večja trajnostnost proizvodov ter podpora usmerjenim inovativnim praksam in tehnikam. EESO poziva, naj se prednostno opravi revizija, da bi ugotovili, kako lahko EU nadzoruje in izboljša svoje vrednostne verige ter se izogne pretirani odvisnosti.

3.3.3 EESO poudarja, da je treba navezati močnejše trgovinske odnose s tretjimi državami in pospešiti delo v zvezi s sporazumi o prosti trgovini, ki spodbujajo tudi naše vrednote, hkrati pa še naprej razvijati in uporabljati instrumente trgovinske zaščite, kot so protidampinški ukrepi, ukrepi proti prisili in pregled tujih naložb.

3.3.4 Dostop do energije in surovin po konkurenčnih cenah je ključen za ohranjanje industrijske proizvodnje in z njo povezanih dejavnosti v EU. EU bi se morala pri razvijanju svoje konkurenčnosti, odpornosti in globalnega vpliva opirati na odprto tržno gospodarstvo in odprte družbe kot svoje temeljne adute ter svoje ukrepe preusmeriti na bistvene pogoje za ustvarjanje blaginje in dobrobiti.

3.4 *Izboljšanje znanj in spretnosti za ustvarjanje kakovostnih delovnih mest na področju neto ničelnih tehnologij*

3.4.1 EESO podpira načela učinkovitih sistemov vseživljenjskega učenja in boljšega predvidevanja prihodnjih potreb po znanjih in spretnostih. Zato poziva k strukturnemu vključevanju socialnih partnerjev v načrtovane akademije za neto ničelne industrije. Poleg tega meni, da izboljšani regulativni okvir za skupno priznavanje kvalifikacij ne bi smel biti omejen na delovna mesta, povezana z neto ničelnimi tehnologijami, temveč bi moral zajeti vse sektorje ter znanja in spretnosti. EESO poudarja, da je treba evropsko industrijo podpreti z vlaganjem v njene delavce in njihovo podporo, tudi z zaščito delovnih mest in pomočjo delavcem v shemah skrajšanega delovnega časa.

3.4.2 EESO je prepričan, da bosta za podporo preoblikovanju potrebna izpopolnjevanje in usposabljanje. Tvegani sektorji, povezani z visokimi emisijami, na splošno predstavljajo omejeno nevarnost, vendar bi lahko bil kratkoročni učinek v nekaterih evropskih regijah uničujoč. Prehod bo obvladljiv le z vlaganjem v izboljšanje znanj in spretnosti, zagotavljanjem dostopa do (pre)usposabljanja in spodbujanjem gospodarske diverzifikacije v smeri okolju prijaznejših dejavnosti, s čimer bo mogoče obvladovati sedanje napetosti na trgih in izboljšati prerazporejanje na trgu dela. Potrebe po prestrukturiranju je mogoče bolje predvideti in obvladovati z zgodnjim vključevanjem vseh deležnikov, tudi predstavnikov organiziranih delavcev^(?). EESO poziva Komisijo in države članice, naj zagotovijo, da bo industrijski načrt EU prispeval k ustvarjanju kakovostnih delovnih mest s poštenimi delovnimi pogoji in dobrim plačilom ter spodbujal kolektivna pogajanja in spoštovanje kolektivnih pogodb.

3.4.3 EESO v zvezi s predlogom za akademije za neto ničelne industrije opozarja na obstoječe, dobro uveljavljene strukture kvalifikacij in poklicnega izobraževanja v EU ter poudarja, da ni pravne podlage za uvedbo tovrstnih določb o politiki (poklicnega) usposabljanja z uredbo. Osnutek uredbe ne odraža dejanskega stanja v podjetjih in državah članicah EU, kar dokazuje tudi dejstvo, da ni predvidena nobena oblika stalnega sodelovanja socialnih partnerjev ali drugih ustreznih organizacij. EESO se zato zavzema za to, da bi se vidiki izobraževanja in usposabljanja iz predloga uredbe obravnavali v okviru priporočila, kar je običajna praksa na tem političnem področju. Vendar poziva institucije EU, naj socialne partnerje in mrežo evropskih zbornic vsaj aktivno vključijo v dejavnosti evropskih akademij za neto ničelne industrije ter platformo za neto ničelne tehnologije v Evropi.

3.4.4 Izračuni Evropske komisije kažejo, da ima področje neto ničelnih tehnologij velik potencial za ustvarjanje delovnih mest, saj bomo v proizvodnji vodikovih gorivnih celic potrebovali 180 000 delavcev, v sektorju fotovoltaične sončne energije bo za proizvodnjo potrebnih 66 000 delavcev, v proizvodnji baterij pa 800 000 delavcev. EESO zato poziva Komisijo in države članice, naj ne podprejo samo okvirnih pogojev za razvoj potrebnih znanj in spretnosti v EU, temveč tudi pospešijo in standardizirajo delovna dovoljenja za kvalificirane delavce, ki prihajajo iz držav zunaj Evropske unije.

^(?) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Demokracija na delovnem mestu (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva) (UL C 228, 29.6.2023, str. 43).

3.5 Inovacije

3.5.1 Produktivnost je mogoče povečati tudi z inovacijsko zmogljivostjo, ki je bistvena za razvoj, prilagodljivost in prenavo podjetij. Za prihodnji uspeh EU so potrebne tako zasebne kot javne naložbe v raziskave in inovacije. Olajšati je treba sodelovanje med podjetji, univerzami in inovacijskimi organizacijami, saj je to pomemben praktičen način za krepitev produktivnih inovacij. Vključevanje delavcev lahko pozitivno prispeva tudi k uresničevanju celotnega potenciala inovacij in predvidenih sprememb.

3.5.2 Trenutno je večina sredstev EU namenjena predvsem zgodnjim fazam tehnološkega razvoja in uporabi teh tehnologij s strani uporabnikov nižje v verigi. Podpora proizvodnim zmogljivostim in širitvi je še vedno omejena. EESO meni, da je treba to spremeniti.

3.5.3 EESO priznava, da pomena kritičnih surovin za industrijske dejavnosti EU ni mogoče preceniti. Zato bi se morale inovacije prednostno osredotočati na nadomestke, proizvode in materiale, s katerimi se lahko zmanjša odvisnost EU od kritičnih surovin in surovin, do katerih nima enostavnega dostopa.

3.6 Upravljanje

3.6.1 Poglavje VII predlaganega akta o neto ničelni industriji vzpostavlja strukturo – platformo za neto ničelne tehnologije v Evropi, ki naj bi bila referenčni organ, v katerem lahko Komisija in države članice razpravljajo, si izmenjujejo informacije in primere najboljše prakse v zvezi z vprašanji, povezanimi s to uredbo. Vendar želi EESO poudariti, da bi morala Komisija pridobiti prispevke ne le strokovnjakov, temveč predvsem predstavnikov neto ničelne industrije in povezanih sindikatov. Pozdravlja prizadevanja za boljše usklajevanje in meni, da bi moral biti vključen v platformo, da bi k njenemu delu strukturno prispeval stališča delojemalcev, delodajalcev in civilne družbe.

3.7 Strateške neto ničelne tehnologije

3.7.1 EESO pozdravlja pristop k prednostnim naložbam v čiste tehnologije in podporo zanje. Vendar seznam tehnologij, ki jih podpira predlagani akt o neto ničelni industriji, v veliki meri ne upošteva razogljičenja energetske intenzivnih panog in razsežnosti krožnosti. Podnebnih ciljev za leto 2050 ne bomo dosegli brez oblikovanja konkurenčnega krožnega gospodarstva: izkoriščanje odpadkov, zajetega ogljika ali obnovljivih virov kot vhodnih surovin je izvedljiva možnost za zmanjšanje emisij v vseh industrijskih panogah in za omejitev odvisnosti EU od uvoza surovin. EESO zato poziva zakonodajalca, naj ustrezno razširita seznam strateških neto ničelnih tehnologij.

3.7.2 EESO podpira določitev jasnih ciljev za proizvodne zmogljivosti v Evropi, zlasti ciljev, da se zagotovi 10 % pridobivanja naših strateških mineralov, s trdno zavezanostjo nadaljnjemu varstvu okolja, da se doseže 40 % rafiniranja materialov, vključno z izboljšanjem rudarskih zmogljivosti in s tem ustvarjanjem dejanske dodane vrednosti, ter da se do leta 2030 doseže 15-odstotna stopnja recikliranja.

3.7.3 EESO poudarja, da obstaja veliko tveganje za zvišanje proizvodnih stroškov, saj skoraj 25 % emisij izvira iz sektorjev, v katerih je težko zmanjšati emisije in ki se ne bodo razogljičili z zeleno hitrostjo brez višjih proizvodnih stroškov. To bi lahko privedlo do pretresa na strani ponudbe in nezmožnosti pokrivanja potreb trga. Dokler nove tehnologije ne bodo uvedene, je povišanje proizvodnih stroškov zelo verjetno, kar bo povzročilo pomanjkanje in višje cene, ki se bodo prenesle na druge proizvode v vrednostni verigi.

V Bruslju, 13. julija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

ISSN 1977-1045 (elektronska različica)
ISSN 1725-5244 (tiskana različica)

Urad za publikacije
Evropske unije
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

SL